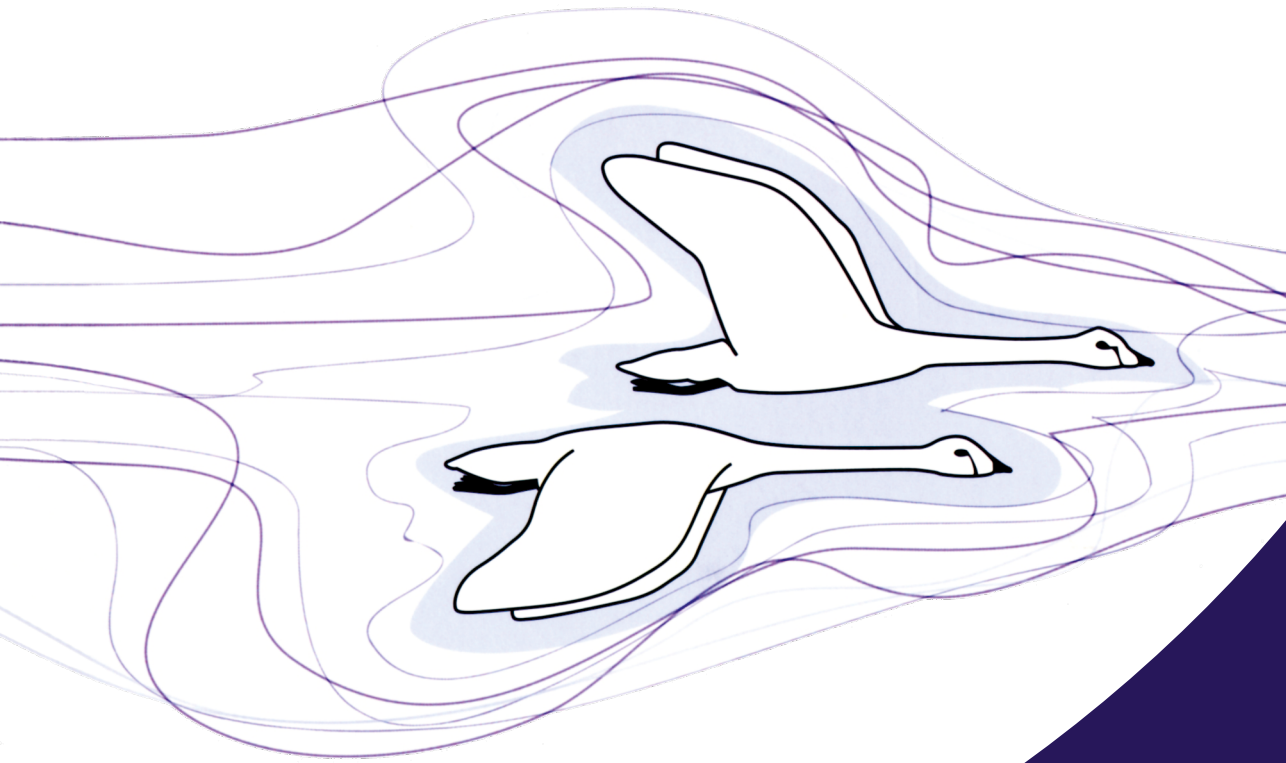

Sprog i Norden 2024

Tema: Nordterm 23
Terminologi i samhällets tjänst

Sprog i Norden 2024

Tema: Nordterm 23

Terminologi i samhällets tjänst

Sprog i Norden publiceres
med støtte fra
Nordisk Ministerråd

**Sprog i Norden publiceres
med støtte fra
Nordisk Ministerråd**

Udgivet af Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden, 2024

Copyright: Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden
ISSN: 2246-1701

Indhold

Forord	7
<i>Kirsten Lindø Dolberg-Møller</i>	
Tema: Nordterm 23. Terminologi i samhällets tjänst	9
Momentum, (miss)lyckade erfarenheter och mervärde – terminologiska insatser i samhället förr, nu och sedan.	10
<i>Nina Pilke</i>	
Flerspråkig samhällsterminologi betraktad ur ett tolknings- och översättningsperspektiv	27
<i>Helena Bani-Shoraka</i>	
Nye termer i almensproget	40
<i>Ágústa Þorbergsdóttir & Einar Freyr Sigurðsson</i>	
Terminologin i statsrådets texter	54
<i>Niina Elomaa</i>	
Perspektiv från arbete med termlistor på svenskt teckenspråk . .	61
<i>Sebastian Embacher</i>	
Terminologicentralens meddelelser: tekstilindustrielle termer fra midten af det 20. århundrede	72
<i>Morten Grymer-Hansen, Mathilde Sonne & Susanne Lervad</i>	
Terminologiarbete på Kronofogden	80
<i>Emma Görl & Anne Isberg</i>	
Om Hållbarhetstermgruppen: Erfarenheter från att ta fram och sprida rådgivning om terminologin kring hållbar utveckling . .	86
<i>Linnea Hanell</i>	

Samhällstermer i centrum – en modell för myndighetssamarbete om samhällsterminologi på flera språk.	98
<i>Alma Hjertén Soltanbarkari & Karin Hansson</i>	
Ska det heta servicestig, servicekedja eller serviceväg? Så arbetar ett expertteam kring termer på svenska i Finland . . .	113
<i>Linn Karlsson & Rut Nordlund-Spiby</i>	
Vetenskapstermbanken i Finland i samhällets tjänst	118
<i>Harri Kettunen & Tiina Onikki-Rantajääskö</i>	
Klarspråk och lättläst – hur klart är det egentligen?	127
<i>Marja Kivilehto</i>	
Termer för grundämnena H, N och O: resultat av nordiskt terminologisamarbete från 1950-tal till 2020-tal	137
<i>Hans Landqvist, Niina Nissilä & Sannina Sjöberg</i>	
Helseterminologi i eit språkpolitisk perspektiv	153
<i>Ann Helen Langaker</i>	
Att skapa ordlistor på finska och på meänkieli – två nationella minoritetsspråk med olika förutsättningar	160
<i>Tarja Larsson & Elina Kangas</i>	
Räckviddsångest i stället för soppatorsk när BEV ersätter ICE – utmaningar för terminologen när Scania drives the shift	171
<i>Kerstin Lindmark, Mia Jensen, Niklas Jonsson & Fredrik Johnsson</i>	
Terminologiudvikling i Grønland	185
<i>Tuperna Møller</i>	
Terminologiarbete inom ramen för regeringsuppdrag på E-hälsomyndigheten	192
<i>Helena Nilsson & Vivéca Busck Håkans</i>	
Favorit i repris? Eller: Vad har hänt med ”terminologi” på tjugo år?	198
<i>Henrik Nilsson & Helena Palm</i>	

Inkörd som uthyrd? Terminologikonsultens roll och utmaningar .	212
<i>Henrik Nilsson & Stefano Testi</i>	
Terminologen som en aktör i ett nätverk av samarbetspartner . .	227
<i>Katri Seppälä & Mari Suhonen</i>	
Journalanteckningen och dess delar – en terminologisk undersökning	233
<i>Anna Smålander</i>	
Var bor terminologen? Terminologins plats i en stor organisation	247
<i>Carl Strömbäck</i>	
Teckenspråkstolkars tvåspråkiga terminologiarbete	255
<i>Malin Tesfazion</i>	
Skade på hode og CT av caput: Om konsistens og inkonsistens i terminologien SNOMED CT	265
<i>Marlen Toch-Marquardt & Ole Våge</i>	
Perspektiver for terminologiundervisning med afsæt i almenkendte fagbegreber	276
<i>Lise Lotte Weilgaard Christensen</i>	
Terminology to the rescue! Hvilke føringer den norske språkloven og språkpolitikken legger for terminologiarbeid . . .	288
<i>Marianne Aasgaard</i>	
Nordterms landrapporter 2021-2023	297
Beretning fra Terminologigruppen i Danmark	298
<i>Lise Lotte Weilgaard Christensen</i>	
Terminologiverksamheten i Finland	303
<i>Katri Seppälä</i>	
Terminologiarbete i Färöarna	314

Terminologiarbete i Grönland	315
Terminologiarbeid i Norge	316
<i>Marianne Aasgaard</i>	
Terminologiarbejde i Island	319
<i>Ágústa Þorbergsdóttir</i>	
Rapport fra Sámi Giellagáldu	321
<i>Mika Saijets</i>	
Terminologiverksamheten i Sverige	322
<i>Åsa Holmér</i>	
Ny nordisk sproglitteratur udgivet 2023	327
<i>Danmark, Marianne Rathje & Kirsten Lindø Dolberg-Møller</i>	328
<i>Finland, Bianca Ortiz Holmberg</i>	338
<i>Færøerne, Henry á Fríðriksmørk</i>	345
<i>Grönland, Helle Hammeken-Holm</i>	347
<i>Island, Ágústa Þorbergsdóttir</i>	350
<i>Norge, Gunnhild Wiggen</i>	354
<i>Sápmi, Mika Saijets</i>	360
<i>Sverige, Johanna Ledin</i>	388
Adresser til sprognævnene i Norden 2024	402

Forord

Sprog i Norden udgives én gang om året af Netværket for sprognævnene og sprogådene i Norden. Tidsskriftet redigeres af de nordiske sekretærer ved de respektive sprognævn og -råd i Danmark, Finland, Færøerne, Grønland, Island, Norge og Sverige. Hovedredaktøren af dette års udgave er fra Danmark.

Sprog i Norden er udkommet siden 1970 og udgives i dag udelukkende digitalt på tidsskrift.dk, som er Det Kongelige Biblioteks nationale portal for publicering af tidsskrifter. Tidsskrift.dk er en del af Danmarks Nationale Strategi for Open Access, som støttes af Uddannelses- og Forskningsministeriet.

Tidsskriftet består hvert år af en litteraturoversigt over udvalgte sprogvidenskabelige publikationer – herunder populærvidenskabelige udgivelser – som er udkommet i de nordiske lande i det forgangne år. Hvert andet år indeholder tidsskriftet desuden artikler som bygger på foredrag som blev holdt under sidste års nordiske sprogmode.

I juni 2023 var Språkrådet ved Institutet för språk och folkminnen i Sverige vært ved det nordiske sprogmode. Konferencen *Nordterm 2023* med temaet *Terminologi i samhällets tjänst* blev arrangeret i et samarbejde mellem det nordiske terminologiske netværk Nordterm og Netværket for sprognævnene og -rådene i Norden. Over 220 forskere og praktikere fra hele Norden samledes i Stockholm for at udveksle erfaringer og anlægge perspektiver på hvordan termer og fagsprog anvendes i samfundsmæssig kommunikation.

Redaktionen for *Språk i Norden 2024* har bestået af Ágústa Þorbergsdóttir (Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum), Bianca Ortiz Holmberg (Institutet för de inhemska språken, Finland), Gunnhild Wiggen (Språkrådet, Norge), Johanna Ledin og Åsa Holmér (Språkrådet, Sverige), Kirsten Lindø Dolberg-Møller og Marianne Rathje (Dansk Sprognævn).

En særlig tak til Gunnhild Wiggen, Johanna Ledin, Marianne Rathje og Åsa Holmér for deres indsats som delredaktører. Ligeledes en særlig tak til grafiker René Malchow for faglig sparring og imødekommenhed.

Bogense, maj 2024

Kirsten Lindø Dolberg-Møller

Hovedredaktør

Tema: Nordterm 23

Terminologi i samhällets tjänst

Momentum, (miss)lyckade erfarenheter och mervärde – terminologiska insatser i samhället förr, nu och sedan

Nina Pilke

Ur språkpolitiska och språkideologiska perspektiv är termer en viktig nationell resurs, eftersom de bidrar till att ett visst språk kan användas i olika sammanhang (jfr t.ex. Josephson 2018, s. 242–254). Termer spelar också en central roll i internationellt samarbete över såväl politiska gränser som ämnesgränser (se t.ex. Strandvik, Nissilä & Pilke 2016; Mariani 2021). I denna artikel diskuterar jag för det första hur samarbete och nätverk kan bidra till momentum för samhällsviktig fackspråklig kommunikation. Med momentum avses i detta sammanhang en kvalitet eller initiativkraft som sätter igång utveckling genom (vändning till) en positiv trend (jfr SAOL, 2015; SO, 2021). Artikelns fokus ligger på samarbeten och nätverk i nordisk kontext, och jag lyfter fram utvalda aspekter från två pågående forsknings- och utvecklingsprojekt. För det andra presenterar jag några preliminära tankar om (miss)lyckade erfarenheter inom konferenstemat "Terminologi i samhällets tjänst". För att göra detta använder jag mig av begrepp av flerdimensionell karaktär i syfte att gestalta framtidsvisioner av fungerande samhällskommunikation. Artikeln avslutas med några reflektioner kring mervärde i nätverkskontext. Med andra ord avhandlar jag de tre teman som anges i artikelns huvudrubrik – momentum, (miss)lyckade erfarenheter och mervärde – med beaktande av terminologiska insatser i samhället i dåtid, nutid och framtid.

Nätverk och projekt – att identifiera momentum

I det arkivmaterial som jag och mina kolleger har forskat i inom ramen för forskningsprojektet "Termer i Tid – Tidens termer"¹ finns bland annat brev som hänger ihop med det första samnordiska terminologiseminarier som ordnades i Stockholm 1976. Initiativet att ordna seminariet kom från Terminologigruppen i Danmark till Tekniska nomenklaturcentralen (TNC), som tog sig an uppdraget och skickade inbjudan till ett antal kolleger i de olika nordiska länderna. Se bild 1.

1 <https://sites.uwasa.fi/term/>

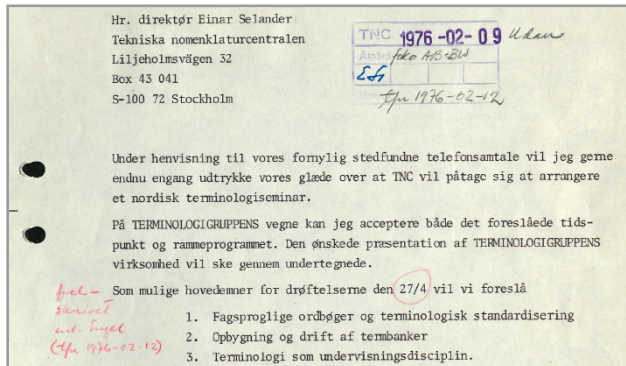

Bild 1. Brevväxling i samband med första terminologiseinariet 1976.

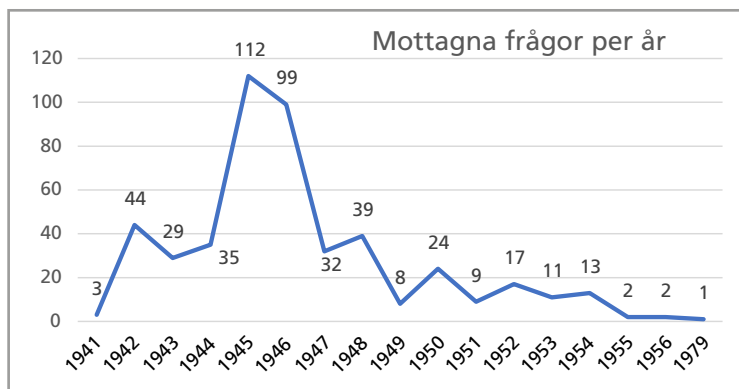
Seminarier som ägde rum 22–23 april 1976 var början på samarbetsforumet Nordterm² och momentum för att utveckla terminologisamarbete i Norden. Den tjugofemte Nordterm-konferensen ordnades i Stockholm 14–15 juni 2023. Olika aktiviteter inom Nordterm-gemenskapen finns dokumenterade på nätet och på papper men själva 'nordterm' skapas och lever genom bland annat möten, genom det som deltagarna skapar och upplever under konferensdagarna tillsammans. Jag återkommer till dessa tankar som hänger ihop med *mervärde* mot slutet av artikeln.

Forskningsprojektet "Termer i tid – Tidens termer", som inleddes 2016, skapar ny kunskap om mekanismerna bakom terminologiska processer och det termreglerande arbetet. Det är fråga om ett samarbetsprojekt mellan finländska och svenska forskare. Projektet syftar till att bidra till en större förståelse för betydelsen av terminologiskt arbete liksom för de språkliga resurser som fackspråk innebär. Projektet har sin bakgrund och början i ett nätverk som har haft intresse för termer och terminologisering i svenskt fackspråk. Nätverket organiserade ett möte i Stockholm på våren 2015 och då visade en av terminologerna vid dåvarande Terminologicentrum TNC deltagarna i mötet TNC:s arkiv med rundfrågor och arkivkort. Efter mötet fick Vasaforskarna som deltog i mötet en kopia av en rundfråga som handlar om gjuteritekniska termer av vilka en är termen *råttsvans*. Frågorna i detta material är dokumenterade på formulär som visar när TNC har skickat frågan och vilka som förväntas svara på den. En rundfråga med svar i detta material kan innefatta allt från några få sidor till hundratals sidor med olika slags bilagor. Nätverksbesöket och rundfrågan kan nu efteråt identifieras som momentum för ett internationellt forskningsprojekt med målsättningen att kartlägga TNC:s arbete, som syftade

2 <http://www.nordterm.net/wiki/sv/index.php/Förstasida>

till att trygga tillgången på god terminologi inom olika fackområden och bidra till god terminologisk praxis. Rundfrågan som gäller termen *råttsvans* hör till en uppsättning frågor som TNC har skickat till experter under perioden 1941–1983 och som arkiverats i 14 pärmar. De närmare 400 frågorna är indelade i 17 kategorier och hundratals experter deltog i korrespondensen under fem decennier. (Se t.ex. Nissilä & Pilke 2017; Landqvist, Nissilä & Pilke 2017.)

I artikeln "Intresse och engagemang: Kungliga Tekniska högskolans insatser inom ett svenskt terminologiskt nätverk 1941–1983" (se Landqvist & Pilke 2021) har vi analyserat Kungliga Tekniska högskolans insatser i TNC:s rundfrågeprocess. Resultaten visar att över 30 KTH-experters intresse för och engagemang i TNC:s terminologiarbete har bidragit till aktiv samverkan mellan TNC och högskolesektorn under 38 år. Mest frågor har skickats och besvarats på 1940-talet, se figur 1.

Figur 1. 480 rundbrev skickade till KTH-expert 1941–1979.

I KTH-delmaterialiet ingår 14 av de sammanlagt 17 fackområdena i rundfrågematerialet, och svarsprocenten i materialet är hög, hela 80,2. Kvalitativ analys av en rundfråga om materialfysikaliska termer, bland annat *aggregation*, *blåsig* och *fluidum*, visar att de argument som KTH-experterna framför gäller dels termerna i den utvalda frågan (urval av och språklig form hos termer, definitioner av begrepp och acceptering av/avrådande från termer), dels TNC:s arbetsmetoder och experternas egna kompetenser. Resultatet som helhet indikerar att de medverkande KTH-experterna i nätverket var viktiga för TNC:s arbete och för terminologisk infrastruktur.

Under de senaste åren har forskarna inom projektet börjat se på ett annat delmaterial i TNC:s arkiv, nämligen det som gäller samarbetet i Norden. Detta delmaterial omfattar knappt 2 500 brev arkiverade i 13 pärmar. Det handlar om

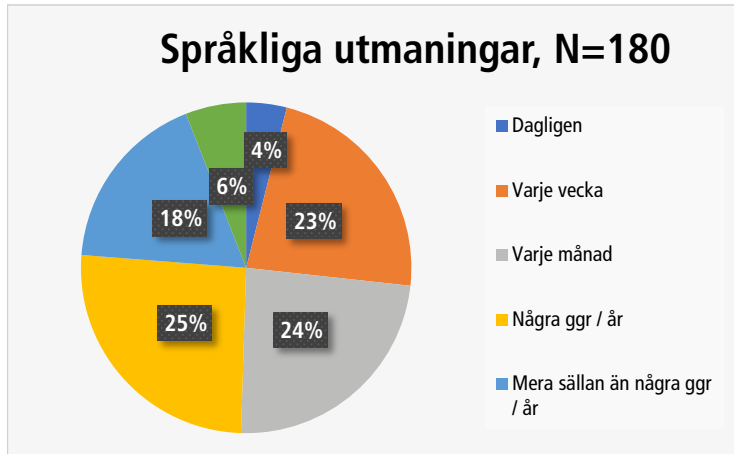
brevväxling mellan aktörer i Sverige å ena sidan, främst TNC, och organisationer, myndigheter, företag och privatpersoner i Danmark, Finland, Grönland, Island och Norge å andra sidan. Brev som handlar om språkfrågor, publikationer, kontakter och information har skickats under sex decennier (1940–1998). Korrespondensen har varit flitigast under 1960- och 1970-talen då över 500 respektive 600 brev har skickats. Artikeln ”Termer för grundämnena H, N och O: resultat av nordiskt terminologisamarbete från 1950-tal till 2020-tal” (Landqvist, Nissilä & Sjöberg 2023) i denna volym handlar om en del av detta delmaterial. Tidigare resultat inom delprojektet som gäller samarbetet i Norden har publicerats respektive är under utgivning (Nissilä et al. 2021, Heittola et al. 2021, Landqvist et al. 2022, Landqvist et al. 2023).

Efter att forskningsprojektet startades 2016 har både språkenheten vid Vasa universitet och TNC lagts ner. Detta har orsakat ändringar i projektplanen: under en tid fick forskarna jobba hårt för att rädda arkivmaterialet innan det sist och slutligen flyttades till Riksarkivet i Stockholm. Framtidsaspekten, det vill säga hur det terminologiska arbetet i Sverige organiseras efter TNC, blev en ny fokusfråga inom projektet, och materialinsamlingen utvidgades till intervjuer med nyckelpersoner. Arkivmaterialet har fått nya betydelser efter ändringarna. Den tidigare nämnda rättsvansen är mer än en arkiverad terminologisk rundfråga – den är den del av en organisations historia och tankesätt som projektaktörerna ser relevant att berätta om.

Under sex år har projektforskarna i Finland och Sverige kastat ljus över olika aspekter i rundfrågeprocessen samt nordiskt samarbete genom avgränsade synkrona och diakrona fallstudier där materialet innefattar sammanlagt 27 pärmar. Varje inblick och djupdykning i arkivet med 180 hyllmeter material och hundratal pärmor verkar erbjuda och möjliggöra nya infallsvinklar och forskningsbanor som är relevanta och intressanta ur terminologiskt samhällsperspektiv. Vår kontaktperson vid Riksarkivet har skickat oss 102 bilder som visar innehållet i arkivet. Utifrån dessa bilder kommer vi att utarbeta och publicera en dokumentfil som möjliggör att alla intresserade kan ta del av arkivinnehållet vid Riksarkivet i fortsättningen.

Utvecklingsprojektet ”Översättningsprocess och termbank” startades våren 2021. Projektet är en del av ökad internationell verksamhet vid Vasa universitet (VU). Sedan slutet av 1980-talet har det funnits kunnande inom terminologiområdet vid VU, både i form av undervisning och forskning. Men det tog ända till våren 2021 innan terminologiska frågeställningar blev aktuella i organisationens administrativa verksamhet och kommunikation. En central aktiverande bakgrundsfaktor är en enkät som skickades till personalen vid VU våren 2018 på finska och engelska. Enkäten handlade om dels utbildningsbehov bland

personalen ifråga om språkkurser, dels en- och flerspråkig praxis i kommunikationen på olika nivåer och olika slags situationer vid Vasa universitet. Figur 2 visar hur de 180 informanterna har svarat på frågan ”Hur ofta stöter du på språkliga utmaningar i ditt arbete?”³.

Figur 2. Språkliga utmaningar.

Sammanlagt 134 informanter fyllde i enkäten på finska och 46 fyllde i den på engelska. Svaren fördelades relativt jämt mellan administrativ personal och undervisnings- och forskningspersonal. Informanterna hade 30 olika modersmål. Majoriteten (71 %) var finskspråkiga, 7 % var svenskspråkiga och resten av språken hade en till fyra talare per språk. Figur 2 visar att majoriteten (65 %) av informanterna stöter på språkliga utmaningar minst varje månad. En jämförelse mellan personalgrupperna visar att administrativ personal möter utmaningar oftare (66 % minst varje månad) än undervisnings- och forskningspersonal (42 % minst varje månad). En förklaring till skillnaden är att en klar majoritet (68 %) av anställda med andra modersmål än finska eller svenska säger sig möta språkliga utmaningar några gånger per år eller mera sällan. När enkäten skickades hade bara en arbetstagare inom administrationen internationell bakgrund (Vasa universitet 2018).

En specifik aspekt som kom fram upprepade gånger när informanterna fick berätta om sina utmaningar var att flera kolleger inom administrationen måste översätta i sitt arbete och de nämnde ”termproblemet” när de har svarat på en öppen fråga (se exempel 1 och 2, min översättning av informanternas svar från finska/engelska till svenska):

³ Min översättning av frågan på finska/engelska till svenska.

Exempel 1

I mitt arbete använder jag mycket tid på översättning. Det är speciellt utmanande att universitetet inte har en egen termbank där man skulle kunna kontrollera till exempel vad vissa aktiviteter, grupper och organ heter på engelska. Termer på engelska behövs ofta innan man har hunnit tänka på saken. Därför är man tvungen att tillämpa nödlösningar.

Exempel 2

Brist på yrkesterminologi.

På våren 2021 blev Vasa universitet tvunget, enligt gällande lagstiftning, att konkurrensutsätta översättningsverksamheten; denna var nämligen relativt omfattande och oorganiserad – tiotals olika företag var inkopplade. En annan aspekt som inverkade var internationalisering; universitetet söker tillväxt i internationella program och internationellt samarbete. En målsättning är till exempel att andelen internationella studenter ökar från dagens 5 % till 30 % fram till 2030. Detta ökar behovet av kommunikation på engelska. Ledningen var mer eller mindre tvungen att vända sig till universitetets språkcenter Linginno när det blev dags att konkurrensutsätta översättningsprocessen och välja en samarbetspartner.

Några språklärare som hade översatt texter då och då under flera år för administrationen deltog när testtexter och bedömningskriterier valdes, och de fick också bedöma testöversättningarna. I samband med denna process bestämdes att språkcentret Linginno i fortsättningen kommer att koordinera översättningsprocessen och att språklärare även i fortsättningen översätter en del av texterna. En uppgift till blev att börja bygga upp en intern termbank.

Konkurrensutsättningen kan identifieras som ett momentum för terminologiarbetet vid VU, genom att den öppnade möjligheten att diskutera kvalitet med universitetsledningen samt påpeka utvecklingsbehov i fråga om intern och extern kommunikation. Enkäten från 2018 fungerade som starkt faktastöd för utvecklingsarbetet. Under hösten 2023 erbjöds språkcentret Linginno ett sätt att behålla momentum och stärka det terminologiska arbetet vid VU. Administrativ personal som arbetar med undervisningsrelaterade uppgifter (bland annat studiehandledning, IT-system, scheman, läroplan) inom personalgruppen "Övrig personal" har önskat få en skraddarsydd kurs i engelska. En enkät om önskemål om kursinnehållet visar att det största behovet gäller inläring av fackterminologi och bättre flyt i muntlig kommunikation. Språklärarna kommer enligt planerna nu att kombinera arbetet med den interna termbanken med språkkursen. I bästa

fall kan vi åstadkomma en arbetsform som möjliggör effektiv och kostnadseffektiv process som bidrar till hållbart terminologiarbete inom organisationen. I ett dylikt arbetssätt finns vissa beröringspunkter med de arbetsmetoder som kolleger har tillämpat inom högskolesektorn i Norge (se Våge 2016).

(Miss)lyckade erfarenheter

I detta avsnitt presenterar jag några preliminära tankar om misslyckade och lyckade erfarenheter inom konferenstemat "Terminologi i samhällets tjänst". Jag använder begrepp av flerdimensionell karaktär när jag diskuterar fungerande samhällskommunikation. En aspekt i diskussionen är domämförlust och domänvinst. I detta sammanhang gör jag ett försök att låna begrepp och tankar från den studie som gällde språkpraxis vid Vasa universitet 2018. I en artikel från 2020 använder jag och mina kolleger begreppet 'language misfit' när vi tolkade hur våra informanter upplever sina egna språkkunskaper i relation till de krav som arbetet ställer (Järlström et al. 2020). Vi har definierat begreppet som "perception of inadequacy in the social context where professionals communicate specialized knowledge" (Järlström et al. 2020, s. 299). Det kan vara fråga om underkvalifikation, överkvalifikation och även total frånvaro av kunskap. Inom ekonomiska vetenskaper kan man se på detta både subjektivt och objektivt genom olika slags relationer och dimensioner (nivåer) som utgår från person (se mer om Person-Environment/P-E fit i t.ex. Oh et al. 2014; Wheeler et al. 2007).

Fem relationer och dimensioner är aktuella i den studie som gäller språkpraxis vid Vasa universitet, nämligen person-region / person-organisation / person-grupp / person-chef / person-arbete. Tvåspråkigheten i Vasaregionen visade sig orsaka språkliga utmaningar för de informanter som inte har kunskaper i svenska (person-region-misfit på basis av underkvalifikation). När organisationen inte informerar 100 % parallellt på engelska och lokalt språk, upplever de informanter som saknar kunskaper i finska person-organisation-misfit när de inte hittar information eller inte förstår den. Resultaten från studien visar att person-grupp-misfit berör internationell personal som saknar kunskaper i de lokala språken och förekommer i regel i informella situationer som under lunchdiskussioner som pågår på finska. Om chef och underordnade har olika första förstaspråk, kan det uppstå situationer där språkliga utmaningar hänger ihop med relationen person-chef-misfit. Ett exempel på nivån person-arbete-misfit är när en forskare upplever språkliga utmaningar i samband med att hen skriver en vetenskaplig artikel på engelska och upplever att ett bra slutresultat skulle kräva en infödd talares språkkunskaper. Jag utgår från fyra av dessa dimensioner och diskuterar i det följande fyra exempel som

gäller begrepp och termer. Exempelen handlar om sådant som jag eller mina kolleger har upptäckt och som av allt att bedöma behöver diskuteras och även lösas på något sätt.

Första exemplet, som kan kategoriseras inom dimensionen person–arbete, härstammar från finsklärare vid Vasa universitet. Under våren 2023 har lärarna börjat diskutera *tentamen* och speciellt *omtentamen* och tidsramarna mellan olika tentamenstillfällen. I aktuella styrdokument finns oklarheter, eftersom även till exempel *test* verkar kategoriseras som tentamen och texten räknar osystematiskt upp olika indelningskriterier. För såväl *tentamen*, *nivåtest* som *mellanförhör* gäller enligt texten kriteriet 'sex veckor mellan omtentamen'. Detta är problematiskt för det är fråga om studenters rättigheter. En lärare kunde hamna i en situation där en kurs börjar med x antal deltagare. Av dessa kunde ett antal sedan kräva sex veckor mellan allt som hör hemma inom det överordnade begreppet 'tentamen'. I teorin skulle en kurs då kunna pågå hur länge som helst.

Jag gjorde ett försök att dela in de olika begreppen på ett mera ändamålsenligt sätt utgående från olika indelningskriterier, vilka kunde fungera som utgångspunkter även för texten som beskriver begreppen. Kriterier utifrån form (elektronisk–fysisk), sätt att organisera (centraliserad–kursintegrerad) och övervakning (på plats–på distans) och så vidare skulle ge texten en struktur som läsaren kan följa. Det är uppenbart att, utöver begreppet 'tentamen', behövs även begreppet 'test' och begreppet 'uppgift', som inte borde ha begreppskännetecknet 'sex veckor mellan olika försök'. Momentum att visa hur termarbete kan bidra till kvalitetsarbete verkar vara öppen. I bästa fall kan vi, genom att klargöra relationerna mellan begreppen, påverka hela utvärderingssystemet vid universitetet.

Exempel nummer två illustrerar dimensionen person–grupp och härstammar från en utbildning som en kommersiell aktör ordnade under våren 2023. Utbildningen gick ut på att lära sig ett diskussionskoncept som kännetecknas av att diskussionen är konstruktiv och jämlik, att man vill förstå ämnet och andra människor eller sig själv bättre på basis av egna erfarenheter, att det är viktigt att lyssna på andra och att ge utrymme för oförutsägbara insikter och ett nytt sätt att tänka. Företaget säljer denna utbildning under namnet *Erätau-ko* på finska, *Timeout* på engelska. Problemet med dessa benämningar är att man automatiskt associerar dem med ishockey där ena laget ska vinna och där pauserna på finska och engelska verkar vara olika begrepp: *erätau-ko* innebär en längre paus medan *timeout* innebär en kort paus. På finska kunde man också tänka på *erä* – natur & skog med kaffe & dopp – men detta alternativ kommer först när instruktören har påpekat tolkningsmöjligheten.

Den svenska benämningen är bättre: *Dialogpaus*. Benämningen *Erätauko* var inte lämplig för vår organisation så vi talar om *Linginno Dialoger* när vi tillämpar metoden.

Tredje exemplet handlar om dimensionen person–organisation och språkval i ljuset av domämförlust och domänvinst. Det är å ena sidan fråga om att ett (national)språk förlorar användningsområden på grund av otillräcklig utveckling eller för att ett annat språk ”tar över” och å andra sidan fråga om att ett (national)språk får nya användningsområden (se t.ex. Jónsson et al. 2013; Myking 2011; Josephson 2018). I exemplen i bild 2 har ett hotell i Finland valt att sätta in engelska även när de ansvariga kommunicerar på finska (*coworking-tila*; domämförlust), medan ett hotell i Sverige har satt in danska/norska (*hyggelig stay*; domänvinst) när de ansvariga kommunicerar på engelska.

Bild 2. Språkval i ljuset av domämförlust och domänvinst.

Ett annat *hygge*-exempel kommer från Danske Bank som leker med språk när de introducerar *Fygge* i sin reklam i Finland, se bild 3. Det sägs att det är fråga om ”en känsla av kontroll i ekonomiska frågor” och ”ekonomisk inre frid”. Man har utgått från det danska ordet *hygge* och man kan anta att det finska slangordet *fyrkka* eller *fyffe*, det vill säga pengar, förklarar början.

Bild 3. Danske Banks reklam (Instagram 2023).

Det problematiska med *Fygge* verkar dock vara att ordet kan kombineras med betydelsen 'inte bry sig alls' på engelska. Idiomet *not give a fig* är visserligen enligt ordbokskällan "old-fashioned" (Merriam-Webster Dictionary) men en Google-sökning visar 270 000 träffar och idiomet förekommer bland annat i rubriken till en bloggtext från 2018: "I couldn't give a figge about hygge".

I samband med dylika exempel på domänförlust och domänvinst kan man ställa sig frågan vilka möjligheter det finns att få nordiska termelement och termer att synas i internationella sammanhang. Energiutvecklingen kunde vara en möjlighet – ett momentum – eftersom nordiska företag och forskare är ledande och på många sätt föregångare inom detta område. Nya termer som innehåller nordiska namn på personer eller platser kunde skapas medvetet för att visa kopplingen till Norden.

En tidigare undersökning (Nuopponen & Pilke 2008), som gäller namn som termer i ordlistor, visar att det inte är särskilt vanligt att ta med namn i tekniska fackordlistor. Studien visade också att alla namn på tekniker, system och nätverk inte entydigt kan sägas representera individualbegrepp och således renodlad monosemi. Exempelvis är *GPS* ett namn på ett individuellt system som styrs av en organisation, medan *Internet* är ett system som har spritt sig överallt och inte kan stängas med ett enda kommando. (Nuopponen & Pilke 2008, s. 188–190) Nyare exempel på termer

som innehåller namn på två kända personer inom biologins område är spindelarten *Aptostichus barackobamai* från 2012 och amfibien *Dermophis donaldtrumpi* från 2018. Ett exempel på en term som innehåller termelement som hänvisar till en plats i Norden är psykologitermen *stockholmsyndromet* från 1973. I alla dessa tre exempel är det fråga om benämningar som hänvisar till en grupp eller mängd av referenter, som inte är tids- eller rumsbundna och som tillåter klassificering (tillåter frågan "Har du sett en x?"). Dessa egenskaper gör att alla forskare inte ser till exempel produkt-namn som namn utan som vanliga substantiv, även om de skrivs med stor begynnelsebokstav. Det är dylika termelement som kan ge nordiska språk och innovationer mest synlighet.

Fjärde och sista exemplet kategoriserar jag inom dimensionen person-region och det härstammar från det arkivmaterial som nämns i början av denna artikel. Det är fråga om bilar och säkerhet, närmare bestämt om den utrustning som man spänner fast innan man kör eller åker iväg. Diskussionen pågick under 1975 mellan aktörer i Finland och Sverige: ska det heta *bilbälte* eller *säkerhetsbälte* i finländsk kontext? Argument förs fram och tillbaka, och TNC konsulteras. En aspekt i diskussionen är att båda termerna kan tolkas som ellipser av termen *bilsäkerhetsbälte*. I en artikel (se Heittola et al. 2021) ges även en översiktlig inblick i nutiden, och vi kan konstatera att *bilbälte* används i den svenskspråkiga lagstiftningen i Finland medan olika organisationer och media använder både *bilbälte* och *säkerhetsbälte*.

En ad hoc-kartläggning av vilkendera termen deltagare från Finland respektive Sverige föredrar under Nordterm i juni 2023 gav inga klara resultat. Under ett arkivbesök i Stockholm 2022 lade jag märke till att ett taxiföretag i Stockholm hade löst denna fråga praktiskt med hjälp av en "regionoberoende" ellips, som visas i bild 4:

Bild 4. Benämning på säkerhetsutrustning i taxibil i Stockholm 2022.

Mervärde – över bro, gata, älv

När någonting påstås ge mervärde, borde resultatet vara att 1 + 1 inte är 2 utan 3 eller minst 2,5. Mervärde sägs vara ett *allocentriskt begrepp*, vilket innebär att man inte borde fråga vad man själv får utan vad andra förlorar om man inte deltar och bidrar. Det är således fråga om vad vi ger andra när vi talar om mervärde, med andra ord "Added value equals total value created with you in the game, minus total value created without you in the game" (Brandenburger & Nalebuff 1997). När mervärde som hänger ihop med nätverk och samarbete diskuteras, är det relevant att identifiera vilka möjligheter som finns att påverka, ändra och utveckla terminologin och sedan tillämpa olika lösningar och uppföljningsstrategier. Momentum kan låta vänta på sig länge eller komma som glada överraskningar som är väl värda att ta vara på.

När jag deltog i min första Nordterm-konferens 2001 i Tusby, köpte jag en tavla utanför konferenslokalen. Under alla dessa år har tavlan hängt på väggen hemma och regelbundet påmint om Nordterm-kollektivet i vardagen. Tavlans titel är *Kuunsilta* (sv. "månbro") – *Mångata* på svenska – *Moonriver* på engelska. En genomgång av hur begreppet 'mångata' definieras i olika källor på olika språk visar skillnader. Det kan vara fråga om ett band och en strimma både i vatten och på land. Det som är gemensamt för de tre termerna är att en

bro (fi. *silta*), en *gata* och en älv (en. *river*) gör det möjligt för människor att mötas. Och då det finns ljus, så kan vi se varandra. Detta gör tavlan och dess titel till en förträfflig metafor för *Nordterm*.

Bild 5 visar hur temat för det första Nordterm-seminariet och det andra seminariet summerades i TNC-Aktuellt 1976 och 1978. Det övergripande syftet 1976 var att ”finna ändamålsenliga samarbetsformer för det nordiska terminologiarbetet”. I samband med följande seminarium diskuterade de 25 deltagarna bland annat bättre samordning av terminologiarbete.

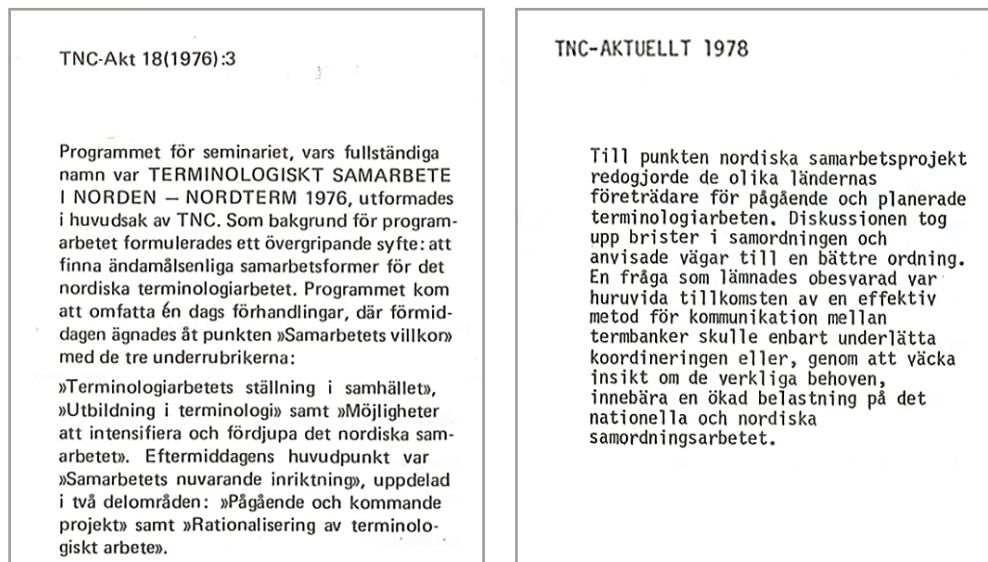

Bild 5. Artiklar om Nordterm 1976 och 1978 i TNC-Aktuellt.

Samarbetsforumet Nordterm fyller femtio år 2026. Vid nästa Nordterm-konferens, som anordnas i Reykjavik sommaren 2025, kommer det långvariga nordiska terminologi(sam)arbetet således att firas men också bevaras och utvecklas. Deltagarna tar sig över *bron*, *gatan* eller *älven* för att upprätthålla gamla och skapa nya terminologiska kontakter på samma sätt som de gjorde i Stockholm i juni 2023 – och 24 gånger innan dess.

Summary

Firstly, this article discusses how co-operation and networks can create momentum and contribute to relevant LSP communication in a societal context. In this context, *momentum* refers to a quality which initiates development through (turning to) a positive trend. The focus lies on collaboration and

networks in a Nordic context, and I will highlight selected aspects from two ongoing research and development projects. Secondly, the article presents preliminary thoughts about (un)successful experiences (mis/fit) within the conference theme “Terminology in the service of society”. In this part, concepts of a multi-layered nature are used in order to shape current aspects and future visions of LSP communication. The article ends with some reflections on added value in a Nordic network context.

Referenser

- Brandenburger, Adam M & Barry Nalebuff, 1997: The Added-Value Theory of Business. I: *Strategy + Business*, Issue 9. Hämtat 15.10.2023: <https://www.strategy-business.com/article/12669>
- Heittola, Sanna, Hans Landqvist, Niina Nissilä, & Nina Pilke, 2021: TNC och Finland. Korrespondens inom terminologiområdet 1940–1999. I: Siv Björklund, Bodil Haagensen, Marianne Nordman & Anders Westerlund (red.): *Svenskan i Finland 19. Föredrag vid den nittonde sammankomsten för beskrivningen av svenskan i Finland, Vasa 6–7 maj 2021*, s. 88–103. Skrifter utgivna av Svensk-Österbottniska samfundet 82. Vasa: Åbo Akademi & Svensk-Österbottniska samfundet. Hämtat 15.10.2023: <https://www.doria.fi/handle/10024/185549>
- Jónsson, Sigurður, Christer Laurén, Johan Myking, & Heribert Picht, 2013: *Parallellspråk og domene Parallelsprog og domæne Parallellspråk och domän Sambliða mál og umdæmi Rinnakkaiskieli ja domeeni*. Oslo: Novus Forlag.
- Josephson, Olle, 2018. *Språkpolitik*. Språkrådets skrifter 25. Stockholm: Morfem.
- Järlström, Maria, Rebecca Piekari, Nina Pilke & Hanna Turpeine, 2020: Perceptions of Language. (Mis)fit at a Multilingual workplace. I: Maria Kuteva, Kathrin Kaufhold & Niina Hynninen (red.): *Language Perceptions and Practices in Multilingual Universities*, 293-322. Cham: Palgrave Macmillan.
- Landqvist, Hans, Niina Nissilä, & Nina Pilke, 2017: Röster i teknikens värld. Termer, fackexperter och språkexperter. I: Nicole Keng, Anita Nuopponen & Daniel Rellstab (red.): *Ääniä, Röster, Voices, Stimmen. VAKKI-symposiumi XXXVII 9.-10.2.2017*, s. 100–101. (VAKKI Publications N:o 8.) Vasa: University of Vaasa. Hämtat 15.10.2023: http://www.vakki.net/publications/2017/VAKKI2017_Landqvist&Nissila&Pilke.pdf

- Landqvist, Hans, Niina Nissilä, Nina Pilke, & Sannina Sjöberg, 2023: Samarbetet mellan TNC och RTT 1938–1998. Terminologiarbete som resurs för meningsfull kommunikation. I: Ella Lillqvist, Maria Eronen-Valli, Ville Manninen, Niina Nissilä & Eveliina Salmela (red.): *Communicating with Purpose*, s. 232–250. VAKKI Publications 15. Vaasa: VAKKI. Vaasan yliopisto. Hämtat 19.1.2024: <https://vakki.net/index.php/2023/12/21/communicating-with-purpose/>
- Landqvist, Hans, Niina Nissilä & Sannina Sjöberg, 2023: Termer för grundämnen H, N och O: resultat av nordiskt terminologisamarbete från 1950-tal till 2020-tal. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 137-152 (i denna volym).
- Landqvist, Hans & Nina Pilke, 2021: Intresse och engagemang: Kungliga Tekniska högskolans insatser i ett svenskt terminologiskt nätverk 1941–1983. I: *Folkmålsstudier. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi* 59, s. 103–133. Hämtat 15.10.2023: <https://journal.fi/folkmalsstudier/article/view/112551/66729>
- Mariani, Jessica 2021: Migration terminology in the EU Institutions: Overview and patterns of use of terms from 1950 to 2016. I: Nina Pilke, Niina Nissilä & Hans Landqvist (eds.): *Terminology as a Societal Resource: Possibilities and Responsibilities in a Changing World*. Special issue of *Terminology. International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication* 27(1), pp. 35–55.
- Merriam-Webster Dictionary. Hämtat 1.5.2023 <https://www.merriam-webster.com/dictionary/not%20care%2Fgive%20a%20fig>
- Myking, Johan, 2011: Special language management – parameters and constraints. I: *Journal of the International Institute for Terminology Research*, 22, pp. 30–42.
- Nissilä, Niina & Nina Pilke, 2017: Råttsvans är ej så lyckligt. Terminologisk förankring genom TNCs rundfrågor till sakkunniga. I: Emma Sköldberg et al. (red.): *Svenskans beskrivning 35*, 243–254. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 29. Göteborg: Göteborgs universitet. Hämtat 15.10.2023: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/52211/1/gupea_2077_52211_1.pdf
- Nordterm 2023: *Evenemang*. Hämtat 16.5.2023: <http://www.nordterm.net/wiki/sv/index.php/Förstasida>

- Nordterm 1978. I: *TNC-Aktuellt* nr. 1 1978, s. 2. Terminologiframjandet. Hämtat 15.10.2023: https://terminologiframjandet.se/h552a9FtZ/wp-content/uploads/2021/03/TNC-Aktuellt_1978_1.pdf
- Nordterm 1976. I: *TNC-Aktuellt* nr. 3 1976, s. 1. Terminologiframjandet. Hämtat 15.5.2023: https://terminologiframjandet.se/h552a9FtZ/wp-content/uploads/2021/03/TNC-Aktuellt_1976_3.pdf
- Nuopponen, Anita & Nina Pilke, 2008: Radiccio, Bond & Conax – om termer och namn i fackordlistor. I: Jan Hoel (red.): *Rapport fra Nordterm 2007*, s. 182–191. Oslo: Språkrådet.
- Oh, In-Sue, Guay, Russell, P, Kim, Kwanghyun, Harold, Chrystal M., Lee, Jong-Hyon, Heo, Chang-Goo & Shin, Kang-Hyun, 2014: Fit happens globally: A meta-analytic comparison of the relationships of person-environment fit dimensions with work attitudes and performance across East Asia, Europe and North America. I: *Personnel Psychology*, 67, pp. 99–152.
- Pilke, Nina, Niina Nissilä & Hans Landqvist, 2021: Organising terminology work in Sweden from the 1940s onwards. Participatory expert roles in networks. I: Nina Pilke, Niina Nissilä & Hans Landqvist (eds.): *Terminology as a Societal Resource: Possibilities and Responsibilities in a Changing World*. Special issue of *Terminology. International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication* 27(1), pp. 80–109. Hämtat 15.10.2023: <https://benjamins.com/catalog/term.00059.pil>
- SAOL = *Svenska Akademiens ordlista* 2015. 14 uppl. Hämtat 8.11.2023: <https://svenska.se/tre/?sok=momentum&pz=2>
- SO = *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien* 2021. 2 uppl. Hämtat 8.11.2023: <https://svenska.se/tre/?sok=momentum&pz=2>
- Strandvik, Ingemar, Niina Nissilä, & Nina Pilke, 2016: Juridisk terminologi i den flerspråkiga EU-kontexten. I: Nina Pilke & Niina Nissilä (red.): *Tänkta termer. Terminologibänsyn i nordiskt perspektiv*. VAKKI Publications 5. Vasa: Vasa universitet, s.47–69. Hämtat 15.10.2023: https://vakki.net/wp-content/uploads/2020/08/tankta_termer_47-69_strandvik_et_al.pdf
- Termer i tid – Tidens termer, 2023 = Vaasan yliopisto: *Termer i tid – Tidens termer. Terms in Time – The Terms of the Time*. Hämtat 15.10.2023: <https://sites.uwasa.fi/term/>
- Vasa universitet 2018. Tilinpäätös ja toimintakertomus 2018. Organisationsintern dokumentation.

Våge, Ole, 2016: Erfaringar frå eit mønsterpraksisprosjekt i kjemisk terminologi. Utprøving av to arbeidsmetodar. I: Nina Pilke & Niina Nissilä (red.): *Tänkta termer. Terminologibänsyn i nordiskt perspektiv*. VAKKI Publications 5. Vasa: Vasa universitet, s.154–171. Hämtat 15.10.2023: https://vakki.net/wp-content/uploads/2020/08/tankta_termer_154-171_vage.pdf

Wheeler, Anthony R., Vickie Coleman Gallagher, Robyn L. Brouer, & Chris J. Sablynski, 2007: When person-organization (mis)fit and (dis)satisfaction lead to turnover: The moderating role of perceived job mobility. I: *Journal of Managerial Psychology* 22(2), pp. 203–219.

Författare

Nina Pilke är professor i svenska och direktör för språkcentret Linginno vid Vasa universitet, Finland. Hennes forskning gäller terminologins teori och terminologiska frågeställningar i samhällskontext samt språkpolicy, språkstrategier och språkinläring i flerspråkiga kontexter.

Nyckelord

nätverk, samarbete, momentum, mervärde, fungerande samhällskommunikation, termer

Bibliografiske oplysninger

Pilke, Nina, 2024: Momentum, (miss)lyckade erfarenheter och mervärde – terminologiska insatser i samhället förr, nu och sedan.

I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 10-26.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Flerspråkig samhällsterminologi betraktad ur ett tolknings- och översättningsperspektiv

Helena Bani-Shoraka

Under 2021 fick Språkrådet i uppdrag av regeringen att utreda utvecklingen av en gemensam flerspråkig basterminologi som grund för tolkning och översättning för att förbättra kommunikationen mellan myndigheter och enskilda. Regeringsuppdraget utgick från den statliga utredningen "Att förstå och bli förstådd" (SOU 2018:83) där bristerna på samordning och ansvar inom området flerspråkig samhällsterminologi i Sverige framhölls som en utmaning. Samverkansmodellen för en myndighetsgemensam flerspråkig samhällsterminologi som presenterades 2022 är resultatet av Språkrådets utredning. Modellen involverar en rad centrala aktörer i tolkningens och översättningens ekosystem. Den här artikeln betraktar samverkansmodellen och dess potential från ett utbildnings- och professionsperspektiv, med fokus på tolkning och översättning i offentlig sektor.

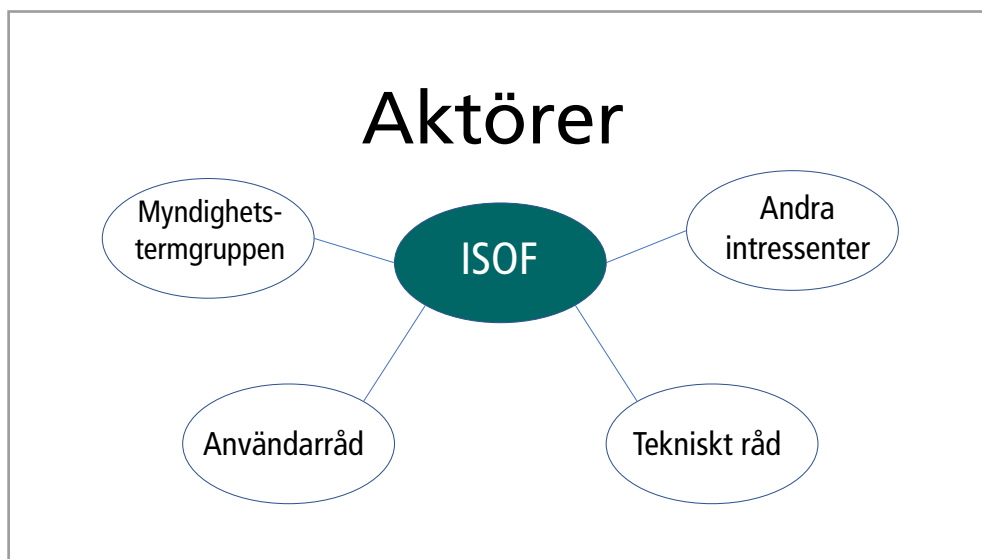
Bakgrund

Sverige framhålls ofta i internationella sammanhang som ett av få länder där det finns både statligt organiserad tolk- och översättarservice, tolk- och översättarutbildningar och kvalitetssäkring av tolknings- och översättningstjänster, till exempel genom auktorisation (Ozolins 2010; Taibi 2016, s. 24).

Generella indikatorer av det här slaget ger endast en grov bild av tolkningens och översättningens ekosystem i samhället, eftersom indikatorerna ifråga förekommer inom olika sektorer och på olika nivåer och inte säger något om samspelet mellan aktörerna som krävs för att få detta ekosystem att fungera.

Tolkningens och översättningens ekosystem i Sverige är väl beskrivet i utredningen "Att förstå och bli förstådd – ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk" (SOU 2018:83). En utmaning i systemet som lyfts fram i utredningen är bristen på samordning och ansvar ifråga om flerspråkig samhällsterminologi. Det var denna utmaning som Språkrådet vid Institutet för språk och folkminnen (Isof) 2021 fick i uppdrag att utreda. Uppdraget avsåg att "inleda utvecklingen av arbetet med en gemensam flerspråkig basterminologi som grund för

tolkning och översättning i kommunikationen mellan myndigheter och enskilda” (Regleringsbrev 2021 Ku2021/00802, s. 4). Regeringsuppdraget syftade till att samordna aktörer över sektorsgränser och på skilda nivåer i frågan för att möta behovet av en samlad hantering av flerspråkig samhällsterminologi från aktörer i tolkningens och översättningens ekosystem. Regeringsuppdraget till Språkrådet redovisades i juni 2022 (Hansson 2022), och utredningen resulterade bland annat i en samverkansmodell för flerspråkig samhällsterminologi (se figur 1), och etableringen av den så kallade Myndighetstermgruppen. Myndighetstermgruppen har för närvarande representanter från fem myndigheter¹ som testat samverkansmodellens arbets sätt i en pilotstudie.

Figur 1. Översikt av samverkansmodellens aktörer (Hansson 2022, s. 29).

Myndighetstermgruppen har under uppdraget arbetat fram 25 termposter för frekvent förekommande termer hos de aktuella myndigheterna. En termpost innehåller samlad information om en specifik term, bland annat själva definitionen med klarspråkskommentarer (Hansson 2022, s. 8). De 25 termerna i pilotstudien har försetts med ekvivalenter på arabiska, engelska, finska och romska (kelderash och arli). Under arbetet har det lagts stor vikt vid ”hur termsamlingen ska tillgängliggöras och därmed bli ett praktiskt verktyg för tolkar och översättare” och att den flerspråkiga terminologin ska kunna ”tillgänglig-

¹ Medverkande myndigheter i Myndighetstermgruppen är för närvarande Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Polisen, Skatteverket och Socialstyrelsen.

göras som en del av en nationell språkinfrastruktur, fritt för alla myndigheter som har nytta av den via bland annat Rikstermbanken” (Hansson 2022, s. 5–7).²

Men vad innebär denna samverkansmodell och Myndighetstermgruppens arbete för tolkars och översättares arbete med flerspråkig terminologi, och vilken roll kan Rikstermbanken spela som flerspråkig resurs i detta arbete? För att kunna besvara dessa frågor vrider den här artikeln på perspektivet, och beskriver behoven och arbetet med flerspråkig samhällsterminologi betraktad ur ett tolknings- och översättningsperspektiv. Artikeln är organiserad enligt följande: Efter inledningen som ger en kort bakgrund följer ett avsnitt där professionerna tolkning och översättning beskrivs. Därefter följer ett avsnitt med fokus på tolkars och översättares gängse terminologiarbete. I nästföljande avsnitt beskrivs utbildningen i tolkning och översättning i offentlig sektor vid Stockholms universitet och utbildningsmomenten i flerspråkig terminologi som syftar till att förbereda blivande tolkar och översättare för arbete i branschen. Artikeln avslutas med en diskussion om samverkansmodellen, Myndighetstermgruppen och Rikstermbanken och den roll de spelar för tolkning och översättning från ett utbildnings- och professionsperspektiv.

Tolkning och översättning – flerspråkiga professioner

Tolkning och översättning har gemensamt att de båda innebär att ett informationsinnehåll på ett språk återges på ett så innehållsligt korrekt och målgruppsanpassat sätt som möjligt på ett annat språk. Dessa professionella praktiker utövas dock på väldigt olika sätt. Liksom översättare har tolkar till uppgift att möjliggöra kommunikation mellan parter som saknar gemensamt språk. Uppgiften går ut på att återge det som precis sagts muntligt, i realtid och i direktkontakt med mottagarna oavsett om tolkningen äger rum på plats eller på distans. Eftersom parterna talar olika språk återger tolken det som sagts växelvis till och från båda sina arbetspråk, det vill säga i båda riktningar i *dialogtolkning* (Wadensjö 2018, Bani-Shoraka 2020). Översättares uppgift är att på ett ändamålsenligt sätt, det vill säga så innehållsligt korrekt och med så snarlik ton och stilistisk nivå som möjligt återge innehållet i en text på ett språk, i textform på ett annat språk. Översättare genomför sitt uppdrag i skrift, från källspråket (originalspråket) till målspråket (språket i översättningen) i en och samma språkriktning, utan direktkontakt med mottagarna. I sammanhanget är det viktigt att påminna om att eftersom varken *tolk* eller *översättare* är skyddade yrkestitlar, kan vem som helst arbeta som tolk eller översättare, och språkföretag kan förmedla

---

2 Rikstermbanken är Sveriges nationella termbank med termsamlingar från olika myndigheter och andra organisationer. Rikstermbanken förvaltas av Språkrådet.

– och förmedlar – tolk- och översättartjänster via den som kallar sig tolk eller översättare. Det finns således i tolk- och översättarbranschen yrkesverksamma tolkar och översättare som saknar de kunskaper och färdigheter som vanligtvis framhålls som relevanta för professionsutövningen (SOU 2018:83). De kunskaper och färdigheter som står i fokus i den här artikeln kretsar kring systematiskt arbete med flerspråkig samhällsterminologi, och avgränsas till inriktningen tolkning och översättning i offentlig sektor. Tolkning i offentlig sektor avser tolkning i institutionella sammanhang där ”public service providers and individual clients do not speak the same language [...] community interpreting facilitates communication within a social entity (society) that includes culturally different sub-groups” (Pöchhacker 1999, s. 126–127). Översättning i offentlig sektor definieras som alla typer av översättning som genomförs för att ”facilitate inter-community relations within a given country where diverse linguistic (and cultural) communities cohabit” (Taibi 2016, s. 48).

Flerspråkigt terminologiarbete inom tolkning och översättning

Det sägs ibland att det bor en terminolog i varje tolk och översättare. Det är måhända en överdrift, men det stämmer gott att tolkar och översättare behöver utveckla generella färdigheter i flerspråkigt terminologiarbete, och fördjupa dem i relation till sina respektive arbetsspråk (Ilhami & Way 2016, Burke 2017). På uppdrag i offentlig verksamhet möter tolkar och översättare ord, fraser och termer som är direkt kopplade till olika myndigheters verksamheter i en svensk kontext. Dessa svenska samhällstermer saknar ofta direkta motsvarigheter i andra språk. Det innebär att tolkar och översättare många gånger behöver ägna omfattande tid åt att skapa ekvivalenter, det vill säga motsvarigheter, på det andra arbetsspråket. Även om det finns generella strategier för att åstadkomma detta, är flerspråkigt terminologiarbete en tidsödande och svåruppgift som kräver utbildning (Bucher m.fl. 2013, Niska & Frøili 1991). Utövare av respektive profession behöver förhålla sig till språkkombinationernas egenheter, det vill säga likheter och skillnader mellan språken, som sätter gränserna för arbetet. Det praktiska flerspråkiga terminologiarbetet brukar resultera i egenhändigt producerade ord-, fras- och termlistor, (hädanefter: ordlistor), som anpassas efter individuella behov. Det är också i regel ett obetalt ensamarbete. De individuella ordlistorna fungerar som viktiga komplement till befintliga resurser. Det blir också tydligt att ju färre resurser det finns att tillgå i ett arbetsspråk, desto viktigare tenderar de individuella ordlistorna att bli.

För tolkar kan egenhändigt producerade ordlistor komma till pass under ett tolkningsuppdrag, men de är framför allt viktiga under förberedelsearbetet.

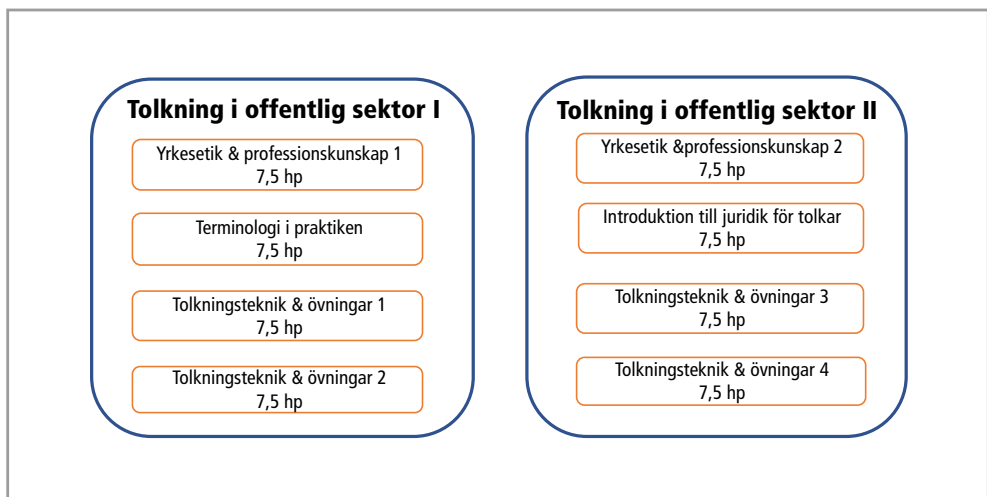
Det är inte heller alltid som det är en ekvivalent på det andra arbetsspråket som är vad som behövs under tolkningens gång. Beroende på mottagarna kan termen ifråga till exempel behöva parafraseras, det vill säga omformuleras med egna ord. Målgruppsanpassningen kan förberedas i viss mån men det behöver finnas beredskap för att stilistiskt anpassa språket i sin återgivning i och under pågående tolkuppdrag. För översättare, som inte möter mottagarna av samhällsinformationen direkt, utan snarare utgår från en tänkt mottagargrupp, kan de egenhändigt producerade ordlistorna enklare användas under pågående översättningsarbete. Målgruppsanpassning i översättningsarbetet behöver både ta hänsyn till informationen som ska förmedlas till en tänkt målgrupp och spegla stilnivån i källtexten genom att hitta en lämplig abstraktionsnivå. Samtidigt som det under översättningsuppdraget finns tid att söka efter eller skapa ekvivalenter på arbetsspråket i fråga, är kraven på språklig och stilistisk korrekthet mycket mer omfattande. Ett exempel på en stil som man kan behöva förhålla sig till är klarspråk. Det kan vara en utmaning i en del fall. Myndighetstexter som är formulerade på ett enkelt och tillgängligt sätt på ett språk, kan förlora sin trovärdighet om målgruppen på ett annat språk inte förväntar sig den stilen.

Kunskaper och färdigheter i flerspråkigt terminologiarbete är särskilt viktiga för tolkar och översättare med arbetsspråk som språkligt och kulturellt befinner sig längre från svenskan och det svenska samhällssystemet, och där tillgången till resurser såsom ordböcker, lexikon och webbplatser är begränsad. Dessa kunskaper och färdigheter är en viktig del av det professionella kunnandet hos varje yrkesverksam tolk och översättare i offentlig sektor. Den skiftande tillgången till språkliga resurser och de varierande kunskaperna och färdigheterna i terminologiarbete gör flerspråkiga ordlistor till hårdvaluta, och det är inte ovanligt med en protektionistisk hållning bland tolkar och översättare till dem. De flerspråkiga ordlistorna utgör en konkurrensfördel gentemot andra i branschen, vilket inte manar till samarbete och utbyte i frilansvärldens konkurrensbaserade logik. Den rådande situationen befäster snarare de individuella, isolerade öarna där flerspråkigt terminologiarbete bedrivs. Detta ensamarbete skapar en osäkerhet ifråga om mandat och handlingsfrihet hos tolkar och översättare i offentlig sektor. Vem har mandat att bestämma vilka ekvivalenter som fungerar? Kan enskilda tolkar och översättare på eget bevåg mynta nya termer på sina olika arbetsspråk? Vilka ekvivalenter är att föredra i en situation där många ekvivalenter för samma samhällsterm på svenska florerar och konkurrerar med varandra? Dessa komplexa frågor lämnas i regel till enskilda tolkar och översättare att hantera, och leder till ett slags låst läge där varje tolk eller översättare vaktar sina ordlistor hårt. På utbildningarna i tolkning och översättning i offentlig sektor på TÖI vid Stockholms universitet

ägnas frågan om arbete med flerspråkig samhällsterminologi särskild uppmärksamhet, vilket beskrivs i nästa avsnitt.

Utbildning i flerspråkigt terminologiarbete

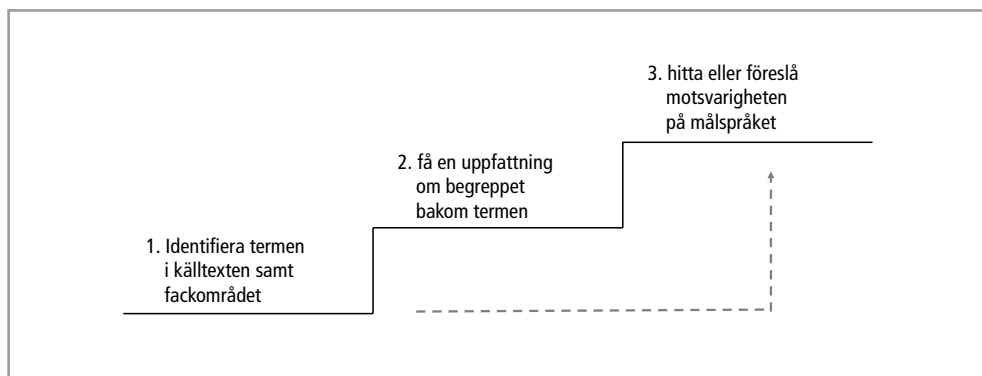
I detta avsnitt följer en beskrivning av utbildningarna i tolkning och översättning i offentlig sektor på Tolks- och översättarinstitutet (TÖI) vid Stockholms universitet. Tolkutbildningen genomgick en omfattande omorganisering och revidering med start i januari 2017, och riktades in mot särskilt efterfrågade språk i offentlig sektor. Revideringen innebar bland annat att kravet på tidigare språkstudier på högskolenivå slopades och ersattes med ett antagningsprov. De språk som har erbjudits i kombination med svenska sedan dess är arabiska, dari, mongoliska, persiska, ryska, somaliska, tigrinska, ukrainska och uzbekiska. Detta kan å ena sidan ses som en begränsning av tillgången på tolkutbildning för potentiella studenter med andra arbetspråk än de utvalda. Å andra sidan utgör detta en öppning för språk som vanligtvis inte förekommer på tolkutbildningar på universitetsnivå och som inte heller erbjuds på universitetet att ingå i tolkutbildningen. Figur 2 nedan ger en överblick över utbildningen i ”Tolkning i offentlig sektor I och II”, det vill säga grund- och fortsättningskursen, med sina respektive delkurser.

Figur 2. Överblick över delkurserna i Tolkning i offentlig sektor I och II.

På grundkursen ges delkursen ”Terminologi i praktiken” (7,5 hp) där grunderna i fackspråk, allmänspråk och terminologi introduceras. Därefter praktiseras flerspråkigt terminologiarbete inom ramen för de praktiska delkurserna ”Tolkningsteknik och övningar 1–4” fördelade över både grund- och fortsätt-

ningskursen. På dessa 4 delkurser, som sammanlagt utgör 30 högskolepoäng, det vill säga hälften av tolkutbildningen, övar tolkstudenterna på att hitta ekvivalenter för svenska termer på sina andra arbetspråk inom en rad olika samhällsdomäner såsom socialförsäkringsfältet, arbetsmarknad, migration och asyl, hälso- och sjukvård, samt juridik. Tillgången till redan befintliga och fungerande språkliga resurser skiljer sig åt, både mellan olika språk och olika samhällsdomäner. Syftet med det löpande arbetet är att med stöd av bland annat *trappmodellen* (se figur 3) upparbeta både färdigheter i ett systematiskt flerspråkigt terminologiarbete inom ramen för sitt arbetspråk, och bygga upp en samling med individuellt anpassade och konkreta ord-, fras och termlistor inför kommande yrkesliv. Trappmodellen ger alltså både ett visuellt och handfast stöd till tolkar (och översättare) i processen att hitta ekvivalenter på det andra arbetspråket. Steg 1 handlar om att identifiera termen i sammanhanget och fackområdet ifråga. Steg 2 innebär att skaffa sig en uppfattning om begreppet bakom termen. Det tredje och sista steget handlar om att söka efter en ekvivalent till termen på målspråket.

Figur 3. Steg i översättares och tolkars terminologihantering (Bucher m.fl. 2013, s. 169).

Det är i samband med arbetet i steg tre, beroende på språkkombination och omfattningen av redan tillgängliga terminologiska resurser, som utmaningarna gör sig gällande, och där tolkar (och översättare) i arbetspråk med begränsade flerspråkiga resurser behöver hitta eller skapa ekvivalenter. Målet är att hitta en balans mellan ekvivalens och kommunikativ effektivitet, en balans som kräver både övning och reflektion (jfr Taibi & Ozolins 2016, s. 91). Det kontinuerliga arbetet med flerspråkig terminologi under loppet av delkurserna fyller också en rad andra funktioner. Termer, terminologiarbete och praktisk användning av termerna diskuteras återkommande på terminologiseminarier där ordlistorna står i fokus (se figur 4). Det handlar om att lära sig arbeta

systematiskt, både på egen hand och i grupp, att resonera kring olika sätt att skapa ekvivalenter och resonera kring målgruppsanpassning. Termerna och konkreta målgruppsanpassningar blir också aktuella i samband med praktiska rollspelsbaserade tolkningsövningar under dessa två terminers studier. Det är viktigt att lära sig använda sina ordlistor under fiktiva uppdrag, och att reflektera över hur ordlistorna behöver vara utformade för att utgöra bästa tänkbara praktiska stöd i framtiden.

Studenterna på tolkutbildningarna är påtagligt heterogena i fråga om ålder, tidigare erfarenhet från arbete och studier, och digital litteracitet, för att nämna några utmaningar för lärarna. Därför är det viktigt med relevant stöttning så att studenterna får en realistisk chans att successivt tillägna sig de olika kunskaperna och öva in färdigheterna, tillägna sig en förståelse för hur uppgifterna kan lösas, och vad som krävs ifråga om den egna arbetsinsatsen. Ett konkret exempel på stöttning i skapandet av ordlistor består av mallar där stegen i det flerspråkiga terminologiarbetet isoleras och synliggörs. Mallen består av en tabell med ett givet antal kolumner för studenten att fylla i och för att öva systematiskt (se figur 4). Mallen fylls i individuellt, skickas in och diskuteras i grupp på terminologiseminarier.

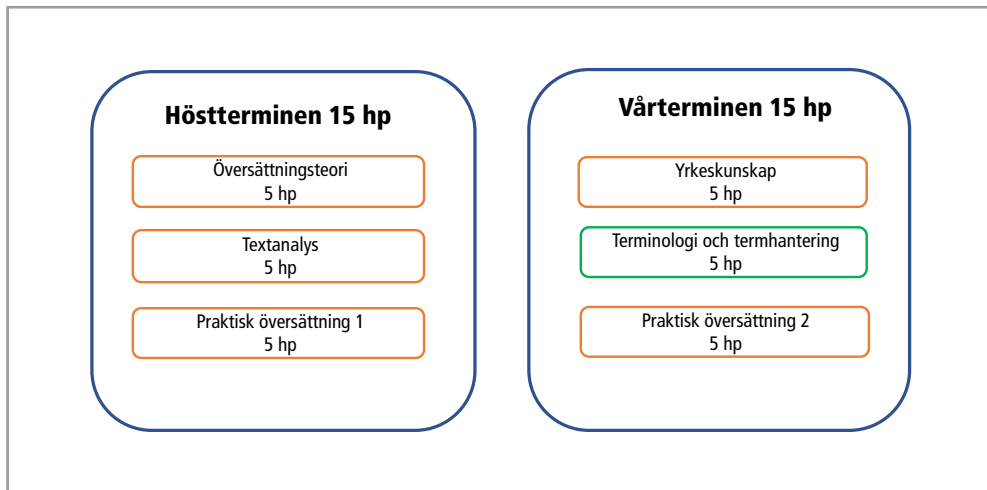
Term svenska	Term andra tolspråket	Källa term andra tolspråket	Definition på andra tolspråket	Definition på svenska	Källa definition sve	Ev. kommentar
matspjälkning	گوارش/ هضم	www.hidoctor.ir/1200-مزوی-خیر-عمر-احل-هضم-3.html و www.hidoctor.ir/1200-مزوی-خیر-عمر-احل-هضم-3.html	هضم، تجزیه مواد غذایی به ترات کوچکتر است. غذایی که ما می خوریم توسط اعمال گوارشی به اجزای ساده تبدیل می شوند، از دهانه روده کوچک جذب می شوند و سپس توسط خون و لنف حمل شده و توسط سلول های بدن برای تولید انرژی مورد استفاده قرار می گیرند.	För att kroppen ska kunna tillgodogöra sig de näringsämnen som finns i maten måste de först spjälkas, alltså brytas ner till mindre beståndsdelar. Det kallas matspjälkning eller matsmältning.	(Arvidsson 2018, Medicin 1, s.123)	
matstrupe	مری	www.jahanesimi.com/فرانجه-بایندر-11774/ www.jahanesimi.com/فرانجه-بایندر-11774/ www.jahanesimi.com/فرانجه-بایندر-11774/	مری یک لوله عضلانی است و بین ریهها و پشت قلب قرار دارد. مری حلق را که بخشی از قسمت فوقانی دستگاه گوارش است به معده متصل می کند. ماده لزجی (مخاط) از مری ترشح می شود تا قورت دادن غذا را آسان تر کند. سپس غذا به کمک حرکات تودی مری به سمت معده می رود.	Matstrupen (esofagus) är formad som ett 25 centimeter långt rör. På insidan är röret täckt av slemhinna. Matstrupen ligger mellan lungorna och bakom hjärtat. Maten du äter transporteras till magsäcken genom matstrupen.	www.1177.se/Stockholm/liv-halsa/sa-fungerar-kroppen/matsmaltning/sorga-nen/	

Figur 4. Mall för praktiskt flerspråkigt terminologiarbete på Tolkutbildningen.

De olika kolumnerna i mallen har fasta rubriker och är en konkretisering av stegen i arbetet med trappstegsmodellen (se figur 3). I figur 4 syns två av orden från en ordlista på temat matspjälkning. Figuren visar en väl genomarbetad mall, här ifylld på svenska och persiska av en student. Det tar tid innan studenterna har hittat fungerande källor på båda språken, lärt sig hantera definitioner, fått en uppfattning om källornas tillförlitlighet och kan organisera all information i mallen i enlighet med instruktionerna. Efter genomförd utbildning i "Tolkning i offentlig Sektor I och II" har studenterna tillägnat sig kunskaper och färdigheter i att arbeta med flerspråkigt terminologi inom ramen för sina arbetspråk. Under

de fyra praktiska delkurserna, som alla innehåller den här formen av flerspråkigt terminologiarbete, har studenterna också börjat bygga upp en bank med ord-, fras- och termlistor inom en rad olika samhällsområden.

Sedan 2020 erbjuds en kurs benämnd "Översättning i offentlig sektor" om 30 högskolepoäng (se figur 5), som en möjlig fortsättning för de studenter som har fullföljt sina 60 högskolepoäng i "Tolkning i offentlig sektor".

Figur 5. Överblick över delkurserna på fortsättningskursen "Översättning i offentlig sektor".

De möjliga språkkombinationerna är desamma som erbjuds inom tolkutbildningen, och översättningsövningarna utgår från svenska som källspråk. På utbildningen i "Översättning i offentlig sektor" förekommer delkursen "Terminologi och termhantering" (5 hp) som tillsammans med delkursen "Yrkeskunskap" (5 hp) introducerar studenterna till terminologiarbete inriktat mot översättning och användning av CAT-verktyg, det vill säga datorstödda översättningsverktyg. Inom ramen för delkurserna "Praktisk översättning 1 och 2" övar studenterna upp sina praktiska färdigheter i att översätta myndighetstexter från svenska till sina andra arbetsspråk. Även här förekommer seminarier där olika översättningstekniska och terminologiska utmaningar diskuteras.

Diskussion

Artikeln inleddes med frågorna om vad den så kallade samverkansmodellen och Myndighetstermgruppens arbete (Hansson 2022) innebär för tolkars och översättares arbete med flerspråkig terminologi, samt vilken roll Rikstermbanken kan ha som flerspråkig resurs för tolkar och översättare. Som svar på frågan om samverkansmodellen kan vi konstatera att den inkluderar de mest

centrala aktörerna och tar ett helhetsgrepp om flerspråkig samhällsterminologi på ett sätt som inte har gjorts tidigare. Detta har ett viktigt symbolvärde för tolkar och översättare eftersom modellen lyfter flerspråkig samhällsterminologi som en angelägenhet som rör många och som en fråga tillräckligt viktig att arbeta med. Med andra ord, den reduceras inte till en angelägenhet enbart för den enskilde tolken eller översättaren. Vad gäller Myndighetstermgruppens arbete har det betydelse för tolkar och översättare på flera sätt. Förutom att ha bidragit till att testa samverkansmodellens arbetssätt, har arbetet inom gruppen resulterat i ett antal konkreta termposter med ekvivalenter på olika språk. Det innebär att det finns upparbetade processer och rutiner inom Myndighetstermgruppen om eller när det blir aktuellt att utöka antalet termposter och ekvivalenter, vilket väcker både hopp och inspiration bland tolkar och översättare i offentlig sektor. Det gruppbaseade dynamiska arbetssättet visar också andra möjliga sätt att arbeta med flerspråkig terminologi, och fungerar som en bra kontrast till det ensamarbete som många gör idag.

Rikstermbanken som samlad nationell och fritt tillgänglig språkinfrastruktur för tolkar och översättare i offentlig sektor har också utvecklingspotential, på så vis att det fortfarande finns många myndighetstermer som inte lagts in. Men även om många myndighetstermer saknas i Rikstermbanken, erbjuder de befintliga en samlad och tillförlitlig information från en ansvarig myndighet (Isof). Detta är en resurs oavsett om termerna erbjuder ekvivalenter på andra språk eller inte. Denna resurs erbjuder stöd till tolkar och översättare i arbetet med att skapa ekvivalenter på sina arbetsspråk eller anpassa befintliga ekvivalenter till olika målgrupper. Samtidigt kan man konstatera att Rikstermbanken är en underutnyttjad resurs i utbildningssammanhang, och att den skulle kunna användas mer regelbundet i det systematiska flerspråkiga terminologiarbetet beskrivet ovan (figur 4).

Samverkansmodellen, Myndighetstermgruppen och Rikstermbanken må ha en bit kvar innan alla funktioner har etablerats och går i takt med varandra, men förutsättningarna finns för att de ska kunna fungera både som ett konkret stöd och som inspirationskällor för blivande och redan verksamma tolkar och översättare i framtiden. De utgör också bra exempel på statlig involvering i frågor som är relevanta för tolkningens och översättningens ekosystem (jfr Ozolins 2010, Taibi 2016).

Summary

Access to multilingual terminology used by public agencies is crucial for public service interpreters and translators in order to deliver high quality interpreting

and translation services, enabling communication between public agencies and all citizens. Access to reliable information from public agencies is closely related to empowering citizens regardless of language background, a way of empowerment and promoting participation in society. The Swedish Language Council has presented a collaborative model for cross-agency multilingual terminology, including central stakeholders. This article describes the needs and use of multilingual terminology from a public service interpreters' and translators' perspective, both from a professional practice and an educational perspective. The aim is to contribute to the debate by insights from a stakeholder perspective and highlight further added value created by the collaborative model for cross-agency multilingual terminology.

Referenser

- Bani-Shoraka, Helena, 2020: Tolkning och översättning – Historia, teori och praktik. I: Haglund, Anna, Styrke, Annica & Karin Wiklund (red.): *Antologi för en flerspråkig scenkonst*. (Första upplagan), s. 64–73. Stockholm: Johanssons pelargoner och dans.
- Bucher, Anna-Lena, Dobrina, Claudia & Henrik Nilsson, 2013: Översättarens terminologiarbete. I: Almqvist, Ingrid (red.): *Från ett språk till ett annat – om översättning och tolkning*, s. 168–173. Falun: Norstedts.
- Burke, Jean, 2017: Linguistic Diversity Among Swahili-Speakers: A Challenge for Translation in Australia. I: Taibi, Mustapha (red.): *Translating for the Community* [Elektronisk resurs], s. 156–173. Multilingual Matters.
- Fioretos, Ingrid, Gustafsson, Kristina & Eva Norström, 2020: *Tolkade möten: tolkningens betydelse för rättssäkerhet och integration*. (Andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Hansson, Karin, 2022: *Flerspråkig basterminologi som grund för tolkning och översättning*. Redovisning av regeringsuppdrag Ku2021/00802. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.
- Ilhami, Naima & Cathrine Way, 2016: Terminology in Undergraduate Translation and Interpreting Programmes in Spain: The Case of Arabic as a First Foreign Language. I: Taibi, Mustapha (red.): *New Insights into Arabic Translation and Interpreting* [Elektronisk resurs], s. 91–114. Multilingual Matters.

- Niska, Helge & Frøili Jorunn, 1991: Tolkordlistor på invandrarpråk. I: Fjeld, Vatvedt Ruth (red.): *Nordiske studier i leksikografi – rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden 28.-31. mai 1991*, s. 357–365. Nordisk forening for leksikografi.
- Ozolins, Uldis, 2010: Factors that determine the provision of Public Service Interpreting: comparative perspectives on government motivation and language service implementation. I: *The Journal of Specialized Translation*, 14, s. 194–215. Hämtat 26.12.2023 https://www.jostrans.org/issue14/art_ozolins.php
- Pöchhacker, Franz, 1999: Getting organized: The evolution of community interpreting. I: *Interpreting 4 (1)*, s. 125–140.
- Regleringsbrev 2021 Ku2021/00802 (beslutsdatum 2021-03-11). Ekonomistyrningsverket. Hämtat 26.12.2023 <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?RBID=21824>
- Rikstermbanken. Hämtat 19.01.2024 <https://www.rikstermbanken.se/>
- SOU (2018:83). *Att förstå och bli förstådd: ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk*. Stockholm: Norstedts juridik. Hämtat 23.12.2023 <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2018/12/sou-201883/>
- Taibi, Mustapha (red.), 2016: *New Insights into Arabic Translation and Interpreting* [Elektronisk resurs]. Bristol: Multilingual Matters.
- Taibi, Mustapha & Uldis Ozolins, 2016: *Community Translation* [Elektronisk resurs]. London: Bloomsbury.
- Wadensjö, Cecilia, 2018: *Kontakt genom tolk*. (Andra upplagan). Stockholm: Dialogos.

Författare

Helena Bani-Shoraka är lärare och forskare på Tolks- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet. Hennes forskning kretsar kring flerspråkighet, tolkning och tolkanvändning, samt tolkningsämnets didaktik.

Nyckelord

flerspråkig samhällsterminologi, tolkning och översättning i offentlig sektor, tolk- och översättarutbildningar

Bibliografiske oplysninger

Bani-Shoraka, Helena, 2024: Flerspråkig samhällsterminologi betraktad ur ett tolknings- och översättningsperspektiv. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 27-39.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Nye termer i almensproget

Ágústa Þorbergsdóttir & Einar Freyr Sigurðsson

I denne artikel analyseres, hvordan termer inden for begrebsområderne migration og information spredes og udvikler sig i samfundsdebatten på Island. I undersøgelsen anvendes bl.a. korpusanalyse for at se, hvordan termer bliver en del af sproget. Vores undersøgelse viser, at nogle af termerne er mere udbredte end andre, og at faktorer som lovgivning, kompleksitet og anvendelighed påvirker, hvor hurtigt termer bliver en del af sproget. Derudover kan termer også have negative konnotationer, hvilket påvirker deres brug. Vores konklusion er, at terminologi spiller en vigtig rolle i samfundsdebatten, og det er nødvendigt at have klare termer.

1. Indledning

Migration og spredning af information har været fremtrædende i samfundsdebatten på Island som mange andre steder på det seneste. Der anvendes forskellige begreber i debatten, som ikke alle er bekendte med. Debatten om migration er kompleks, og moderne informationsspredning i samfundet står overfor mange udfordringer, og faldende tillid til medier kan medføre tvivl om nyhedernes troværdighed. I denne artikel beskrives vores undersøgelse om termerne, som bliver anvendt i samfundsdebatten om disse temaer. Vores forskningsspørgsmål er, om de termer, der forekommer i samfundsdebatten, er i overensstemmelse med sprogbrugen i relativt nye islandske love¹ og en termsamling i statskundskab og politik fra 2021 (Ágústa Þorbergsdóttir et al. 2021).

Når det gælder vores undersøgelsesmetoder, har vi benyttet det såkaldte *Risamálbeild-korpus* (Icelandic Gigaword Corpus; Starkaður Barkarson et al. 2022) til at undersøge forskellige teksttyper og få information om brugen af ordene på sociale medier (som består af bloggtekster, tekster fra internetfora og tweets fra Twitter),² og websitet Tímarit.is har vi benyttet til at undersøge omtalen i nyhedsmedier og aviser. På denne måde har vi kunnet analysere, hvor tidligt nye termer spredes og etableres, og også om forældede termer

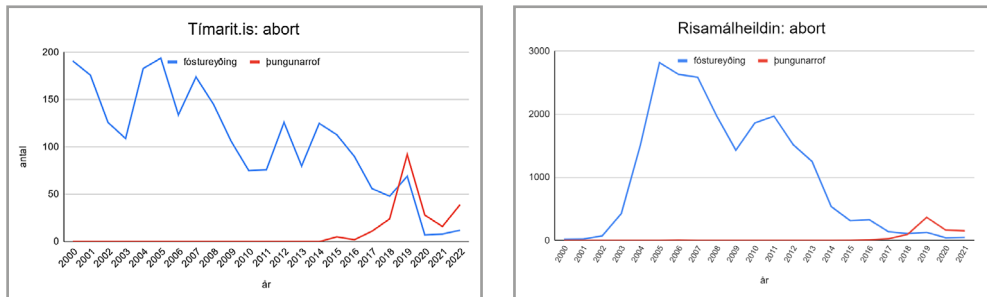
---

1 På websitet althingi.is (Alþingi) har vi fundet islandske love og andre parlamentariske dokumenter.

2 Risamálheildin indeholder 2,7 milliarder tokens, heraf er subkorpusset, som indeholder sociale medier, omkring 800 millioner tokens.

stadig bliver hyppigt brugt, hvis det er tilfældet. Vi tager også højde for visse faktorer, der kan påvirke integrationen af termerne i sproget.

Alene ordfrekvens giver ikke meget information, men ved at sammenligne frekvensen af to ord får vi flere interessante resultater. Det giver os mulighed for at se, om det nye fagudtryk bliver mere udbredt end det gamle. Vi kan formulere det på den måde, at to ord er i konkurrence. I figur 1 kan man se eksempler på, hvordan vi anvender vores kilder.

Figur 1. Resultater fra avisartikler (til venstre) og sociale medier (til højre).

Eksemplet herover viser ordene *fóstureyðing* og *þungunarrof* ('abort') på islandsk. Der har været debat om dette emne på forskellige områder, både i nyhedsmedierne og på de sociale medier, men ordet *fóstureyðing* ('fosterfordrivelse') blev anset for værdiladet. Med nye love fra 2019 begyndte man at bruge ordet *þungunarrof* ('svangerskabsafbrydelse') i stedet for *fóstureyðing*. Avisartikler er repræsenteret på venstre side af diagrammet, mens resultaterne fra sociale medier er placeret på højre side.

Selvom der er emner fra det 19. og 20. århundrede tilgængelige på Tímarit.is, fokuserer denne artikel på det 21. århundrede i forhold til sammenligningen med sociale medier. Det skal bemærkes, at distributionen af sociale medier, som kan findes i Risamálheildin (Starkaður Barkarson et al. 2022), ikke er ensartet med hensyn til f.eks. år: Blogteksterne og teksterne fra internetfora går tilbage til mindst 2000, mens Twitter-teksterne kun går tilbage til 2007.

2. Nye termer i samfundsdebatten

Termer og begreber i samfundsdebatten kan variere afhængigt af tid, sted og aktuelle begivenheder. Vi fokuserer her på termer inden for to begrebsområder: migration og information. I eksemplet med *fóstureyðing* og *þungunarrof* i figur 1 var sammenligningen meget enkel, men på disse to områder kan sammenligningen være mere kompleks, og fagtermerne kan være flerordsudtryk,

der omfatter ikke blot substantiver og adjektiver, men også f.eks. præpositionsfraser. I dette kapitel undersøges på den ene side termerne *farendur* ('migranter'), *farandfólk* ('migranter'), *vegalaust fólk innan eigin ríkis* ('internt fordrevne personer'), *hælisleitandi* ('asylansøger') og *umsækjandi um alþjóðlega vernd* ('asylansøger'; ordret: 'ansøger om international beskyttelse'), og på den anden side *misupplýsingar* ('misinformation'), *meinuupplýsingar* ('misinformation'), *rangupplýsingar* ('disinformation'), *upplýsingaóreiða* ('informationsforstyrrelse'), *upplýsingamengun* ('informationsforurening') og *falsfréttir* ('fake news'). Der analyseres, hvordan disse termer anvendes i avisartikler og på sociale medier.

2.1 Termer om migrations- og asylpolitik

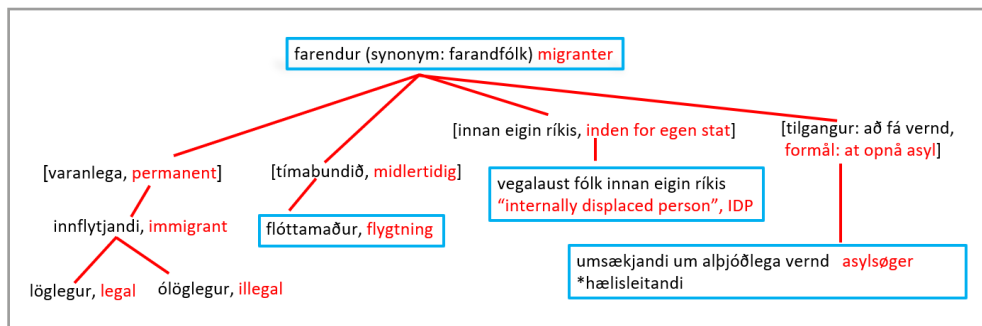
Debat om migrations- og asylpolitik er af flere årsager vokset i løbet af det sidste årti. Der har været store krige og konflikter i forskellige dele af verden, hvilket har tvunget tusinder af mennesker til at flygte og søge ly i andre lande. Begreberne er mange, og det er vigtigt at have klarhed over deres betydning samt forskellene mellem de centrale begreber i debatten. Inden for dette begrebsområde forekommer følgende termer i den tidligere nævnte terminologisamling i international politik og statskundskab:

islandsk	dansk
<i>farendur</i> (synonym: <i>farandfólk</i>)	<i>migranter</i>
<i>flóttamaður</i>	<i>flygtning</i>
<i>umsækjandi um alþjóðlega vernd</i>	<i>asylansøger</i> (<i>ansøger om international beskyttelse</i>)
<i>vegalaust fólk innan eigin ríkis</i>	<i>internally displaced person (IDP)</i>

Tabel 1. Islandske og danske migrationstermer.

Det er klart, at der bliver brugt flere termer i debatten om migrationspolitik som *kvótaflóttamaður* ('kvoteflygtning'), *pólitískur flóttamaður* ('politisk flygtning'), *ólöglegur flóttamaður* ('ulovlig flygtning'), *landflóttamaður* ('landflygtning'), *stríðsflóttamaður* ('krigsflygtning') og *bátaflóttamaður* ('bådflygtning'), men disse termer er hverken defineret i den tidligere nævnte termsamling i statskundskab og politik fra 2021, ej heller i *Íslensk nútímamálsorðabók* eller i *Íslensk orðabók* (2007).

Ved hjælp af et diagram over danske migrationsbegreber i artiklen 'Flygtning eller migrant – vær opmærksom på dit ordvalg' af Sabine Kirchmeier fra 2016 i *Nyt fra Sprognævnet* har vi udarbejdet diagrammet i figur 2 over de islandske begreber.

Figur 2. De markerede migrationstermer omtales i denne artikel.

2.1.1 Farendur og flóttamaður

I terminologisamlingen i international politik og statskundskab er termen *farendur* defineret som ‘fólk sem flyst milli landa eða landsvæða, ýmist varanlega eða tímabundið’ (‘mennesker, der flytter mellem lande eller områder, enten permanent eller midlertidigt’), og der angives synonymet *farandfólk* (Ágústa Þorbergsdóttir et al. 2021, s. 28). Ifølge denne definition er der tale om et overordnet begreb, der dækker over flere underliggende begreber på dette bestemte område. I forklaring til begrebet fremhæves i den førnævnte terminologisamling: ‘Begrebet er ikke klart defineret, hverken i offentlige eller almindelige diskussioner, men det bruges normalt om mennesker, der frivilligt flytter mellem lande, f.eks. i erhvervsmæssig sammenhæng, i modsætning til flygtninge, der forlader deres hjemland i nød’.

Hverken *farendur* eller synonymet *farandfólk* er velkendte i betydningen ‘migranter’ på islandsk. Betegnelsen *farendur* er mere kendt som den sidste del af sammensatte ord, f.eks. *sæfarendur* (dansk: ‘søfarende’) og *vegfarendur* (dansk: ‘vejfarende’), men den anvendes også i betydningen ‘rejsende’, selvom det dog er sjældent. Denne sidstnævnte forklaring på betegnelsen *farendur* er angivet i *Íslensk orðabók* (2007, s. 206), men betegnelsen findes ikke i *Íslensk nútímamálsorðabók*.

Betegnelsen *farendur* bruges mere sjældent end synonymet *farandfólk*. Selvom det sidstnævnte ikke er angivet i hverken *Íslensk orðabók* eller *Íslensk nútímamálsorðabók*, er det alligvel velkendt i betydningen ‘omstrefjende personer’. Her er et eksempel på den ældre betydning af betegnelsen *farandfólk*:

Eftir móðuharðindin kom mikið af *farandfólki* austan úr Skaftafells-sýslum.

(‘Efter den katastrofale periode (i slutningen af 1700-tallet) kom der mange omstrefjende personer øst fra Skaftafellregionen.’)

(*Ritmálssaftn Orðabókar Háskólans*)

Brugen af betegnelsen *farandfólk* steg omkring 2015 i takt med en øget samfundsdebat om migrations- og asylpolitik, men ordet bliver dog relativt sjældent brugt sammenlignet med de andre termer, der omtales her.

Udtrykket *flóttamaður* ('flygtning') er derimod velkendt i islandsk sprog og har en klar betydning som 'maður á flóttu' ('menneske på flugt'). Det er dokumenteret i både *ONP* og *Ritmálssafn Orðabókar Háskólans*. Som et fagudtryk er det naturligvis af nyere dato, og det er anerkendt som sådan i ordbøger, der dækker alment sprog i det seneste århundrede, sådan som det fremgår af den islandske ordbog fra 1963 (*Íslensk orðabók banda skólum og almennungi*, s. 143): 'sá sem hefur flúið föðurland sitt, vegalaus maður' ('en person, der er flygtet fra sit fædreland, en hjemløs person').

Fagudtrykket *flóttamaður* er defineret i den tidligere nævnte termsamling i statskundskab og politik fra 2021 (Ágústa Þorbergsdóttir et al. 2021, s. 39).

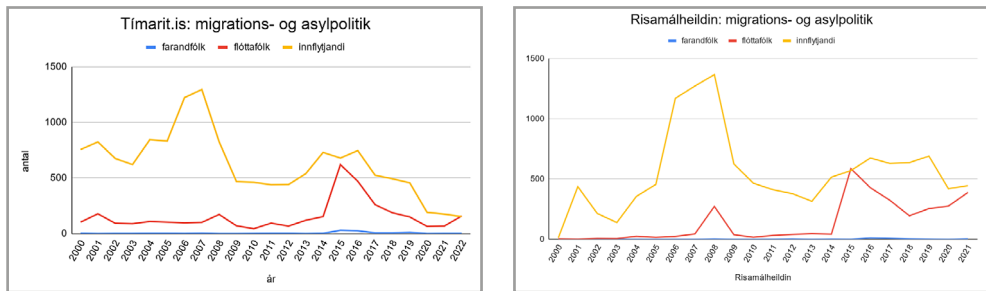
flóttamaður: manneskja sem hefur flúið land sitt til þess að forðast stríð eða aðrar ógnir, t.a.m. pólitískar ofsóknir eða umhverfisvá ('en person, der er flygtet fra sit land for at undgå krig eller andre trusler, herunder politiske forfølgelser eller miljømæssige katastrofer'; engelsk: 'refugee').

Udtrykkene *flóttamaður* ('flygtning') og *flóttafólk* ('flygtning') er hyppigt anvendt i islandske medier og i almensproget, hvor man ud fra definitionen i denne termsamling kunne forvente at finde udtrykket *farendur* eller *farandfólk*.

I figur 3 udføres en sammenligning af ordfrekvenserne for termerne *flóttafólk* og *farandfólk*,³ men også for termen *innflytjandi* ('indvandrer'), som er meget brugt, men ikke findes som en term i terminologisamling i international politik og statskundskab (Ágústa Þorbergsdóttir et al. 2021).⁴ Det er bemærkelsesværdigt, at termen *farandfólk* ('migranter') sjældent anvendes, selvom den burde være den overordnede betegnelse. Derudover er det påfaldende, hvor hyppigt udtrykkene *innflytjandi* ('indvandrer') og *flóttafólk* ('flygtning') benyttes.

3 Her undersøger vi kun *farandfólk* og *flóttafólk*, som begge ender på *-fólk*, men det ville også være interessant at undersøge sammenligningen med *farendur* og *flóttamaður*.

4 Det skal bemærkes at *innflytjandi* kan også have betydningen 'importør', og det påvirker resultaterne i figur 3.

Figur 3. Resultater fra avisartikler (til venstre) og sociale medier (til højre).

2.1.2 Umsækjandi um alþjóðlega vernd og hælisleitandi

Udtrykket *umsækjandi um alþjóðlega vernd* (‘asylansøger’ eller ordret ‘ansøger om international beskyttelse’) er relativt nyt i det islandske sprog og har en alder på omkring 10 år. Blandt de ældste dokumenterede eksempler på dets anvendelse er et lovforslag om udlændinge fra 2013.

Umsækjandi um alþjóðlega vernd: Útlendingur sem sækir um alþjóðlega vernd hér á landi (hælisleitandi) (‘Ansøger om international beskyttelse: En udlænding, som søger om international beskyttelse hertilands (asylansøger)’)

Lovforslaget om udlændinge fra 2013 blev ikke vedtaget, men tre år senere blev der fremlagt et nyt lovforslag om udlændinge, som blev vedtaget som lov nr. 80/2016. Ifølge loven anvendes termen *umsækjandi um alþjóðlega vernd* (‘ansøger om international beskyttelse’). I en forklarende artikel til lovforslaget siges: ‘Det anbefales at anvende dette udtryk, da det anses for at være mere præcist med hensyn til deres retsstilling og er i overensstemmelse med udviklingen inden for begrebsanvendelse på internationalt plan, i EU-lovgivningen og i reglerne i andre nordiske lande.’

Det ældre ord *hælisleitandi* (‘asylansøger’) blev ansat for at have en negativ konnotation. Her er et citat fra en avisartikel fra 2014. Forfatteren af artiklen er en indvandrerpræst, der deltager aktivt i debatten om migrations- og asylpolitik.

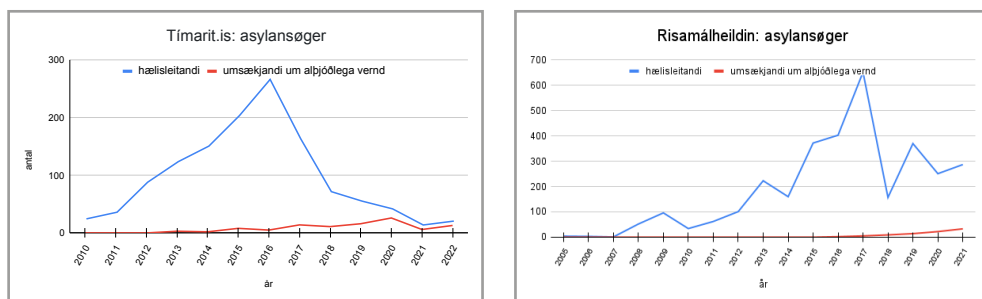
Ég er á þeirri skoðun að við ættum að hætta að nota orðið „hælisleitandi“ og nota orðasamband eins og „umsækjandi um alþjóðlega vernd“ eða „manneskja á flótta“, þar sem það er meira lýsandi auk þess sem hitt orðið hefur fengið á sig neikvæðan blæ. (Jeg mener, at vi bør holde op med at bruge ordet *hælisleitandi* (‘asylansøger’) og i stedet bruge

udtrykket *umsækjandi um alþjóðlega vernd* (‘ansøger om international beskyttelse’) eller *manneskja á flóttu* (‘person på flugt’), da det er mere beskrivende, og det tidligere ord har fået en negativ konnotation.)

(Toshiki Toma, 2014)

Det første led af det ældre udtryk, *hæli*, har to betydninger, ‘asyl eller tilflugtsted’ og ‘sanatorium’, og det er blevet anvendt i sammensatte ord som *geðveikrahæli* (‘psykiatrisk hospital’) og *bressingarhæli* (‘kursted’). Det kan dog bemærkes, at der er ingen kendte undersøgelser, der indikerer at ordet *hælisleitandi* (‘asylansøger’) har en negativ klang på islandsk. Det bemærkes, at det nye udtryk *umsækjandi um alþjóðlega vernd* (‘ansøger om international beskyttelse’) har visse ulemper, såsom vanskeligheder med at danne afledninger og at sammensætte ord med det.

Sammenligningen mellem teksttyperne i figur 4 viser brugen af de to termer, *hælisleitandi* (den gamle term) og *umsækjandi um alþjóðlega vernd* (den nye term). Avisartikler på Tímarit.is og data fra sociale medier i Risamálheild-korpusset (Starkaður Barkarson et al. 2022) viser, at der fortsat er en øget brug af *hælisleitandi* på sociale medier, på trods af at det ikke længere anvendes i lovgivningen, mens *umsækjandi um alþjóðlega vernd* er mere udbredt i nyhedsmedierne.

Figur 4. Resultater fra avisartikler (til venstre) og sociale medier (til højre).

2.1.3 Vegalaust fólk innan eigin ríkis

De sidste migrationsudtryk, der her bliver omtalt er *vegalaust fólk innan eigin ríkis* (‘internt fordrevne personer’). Det refererer til en person, der er blevet tvunget til at flytte til et andet område inden for deres eget land på grund af konflikt, vold, naturkatastrofer eller andre årsager. Der er tale om et komplekst flerordsudtryk, og muligvis bliver det ikke opfattet som et begreb med en præcis betydning.

Disse forskellige oversættelser af ‘internt fordrevne personer’ er autentiske

eksempler fra medierne. Dette kan indikere, at der ikke er en klar bevidsthed om begrebet på Island, og at omtalen af dette område er kompleks og undertiden uklar.

- vegalaust fólk innan eigin ríkis ('hjemløst folk inden for eget rige')
- vegalaust fólk í eigin landi ('hjemløst folk i eget land')
- vegalaust fólk innan eigin lands ('hjemløst folk inden for eget land')
- vegalaust fólk ('hjemløst folk')
- einstaklingar sem eru á flóttu innanlands (IDP) ('individer som er på flugt indenlands')
- fólk sem er á flóttu í heimalandinu (IDP) ('folk som er på flugt i deres hjemland')

2.2 Termer om spredning af information

I vores samfund i dag kan det være svært at have tillid til nyhederne, hvor blandt andet digitaliseringen, internettet og de sociale medier har haft en markant betydning for al informationsspredning. I terminologisamlingen inden for international politik og statskundskab fra 2021 (Ágústa Þorbergsdóttir et al. 2021) findes nogle termer, der vedrører informationsformidling. Termerne *misupplýsingar* ('misinformation'), *meinupplýsingar* ('misinformation', engelsk 'malinformation') og *rangupplýsingar* ('disinformation') var ikke til stede i den ældre publikation fra 2012. Ifølge vores undersøgelse er disse termer næppe blevet brugt i den islandske samfundsdebat, men de anvendes i højere grad i videnskabelige og faglige diskussioner. Modsvarende engelske termer, *misinformation* ('misinformation') og *disinformation* ('disinformation'), har været i brug i flere årtier, mens *malinformation* ('misinformation') er blevet mere udbredt i de senere år, især med den stigende opmærksomhed på spredning af oplysninger på internettet og på sociale medier, der spredes med det formål at skade andre (jf. Verishagen & Zerr 2022, s. 8-12).

islandsk	engelsk	dansk	definition
<i>misupplýsingar</i>	<i>misinformation</i>	<i>misinformation</i>	forkert information, der spredes uden det formål at forårsage skade
<i>meinupplýsingar</i>	<i>malinformation</i>	<i>misinformation</i>	korrekt information, der spredes for at skade andre
<i>rangupplýsingar</i>	<i>disinformation</i>	<i>disinformation</i>	forkert information, der spredes med henblik på at forårsage skade

Table 2. Tre termer om spredning af information.

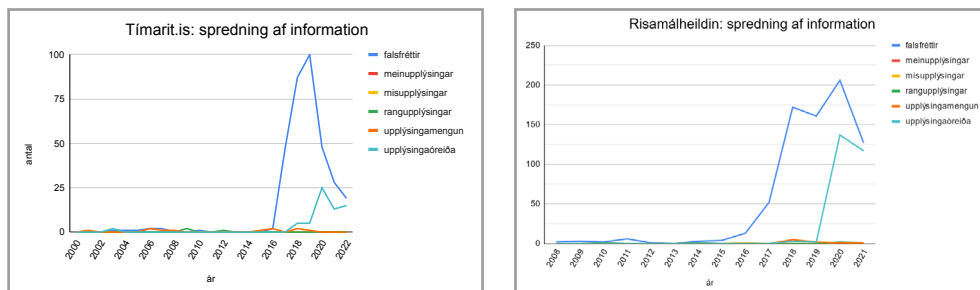
I den tidligere nævnte termsamling fra 2021 findes også tre andre termer, der relaterer sig til spredning af information: *upplýsingaóreiða*, *upplýsingamengun* og *falsfréttir*.

islandsk	engelsk	dansk	definition
<i>upplýsingaóreiða</i>	<i>information disorder</i>	<i>informationsforstyrrelse</i>	det at sprede forkerte eller vildledende oplysninger med eller uden vilje
<i>upplýsingamengun</i>	<i>information pollution</i>	<i>informationsforurening</i>	det at unødvendige, uønskede eller dårlige oplysninger afleder opmærksomheden fra information, der er af reel betydning
<i>falsfréttir</i>	<i>fake news</i>	<i>fake news</i>	forkerte oplysninger, der spredes som nyheder eller korrekte oplysninger

Tabel 3. Termerne *upplýsingaóreiða*, *upplýsingamengun* og *falsfréttir*.

Upplýsingaóreiða ('informationsforstyrrelse') indebærer vildledende eller forvrænget information der kan føre til forvirring og misinformation, ofte på grund af store mængder lavkvalitetsinformation i medierne. *Upplýsingamengun* ('informationsforurening') refererer til overdreven tilstedeværelse af ubrugelig eller vildledende information, hvilket forværrer informationsmiljøet. *Falsfréttir* ('fake news') henviser til bevidst vildledende eller opdigtede nyheder, der kan påvirke folks opfattelse af virkeligheden.

Vi har undersøgt, om disse termer bliver brugt i det islandske samfund. Som det fremgår af figur 5, er udtrykket *falsfréttir* ('fake news') det mest anvendte. Det bruges generelt i mere uformelle sammenhænge og populærkultur, og det anbefales ikke i faglige eller akademiske diskussioner. Udtrykket *upplýsingaóreiða* ('informationsforstyrrelse') er blevet meget brugt i den islandske samfundsdebat i det sidste årti. Kollokationen *villandi upplýsingar* ('vildledende oplysninger') er også almindelig i almensproget, når der tales om forkerte oplysninger, men det er ikke et formelt defineret eller præcist afgrænset begreb.

Figur. 5. Sammenligning af ordfrekvens: falsfréttir, meinuupplýsingar, misupplýsingar, rangupplýsingar, upplýsingamengun og upplýsingaóreiða.⁵

3. Faktorer, der kan påvirke etableringen af termer i sproget

Hvad kendetegner gode termer, og hvorvidt har termer med disse egenskaber en større sandsynlighed for at blive accepteret og brugt i sproget? I ISO-standarden 704:2022 *Terminology work – Principles and methods* beskrives krav til termer, og tilsvarende retningslinjer findes også hos Bodil Nistrup Madsen (1999, s. 110-118) og Anita Nuopponen & Nina Pilke (2010, s. 65-70). Ifølge disse vejledninger karakteriseres en god term ved at være kort, gennemskuelig, adskille sig fra andre termer, passe ind i begrebetssystemet, beskrive begrebet præcist, egne sig til afledninger og sammensætninger og bestå af sprogets egne elementer.

Det er interessant at vurdere de termer, der diskuteres her, i forhold til de tidligere nævnte krav. Termerne *umsækjandi um alþjóðlega vernd* ('ansøger om internal beskyttelse') og *vegalaust fólk innan eigin ríkis* ('internt fordrevne personer') er ganske vist ikke korte, men derimod meget gennemskuelige. Når termer bliver lange eller komplekse, kan det hæmme deres integration i sproget, og som Madsen (1999, s. 113) påpeger, bør man undgå termer, som er så udførlige, at de nærmer sig en definition. De er besværlige på grund af deres længde, og de egner sig ikke til afledninger eller sammensætninger.

Kravene om, at termer ikke må være værdiladede eller have negative konnotationer, bør også overvejes i forbindelse med etableringen af termer. Den ældre term *hælisleitandi* ('asylansøger') fortsætter med at blive hyppigere anvendt, og det er uklart, om denne term faktisk opfattes negativt, da den er så udbredt i almensproget.

Som Madsen (1999, s. 114) fremhæver, anbefales det ikke at introducere

5 Der er ikke indsamlet data for alle de seneste år. Det ser ud til, at antallet af eksempler mindskes, men det behøver ikke nødvendigvis være sandheden.

nye termer, medmindre der er en vægtig grund, da sådanne forsøg kan mislykkes, og det kan være svært at erstatte etablerede termer i sproget, selvom de måske har negative konnotationer. Det er derfor interessant at se på ordet *þungunarrof* ('abort'/'svangerskabsafbrydelse'), som skulle erstatte termen *fóstureyðing* ('fosterfordrivelse'). Hvis en term anvendes i lovtekster, øger det sandsynligheden for, at termen bliver en integreret del af sproget. I begge tilfælde er de nye termer blevet fastlagt i lovgivningen. Termen *fóstureyðing* ('fosterfordrivelse') er næsten forsvundet fra sproget på meget kort tid, mens termen *hælisleitandi* ('asylansøger') som nævnt anvendes hyppigt.

Det er svært at opfylde alle de forskellige krav til gode termer, fordi nogle af dem kan være i konflikt med hinanden.

4. Konklusion

I artiklen har vi præsenteret termer inden for migrations- og asylpolitik samt termer relateret til spredning af information. Som det er almindeligt i sprog, bliver nogle ord fast etablerede, mens andre ikke gør det. Det er tydeligt, at nogle af de diskutererede termer ikke har opnået bred anvendelse i almindelig sprogbrug. Nogle termer bliver hurtigt integreret, som det ses i eksemplet med *þungunarrof* ('abort'/'svangerskabsafbrydelse'), der erstattede *fóstureyðing* ('fosterfordrivelse'), mens det i andre tilfælde ikke er lykkedes lige så godt.

Det er af stor betydning, at de termer, der anvendes i samfundsdebatten, er klart definerede og bruges korrekt og konsistent. Inkonsekvent brug af termer relateret til asyl og migration kan besværliggøre kommunikationen og forståelsen på dette område, og komplekse termer med flere ord kan udgøre en hindring for etablering. Det er ikke kun termdannelsen, og hvor 'gode' termerne er, der har indflydelse på, om de bliver en del af det almindelige sprog. Nogle gange er debatten meget kompleks, og det er svært at forstå begreberne.

Når det kommer til informationsmiljøet, kan nogle af disse termer virke for specialiserede og komplekse til den almindelige samfundsdebat. Både termen *upplýsingaóreiða* ('informationsforstyrrelse') og termen *upplýsingamengun* ('informationsforurening') anvendes i den almene debat. Udtrykket *falsupplýsingar* ('fake news'), der ikke anbefales, bliver alligevel mest brugt. Termerne *meinupplýsingar* ('misinformation'), *misupplýsingar* ('misinformation') og *rangupplýsingar* ('disinformation') anvendes sjældent og antyder, at de kan være for specialiserede og komplekse i den almindelige samfundsdebat.

Det er også relevant at vurdere, hvor succesfuldt det har været at indføre de nye termer i lovgivningen og i offentligt tilgængelige terminologiske samlinger. Formidling af termarbejde er meget vigtigt, fordi det fremmer præcision, klarhed og ensartethed i sprogbrugen inden for specifikke fagområder eller

professionelle samfund. Dette gør det muligt for eksperter inden for disse områder at arbejde mere effektivt sammen og bidrage til videnskabelig udvikling og innovation.

Summary

The article examines the use and establishment of new terms in the context of public discourse in Iceland, focusing on two key areas: migration and information spreading.

The research methodology involves analyzing different text types, including social media data, using the Icelandic Gigaword Corpus (Starkaður Barkarson et al. 2022), and news articles, from the Tímarit.is website, as well as parliamentary documents from Althingi.

Through these methods, it is possible to determine whether and when new terms spread and establish themselves, as well as whether outdated terms are still frequently used, if that is the case. The study suggests that factors such as legislation, level of complexity and the usability of the terms influence how fast they are adopted and whether they are used in general, for example, by the public.

Referencer

Alþingi. Hentet september 2023. <https://www.althingi.is/>

Ágústa Þorbergsdóttir, Kristín Una Friðjónsdóttir & Silja Bára Ómarsdóttir, 2012: *Íðorðasafn í alþjóðastjórnámálum og stjórn málafræði*. (1. udg.). Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

Ágústa Þorbergsdóttir, Salka Guðmundsdóttir & Silja Bára Ómarsdóttir, 2021: *Íðorðasafn í alþjóðastjórnámálum og stjórn málafræði*. (2. udg.). Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

ISO 704:2022 = International Organization for Standardization, 2022: *Terminology work – Principles and methods*.

Íslensk nútímamálsorðabók. Hentet september 2023. <https://islenskordabok.arnastofnun.is/>

Íslensk orðabók, 2007 (4. udg.): Mörrður Árnason (ed.). Reykjavík: Forlagið.

Íslensk orðabók handa skólum og almennungi, 1963: Árni Böðvarsson (ed.). Reykjavík: Menningarsjóður.

- Kirchmeier, Sabine, 2016: Flygtning eller migrant – vær opmærksom på dit ordvalg. I: *Nyt fra Sprognævnet* 2016/1, s. 4-7.
- Madsen, Bodil Nistrup, 1999: *Terminologi 1. Principper og metoder*. København: Gads Forlag.
- Nuopponen, Anita & Nina Pilke, 2010. *Ordning och reda. Terminologilära i teori och praktik*. Stockholm: Norstedt.
- ONP = *Ordbog over det norrøne prosasprog*. Hentet september 2023. <https://onp.ku.dk>
- Ritmálssafn Orðabókar Háskólans*. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. Hentet september 2023. <http://ritmalssafn.arnastofnun.is>
- Starkaður Barkarson, Steinþór Steingrímsson, Þórdís Dröfn Andrésdóttir, Hildur Hafsteinsdóttir, Finnur Ágúst Ingimundarson & Árni Davíð Magnússon, 2022. *Icelandic Gigaword Corpus (IGC-2022) - annotated version, CLARIN-IS*, <http://hdl.handle.net/20.500.12537/254>
- Tímarit.is*. Landsbókasafn Íslands – Háskólabókasafn. Hentet maj 2023. <https://timarit.is/>
- Toshiki Toma, 2014: Gleði í heimsóknarþjónustu. I: *Morgunblaðið*, 3. október, s. 24.
- Verishagen, Nina & Diane Zerr, 2022: *Disinformation: Dealing with the Disaster*. Saskatchewan Polytechnic. <https://pressbooks.saskpolytech.ca/disinformation/>

Forfattere

Ágústa Þorbergsdóttir er lingvist hos Árni Magnússon-Instituttet for islandske studier og arbejder med neologismer og terminologi. Hun er redaktør for den islandske termbank *Íðorðabankinn*.

Einar Freyr Sigurðsson er forskningslektor hos Árni Magnússon-instituttet for islandske studier. Han forsker i grammatik og sprogteknologi.

Nøgleord

nye termer, samfundsdebat, almensprog, sprogteknologiske resurser

Bibliografiske oplysninger

Ágústa Þorbergsdóttir & Einar Freyr Sigurðsson, 2024: Nye termer i almensproget. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 40-53.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Terminologin i statsrådets texter

Niina Elomaa

Översättnings- och språksektorn vid statsrådets kansli i Finland ansvarar för statsrådets terminologiska arbete, som syftar till att förtydliga kommunikationen och förenhetliga de termer på olika språk som används i statsförvaltningens texter. Kansliets språkexperter utarbetar ordlistor och anvisningar och ger rådgivning om termer inom statsförvaltningen. Temat "Terminologi i sambandskansliets tjänst" på konferensen Nordterm 2023 uttrycker kärnan i terminologiarbetet vid statsrådets kansli. I den här artikeln presenteras terminologernas arbete vid kansliet. Här ges även exempel på ordlistor som getts ut.

Översättning av statsrådets texter

Statsrådet i Finland, det vill säga regeringen och alla ministerier, producerar författningar, publikationer, pressmeddelanden och andra texter som är centrala i vårt samhälle. Statsrådets kanslis översättnings- och språksektor ansvarar för översättning av texter från alla ministerier till det andra nationalspråket svenska och till engelska och andra främmande språk. Det som sker ute i världen och i Finland avspeglas på översättarens skrivbord i form av texter med varierande aktuella teman. Termerna från översättningarna sprids snabbt till aktörer inom olika samhällsområden, och därför är det viktigt att termerna är så exakta som möjligt redan från början.

Syftet med det terminologiska arbetet vid kansliet är att

- förtydliga kommunikationen och förenhetliga de termer på olika språk som används i statsförvaltningens texter
- stödja översättarna genom att bidra till översättningar av hög kvalitet och ett effektivare översättningsarbete
- säkerställa en korrekt och konsekvent användning av termer i översättningarna och
- sammanställa ordlistor och sprida dem till användare även utanför statsrådet.

Översättnings- och språksektorn vid statsrådets kansli har sammanlagt 77 anställda: 50 som översätter till svenska och 17 som översätter till engelska eller ryska. Dessutom finns tre terminologer, två språkteknologiexperter och tre

servicekoordinatorer. Kansliet är en förhållandevis stor aktör inom språk och översättning, och det beror på att Finland är ett tvåspråkigt land och att myndighetskommunikation behövs på flera språk.

Olika typer av termarbete

Det terminologiska arbetet inom översättnings- och språksektorn vid statsrådets kansli kan delas in i fyra kategorier:

1) Utredning av enstaka termer i samband med översättning och termrådgivning

Sett till volym innebär det största terminologiska arbetet att utreda enskilda termer och begrunda nya begrepp för översättningar – upp till 40 procent av översättarens arbete är sådant termarbete. Det är viktigt att man i översättningarna av olika texter använder så etablerade, rekommenderade och enhetliga termmotsvarigheter som möjligt. Väsentligt i termarbetet är att man använder sig av ordlistor, referensmaterial och andra källor som är tillförlitliga, och att man vid behov konsulterar experter.

Statsrådets kansli bistår med avgiftsfri rådgivning när det gäller termer som används i statsförvaltningens texter. Våra terminologer erbjuder termrådgivning till sakkunniga och översättare utanför statsrådet och till andra som kontaktar oss, till exempel forskare och journalister.

2) Termlistor och mer omfattande termutredningar

Inför en översättning behövs ofta en utredning av någon tematisk grupp av termer eller en djupare analys av begrepp. Långa texter delas ibland ut till flera översättare vid kansliet, och det är till stor nytta att välja ut rätt termer redan i början av översättningsarbetet.

Kansliets terminologer bistår i detta arbete. De försöker också att sammanställa ordlistor över termer som redan har använts i översatta texter. Det är också viktigt att kunna erbjuda termlistor för andra aktörer.

3) Terminologiska projekt och nätverksbaserat termsamarbete

Terminologiprojekt handlar om att utarbeta centrala begrepp inom ett begränsat förvaltningsområde. Kansliets terminologer leder de terminologiska projekten, utreder begreppen och väljer lämpliga termer.

Begreppsbeskrivningar publiceras inte alltid i termlistorna. Här finns både terminologiska ordlistor med definitioner, men också många flerspråkiga ordlistor som inte alltid har definitioner. Då är syftet närmast att stödja översättare och andra som skriver på andra språk än finska. I ett tvåspråkigt land

och för internationella sammanhang behövs sådana flerspråkiga ordlistor, och det finns inte alltid tid att diskutera exakta definitioner under arbetets gång.

I arbetsgrupperna deltar terminologer, översättare inom ansvarsområdet och experter från olika förvaltningsområden inom statsförvaltningen. Dessutom ber vi ofta om kommentarer av experter från ministerierna eller andra myndigheter. Ministerierna har insett att termarbetet är till stor nytta i samband med stora reformer inom förvaltningen och när man vill förenhetliga term användningen inom olika specialområden.

4) Deltagande i terminologiskt arbete som leds av andra aktörer och terminologisk konsultation

Språkexperterna vid statsrådets kansli kan utifrån resurser delta i terminologiarbete som leds av andra aktörer. De kan också kommentera ordlistorna eller ge terminologisk konsultation.

Publicering av ordlistor

Det är eftersträvansvärt att statsrådets kanslis ordlistor och termrekommendationer ska få en så bred spridning som möjligt, och att de ska nå olika målgrupper: översättare, sakkunniga i ministerierna och andra delar av statsförvaltningen, kommunerna, icke-statliga organisationer, journalister och andra som skriver om sådant det finns ordlistor och anvisningar om.

Ordlistorna publiceras i statsrådets termbank Valter eller som separata publikationer. Publikationskanalerna varierar enligt ordlisteprojektens innehåll, syfte eller uppdragsgivarens önskemål. Ordlistor har publicerats:

- i termbanken Valter: <https://valter.sanakirja.fi>
- på statsrådets kanslis webbplats: <https://vnk.fi/sv/oversattnings-och-spraktjanster/ordlistor-och-anvisningar>
- i statsrådets gemensamma publikationsarkiv Valto: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/>
- i Terminologcentralens termbank TEPA: <https://termipankki.fi/tepa/fi/>
- i ordlistor på webbplatsen suomi.fi: <https://sanastot.suomi.fi/sv>

Aktuella ordlistor

Coronaordlistan: I en kris är det särskilt viktigt med en klar och tydlig myndighetskommunikation. Myndigheternas information till allmänheten under coronapandemin ställde därför stora krav på myndigheterna, och i synnerhet på översättarna inom statsförvaltningen. När coronapandemin (covid-19)

bröt ut var det bråttom att hitta termer för översättarna. Myndighetskommunikationen behövde en enhetlig och felfri terminologi så att alla skulle förstå vad som var på gång.

Under 2020 publicerade vi coronaordlistan och uppdaterade den några gånger under årets lopp, och ytterligare en gång under 2021. Ordlistan finns i pdf- och excelformat bland andra publicerade ordlistor och anvisningar på statsrådets kanslis webbplats: <https://vnk.fi/sv/oversattnings-och-spraktjanster/ordlistor-och-anvisningar>.

Ordlistan utgår från finska, och den innehåller termekvivalenter på svenska, engelska och ibland ryska. Många uttryck är plockade direkt ur översättningar av myndighetsinformation gjorda vid statsrådets kansli, men också medietexter och liknande källor.

Det som är speciellt med coronaordlistan är att den täcker så många olika områden. Termerna och fraserna handlar till exempel om smittspridning, distansundervisning i skolorna, testning, intyg, kollektivtrafik, skyddsutrustning, smittspårning och ekonomiska stödformer, för att bara nämna några. Listan innehåller 1200 termer och uttryck, och var till stor nytta för myndigheter, kommuner, aktörer inom hälso- och sjukvården, skolor och företag.

Ordlistor om social- och hälsovårdsreformen: Andra ordlistor som många har behov av handlar om social- och hälsovårdsreformen i Finland. Det finns särskilt två ordlistor med anknytning till denna reform som kanske är den största reformen i Finland under lång tid.

En av dem är en terminologisk ordlista utarbetad av Terminologicentralen tillsammans med social- och hälsovårdsministeriet, Institutet för hälsa och välfärd och Institutet för de inhemska språken, nämligen "Centrala begrepp i social- och hälsovårdsreformen", se <https://valter.sanakirja.fi/content/valter/sote>. Statsrådets kansli deltog här i det terminologiska arbetet genom att ta fram de svenska, engelska och ryska termekvivalenterna, och genom att översätta termbeskrivningarna. Den innehåller cirka 50 begrepp på finska, svenska, engelska och ryska.

En annan lista är "Omfattande ordlista om reformen av social- och hälsovården och räddningsväsendet" med omkring 1100 begrepp på finska, svenska och engelska. Listan hade stor betydelse för hälso- och sjukvårdssektorn i ett skede när förvaltningsnivån i Finland organiserades om. Landet (utanför Helsingfors) är nu indelat i 21 välfärdsområden som har en egen självstyrelse när det gäller att organisera hälso- och sjukvården och räddningsväsendet. Det finns många nya aktörer som behöver den här terminologin på olika språk.

Natotermarbetet: Finland blev Natomedlem i april 2023, men vårt termarbete började långt före det, i samma takt med förberedelserna inför anslutningen till Nato.

Statsrådets kansli utarbetar för närvarande en ordlista om Natotermer på finska och svenska. Vi har ett projekt som är tillsatt av statsrådets kansli där sakkunniga och språkexperter bland annat från olika ministerier i Finland och experter vid den finska försvarsmakten deltar.

För att kunna befästa en gemensam och enhetlig terminologi är det synnerligen viktigt att vi får kommentarer av sakkunniga. Ordlistan kommenteras av samarbetspartner i Finland, Sverige, Finlands Natorepresentation och av de finska och svenska enheterna vid Europeiska unionens råd. Vårt samarbete med svenska utrikesdepartementets språktjänst och språkexperter i det svenska försvaret har varit till stor hjälp.

Arbetet skiljer sig från många andra ordlistor eftersom engelska är källspråket. Syftet med projektet är att harmonisera termrekommendationerna på finska och svenska, så att de svenska termerna kan användas i både Finland och Sverige. Dessutom måste vi skapa sådana termer som går att använda både mellan experter, men också i medierna och bland allmänheten.

Den första delen av ordlistan innehåller bland annat benämningar på centrala politiska samarbetsorgan inom Nato, benämningar på kommittéer som är underställda Nordatlantiska rådet, benämningar på avdelningar inom den internationella staben och internationella militära staben vid Natos högkvarter, samt benämningar inom den militära kommandostrukturen. Ordlistan kommer senare att kompletteras med ytterligare termer.

Ibland kompliceras saken av att det finns namn och termer som aldrig haft en översättning på svenska eller finska, och då vi måste försöka konstruera något själva. Ibland hör vi från experterna att de har använt något namn eller någon term internt, men att den aldrig har funnits i något publicerat material. Så här är det absolut nödvändigt att ämnesexperterna tar sig tid och kommenterar ordlistorna. Några termer som experterna förslagit är intern jargong som inte passar i en ordlista. Den militära strukturen i Nato är dessutom Natospecifik, och termerna går inte att överföra direkt på en nationell militärstruktur.

Inom Nato är det vanligt att använda förkortningar för olika organisationsenheter. De finska och svenska experterna brukar vanligen använda de engelska benämningarna på Natos organisationsstruktur. Rekommendationen är att ge förkortningen på engelska så att det klart framkommer vilken organisation det handlar om även när det gäller svensk- och finskspråkiga benämningar. Förkortningar på finska eller svenska rekommenderas inte. Målgrupperna för ordlistan är alla som skriver eller pratar om Nato, exempelvis:

- sakkunniga i ministerierna (i synnerhet utrikesministeriet, försvarsministeriet, inrikesministeriet), det svenska utrikesdepartementet och de andra departementen och regeringskansliet
- det finska och svenska försvaret och Finlands och Sveriges delegationer vid Nato i Bryssel
- journalister, forskare, politiker
- översättare och andra språkaktörer i Finland och Sverige
- Natos översättningsbyrå (Nato Translation Service)
- de finska och svenska enheterna vid Europeiska unionens råd.

Liksom Natoordlistan och andra ordlistor som nämnts här, syftar allt terminologiskt arbete vid statsrådets kansli till att hjälpa språkbrukarna att hitta rätt termer på olika språk, förenhetliga termerna och förtydliga kommunikationen inom statsförvaltningen. Natoordlistan finns på statsrådets kanslis webbplats: <https://vnk.fi/sv/oversattnings-och-spraktjanster/ordlistor-och-anvisningar>.

Summary

The Translation and Language Division of the Prime Minister's Office provides translation and language services for all ministries in Finland. It is also responsible for the Government's terminology work, which aims to promote clear communication and to harmonise the terms used in different languages in government texts. The Division's terminologists provide advice on the terminology used in government texts and compile multi-lingual glossaries on various topical issues. Recent glossary projects serving a wide variety of target groups in society relate to the health and social services reform, COVID-19 and NATO. Information on various glossaries and other linguistic materials is available on the Prime Minister's Office website: <https://vnk.fi/en/translation-and-language-services/glossaries-and-guidance>.

Referenser

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, Verktyget Ordlistor 2024.

Hämtat 30.1.2024. <https://sanastot.suomi.fi/sv>

Omfattande ordlista om reformen av social- och hälsovården och räddningsväsendet 2023. Hämtat 30.1.2024. <https://vnk.fi/documents/10616/3457861/Laaja+sosiaali-+ja+terveydenhuollon+ja+pelastustoimen+uudistamisen+sanaasto+fi-sv.pdf/a53c64ce-4934-9308-4b44-440f9416fbfa>

Prime Minister's Office, Glossaries and guidance 2024. Hämtat 30.1.2024. <https://vnk.fi/en/translation-and-language-services/glossaries-and-guidance>

Statsrådets termbank Valter 2024. Hämtat 30.1.2024. <https://valter.sanakirja.fi>

Statsrådets kansli, Ordlistor och anvisningar 2024. Hämtat 30.1.2024. <https://vnk.fi/sv/oversattnings-och-spraktjanster/ordlistor-och-anvisningar>

Statsrådet, Statsrådets gemensamma publikationsarkiv Valto 2024. Hämtat 30.1.2024. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/>

Terminologicalentralen, Termbank TEPA 2024. Hämtat 30.1.2024. <https://terminpankki.fi/tepa/fi/>

Författare

Niina Elomaa är specialsakkunnig i terminologi vid statsrådets kansli i Finland. Hon ansvarar särskilt för samordningen och utvecklingen av flerspråkiga terminologiprojekt, termarbete inom olika förvaltningsområden, samt termrådgivningen vid statsrådets kansli.

Nyckelord

Statsförvaltningen, ordlisteprojekt, termrådgivning, coronapandemin, Nato

Bibliografiske oplysninger

Elomaa, Niina, 2024: Terminologin i statsrådets texter.

I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 54-60.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Perspektiv från arbete med termlistor på svenskt teckenspråk

Sebastian Embacher

I den här artikeln redogör jag för mitt arbete med termlistor på svenskt teckenspråk: Hur skiljer sig teckenordlistor från andra ordlistor och vilka utmaningar finns i arbetet? Syftet med artikeln är att sprida kunskap om och förståelse för vad ordboksarbete med ett tecknat språk innebär.

Inledning

Många icke-teckenspråkiga har aldrig sett en ordbok på svenskt teckenspråk eller med något annat nationellt tecknat språk. För att ge en uppfattning om hur en teckenordbok ser ut, inleder jag därför med en bild över Institutet för språk och folkminnets (Isof) webbaserade "Samhällsordlista svenska till svenskt teckenspråk" (figur 1).

Sök tecken (svenska till svenskt teckenspråk)																									
Välj kategori			Hjälp																						
Alla																									
Sök på svenskt ord	Skriv ord																								
Sök																									
Bläddra bland termer																									
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	R	S	T	U	V	W	Y	Ä	Å	Ö
Träfflista																									
A-kassa	1	absolut majoritet	1	absolut åtalsplikt	0	acklamation	1																		
ackord	1	ackordslön	1	adjungera	1	adoptionsbidrag	1																		
adoptionskostnadsbidrag	1	advokat	0	advokatbyrå	0	AFA Försäkring	0																		
ajournera	1	aktivist	1	aktivitetsbidrag	1	aktivitetsersättning	1																		
aktivitetsplan	1	aktivitetsstöd	1	alkohol- och drogrådgivning	0	alkoholmottagning	0																		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	...	65														

Figur 1. Sambällsordlista svenska till svenskt teckenspråk på webben.

Samhällsordlistan är en tvåspråkig ordlista från svenska till svenskt teckenspråk. För närvarande innehåller ordlistan cirka 1 500 begrepp inom olika samhälleliga ämnesområden, bland annat arbetsmarknad, socialförsäkring, juridik och statskunskap.

På samhällsordlistans söksida kan man söka på svenska ord med hjälp av kategorier, sökord, eller bläddra bland termer i bokstavsordning för att få fram motsvarigheten på svenskt teckenspråk. Sökningen resulterar i en träfflista längst ner på sidan. Klickar man på ett ord i träfflistan (exempelvis ordet *adjungera*) visas en video med översättning till svenskt teckenspråk (figur 2).

Figur 2. Webbida som visar en webbvideo med motsvarigheten på svenskt teckenspråk.

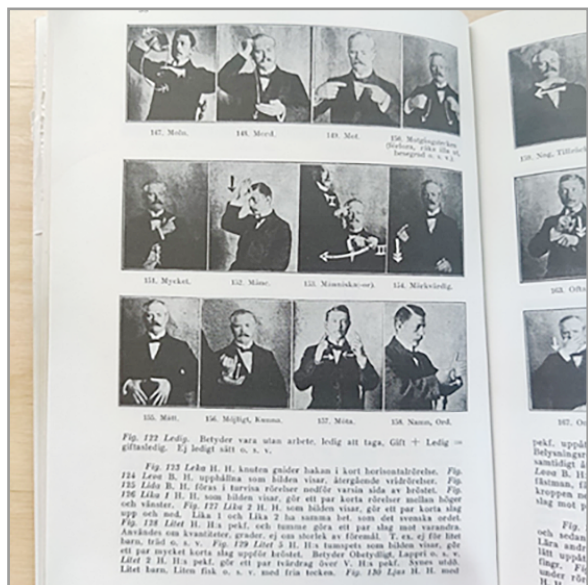
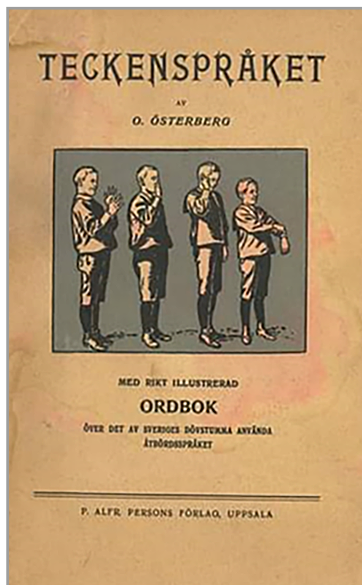
Syftet med samhällsordlistan

Idag finns det inte någon normkälla att gå till inom fackspråk för olika ämnesområden för svenskt teckenspråk. Det är en anledning till att utveckla och tillgängliggöra termlistor, där man visar vilka tecken som är etablerade och används av teckenspråkiga experter. Samhällsordlistan fungerar som ett stöd för tolkar, översättare och andra personer som använder språket i offentliga sammanhang och som behöver ta reda på om det finns någon lämplig motsvarighet till svenska termer på svenskt teckenspråk. I språkbruket inom svenskt teckenspråk kan det nämligen finnas flera teckenvarianter av en och samma term. Samhällsordlistan ger en rekommendation om vilket tecken som är lämpligast att använda i offentliga sammanhang.

Teckenordböcker i Norden

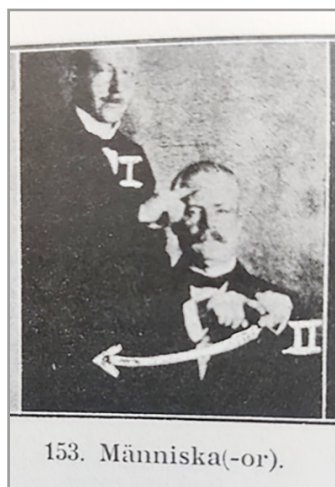
Här följer en kort historia om allmänspråkliga teckenordböcker i Norden. Danmark var först med att ge ut en teckenordbok år 1871 (Forening af Døvstumme 1871). Senare gav Finland ut tre ordbokshäften år 1910, 1911 och 1916 (Hirn 1910, 1911, 1916), och ungefär samtidigt gav Sverige ut sin första teckenordbok år 1916 (Österberg 1916) (figur 3). År 1944 gav Norge ut sin första teckenordbok (Fleischer 1944) och 1976 gav Island ut sin första bok (Jónsdóttir 1976). Senast i ordningen gav Färöarna ut sin första teckenordbok år 2001 (Føroya Skúlabókagrunner og Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation 2001). Grönland har ännu inte givit ut någon teckenordbok.

Figur 3. Sveriges första teckenordbok (Österberg 1916).

Svenskt teckenspråk saknar ett skriftspråk och därför används idag videoteknik för att dokumentera tecken eller teckenspråkstexter. Men under den tidiga perioden med teckenordböcker fanns inte videoteknik att tillgå. Man fick då förlita sig på fotografier eller teckningar för att visa hur man tecknar. En nackdel med stillbilder är dock att man inte kan helt kan fånga upp handrörelserna i ett tecken. Därför behöver man rita in en pil i bilden som visar handrörelsens riktning. I figur 4 nedan visas ett exempel på hur man förr i tiden försökte visa ett teckens handrörelser i ett fotografi. Ibland behövdes det två personer i bild för att kunna visa tecknets utförande. Exemplet visar en sammansättning av två tecken som tillsammans uttrycker betydelsen 'människa'. Alternativt behövdes

flera bilder för att kunna visa ett tecken, som i figur 8. Därför är videoteknik som vi använder idag ett stort hjälpmedel när man ska visa tecken.

Figur 4. Fotografi med illustration som visar tecknets handrörelser (Österberg 1916).

Hur skiljer sig teckenordlistor från andra ordlistor?

Vid framställning av ordlistor som hörande ofta känner till (som vanligen är i skrift) räcker det att skriva in ett ord. För svenskt teckenspråk behöver man däremot skapa ett videoklipp av tecknet. Det krävs en videoredigeringsutrustning, och en studio med filmkamera och belysning för att filma en person som utför ett tecken. Därefter redigeras inspelningen innan den färdiga filen laddas upp i en databas eller publiceras i en webbaserad ordlista på webben. Det är alltså ett relativt tidskrävande arbete att publicera en ordlista med ett tecknat språk i jämförelse mot en ordlista i skrift.

Signbank – en databas för tecknade språk

När det handlar om större mängder tecken än som ryms på en webbsida är det smidigare att publicera tecknen i en databas där användarna kan söka efter och sortera tecknen. På Isos använder man plattformen Signbank, en webbaserad lexikal databas för tecknade språk. Signbank var först utvecklad i Australien för det australienska teckenspråket år 2001, men används idag för både det amerikanska teckenspråket, brittiska teckenspråket, nederländska teckenspråket, finländska och finlandssvenska teckenspråket. Mjukvaran Signbank är en öppen källkod som kan laddas ner från Github¹

1 <https://github.com/signbank>

I Signbank organiseras tecken i poster med information om tecknet, såsom fonologi, morfologisk beskrivning, ordklass, översättning, kommentarer och taggar. Varje tecken i ett filmklipp laddas upp till Signbank och får en unik ID-glosa som består av ett svenskt ord i sin grundform och skrivs med versaler. ID-glosan används för att identifiera varje tecken och göra det sökbar i databasen.

Signbank har både ett internt och ett publikt gränssnitt. Isofs samhällsordlista som nämndes tidigare har ett publikt gränssnitt i Signbank. Här följer en beskrivning av hur administrationsdelen i det interna gränssnittet i Signbank ser ut. Figur 5 nedan visar en söksida med alla tecken som är tillagda i databasen och som man kan söka efter och sortera. När man klickar på ett tecken i listan kommer man till en lexikalpost med information om tecknet (figur 6–7).

The screenshot shows the 'Teckenlistan FinSL Signbank' search interface. At the top, there are navigation links for 'Signs', 'Wiki', 'Advanced search', 'Search relations', and 'Manage'. A search bar is present with the text 'Search sign' and a search button. Below the search bar, the 'Search Glosses' section contains several filters: 'Dataset' (Svenskt teckenspråk), 'Sök' (Gloss, Note, Translation, contains string), 'Gloss' (Begins with string), 'Gloss in English' (Begins with string), 'Noter' (Contains string), 'Translations' (Choose language, Contains string), and checkboxes for 'Is published', 'Has videos', and 'Has no videos'. There are also 'Tags' and 'Sign language' dropdown menus. A 'Search' button, 'CSV' link, and 'Reset' button are at the bottom left of the filter section. On the right, 'Results per page' is set to 100. Below the filters, it says 'Number of matches: 1432.' and a pagination bar with numbers 1 through 15. The main content is a table with the following columns: Dataset, Gloss in English, Ekvivalenta översättningar, Noter, and Taggar. The table lists several entries with their corresponding glosses and tags.

Dataset	Gloss	Gloss in English	Ekvivalenta översättningar	Noter	Taggar
Svenskt teckenspråk	A-KASSA		A-kassa		Arbetsmarknad_pension
Svenskt teckenspråk	ABORTLAG 2				Juridik
Svenskt teckenspråk	ABORTLAGSTIFTNING		abortlagstiftning		Juridik
Svenskt teckenspråk	absolut majoritet		absolut majoritet		Administration_föreningslivet
Svenskt teckenspråk	absolut åtalsplikt		absolut åtalsplikt		Rättväsende
Svenskt teckenspråk	ACKLAMATION		acklamation		Administration_föreningslivet
Svenskt teckenspråk	ACKORD		ackord		Arbetsmarknad_pension
Svenskt teckenspråk	ackordslön		ackordslön		Arbetsmarknad_pension

Figur 5. Söksida i Signbanks administrationsdel.

Teckenlistan FinSL Signbank

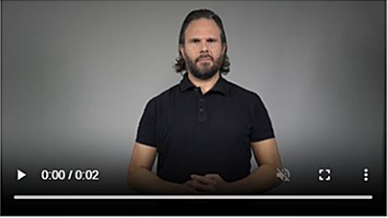
sv en 🔔 SebastianEmbacher

Signs Wiki Advanced search Search relations Manage

Search sign Search

Dataset: **Svenskt teckenspråk** Enable Edit

ADJUNGERA(L+L)

0:00 / 0:02

Taggar

- Administration i föreningslivet
- Rättväsende

Gloss: ADJUNGERA

Gloss in English: -

Translations in: adjungera

Notes: -

Sign language:

URL:

Created: 2018-01-19 13:42 Sebastian Embacher

Updated: 2019-09-09 13:07 Sebastian Embacher

Show complete history

Gloss relations

Relations

Inga relationer.

Inga reverserade relationer.

Comments (2)

3 januari 2019 14:04 - Sebastian Embacher Edit Radera
03020

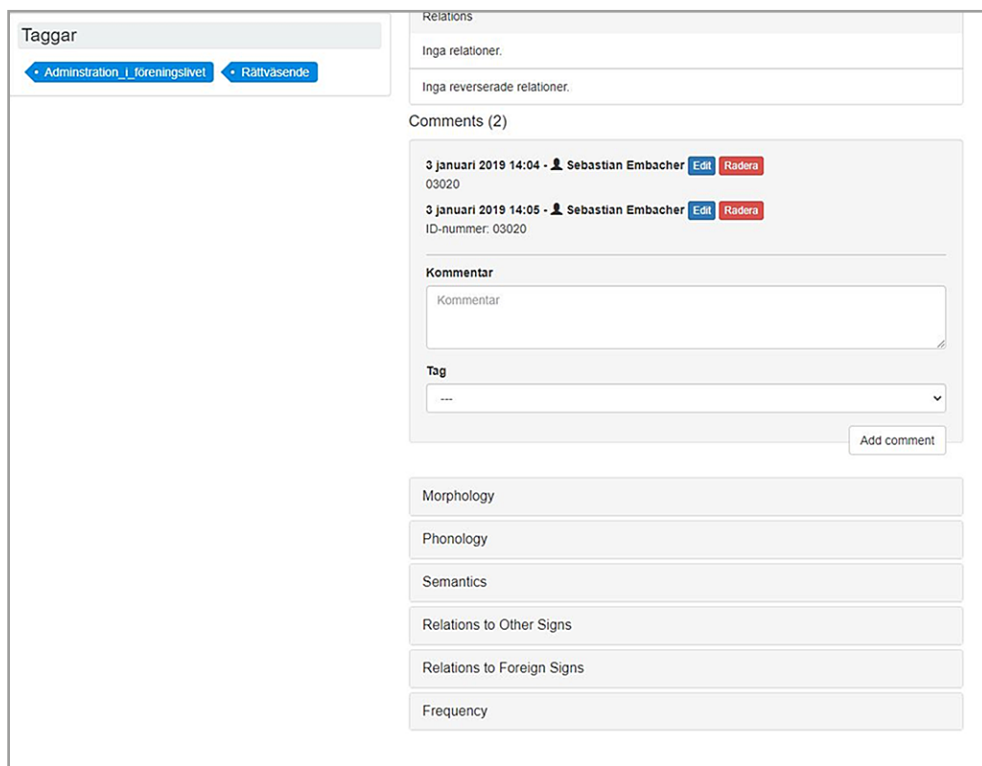
3 januari 2019 14:05 - Sebastian Embacher Edit Radera
ID-nummer: 03020

Kommentar

Kommentar

Tag

Figur 6. Lexikalpost med information om tecknet adjungera i Signbank.

Figur 7. Nedre delen av lexikalposten adjungera i Signbank.

Utmaningar

I allmänhet brukar man skilja på talspråk och skriftspråk. Skriftspråk är för många känt som mer standardiserat jämfört med talspråk som har en större språklig variation. Tecknade språk har i det avseendet många likheter med talat språk. Skillnaden mellan talat och tecknat språk är att tecknat språk uttrycks med händer, ansiktet och munnen, och uppfattas med synen istället för att uttryckas med talapparaten och uppfattas av hörseln. Men tecknat språk har som talat språk stor språklig variation – man tecknar på olika sätt beroende på var man bor, social bakgrund, ålder och kön, olika texttyper och situation. Om det används inom allmänspråk eller fackspråk har också betydelse. Det finns till och med fonologiska varianter i tecknat språk motsvarande uttalsvarianter av ett ord i talat språk.

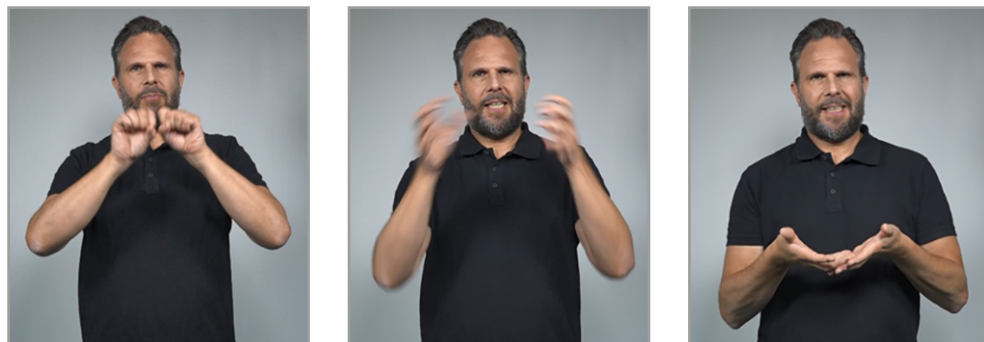
Att kartlägga språkbruket inom svenskt teckenspråk är ingen lätt uppgift. Det saknas stora språkkorpusar med teckenspråkstexter. Det som finns idag är inspelade dialoger som handlar om vardagliga ämnen samt återberättelser från seriestrippar, vilket inte räcker när man ska ta fram termlistor. Det är med

andra ord brist på normkällor – det finns inga andra termlistor att hämta information från. Som språkvårdare får man förlita sig på sin egen språkkänsla och förvärvade kunskap, i mitt fall exempelvis från min tid som lärare på teckenspråks- och tolkutbildningar. Det är inte alltid enkelt, och därför söker man gärna stöd hos teckenspråkiga experter för att stämma av.

Eftersom teckenspråkiga utgör en minoritet finns det inte teckenspråkiga personer som använder och utvecklar nya tecken inom alla utbildningsområden, yrken och fritidsområden. Därför saknas det ibland motsvarigheter på svenskt teckenspråk för ord inom vissa fackområden.

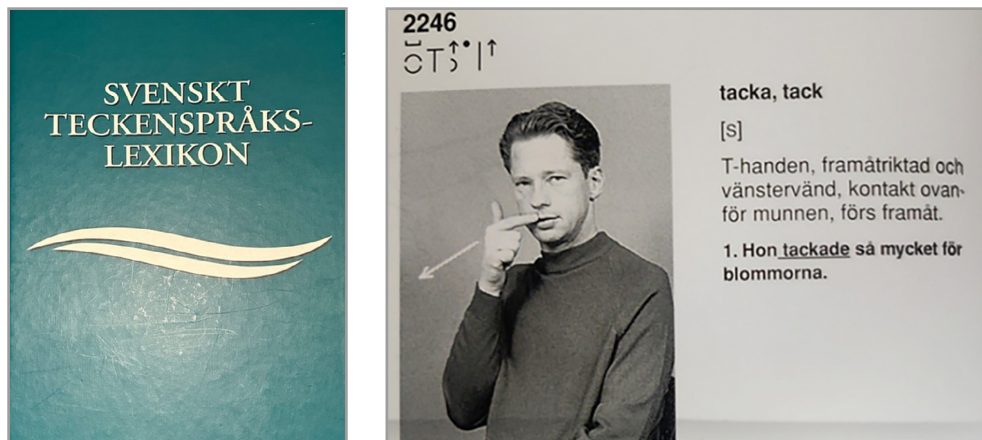
När det saknas motsvarigheter på svenskt teckenspråk används en så kallad parafrasering av ett ord eller begrepp. Man ger genom den en förklaring av ordets betydelse. Ett exempel är begreppet 'pandemi' som från början saknade en motsvarighet på svenskt teckenspråk. Det förklarades inledningsvis med en parafrasering motsvarande "smitta som får stor spridning i världen" som med tiden gett upphov till tecknet för begreppet 'pandemi' (figur 8). En annan vanlig strategi är att använda handalfabetet för att återge ett svenskt ord. Men då krävs det att mottagaren känner till det svenska ordet, annars behövs en parafrasering av ordet också.

Det är vi språkbrukare, döva, hörselskadade och hörande personer, som skapar nya tecken och avgör om tecknet senare finns kvar i bruket eller försvinner.

Figur 8. Tecknet för begreppet 'pandemi'.

I figur 9 nedan visas den sista tryckta ordboken som Sveriges Dövas Riksförbund gav ut 1998. Arbetet med Svenskt teckenspråkslexikon övertogs 2008 av lexikonverksamheten på Avdelningen för teckenspråk, Institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet. Sedan dess har lexikonet endast publicerats på webben.

Figur 9. Svenskt teckenspråkslexikon. Inbunden bok. Leksand: Sveriges dövas riksförbund (1998).

Summary

This article describes the prerequisites for and the processes involved in creating term lists in Swedish Sign Language (STS): How do sign language wordlists differ from wordlists in written language, and what challenges are there in producing a sign language wordlist?

At ISOF (the Institute of Language and Folklore) we use the platform *Signbank*², which is a web-based lexical database for sign languages. In this database signs are organized into lexical entry with information about the sign, including phonological, morphological description, word class, translation, and tags.

One challenge is that sign language is a spoken language, expressed in a different modality, and with greater linguistic variation than written language. Another challenge is that STS signers are a minority. This means that fewer people are using STS in different areas such as education, professions or various leisure interests. Therefore, new signs are not developed, or not as quickly, for various concepts. Also, because there are neither large corpora collections of STS texts, nor any other term lists, it is a challenge to find equivalents of Swedish/English terms in STS. If there are no equivalents in STS, interpreters or translators usually use paraphrasing to convey a word or concept or use fingerspelling for spelling out words.

² <https://github.com/signbank>

Referenser

- Forening af Døvtumme, 1871: *De døvtummes Haandalphabet samt et Udvalg af deres lettere Tegn. Forening af Døvtumme. Kjøbenhavn XVI*. Hämtat 29.1.2024 https://www.kb.dk/e-mat/dod/130021927059_color.pdf
- Føroya Skúlabókagrunner og Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation, 2001: *Tegn til børn*. Tórshavn: Føroya Skúlabókagrunner.
- Hirn, David Fredrik, 1910, 1911, 1916: *De dövtummas åtbördsspråk i Finland I–III*. Helsingfors: Finlands Dövtumsförbunds Förlag.
- Institutet för språk och folkminnen, 2020: *Sambällsordlista svenska–svenskt teckenspråk*. Stockholm: Institutet för språk och folkminnen. Hämtat 29.1.2024 <https://www.isof.se/stod-och-sprakrad/spraktjanster/samhallsordlista-svenska-svenskt-teckensprak>
- Svenskt teckenspråkslexikon, 2008: Avdelningen för teckenspråk, Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet. Hämtat 29.1.2024 <http://teckensprak-lexikon.su.se>
- Österberg, Oskar, 1916: *Teckenspråket. Med rikt illustrerad ordbok över det av Sveriges dövtumma använda åtbördsspråket*. P. Alfr. Persons förlag, Uppsala. Faksimilutgåva SIH Läromedel 1994.
- Jónsdóttir, Þuríður, 1976: *Táknmál*. Félagi heyrnarlausra og Foreldra-og styrktarfélagi heyrnardaufra.
- Fleischer, Axel, 1944: *Tegnordliste fra 1944*. Oslo: Tegn og Tale.

Författare

Sebastian Embacher är språkvårdare i svenskt teckenspråk på Institutet för språk och folkminnen (Isuf). Han har en fil.mag. i lingvistik med inriktning mot teckenspråk, och har tidigare arbetat som teckenspråkskonsult och lärare.

Nyckelord

svenskt teckenspråk, ordlista, termlista, databas, Signbank, fackspråk

Bibliografiske oplysninger

Embacher, Sebastian, 2024: Perspektiv från arbete med termlistor på svenskt teckenspråk. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 61-71.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Terminologicalens meddelelser: tekstilindustrielle termer fra midten af det 20. århundrede

Morten Grymer-Hansen, Mathilde Sonne & Susanne Lervad

Artiklen giver et kort overblik over Terminologicalens virke i Danmark i 1940-1960 med fokus på tekstilteknisk terminologi i 1950'erne, den historiske kontekst, og hvordan terminologierne kan gøres tilgængelige gennem digitale værktøjer. Desuden relateres Terminologicalens terminologier til andre nordiske forsøg på tekstiltekniske terminologier i 1950'erne.

Terminologicalen og udvalget for tekstilterminologi

Som et resultat af forhandlinger mellem Danmark, Norge og Sverige om at udvikle fællesskandinaviske tekniske terminologier, etablerede Akademiet for de Tekniske Videnskaber i 1940 en terminological i Danmark (Terminologicalen 1941). 10 år senere nedsatte centralen et udvalg for tekstilterminologi, der i årene 1951-1956 udsendte ni meddelelser og forslag til terminologi i *Tidsskrift for Textilteknik* (Spang-Hansen 1972; Sonne, Grymer-Hansen & Lervad 2022).¹ Terminologicalen havde fra begyndelsen et stærkt skandinavisk fokus og gav udtryk for en pro-skandinavisk politik i det tyskbesatte Danmark (Spang-Hansen 1972). Der synes dog, i hvert fald for tekstiltermernes vedkommende, i lige så høj grad også at være tale om en europæisk orienteret terminologi. Terminologicalen ophørte sin virksomhed i 1960 efter blot 20 år. Det er således et øjebliksbillede af tekstilindustrielle termer i efterkrigstidens Danmark, der afspejler en stigende globalisering og nye teknologier.

Terminologicalens arbejde var erklæret præskriptivt, men også af praktisk karakter. Således beskrev udvalget for tekstilterminologi sin opgave som:

[...] at bringe orden i den sprogforvirring, der gør sig gældende på mangfoldige områder inden for tekstilterminologien. En ordnet terminologi vil

---

¹ Der synes ikke at være en klar sondring mellem Terminologicalens brug af ordene *forslag* og *meddelelser*. I nærværende artikel har vi valgt at benytte betegnelsen *meddelelser* herefter.

blandt andet have betydning indenfor kvalitetsmærkning, toldnomenklatur etc. (Terminologicalcentralen 1951, s. 229).

På trods af den præskriptive tilgang til arbejdet var der også markante deskriptive og brugerinvolverende elementer i udvalgets arbejde. Dette illustreres blandt andet ved udvalgets sammensætning som et samarbejde mellem Tekstiltfabrikantforeningen, Danmarks tekstiltekniske forening og Terminologicalcentralen. Det væsentligste er dog, at udvalget i reglen udsendte sine meddelelser to gange, så det kunne modtage kommentarer og kritik, der blev indarbejdet og udgivet i den følgende meddelelse. På den måde udkom den første meddelelse i 1951, og i 1952 fulgte en revideret udgave sammen med 'indgået kritik af forslag 1' (Terminologicalcentralen 1951; 1952). Det er dog langt fra altid, at afvisning eller accept af kritik begrundes med andet, end 'udvalget mener ...', hvorved den præskriptive linje blev holdt.

Kemofibre, rayon og kunstsilke: den første meddelelse og revision i 1951-1952

Den første udsendte meddelelse fra tekstiludvalget behandlede meget sigende temaet kemofibre (kunstfibre), der var en stigende faktor i tekstilindustrien fra århundredeskiftet. Terminologicalcentralens definition på termen *kemofiber* var følgende:

[...] **kemofibre** som *fællesbetegnelse for fibre i begrænset eller ubegrænset længde fremstillet af regenereret og/eller syntetisk materiale* (Terminologicalcentralen 1952, s. 141).

Den første kemofiber var kunstsilke, der var tilgængelig i forskellige former allerede i slutningen af 1800-tallet, hvor en række typer udgik fra Schweiz, Tyskland og England. Termen *kunstsilke* synes at have været den gængse de første par årtier af 1900-tallet, men en række andre termer florerede samtidig. Fra 1920'erne synes betegnelsen *rayon* af fransk *rayonner*, 'stråle' eller 'skinne', at være blevet den dominerende, efter at den US-amerikanske *National Retail Dry Goods Association* i 1924 introducerede termen (Keist, Kadolph & Marcketti 2012).

I Terminologicalcentralens meddelelse fra 1951 bemærkes det, at termen *kunstsilke* erstattes af *rayon* (Terminologicalcentralen 1951). I den følgende reviderede meddelelse fra 1952 bemærkes det ligefrem, at der 'kun' var blevet gjort indvendinger mod termen fra svensk side:

[...] hvor *rayon* betyder spindmassen og *rayonsilke* den kontinuerlige fiber. Udvalget mener, at ordet *silke* bør forbeholdes *naturesilke* (Terminologicentralen 1952, s. 141).

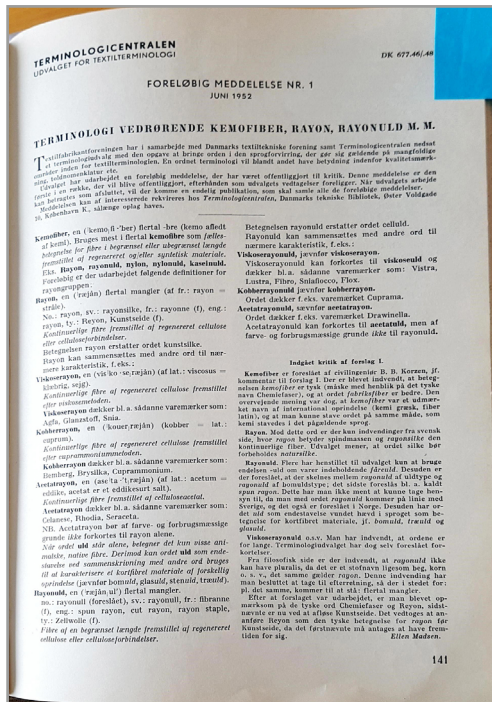
Her synes man altså at have prioriteret en globaliseret og praktisk terminologi, der lettede forståelse og oversættelse mellem flere sprog, fremfor at holde på en skandinavisk term. Man kan dog bemærke, at det forekommer at være en relativt fodslæbende globalisering – 20-30 år efter, at termen var slået igennem internationalt.

Noget modsat gjorde sig gældende for termen *rayonuld*, der erstattede ordet *celluld* som betegnelse for:

Fibre af begrænset længde fremstillet af regenereret cellulose eller celluloseforbindelser (Terminologicentralen 1952, s. 141).

Her mente udvalget nemlig ikke, at endelsen *-uld* burde være forbeholdt produkter indeholdende fåreuld, sådan som flere havde foreslået. Her henviste udvalget til, at termen allerede havde vundet hævd i Sverige og var blevet foreslået i Norge – altså var den skandinaviske ensartethed den væsentligste motivation (Terminologicentralen 1952). Dog nævnes også, at *-uld* allerede blev benyttet til at betegne et kortfibret materiale såsom bomuld, træuld og glasuld.

Eksemplerne illustrer den præskriptive tilgang til terminologiarbejdet hos udvalget, hvor en term næsten enevældigt erklæres erstattet af en anden med til tider modstridende argumentation om vigtigheden af ensartethed i de skandinaviske sprog eller afvisning af samme til gengæld for en mere international term. Kritikken blev fremvist og besvaret, nogle gange med forklaring, andre gange uden.

Figur 1. Eksempel på meddelelse fra Terminologiscentralen i Tidsskrift for Tekstilteknik (Terminologiscentralen 1952).

Terminologiscentralens meddelelser som digitalt glossar

I 2022-2023 digitaliserede Center for Tekstilforskning (CTR) med støtte fra Professor Ludvig Wimmer og Hustrus Legat Terminologiscentralens meddelelser og har gjort dem søgbare i et digitalt glossar på hjemmesiden <https://www.traditionaltextilecraft.dk/glossary>.

Glossaret er lavet med Airtable, der minder om Excel-formatet, men som er mere funktionelt for brugere i online format. Det omfatter de ni meddelelser fra Terminologiscentralens udvalg for tekstilterminologi. Det reflekterer derfor deres indhold, som primært er betegnelser for fibre, men også andre elementer af tekstilproduktionen såsom spinning og farvægthed. Flere af termerne forekommer flere gange, da samtlige publicerede revisioner er medtaget med henvisning til, hvilken udgivelse de stammer fra. Man kan således følge udviklingen og diskussionen om termerne ved at sammenligne resultaterne. Det er desuden muligt at fremsøge en (dansk) definition ved at søge på paralleltermer, der i reglen omfatter i hvert fald sprogene samt tysk, fransk og engelsk – til tider med mange varianter for ét sprog.

The glossary below includes terms of textile terminology given in multiple issues of the Danish *Tidsskrift for Textilteknik*. The journals were published by Danmarks Tekstiltekniske Forening ("Denmark's Association for Textile Technique") in the 1940s and 50s. Some of the journals include messages from Terminologiceentralen (The Permanent Board of Terminology) in which The Danish Committee for Textile Terminology issues a proposed terminology for terms regarding textiles (wool spinning etc).

The glossary covers the 9 proposals published by Terminologiceentralen in *Tidsskrift for Textilteknik* from 1951 to 1956. Note that some proposals are published more than once due to revisions of some of the terms. The sources used for the glossary (so far) are listed at the bottom of the page. The glossary is still a work in progress and we expect to add more sources of textile terminology to the database in the near future.

	Danish term	Co...	Word class	Definition	Parallel terms	Categori	Languages	Source
1	Rayon	en	noun	Kontinuierlige fibre fremstillet af regenereret cellulose eller celluloseforbindelser. NB. Betegnelsen rayon erstatter ordet kunstsilke.	rayon (no), rayonsilke (sw), rayonne (fr), rayon (eng), Reyon/Kunstseide (ger)	fibre, rayon	DK, NO, SE, FR, UK, DE	Terminologiceentralen, Fors
2	Kemofiber	en	noun	[I flertal] som fællesbetegnelse for fibre i begrænset eller ubegrænset længde fremstillet af regenereret og/eller syntetisk materiale.		fibre	DK	Terminologiceentralen, Fors
3	Viskoserayon	en	noun	Kontinuierlige fibre af regenereret cellulose fremstillet efter viskosemetoden. Viskoserayon dækker bl. a. sådanne varemærker som: Agfa, Glanzstoff, Snia.		fibre, rayon	DK	Terminologiceentralen, Fors

132 records
Download CSV View larger version

Figur 2. Tekstilglossaret (Textile Glossary) på traditionaltextilecraft.com.

Vi har inkluderet så meget data som muligt fra Terminologiceentralens definitioner og beskrivelser, der er blevet omsat til kolonner i glossaret. Følger man dem fra venstre mod højre, indeholder kolonnerne: 1. den danske term, 2. den danske bøjning, 3. ordklassen, 4. definition på dansk, 5. paralleltermer, 6. kategorier (fiber, redskab, silke og så videre), 7. kildehenvisning til originalmaterialet samt 8. IPA eller lydskrift, der endnu ikke er implementeret. Kategorierne er skabt af os og er tænkt som et ekstra værktøj, der kan bruges til at fremsøge beslægtede begreber.

Det er tanken, at glossaret skal være 'levende', og at flere vokabularer og terminologier skal inkluderes i den løbende, hvorved materialet, der ofte er svært tilgængeligt, kan tilgås på denne måde. I 2023 har vi påbegyndt digitaliseringen af Nordisk Textillærerforbundets udredningsserie fra 1970'erne og 1980'erne. Hæfterne er skabt i deres egen historiske kontekst med fokus på håndarbejde og traditionelt håndværk i modsætning til Terminologiceentralens industrielle fokus, og de bidrager således med nye aspekter af tekstiltekniske begreber. Hæfterne tager udgangspunkt i nonverbale elementer (tegninger eller fotografier) fremfor skriftlige definitioner, hvilket har medført, at endnu en kolonne til nonverbale elementer er blevet tilføjet glossaret.

^ v
×

Danish term

Rayon

Conjugation

en

Word class

noun

Definition

Kontinuerlige fibre fremstillet af regenereret cellulose eller celluloseforbindelser.
NB. Betegnelsen rayon erstatter ordet kunstsilke.

Parallel terms

rayon (no), rayonsilke (sw), rayonne (fr), rayon (eng), Reyon/Kunstseide (ger)

Categories

fibre
rayon

Languages

DK
NO
SE
FR
UK
DE

Source

Terminologicentralen, Forslag 1

IPA

Nonverbal

No attachments

Figur 3. Implementering af termen rayon i tekstilglossaret.

Afslutning

Næsten simultant med Terminologicentralens tekstiltekniske ordlister påbegyndte en anden institution et lignende arbejde med historiske termer. Centre International d'Etude des Textiles Anciens (CIETA) blev stiftet i 1954 i Lyon af en række tekstilforskere, primært fra museumsverdenen, herunder svenske Agnes Geijer som den eneste skandinaviske repræsentant. Kort efter fik Geijer i samarbejde med museumsinspektør Elisabeth Strömberg udarbejdet et udkast til en svensk tekstilterminologi, der blev udsendt til skandinaviske forskere sammen med en invitation til et møde med henblik på at udarbejde en fællesskandinavisk eller fællesnordisk tekstilteknisk terminologi. Fra Dan-

mark mødte Margrethe Hald, dr.phil. og museumsinspektør ved Nationalmuseet, og Poul Andersen, professor i dialektologi ved Københavns Universitet. Mødet endte med, at Agnes Geijer, Elisabeth Strömberg og Margrethe Hald samt norske Martha Hoffmann blev valgt som redaktører på projektet (Lervad & Grymer-Hansen 2021). Det var dog først i 1967, at Nordisk Tekstilteknisk Terminologi (NTT) udkom, og da primært som et skandinavisk værk. I 1974 og 1979 udkom opdaterede og udvidede versioner, der også indeholdt finske og islandske termer, så værket blev egentligt nordisk.

1950'erne var altså et frugtbart årti for den nordiske tekstiltekniske terminologi, hvor både industritermer og historiske termer blev katalogiseret og systematiseret. Disse terminologier illustrerer ønsket om internationalisering og grænseløst samarbejde i efterkrigstidens Europa blandt såvel industri som academia. Mens CIETA delvist har digitaliseret deres vokabularer, så de svenske termer kan tilgås, har Terminologicentralens meddelelser længe været svært tilgængelige, men de kan nu ligeledes tilgås online. Et fremtidigt arbejde vil bestå i at bygge bro mellem de to terminologier og tilgange, da industritermer fra 1950'erne i dag må opfattes som historiske, og da NTT utvivlsomt bør opdateres, da dette ikke er sket siden 1979.

Summary

This article examines the work of Terminologicentralen in Denmark 1940-1960, especially the publications of the committee for textile terminology from the 1950's and its historical context, as well as how these terminologies may be digitised. Furthermore, the publications are related to additional Nordic textile technical terminologies of the period.

Referencer

- Keist, Carmen, Sara Kadolph & Sara B. Marcketti, 2012: Rayon's Introduction to U.S. Consumers, 1911-1924. I: *Journal of Family & Consumer Sciences* April 2012 104(2), s. 45-47.
- Lervad, S. og M. Grymer-Hansen, 2021: Conceptual work and information management of textile technical terminology by Margrethe Hald et al. I: *Be-greppsarbete och informationshantering*, 2021, s. 129-137. Online: NORD-TERM 22.
- Sonne, Mathilde, Morten Grymer-Hansen & Susanne Lervad, 2022: Textile Glossary. I: *EAFI-AET Newsletter*, No. 141, Dec. 2022.

Spang-Hansen, Henning, 1972: Teknisk terminologiarbejde i Danmark og Dansk Sprognævnns rolle heri. I: *Sprog i Norden*, 1972, s. 73-78.

Terminologicalentralen, 1941: Nordisk sprogligt Samarbejde: Akademiet for de tekniske Videnskaber opretter en Terminologicalentral. I: *Ingeniøren*, nr. 72, 1941, A. 201-A, s. 202.

Terminologicalentralen, 1951: Terminologi vedrørende kemofiber, rayon, rayonuld m.m. I: *Tidsskrift for Textilteknik*, 9. årgang, 1951, s. 229-230.

Terminologicalentralen, 1952: Terminologi vedrørende kemofiber, rayon, rayonuld m.m. I: *Tidsskrift for Textilteknik*, 10. årgang, 1952, s. 141.

Textile Glossary: <https://www.traditionaltextilecraft.dk/glossary>

Forfattere

Morten Grymer-Hansen, cand.mag. i historie og gæsteforsker ved CTR, Saxo-Instituttet, Københavns Universitet.

Mathilde Sonne, stud.mag. i historie og studentermedhjælper ved CTR.

Susanne Lervad, ph.d. i fagkommunikation, terminolog og co-director ved CTR.

Nøgleord

tekstilteknisk terminologi, tekstiler, dansk, nordisk, industritermer

Bibliografiske oplysninger

Grymer-Hansen, Morten, Mathilde Sonne & Susanne Lervad, 2024: Terminologicalentralens meddelelser: tekstilindustrielle termer fra midten af det 20. århundrede. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 72-79.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Terminologiarbete på Kronofogden

Emma Görl & Anne Isberg

Som myndighet har Kronofogden ett särskilt ansvar för svensk terminologi inom sitt fackområde, skulder och indrivning. I den här artikeln presenteras Kronofogdens arbete med att samla, definiera och översätta myndighetens termer för externa och interna målgrupper. Resultatet, en ordlista på myndighetens webbplats, har bidragit till arbetet med exempelvis klarspråk, kommunikation, översättningar och verksamhetsarkitektur.

Kronofogden arbetar med skulder

Kronofogden är en statlig myndighet som sorterar under Finansdepartementet. Vi är omkring 2 300 medarbetare och finns på 32 orter i landet. Vi ser till att den som har rätt att få betalt får det. Vi ger även stöd till den som ska betala sina skulder och ser till att betalningar sker på ett rättssäkert sätt. Detta gör vi bland annat genom att arbeta förebyggande, erbjuda skuldsanering och hjälpa till vid tvister som inte rör betalning, till exempel vid en vräkning. Vi utövar tillsyn över konkursförvaltningen och samverkar med andra myndigheter mot organiserad brottslighet.

Orden har betydelse i mötet med målgrupper

Den som är nyanställd på Kronofogden får möjlighet att bidra till en samhällsviktig verksamhet. Hen ska lära sig nya arbetsuppgifter, men behöver också erövra nya termer. Många av termerna har sin grund i juridiken och de används bara på Kronofogden. Medarbetaren behöver också bemöta medborgare på ett språk som är begripligt för den som inte är insatt i Kronofogdens verksamhet. Det är bland annat där myndighetens arbete med att ta fram en ordlista kommer in.

”Det är ett misstag att tro att kunden kan terminologin. Alla förstår inte *förbehållsbelopp*, *normalbelopp* och *beneficium*. Termerna går inte alltid att byta ut, men vi kan förklara med andra ord. Det tar lite tid, men det är så givande när kunden förstår.”

Anders, kronoinspektör

Citatet visar hur viktiga orden är i mötet med Kronofogdens målgrupper.

I det dagliga arbetet har våra medarbetare många kontakter. Vare sig kontakten sker muntligen eller skriftligen är det viktigt att medarbetare på Kronofogden är medvetna om orden och deras betydelse. Vi som arbetar på Kronofogden har haft tid på oss att lära oss terminologin, men det har inte alla de som vi möter.

Kronofogdens ansvar för terminologin

Kronofogden har ett ansvar för att svensk terminologi inom sitt fackområde finns tillgänglig, används och utvecklas. Det står i språklagen (2009:600). Svenskan behöver användas i olika situationer för att språket ska utvecklas och förnyas. I språklagen står det också att vi ska uttrycka oss vårdat, enkelt och begripligt. Det innebär att vi behöver definiera termer och använda dem på ett korrekt och begripligt sätt, både internt och i mötet med våra målgrupper.

På Kronofogden arbetar vi med terminologin för att vi vill vara enhetliga i vår kommunikation. Konkret kan det handla om att medarbetare använder termer på ett enhetligt sätt i kommunikation med kunder. En väl genomarbetad terminologi gör också att vi uttrycker oss enhetligt i myndighetens verksamhetssystem och i digitala tjänster.

Som myndighet bör vi anpassa språket till personer som har ett annat modersmål än svenska och till personer med funktionsnedsättningar. I arbetet med att ta fram exempelvis översättningar och teckenspråksfilmer har vårt terminologiarbete varit viktigt – det hjälper oss att uttrycka oss enhetligt och begripligt på flera språk.

Vi bidrar med olika perspektiv

Arbetet med att utveckla Kronofogdens ordlista inleddes 2018. Då fanns det redan flera olika ordlistor på myndigheten. Några var inriktade på intern kommunikation och andra på extern kommunikation. Det fanns också ordlistor med termer på olika språk. Det fanns ett behov av att samla centrala termer och definiera dem på begripligt och juridiskt korrekt sätt.

Vi som kom att leda arbetet hade olika ingångar och drivkrafter. Verksamhetsarkitekten hade ett behov av definierade termer för verksamhetsmodeller, medan kommunikatören och språkvårdaren ville att ordlistan skulle bidra till en begriplig och enhetlig kommunikation.

De perspektiv vi kunde bidra med var emellertid inte tillräckliga. Därför skapade vi så småningom en arbetsgrupp bestående av medarbetare med juridisk kompetens och med kunskap om verksamheten. Våra engagerade kollegor bidrog inte bara till ett bättre slutresultat; de blev också ambassadörer som hjälpte oss att förankra ordlistan inom myndigheten.

En ordlista växer fram

Under arbetet med att ta fram ordlistan träffades arbetsgruppen regelbundet. Diskussionerna handlade om vilka termer som behövdes i ordlistan och hur de skulle definieras. Det var både lärorikt och mödosamt att formulera begripliga och korrekta definitioner utifrån hur termerna används i verksamheten och utifrån vad som står i lagen. Så småningom hade vi tagit fram en ordlista bestående av cirka 140 termposter med termer, definitioner och exempel. Den fick gå ut på remiss till beslutsfattare i olika delar av myndigheten. Nästa steg blev att bearbeta definitioner och exempel utifrån de synpunkter vi fick in.

Vi tog också fram en anvisning som bland annat beskriver ansvarsfördelningen och hur vi utvecklar och förvaltar ordlistan. Under hösten 2021 kunde myndighetens kommunikationsdirektör och utvecklingsdirektör till slut fatta ett beslut om anvisningen och ordlistan. Därefter publicerades ordlistan på myndighetens webbplats.

Ordlistans målgrupper

I arbetet med ordlistan utgick vi från behoven hos såväl externa som interna målgrupper, men när vi publicerade vår ordlista på webbplatsen var det personer utanför Kronofogden som var vår huvudsakliga målgrupp. Vi ville presentera ordlistan på ett lättillgängligt sätt. Därför innehåller varje post endast en term, en definition och ibland ett exempel. Ordlistan finns tillgänglig på svenska och på engelska.

I framtiden kommer vi att utveckla en intern ordlista som även innehåller kommentarer där vi avråder från eller rekommenderar en viss term. I väntan på den är vi övertygade om att ordlistan på webbplatsen är till stor nytta även internt på Kronofogden.

Kronofogdens ordlista är också publicerad i Rikstermbanken – Sveriges nationella termbank.

Lära av andra

I arbetet med Kronofogdens terminologi saknade vi en terminolog. Därför fick vi själva lära oss mer om terminologiarbete. Vi fick också vägledning av terminologer på Institutet för språk och folkminnen (Isof) och olika nätverk för terminologiarbete. Rikstermbanken, Svenska Akademiens ordböcker och ordlistor på Försäkringskassans, Socialstyrelsens och Domstolsverkets webbplatser var också ett stöd i arbetet.

Anpassa ordlistan till Rikstermbanken

Terminologiarbetet på Kronofogden har också inneburit en del utmaningar. Bland dem vill vi särskilt lyfta att vi behövde göra en del anpassningar av ordlistan när den skulle publiceras i Rikstermbanken. Vi kunde till exempel inte ange två termer med samma betydelse utan var tvungna att ange att den ena termen är huvudterm, medan den andra är en synonym. Arbetsgruppen tog därför fram ett förslag på huvudterm utifrån en avvägning mellan vad som är juridiskt korrekt och vad som är begripligt för våra målgrupper.

Vi lät förslaget gå på remiss. Myndigheten beslutade till exempel att *avhysning* ska vara huvudterm i Rikstermbanken, medan *vräkning* är synonym. Orsaken är att termen *avhysning* används i lagstiftningen. I kommunikation med den som ska betala och den som vill ha betalt väljer vi emellertid att använda termen *vräkning* eftersom vi bedömer att det är ett begripligare ord.

Översättning till engelska

Vi har översatt ordlistans termer och definitioner till engelska. Det har Kronofogden stor nytta av i dialogen med engelskspråkiga personer och vid beställningar av översättningar. Översättningsuppdraget gick till en auktoriserad facköversättare. Vi bad henne välja en juridiskt korrekt term som också är begriplig. Eftersom ordlistan ska bidra till ökad enhetlighet valde vi i dialog med översättaren ut en engelsk term när vi i den svenska ordlistan hade två synonymer. Både *vräkning* och *avhysning* har därför den engelska motsvarigheten *eviction*. Synonymerna *invända* och *bestrida* har i sin tur *object* som engelsk motsvarighet.

En utmaning var att det i engelskan saknas en motsvarighet till den svenska termen *utslag*, det vill säga ett beslut om att någon är skyldig att till exempel betala. Efter en diskussion med översättaren valde vi att översätta termen till *verdict*, trots att detta ord inte används i samma betydelse i det engelska språket.

Arbetet fortsätter

Vad är då nästa steg i arbetet med vår terminologi? Vi fortsätter att förvalta och utveckla ordlistan. Så småningom vill vi utveckla en intern ordlista. Den kan till exempel innehålla språkbrukskommentarer om vilka termer vi ska använda i extern kommunikation. Den kan också innehålla rekommendationer om vilka termer vi ska använda eller undvika.

Vi har påbörjat arbetet med att ge rekommendationer om termval. I ord-

listan avråder vi till exempel medarbetare från att använda förkortningarna *a-mål* och *e-mål*, det vill säga mål om skulder till staten respektive till företag och privatpersoner. Rådet är i stället att använda de utskrivna termerna *allmänna mål* och *enskilda mål* – termer som man med hjälp av ordlistan får stöd att förklara.

Framöver fortsätter också vårt arbete med att öka kännedomen om ordlistan. Nya och potentiella medarbetare får information om den i sin introduktionsutbildning, på mässor och event, samt på vårt intranät. Vi lyfter också fram ordlistan i vår externa kommunikation, till exempel på webbplatsen, LinkedIn och i olika nätverk.

Avslutande reflektioner

Orden är av stor betydelse för Kronofogden. Vi har ett unikt uppdrag och unika ord. Enligt språklagen har vi ett ansvar för att svensk terminologi inom vårt fackområde finns tillgänglig, används och utvecklas. Vi ska dessutom uttrycka oss vårdat, enkelt och begripligt. Ordlistan är ett stöd för våra medarbetare. Den hjälper oss att vara enhetliga, begripliga, effektiva och tydliga i vår kommunikation. Ordlistan är också ett stöd för våra målgrupper.

Vårt terminologiarbete har involverat medarbetare med olika kompetens från olika delar av myndigheten. Det tvärfunktionella arbetet har bidragit till en högre kvalitet och till att förankra ordlistan inom myndigheten.

Avslutningsvis kan vi konstatera att terminologiarbete tar tid och kräver kunskap. Det väcker engagemang och känslor, och det är dessutom kul och viktigt.

Summary

What is the meaning of terms used by an authority and what does the development of its terminology look like? Here, we share our experiences of working with the Swedish Enforcement Authority's terminology. A process that, among other things, have resulted in a glossary on the authority's website. The glossary is also available at Rikstermbanken, Sweden's national term bank.

The Language Act states that government agencies have a particular responsibility for ensuring that Swedish terminology in their various areas of expertise is accessible, and that it is used and developed. It also states that the language of the public sector should be cultivated, simple and comprehensible.

We need to define terms in order to use them in a correct and comprehensible way, both in our internal and external communication. The glossary contributes to the Swedish Enforcement Authority's work with, for example,

plain language, communication, and business architecture. We have translated the glossary's terms and definitions into English. This has been greatly beneficial for us when we order translations or when we talk to an English-speaking person.

Referenser

Kronofogden [webbplats] 2023. Hämtat 2.10.2023 <https://www.kronofogden.se/verktygslankar/ordlista>

Rikstermbanken [webbplats] 2023. Hämtat 2.10.2023 <https://www.rikstermbanken.se/>

SFS 2009:600. *Språklag*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Författare

Emma Görl är verksamhetsarkitekt på Kronofogden sedan 2014. Hon arbetar bland annat med att kartlägga myndighetens processer, där det är viktigt med enhetlig terminologi.

Anne Isberg är klarspråksansvarig på Kronofogden sedan 2017. I den rollen ingår också att arbeta med myndighetens terminologi.

Nyckelord

term, begrepp, terminologiarbete, fackspråk, ordlista, myndighet, klarspråk, verksamhetsarkitektur

Bibliografiske oplysninger

Görl, Emma & Anne Isberg, 2024: Terminologiarbete på Kronofogden. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 80-85. <https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Om Hållbarhetstermgruppen: Erfarenheter från att ta fram och sprida rådgivning om terminologin kring hållbar utveckling

Linnea Hanell

Den här artikeln presenterar Hållbarhetstermlistan, som samordnas av Språkrådet vid Institutet för språk och folkminnen sedan starten sommaren 2021. Texten beskriver den grupp som ligger bakom listan, vilka frågor den tar sig an, hur listans termposter ser ut, samt hur gruppens arbete går till rent praktiskt. Avsikten med att göra den här beskrivningen i Nordterm-publikationen är att dela erfarenheter av termgruppsarbetet, exempelvis för en läsare som är intresserad av att starta en liknande termgrupp i ett annat land eller för ett annat ämnesområde. Artikeln avslutas med några sammanfattande lärdomar från termgruppens första fem terminer.

Introduktion: utsläpp och kunskap ökar i takt

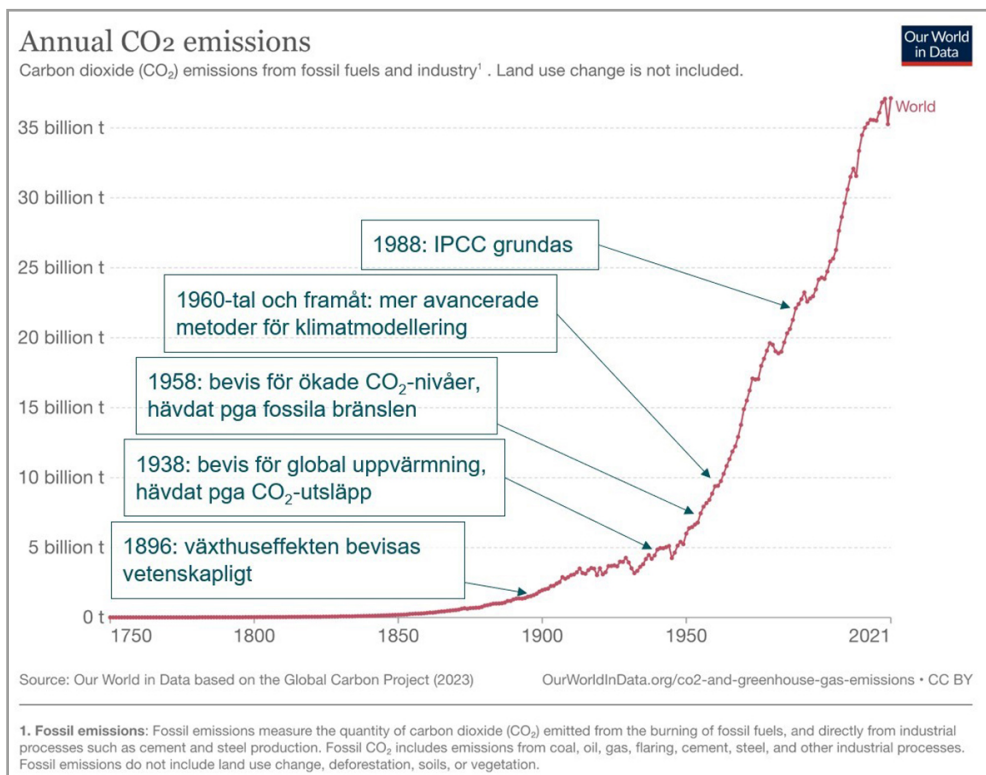
År 1824 publicerades en vetenskaplig idé om att jordens atmosfärsskikt fungerar på ett sätt som gör jorden varmare än den annars hade varit, genom att det släpper in solljus som omvandlas till värme, men sedan inte släpper ut samma värme igen (Fourier 1824). När den svenske fysikern Svante Arrhenius sjuttio år senare publicerade den första vetenskapligt kvantifierande undersökningen av detta, sammanfattade han idén som att "the atmosphere acts like the glass of a hot-house", och hans beräkningar visade att idén stämde (Arrhenius 1896, s. 237). Sedan 1901 är fenomenet känt som växthuseffekten (Ekholm 1901).

Under 1900-talet har vetenskaperna med stigande säkerhet kunnat belägga att människan förstärker denna effekt genom att bränna lagrat kol och på så sätt tillföra koldioxid till atmosfären (Bolin 2007). År 1938 kunde man visa att jorden blir allt varmare, vilket misstänktes bero på ökade koldioxidmängder i atmosfären (Callendar 1938). Tjugo år senare påbörjade geokemisten Charles Keeling sina mätningar av halten koldioxid i atmosfären, vilket successivt kunde avslöja att koldioxidhalten ökade och att det antagligen berodde på förbränningen av fossila bränslen (Keeling 1960). Metoderna för att bedöma vad detta skulle kunna få för konsekvenser för jordens klimat blev allt mer avancerade. I takt med att fler och fler forskare engagerade sig i ämnet växte

säkerheten inom naturvetenskaperna om att utsläpp av koldioxid gör jorden varmare och att det är en utveckling som kan få katastrofala konsekvenser. År 1988 grundades FN:s klimatpanel Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC, med uppdrag att kontinuerligt sammanfatta och bedöma vetenskapen om den globala uppvärmningen.

Jag som skriver detta är språkvårdare vid Språkrådet på den statliga myndigheten Institutet för språk och folkminnen. Varför skriver jag om framväxten av naturvetenskaplig kunskap om klimatet och atmosfären? Det förklaras bäst genom att placera ut dessa naturvetenskapliga landvinningar i ett diagram (figur 1).

Figur 1. Diagram över fossila koldioxidutsläpp 1750–2021, från Our World in Data, med tillägg av textrutor om vetenskapliga milstolpar om växthuseffekten. Diagram hämtat från <https://our-worldindata.org/co2-emissions> 2023-06-01.

Diagrammet visar en skarpt ökande kurva över utsläpp av koldioxid från fossila bränslen och industrin. Jag har använt kurvan som en tidslinje, och pekat ut de vetenskapliga milstolpar som nämns ovan. Vad figuren visar på så sätt är att

kunskapen om skadliga effekter av koldioxidutsläpp har ökat i ungefär samma takt som själva utsläppen. Faktum är att mer än hälften av alla fossila koldioxidutsläpp i vår planets historia har skett efter grundandet av IPCC år 1988.

Parallellt med insikterna om den globala uppvärmningen har forskare också identifierat hur vissa mänskliga samhällen påverkar avgörande globala miljöprocesser och miljöområden på ett sätt som hotar jordsystemets stabilitet och resiliens (Rockström m.fl. 2009; 2023). Här inkluderas, förutom klimatförändringar, även bland annat en oroande förlust av biologisk mångfald, färskvattenförändringar samt höga utsläpp av kväve och fosfor. Inte heller denna kunskap är ny, och inte heller på dessa områden går utvecklingen åt rätt håll.

Från detta kan man sluta sig till att kunskap om de beteenden hos den moderna människan som ger skadliga effekter på jordsystemet inte tycks räcka för att bryta dessa beteenden. Det kan antas bero på att beteendena är djupt rotade i många moderna samhällen, och att beteendeförändringar förutsätter en genomgripande samhällsomställning som omfattar en mängd aktörer globalt, nationellt och lokalt, inom politik, näringsliv och civilsamhälle. Det räcker helt enkelt inte att naturvetenskapliga experter förstår läget; frågan behöver engagera många fler människor, och det behövs många fler olika former av kompetens än naturvetenskaplig skicklighet. Det är nu vi kommer till språkvården.

Språkvård för hållbar omställning: en termgrupp för hållbar utveckling

För att så många som möjligt ska kunna bidra till en hållbar omställning behövs ett brett samhälleligt samtal om dessa naturvetenskapliga insikter, vilket i sin tur förutsätter en bred tillgång till språket för att tala om ämnet. Människor som journalister, grundskollärare, politiker och företagsledare – men också föreningsordförande, tidningsläsare, demonstranter och väljare i demokratiska val – behöver kunna både ta emot och själva producera yttranden om klimat, miljö och hållbar omställning. En grundpelare i språket för sådana yttranden är terminologin om hållbar utveckling: termer som kommer från exempelvis meteorologi, biologi och jordsystemsvetenskap blir en del av samhällsdebatten.

Mot bakgrund av detta startade Karin Webjörn och jag år 2021 en termgrupp för ämnesområdet hållbar utveckling, och påbörjade arbetet med en termlista som vi kallar för Hållbarhetstermlistan. Syftet med listan är att tillgängliggöra termer och begrepp inom ämnesområdet, särskilt med fokus på klimat och miljö, för att på så sätt öka möjligheten för fler personer att delta i svenskspråkiga utbyten som rör hållbarhetsfrågor. Det kan exempelvis handla om forskare som kommunicerar på svenska med allmänheten om sitt kunskapsområde,

medan deras forskning mest bedrivs på engelska; om journalister och lärare som förmedlar komplex kunskap till målgrupper som kanske inte är insatta i ämnet; om politiker som sätter sig in i informationsunderlag och om privatpersoner som samtalar med varandra.

Hållbarhetstermgruppen samordnas av Språkrådet och leds av mig som är språkvårdare i svenska och forskare inom diskursanalys och sociolingvistik, samt av min kollega Karin Webjörn som är språkvårdare i fackspråk och terminologi. Från Språkrådet deltar också Åsa Holmér som är språkvårdare i fackspråk och terminologi. I gruppen ingår även en facköversättare med språkriktningen engelska till svenska. Sakkunniga experter har en viktig roll i varje termgrupp, så även i Hållbarhetstermgruppen. Det beror dels på att de kan ämnesområdet väl, dels på att de känner till fackspråket inom ämnesområdet. I Hållbarhetstermgruppen finns sakkunniga från följande områden:

- Vetenskap (i dagsläget från SMHI Rossby Centre, Stockholm Resilience Centre samt Historiska studier av teknik, vetenskap och miljö vid KTH)
- Statliga myndigheter (i dagsläget från Naturvårdsverket och Klimatpolitiska rådets kansli)
- Media (i dagsläget tidskriften *Forskning & Framsteg*)
- Intresseorganisationer (i dagsläget Naturskyddsföreningen)

Problem som Hållbarhetstermlistan försöker reda ut

Det finns en handfull olika typer av terminologirelaterade problem för språkbruket inom hållbar utveckling, där det finns ett behov av rådgivning. I detta avsnitt beskriver jag sex olika typer av terminologiska problem som Hållbarhetstermlistan försöker reda ut.

1. Hur ska man säga på svenska?

Många begrepp inom ämnesområdet hållbar utveckling omtalas i svenskan inledningsvis i sin engelska språkdräkt. Det är ingenting konstigt med det, eftersom det är en global angelägenhet och många av de viktiga vetenskapliga och politiska utbyten som formar idéer och kunskap om frågorna sker på engelska. Dock kan det bli ett problem i de svenskspråkiga utbytena om språkbrukarna är osäkra på hur de ska uttrycka sig på svenska. I vissa fall kan det fungera fint att importera ett uttryck i samma form från engelskan till svenskan, men många gånger är det bättre att hitta eller skapa en svensk motsvarighet. Det kan exempelvis göra uttrycket mer begripligt eller lättare att stava, böja och uttala. Ett av de första begreppen vi arbetade med i Hållbarhetstermgruppen

var det som på engelska kallas för *tipping point*. Vi såg att det på svenska omväxlande omnämndes *brytpunkt*, *tröskelpunkt* och *tröskelvärde*, men att också de trevande svenska översättningarna *tippunkt* och *tippningspunkt* användes. Efter grundliga diskussioner inom gruppen landade vi i att rekommendera *tippningspunkt* som svensk motsvarighet till *tipping point*. Ett starkt argument var att den termen behåller engelskans metaforik med en balansakt som ”tippar över”. Det är också tydligt att det handlar om samma begrepp som det engelska uttrycket betecknar, alltså att en *tippningspunkt* är samma sak som en *tipping point*.

2. Är de här två uttrycken synonymer?

Inom ett ämnesområde där det talas och skrivs mycket händer det givetvis mycket med terminologin. Nya uttryck dyker upp, betydelser förskjuts, och det är inte ovanligt att två olika uttryck används för att uttrycka ungefär samma betydelse. I Hållbarhetstermgruppen behöver vi regelbundet reda ut ifall två uttryck står för så pass närliggande företeelser att uttrycken kan betraktas som synonymer, eller ifall det finns någon avgörande skillnad mellan dem. Ett exempel är uttrycken *koldioxidneutralitet* och *nettonollutsläpp*, som båda används för att tala om balansen mellan utsläpp och upptag av koldioxid. Våra efterforskningar och diskussioner i Hållbarhetstermgruppen resulterade i att vi listade de två uttrycken som synonymer.

3. Hur förhåller sig de här olika uttrycken till varandra?

När vi i Hållbarhetstermgruppen börjar nysta i ett begrepp eller en term får vi ofta upp flera närliggande uttryck på bordet också. Det kan handla om synonymer, men det kan också handla om överordnade termer som är nödvändiga att förstå för att behärska en underordnad term. Det blev vi varse när vi började utreda svenska uttryck för det som på engelska kallas *CCS* (*carbon capture and storage*). Andra uttryck som dök upp var exempelvis *koldioxidborttagning*, *koldioxidinfångning* och *kolsänka*, och vi ansåg det nödvändigt att publicera termposter även om dessa samtidigt som vi publicerade termposten om CCS (som för övrigt fick den svenska flerordstermen *avskiljning och lagring av koldioxid* (*CCS*)).

4. Vilken av de här termerna bör vi rekommendera i första hand?

När det florerar flera olika uttryck för samma företeelse laddas de olika uttrycken ofta med konnotationer eller vad man skulle kunna kalla för social betydelse. I vissa fall innebär ett termval ett ställningstagande oavsett vilken term

man väljer. Den situationen ställdes Hållbarhetstermgruppen inför i valet av benämning på den gas som bildas i marken under årmiljoner och som utvinns och utnyttjas som bränsle av människan. För denna gas finns det två brett använda termer i svenskan: *naturgas* och *fossilgas*. *Naturgas* är en äldre term, känd i svenskan åtminstone sedan 1880-talet, som kommer sig av att gasen i början användes vid sidan av gas som aktivt framställdes i gasverk, medan den här gasen uppstår naturligt. *Fossilgas* är en nyare term, känd i svenskan åtminstone sedan 1990-talet, och lanserades som en korrigerande av termen *naturgas*, vilken ansågs missvisande. Hållbarhetstermgruppen landade efter diskussioner under tre möten i att rekommendera *fossilgas* som huvudterm, medan *naturgas* listades som en synonym.

5. Vilken definition behövs för att listan ska kunna fylla sin funktion?

En del frågor som behandlats av Hållbarhetstermgruppen rör redan etablerade termer med etablerade definitioner, men för att termerna ska fungera bra i breda samhällsdiskussioner kan det ändå behövas förtydliganden. Det var anledningen till att Hållbarhetstermgruppen tog sig an termen *biologisk mångfald*. En definition som ofta används kommer från FN-fördraget *Konventionen om biologisk mångfald*, vilken bland annat har prioriterat definitionens juridiska gångbarhet. I Hållbarhetstermgruppen arbetade vi med att göra den definitionen kortare och mer stringent, för att den skulle bli mer användbar i det offentliga samtalet.

6. Vad behöver allmänheten veta om det här begreppet?

Många av termerna inom hållbar utveckling kommer som sagt från vetenskapen. I de kontexterna är det naturligt att termerna bär en rik betydelse som är fylld av komplex information. När sådana termer förmedlas till allmänheten behöver ibland den viktigaste informationen sållas fram, och det blev en utmaning när Hållbarhetstermgruppen arbetade med termposten för *väderattribution*. Begreppet var nytt för de flesta i gruppen, men det hörde också till expertområdet för en av gruppens medlemmar. Väderattribution handlar om relationen mellan klimat och enskilda väderhändelser, och kunskapen om denna relation bygger på komplexa modeller och statistiska beräkningar. För oss icke-klimatologer i Hållbarhetstermgruppen gällde det att hjälpligt ta till oss den här kunskapen, för att sedan kunna sålla fram vad allmänheten skulle kunna behöva veta för att termen skulle bli begriplig. Det gick många utkast fram och tillbaka mellan gruppens medlemmar innan vi landade i definitionen 'det att ange hur sannolikheten för en viss väderhändelse har förändrats på

grund av människoskapad klimatförändring'. I anmärkningen kunde vi beskriva forskningen bakom.

En termpost i Hållbarhetstermlistan

Hållbarhetstermlistans termposter är utformade med tanke på listans syfte att nå ut med facktermer till en bredare allmänhet. En typisk termpost visas i figur 2, med tillagda nummerrutor i 8 fält som jag ska förklara närmare.

Lyssna

koldioxidneutralitet

1

2 SVENSK TERM: koldioxidneutralitet

3 ENGLSK TERM: carbon neutrality

4 SVENSK SYNONYM: nettonollutsläpp

5

6 DEFINITION: balans mellan utsläpp och upptag av koldioxid

7

MER OM BEGREPPET KOLDIOXIDNEUTRALITET:

Utsläpp av koldioxid sker exempelvis vid förbränning av fossila bränslen såsom kol och olja, men även vid förbränning av förnybara bränslen såsom ved och biogas. Uptag av koldioxid sker huvudsakligen naturligt genom växtlighet på land och i hav, men kan också ske på konstgjord väg. Att få till stånd en balans mellan utsläpp och upptag är i praktiken mycket komplex, inte minst när det gäller att säkerställa upptaget över tid så att det faktiskt motsvarar utsläppen. Om man, som kompensation för de utsläpp man gör i dag, exempelvis planterar träd måste träden stå orörda i flera decennier för att deras upptag av koldioxid ska resultera i koldioxidneutralitet. Dessutom kan planteringen i sig bidra till andra negativa effekter, som hot mot den biologiska mångfalden, vattenbrist och förlust av brukbar mark för lokalbefolkningen.

Även om det språkliga uttrycket *koldioxidneutralitet* bara syftar på gasen koldioxid ingår ibland även andra växthusgaser vid beräkningar, exempelvis metan och lustgas. Dessa gaser omräknas till så kallade koldioxidekvivalenter.

Ofta används adjektivformen av begreppet, exempelvis "EU ska vara koldioxidneutralt år 2050". *Koldioxidneutral* används vanligen för att beskriva ett samhälle eller ett företag genom olika insatser främjar upptag av växthusgaser i samma mängd som samhället eller företaget släpper ut.

Andra uttryck som förekommer för att tala om balansen mellan utsläpp och upptag av koldioxid är *nettonollutsläpp*, *noll nettoutsläpp* och *inga nettoutsläpp* (på eng. *net zero carbon emissions*, *zero emissions*). Ibland används *nollutsläpp* som en kortform av *nettonollutsläpp*, men det uttrycket kan även stå för "inga utsläpp över huvud taget". Därför bör man hellre använda *nettonollutsläpp* eller *koldioxidneutralitet* när man menar balans mellan utsläpp och upptag av koldioxid.

8

SENAST REVIDERAD: 2021-12-15

Figur 2. Termposten för koldioxidneutralitet i Hållbarhetstermlistan. Skärmbild från <https://www.isof.se/vart-uppdrag/samarbeten/hallbarhetstermgruppen/hallbarhetstermlistan/termer/koldioxidneutralitet> 2023-09-29, med tillagda nummerrutor.

I termpostens rubrik (fält 1) visas huvudtermen. Den svenska huvudtermen upprepas sedan i den grå rutan (fält 2), vid sidan av den engelska huvudtermen (fält 3). I den grå rutan finns därefter ibland en eller flera svenska syno-

nymer (fält 4), och en eller flera engelska synonymer (fält 5, vilket är tomt i denna termpost). Längst ner i den grå rutan finns definitionen (fält 6), vilken hålls kortfattad och terminologiskt korrekt.

Efter den grå rutan finns en anmärkning (fält 7), som har rubriken ”Mer om begreppet koldioxidneutralitet” (och motsvarande för andra termposter). I anmärkningen ges information som kan vara användbar för att behärska termen såväl receptivt som produktivt. Det kan handla om encyklopedisk information, exempelvis om sammanhanget då termen myntades eller ett sammanhang som bidragit till att sprida termen. Det kan också handla om fakta som är nödvändiga att känna till för att förstå termen, exempelvis några grundläggande upplysningar om hur utsläpp och upptag av koldioxid fungerar. I anmärkningen kan det även finnas med exempel på det som termen betecknar. Ibland finns också språkliga råd, exempelvis ett förslag till en förklarande fras som kan användas när en term presenteras i en text för första gången, eller rena språkriktighetsråd som hur man kan bilda sammansättningar med en flerordsterm. I vissa termposter finns dessutom en kommentar om termer som står för närliggande begrepp, där det finns risk för att termerna sammanblandas.

Termposten avslutas med en datumstämpel (fält 8). Detta har vi sett som särskilt relevant då kunskapsområdena som Hållbarhetstermlistan berör är mycket aktiva och kunskapsläget snabbt kan förändras.

Hållbarhetstermgruppens praktiska tillvägagångssätt

Sedan starten hösten 2021 har Hållbarhetstermgruppen haft fyra tvåtimmarsmöten per termin. Vid ett möte behandlas normalt tre till fem aktuella termer.

Inför mötet sammanställer vi från Språkrådet utkast på termposter. Vi utgår då från befintligt material på svenska och delvis även engelska, exempelvis vetenskapliga publikationer, myndighetsinformation och andra termlistor. Ledamöterna får tillgång till detta utkast ungefär tio dagar före mötet; i dagsläget använder vi plattformen Terminologue för att dela utkastet inom gruppen. Ledamöterna läser själva utkastet och diskuterar med kolleger, och kan lämna kommentarer som är synliga för de andra ledamöterna.

Vid mötet diskuteras termposterna utifrån ledamöternas synpunkter. Diskussionerna kan handla om i princip vad som helst i termposten, det vill säga möjliga svenska termer, engelska motsvarigheter, vilka termer som kan listas som synonymer, hur definitionen ska formuleras och vad som ska tas upp i anmärkningen. Under mötet gör vi enklare revideringar direkt i Terminologue, och gör anteckningar om större revideringar som kräver grundligare efterforskningar.

Till efterföljande möte presenterar vi från Språkrådet ett nytt utkast på term-

posten, som sedan behandlas på liknande sätt. En term-post behandlas normalt vid två till tre möten innan den publiceras i Hållbarhetstermlistan och i Rikstermbanken.

Avslutning: lärdomar från Hållbarhetstermgruppens första fem terminer

Under hösten 2023, när detta skrivs, gör Hållbarhetstermgruppen sin femte termin.

En lärdom från gruppens arbete hittills är att samarbetet gynnas av en mångsidigt sammansatt grupp. Det är användbart för många komplicerade termdiskussioner att ha ledamöter som besitter vetenskaplig expertis, samtidigt som gruppens tillgängliggörande anspråk gynnas av ledamöter som är vana vid att arbeta med kommunikation av frågor om klimat och miljö.

Vi arbetar fortfarande med att hitta användbara kommunikationskanaler för att nå ut med Hållbarhetstermlistan till våra olika målgrupper. En kanal som har varit till viss användning var det före detta Twitter, där nya publiceringar i Hållbarhetstermlistan ibland ledde till produktiva diskussioner bland forskare. Åtminstone en gång har dessa diskussioner lett till en revidering av en term-post. Sådana öppna diskussioner förutsätter dock ett någorlunda samarbetsfrämjande samtalsklimat, vilket inte alltid är lätt att hitta i dagens digitala landskap. I dag har det som förut hette Twitter bytt namn till X, och plattformen har ändrats på flera sätt vilket har lett till att många aktörer, inte minst inom klimat- och miljökommunikation, har lämnat plattformen.

Ett sätt att nå ut med listan till specialiserade grupper har varit att hålla riktade presentationer i universitets- och myndighetssammanhang. Sådana presentationer har vi goda erfarenheter av, då de i princip alltid också genererar respons från åhörarna som gör att vi får en bättre bild av hur listan tas emot.

Listans arbete har nämnts ett antal gånger i media (Bergendahl 2023; Fjellman 2022; Hellmark 2022). Publiceringen av term-posten om *fossilgas* ledde också till några särskilda nyhetsartiklar (Spolander 2023a; 2023b; Bredmar 2022).

Hållbar utveckling omfattar flera olika komplexa och mångfacetterade kunskapsområden. Att arbeta med komplex kunskap är förvisso knappast något främmande för sådana erfarna terminologer som den här publikationens läsekrets består av, men något som sticker ut när det gäller Hållbarhetstermlistan är möjligen att den omfattar så pass många vitt skilda kunskapsområden. Ingen av de experter som vi har tillgång till i gruppens arbete gör, trots djup sakkunskap inom sitt eget kunskapsområde, anspråk på att behärska hela ämnesområdet hållbar utveckling. Samtidigt som denna komplexitet utgör en påtaglig

utmaning hänger den ihop med det brännande behovet av att göra detta term-arbete, trots utmaningarna. Den planetära krisen omfattar i princip allt som vi människor tar oss för, och vi behöver därför vara många som arbetar för en omställning till hållbar utveckling. I detta gigantiska samordningsprojekt kan en tillgänglig terminologi fylla en viktig funktion.

Summary

This article presents the work of the Terminology Group for Sustainable Development, which is coordinated by the Language Council of Sweden at the Institute for Language and Folklore, ISOF. The group was initiated in the summer of 2021. The text describes the composition of the group and the different kinds of issues tackled by the group. It also describes what a term entry in the Sustainability Glossary looks like, and how the practical work is carried out. The intention of this article is to share experiences of the work, for example with readers who are interested in starting a similar term group in another country or within another subject area. The article ends with some of the lessons learned from the first five semesters of the term group's work.

Referenser

- Arrhenius, Svante, 1896. On the Influence of Carbonic Acid in the Air upon the Temperature of the Ground. I: *Philosophical Magazine and Journal of Science* 44 (251): 237–276. <https://doi.org/10.1080/14786449608620846>
- Bergendal, Malin, 2023. Miljö på svenska – orden du behöver. I: *Syre*, 23 november 2023. <https://tidningensyre.se/2023/23-november-2023/miljo-pa-svenska-orden-du-behoover/>
- Bolin, Bert, 2007. *A history of the science and politics of climate change: The role of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bredmar, Emelie, 2022. Naturgas byter namn till fossilgas. I: *Sveriges Radio, Vetenskapsradion Nybeter*, 27 december 2022. Hämtat 2023-09-29: <https://sverigesradio.se/artikel/naturgas-byter-namn-till-fossilgas>
- Callendar, Guy S., 1938. The Artificial Production of Carbon Dioxide and Its Influence on Temperature. I: *Quarterly Journal of the Royal Meteorological Society* 64 (275): 223–240. <https://doi.org/10.1002/qj.49706427503>

- Ekholm, Nils, 1901. On the Variations of the Climate of the Geological and Historical Past and Their Causes. I: *Quarterly Journal of the Royal Meteorological Society* 27 (117): 1–62. <https://doi.org/10.1002/qj.49702711702>
- Fjellman, Elin, 2022. En väg ut ur klimatspråkets snårskog öppnar sig. I: *Sydsvenskan* 2022-04-30.
- Fourier, Joseph, 1824. Remarques générales sur les températures du globe terrestre et des espaces planétaires. I: *Annales de chimie et de physique*, nr 27: 137–167.
- Hellmark, Catrin, 2022. Ord för omställning. I: *Sveriges Natur* 2–2022: 60–61.
- Keeling, Charles D., 1960. The Concentration and Isotopic Abundances of Carbon Dioxide in the Atmosphere. I: *Tellus* 12 (2): 200–203. <https://doi.org/10.3402/tellusa.v12i2.9366>
- Rockström, Johan, Joyeeta Gupta, Dahe Qin, Steven J. Lade, Jesse F. Abrams, Lauren S. Andersen, David I. Armstrong McKay, m.fl., 2023. Safe and Just Earth System Boundaries. I: *Nature* 619 (7968): 102–11. <https://doi.org/10.1038/s41586-023-06083-8>
- Rockström, Johan, Will Steffen, Kevin Noone, Åsa Persson, F. Stuart Chapin, Eric F. Lambin, Timothy M. Lenton, m.fl., 2009. A Safe Operating Space for Humanity. I: *Nature* 461 (7263): 472–475. <https://doi.org/10.1038/461472a>
- Spolander, Jörn, 2023a. Kan F-ordet överleva gasindustrins kritik? I: *Dagens Nyheter*, 12 mars 2023.
- Spolander, Jörn, 2023b. ”Fossilgas” knappar in på ”naturgas”. I: *Dagens Nyheter*, 29 december 2023.

Författare

Linnea Hanell är språkvårdare i svenska på Språkrådet vid Institutet för språk och folkminnen. Hon är också verksam som forskare vid Stockholms universitet med ett postdokprojekt om samhällskommunikation för hållbar utveckling.

Nyckelord

termgrupp, hållbar utveckling, översättning, termlista, språkvård, klimat, miljö, ekologisk hållbarhet

Bibliografiske oplysninger

Hanell, Linnea, 2024: Om Hållbarhetstermgruppen: Erfarenheter från att ta fram och sprida rådgivning om terminologin kring hållbar utveckling.

I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 86-97.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Samhällstermer i centrum – en modell för myndighetssamarbete om samhällsterminologi på flera språk

Alma Hjertén Soltancharkari & Karin Hansson

Den här artikeln handlar om våra erfarenheter av pilotprojektet Flersamterm (flerspråkig samhällsterminologi), där myndigheter samarbetade om samhällstermer. Vi presenterar Flersamterm, redogör närmare för Myndighetstermgruppen som ingick i projektet och redovisar till sist våra slutsatser av pilotprojektet samt planerna framåt.

Uppdraget till Språkrådet

Bakgrunden till Flersamterm var ett uppdrag till Språkrådet vid Institutet för språk och folkminnen (Isof) från svenska kulturdepartementet, med ett övergripande syfte: ”Staten föreslås ta ett tydligare ansvar för utveckling och förvaltning av termdatabanker på de mest frekventa språken.” Mer preciserat var uppdraget formulerat så här:

”Språkrådet ska inleda utvecklingen av arbetet med en gemensam flerspråkig basterminologi som grund för tolkning och översättning i kommunikationen mellan myndigheter och enskilda.”

Regeringens motiv med uppdraget var alltså att genom flerspråkigt terminologiskt stöd till tolkar och översättare förbättra kommunikationen mellan myndigheter och enskilda som inte kan svenska tillräckligt bra. Uppdraget genomfördes i form av pilotprojektet Flersamterm som löpte från augusti 2021 till maj 2022.¹

Målet med Flersamterm: samverkansmodell och termsamling

När vi på Språkrådet planerade Flersamterm, och hur vi skulle utföra uppdraget, såg vi kontinuitet som det absolut viktigaste. Därför formulerade vi som

---

1 Uppdraget och projektet presenteras mer i detalj på Isofs webbplats: <https://www.isof.se/lar-dig-mer/forskning/projekt/projektet-flersamterm>

det primära målet att ta fram en samverkansmodell, som skulle fungera långsiktigt genom att gå från ett pilotprojekt med få myndigheter till ett mer permanent samarbete mellan många myndigheter. Som sekundärt mål bestämde vi att Flersamterm skulle resultera i en begränsad samling av samhällstermer på flera språk.

Flersamterms organisation

Organisatoriskt bestod Flersamterm av tre huvudkomponenter:

- **Intern samordningsgrupp.** För att se till att alla relevanta områden internt på Språkrådet samarbetade träffades vi regelbundet i en intern samordningsgrupp med representanter för områdena terminologi, klar-språk och språkteknologi.
- **Myndighetstermgruppen.** Som arbetsgrupp för det praktiska terminologiarbetet i projektet startade vi Myndighetstermgruppen; den kommer att beskrivas närmare längre fram i artikeln.
- **Referenspersoner.** För att samla in kunskaper från fler håll intervjuade vi runt 30 referenspersoner i olika roller på myndigheter och från andra organisationer som tolk- och översättarföreningar.

Flersamterm visar på svårigheter för tolkar och översättare

Bland det viktigaste vi fick fram genom intervjuer med referenspersoner hade att göra med svårigheter för tolkar och översättare i vardagen. Vi såg framför allt tre sådana svårigheter:

- Man måste göra mycket eget surfande på myndigheters webbplatser för att hålla sig ajour med till exempel nya regler som kan generera nya termer. Som en tolk vi pratade med uttryckte det: "Man försöker hålla ögonen öppna."
- Man är beroende av diskussioner om termer på olika språk och annat i grupper, till exempel på Facebook eller Whatsapp, som stöd i arbetet.
- Man gör egna termlistor som stöd, och konsekvensen av det blir, som en av dem vi pratade med uttryckte det, att "man uppfinner hjulet gång på gång".

Myndighetstermgruppen inom Flersamterm

Myndighetstermgruppen utgjorde alltså den arbetsgrupp inom pilotprojektet som stod för det praktiska terminologiarbetet. Idén om att starta en termgrupp

med inriktning på myndighetsterminologi fanns redan innan dess på Språkrådet, och Flersamterm blev ett tillfälle att testa hur en sådan termgrupp skulle kunna fungera. Myndighetstermgruppen som idé bygger på Språkrådets uppdrag inom klarspråk och terminologi, som utgår från paragraf 11 respektive 12 i den svenska språklagen:

11 § Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt.

12 § Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas.

Båda paragraferna syftar till att myndigheters språk ska vara tydligt och begripligt. Men att klarspråk och terminologi hör ihop har inte alltid varit självklart på myndigheter, trots att det borde vara så. Inom alla myndigheter finns det svåra ord och termer som används internt och behöver hanteras (antingen utelämnas, ersättas eller förklaras) när myndigheten vänder sig till externa mottagare utan särskilda förkunskaper inom myndighetens verksamhetsområde. Att skriva på klarspråk innebär alltså att skribenten alltid måste göra någon form av terminologisk analys av informationen. Målet med klarspråk är ju att myndighetstexter ska vara begripliga för sina tänkta mottagare.

Medvetenheten om klarspråksarbete i myndighetsvärlden är relativt hög, och många myndigheter arbetar redan med klarspråk.² Däremot är det inte lika många myndigheter som arbetar systematiskt med de termer och begrepp som är nödvändiga för att myndigheten ska kunna beskriva sitt kunskapsområde och sin verksamhet.³ Inte minst av arbetet med Flersamterm framgår det tydligt att terminologiarbete borde vara en självklar del av klarspråksarbetet, samt att myndigheter har allt att tjäna på att samordna insatserna inom klarspråk och terminologi.⁴

Språkrådets ursprungliga idé med Myndighetstermgruppen var att starta en termgrupp med representanter för olika myndigheter. Termgruppen skulle jobba med bastermer för myndigheter, det vill säga sådana termer som de flesta myndigheter använder, och komma överens om gemensamma termer och begrepp. Målet var en gemensam myndighetsterminologi som skulle under-

---

2 I Isofs senaste undersökning av klarspråksarbete bland kommuner, regioner och statliga myndigheter uppger drygt 300 (av totalt drygt 600 myndigheter i Sverige) att de arbetat med klarspråk under de föregående två åren, se vidare Hansson (2020).

3 I enkäten som redovisas i Hansson (2020) uppger drygt 120 myndigheter att de har arbetat med terminologi under de föregående två åren.

4 Se vidare Institutet för språk och folkminnen (2022).

lätta kommunikationen såväl myndigheter emellan som mellan myndigheter och enskilda.

I samband med Flersamterm tillkom en viktig uppgift för Myndighetstermgruppen: att bidra till en mer enhetlig tolkning och översättning av samhällsinformation.

Myndighetstermgruppens avgränsningar inom Flersamterm

Inom pilotprojektet gjordes vissa avgränsningar för Myndighetstermgruppens arbete. Antalet deltagare utöver Språkrådet begränsades till fem myndigheter: Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Polisen, Skatteverket och Socialstyrelsen. Från dessa myndigheter deltog terminologer, klarspråksarbetare, översättare och en verksamhetsutvecklare. Det ingick alltså olika roller i arbetsgruppen.

Varje myndighet fick föreslå tre till fyra begrepp att utreda, gärna sådana begrepp som varit särskilt svåra att hantera i klarspråkssammanhang eller vid översättning. Myndighetstermgruppen skulle utgå från svenska begrepp och arbeta med svenska termer. Därefter skulle termerna få motsvarigheter på ett begränsat antal språk, nämligen:

- arabiska, Sveriges största minoritetsspråk utifrån antalet förstaspråkstalarare
- engelska, ett viktigt språk internationellt och ett språk som många myndigheter översätter sin information till
- finska, ett av fem minoritetsspråk med särskild status som nationellt minoritetsspråk i Sverige, med stark ställning som nationalspråk i Finland, och med lång språkvårdstradition
- romska (dialekterna arli och kelderash), liksom finskan ett nationellt minoritetsspråk i Sverige, men med andra förutsättningar än finskan; det är inte nationalspråk i något land, det talas med olika dialekter över hela världen och är inte lika standardiserat.

Det terminologiska angreppssättet i flerspråkiga sammanhang

Ett tydligt källspråk är A och O för att uppnå kvalitet i tolkning och översättning till andra språk. För att skapa tydlig samhällsinformation på flera språk är det därför viktigt att börja med den svenska terminologin.

Terminologiarbete innebär att man sätter begreppet i centrum. Begreppet är den mentala föreställning man har om en viss företeelse, eller 'det man menar'

när man använder en viss term. Även om utgångspunkten (eller "ingången") vid en terminologisk utredning oftast är ett språkligt uttryck, en term, försöker man bortse från det när man utreder begreppet. Man analyserar begreppet och beskriver det med en definition som är tillräckligt vid för att omfatta allt som ingår i begreppet, men samtidigt så snäv att den utesluter allt som inte ingår i begreppet.

Med en sådan precis definition skapar man förutsättningar för en översättare att förstå vad det egentligen är som ska beskrivas på målspråket. Det är inte själva ordet, eller termen, som ska översättas, utan begreppet bakom, 'det man menar'. Översättaren ska läsa definitionen och tänka: "Vad skulle det här heta på mitt språk?" Detta kallas för att översätta med ett terminologiskt, eller begreppsorienterat, angreppssätt. Eftersom man sätter begreppet i centrum, handlar det inte om att man översätter en term, utan snarare om att man väljer en termmotsvarighet, en termekvivalent, på målspråket.

Exempel på begrepp som Myndighetstermgruppen utredde

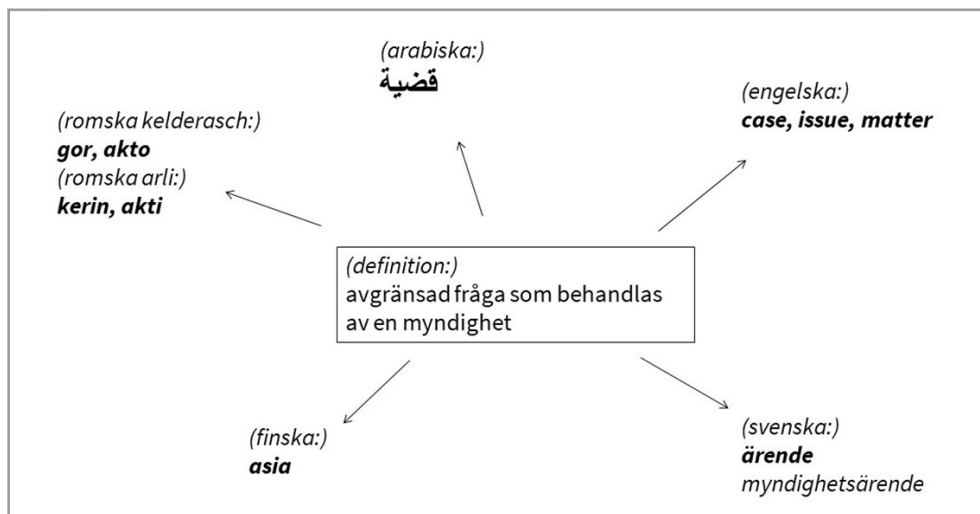
Myndighetstermgruppens utgångspunkt inom Flersamterm var alltså att terminologi spelar en viktig roll både för flerspråkighet och klarspråk. Resultatet av projektet blev 24 termposter i Rikstermbanken, Sveriges nationella termbank på webben: rikstermbanken.se.

Nedan går vi igenom sex begrepp som vi jobbade med: ärende, handläggare, räkenskapsår, inkomstår, anvisa och skriva ut, och visar hur vi utvecklade anmärkningar anpassade till flerspråkiga sammanhang och klarspråksarbete.

Ärende

Begreppet ärende med definitionen i centrum och termer på de olika språken visas i figur 1.

Figur 1. Begreppet ärende – definitionen i centrum.

Begreppet ärende används i stort sett av alla myndigheter. Vi formulerade en vid definition: 'avgränsad fråga som behandlas av en myndighet'. Definitionen låg sedan till grund för valet av termer på övriga språk. Översättarna skulle alltså sätta definitionen i centrum och vägledas av följande frågor: Vad säger definitionen? Vilken termekvivalent på målspråket är lämplig utifrån den? I figur 2 visas den färdiga termposten ur Rikstermbanken.

SVENSKA TERMER:	ärende myndighetsärende
DEFINITION:	avgränsad fråga som behandlas av en myndighet
ANMÄRKNING:	Ett ärende på en myndighet kan få ett så kallat ärendenummer som identifierar ärendet och blir på så sätt unikt och kan följas under ärendeprocessens gång. Märk väl att ett ärende även kan vara en sakfråga som inte tas upp till behandling.
ENGELSKA TERMER:	case issue matter
EKVIVALENSANMÄRKNING:	Översättning av ordet <i>ärende</i> till engelska beror på sammanhanget.
FINSK TERM:	asia
ARABISK TERM:	قضية
ROMSKA (KELDERASCH) TERMER:	gor akto
ROMSKA (ARLI) TERMER:	kerin akti

Figur 2. Termposten för ärende i Rikstermbanken.

Här kan vi konstatera att de engelska översättarna har valt tre olika termer. På engelska verkar det inte finnas en term som motsvarar samma vida begrepp som det svenska 'avgränsad fråga som behandlas av en myndighet'. I stället behövs det tre olika termer, som står för snävare begrepp eller används i olika kontexter. Arabiskan och finskan verkar däremot ha varsin term som motsvarar begreppet. På romska ser vi två termer vardera på dialekterna kelderash och arli. Troligtvis är det symptomatiskt för ett språk som inte har en etablerad standard. Lägga även märke till att vi har lagt till en svensk synonym: *myndighetsärende*, som kan behövas för tydlighetens skull i vissa sammanhang.

Handläggare

Handläggare är ett annat typiskt myndighetsbegrepp. Vi formulerade återigen en vid definition: 'tjänsteperson som behandlar myndighetsärenden', som var utgångspunkt för valet av termekvivalenter på de övriga språken. I figur 3 visas den färdiga termposten ur Rikstermbanken.

SVENSK TERM:	handläggare
DEFINITION:	tjänsteperson som behandlar myndighetsärenden
ANMÄRKNING:	En handläggare på en myndighet kan benämnas på annat sätt än med ordet <i>handläggare</i> . Exempel på andra benämningar är <i>arbetsförmedlare</i> , <i>försäkringsutredare</i> , <i>socialsekreterare</i> , <i>skatteutredare</i> .
SE ÄVEN:	socialsekreterare
ENGELSKA TERMER:	case administrator case officer desk officer
EKVIVALENSANMÄRKNING:	De engelska termerna <i>case administrator</i> , <i>case officer</i> , <i>desk officer</i> används beroende på vilken typ av arbete som utförs och vilken myndighet handläggaren arbetar på.
FINSK TERM:	käsittelijä
ARABISK TERM:	الموظف المعالج للفضية
ROMSK (KELDERASCH) TERM:	administratori
ROMSKA (ARLI) TERMER:	asistenti administratori

Figur 3. Termposten för handläggare i Rikstermbanken.

Som komplement till definitionen formulerade vi en förtydligande anmärkning: "En handläggare på en myndighet kan benämnas på annat sätt än med ordet handläggare. Exempel på andra benämningar är *arbetsförmedlare*, *försäkringsutredare*, *socialsekreterare*, *skatteutredare*."

Om man slår upp handläggare i Rikstermbanken får man alltså veta att det

finns mer specifika benämningar för handläggare på olika myndigheter. Det innebär att man som skribent eller översättare på en myndighet bör undersöka vad handläggarna kallas på just den myndigheten.

Terminologiskt anger anmärkningen att det finns generiskt underordnade begrepp till handläggare, olika typer av handläggare. I nästa steg kan man göra egna termposter för dessa. Exempelvis begreppet arbetsförmedlare skulle kunna presenteras i en egen termpost med definitionen: 'handläggare som jobbar på arbetsförmedlingen', eller liknande. I en sådan termpost blir det också möjligt att lägga till mer specifika benämningar för arbetsförmedlare på de olika språken.

Att den här typen av information är värdefull för översättare var för övrigt något som framkom vid intervjuerna med referenspersoner inom Flersamterm. Som översättare har man nytta av både term och definition på källspråket, men även sådan information som att handläggare kallas för olika saker på olika myndigheter.

I termposten för begreppet handläggare lade vi även till en ekvivalensanmärkning, det vill säga en anmärkning som berättar något om termekvivalenserna på andra språk. Ekvivalensanmärkningar är framför allt användbara för tolkar och översättare.

Ekvivalensanmärkningen här handlar om engelskan: "De engelska termerna *case administrator*, *case officer* och *desk officer* används beroende på vilken typ av arbete som utförs och vilken myndighet handläggaren arbetar på."

Att engelskan behöver tre termer kan tyda på att det saknas ett begrepp på engelska för det vida svenska begreppet handläggare. I stället kan man på engelska välja bland flera snävare begrepp med olika termer. Det är inte ovanligt att ett begrepp i en språkvärld motsvaras av flera begrepp på ett annat språk. Olika kulturer har olika begreppsvärldar. Information om att målspråket och källspråket har olika begreppsindelning passar bra i en ekvivalensanmärkning.

Räkenskapsår och inkomstår

Nästa exempel omfattar två begrepp: räkenskapsår och inkomstår. Det handlar återigen om olika begreppsindelning i svenskan och engelskan. Här har svenskan två olika begrepp som verkar sakna motsvarigheter på engelska.

De svenska begreppen beskrivs i varsin termpost med olika definitioner. Räkenskapsår definieras som "tiden mellan två årsbokslut i ett företag", och inkomstår som "år då inkomsten tjänas in". Men trots att definitionerna skiljer sig åt har de engelska översättarna valt samma term på engelska, *financial year*, för båda begreppen. Engelskan verkar sakna motsvarigheter till de svenska ekonomiska begreppen, och då har översättarna löst det genom att välja en

term som inte har samma precisa innebörd, men som ändå – utifrån definitionen – borde fungera på engelska. I figur 4 och 5 visas de färdiga termposterna ur Rikstermbanken.

SVENSK TERM:	räkenskapsår
DEFINITION:	tiden mellan två årsbokslut i ett företag
ANMÄRKNING:	Räkenskapsåret ska omfatta 12 månader men kan vid rörelsens början eller vid omläggning av räkenskapsår vara antingen kortare eller längre, som mest 18 månader.
SE ÄVEN:	inkomstår
ENGELSK TERM:	financial year
EKVIVALENSANMÄRKNING:	Den engelska termen <i>financial year</i> används om både <i>inkomstår</i> och <i>räkenskapsår</i> .
FINSK TERM:	tilivuosi
ARABISK TERM:	السنة المالية
ROMSK (KELDERASCH) TERM:	financiako berš
ROMSK (ARLI) TERM:	beršeskoro računi

Figur 4. Termposten för räkenskapsår i Rikstermbanken.

SVENSK TERM:	inkomstår
DEFINITION:	år då inkomsten tjänas in
SE ÄVEN:	räkenskapsår
ENGELSKA TERMER:	financial year income year
EKVIVALENSANMÄRKNING:	Den engelska termen <i>financial year</i> används om både <i>inkomstår</i> och <i>räkenskapsår</i> .
FINSK TERM:	tulovuosi
ARABISK TERM:	السنة للضريبية
ROMSK (KELDERASCH) TERM:	taksosko berš
ROMSK (ARLI) TERM:	taksiribaskoro berš
KÄLLA:	Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen: Myndighetstermlistan 2022

Figur 5. Termposten för inkomstår i Rikstermbanken.

Det är viktigt att vara medveten om skillnaden mellan svenskan och engelskan när man översätter de här två begreppen till engelska. Vi har använt oss av en ekvivalensanmärkning för att förklara förhållandet: ”Den engelska termen *financial year* används om både *inkomstår* och *räkenskapsår*.”

De engelska översättningarna som var knutna till Myndighetstermgruppen har även lagt till förslaget *income year* som alternativ termekvivalent till *inkomst-*

år. Kanske det fungerar att använda en sådan direktöversättning av termen i information på engelska till mottagare som har viss kunskap om svenska ekonomiska begrepp?

Anvisa

Arbetsförmedlingen hade haft problem med termen *anvisa*. Termen var svår att förstå för arbetssökande, så här behövde rekommendationen ta avstamp i klarspråksprinciper. I figur 6 visas den färdiga termposten ur Rikstermbanken.

SVENSK TERM:	anvisa
DEFINITION:	(Arbetsförmedlingen:) erbjuda en arbetssökande att ta del av ett arbetsmarknadspolitiskt program eller motsvarande
ANMÄRKNING:	Arbetsförmedlingen anvisar jobb, kurser etc. Om den arbetssökande inte accepterar en anvisning kan man ibland förlora rätten till ersättning, till exempel a-kassa. Myndigheter som Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan har behov av termerna <i>anvisa</i> och <i>anvisning</i> i sitt språkbruk. Problemet är att perspektivet är myndighetens, inte den arbetssökandes. Därför bör myndigheterna när de vänder sig utåt inte använda <i>anvisa</i> eller <i>anvisning</i> utan i stället göra en omskrivning, till exempel att den arbetssökande har fått en plats på en utbildning, en praktikplats osv.
ENGELSK TERM:	offer
FINSKA TERMER:	osoittaa ohjata
EKVIVALENSANMÄRKNING:	Översättningen till finska beror på sammanhanget. Frasen "anvisa (någon) arbete" blir "antaa (jollekulle) työtä".
ARABISK TERM:	عرض
ROMSK (KELDERASCH) TERM:	šinaves
ROMSKA (ARLI) TERMER:	butikeribaskoro bičhalibe butikeribaskiri bičhalin

Figur 6. Termposten för *anvisa* i Rikstermbanken.

Vi utformade en definition insnävad till att gälla Arbetsförmedlingen: '(Arbetsförmedlingen:) erbjuda en arbetssökande att ta del av ett arbetsmarknadspolitiskt program eller motsvarande'.

I en anmärkning förtydligade vi begreppet med exempel och ytterligare information: "Arbetsförmedlingen anvisar jobb, kurser etc. Om den arbetssökande inte accepterar en anvisning kan man ibland förlora rätten till ersättning, till exempel a-kassa."

Här introducerade vi även en nyhet: en **klarspråksanmärkning**, det vill säga en anmärkning för den som skriver på klarspråk: "Myndigheter som Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan har behov av termerna *anvisa* och *anvisning* i sitt språkbruk. Problemet är att perspektivet är myndighetens, inte

den arbetssökandes. Därför bör myndigheterna när de vänder sig utåt inte använda *anvisa* eller *anvisning* utan i stället göra en omskrivning, till exempel att den arbetssökande har fått en plats på en utbildning eller en praktikplats osv.”

Skriva ut (avaktualisera)

Det sista exemplet har också att göra med Arbetsförmedlingen och deras klarspråksarbete. Det handlar om hanteringen av termen *avaktualisera*, som bidrog till att Arbetsförmedlingen häromåret belönades med Klarspråkskristallen, Språkrådets pris för ett klart och begripligt offentligt språk. Arbetsförmedlingen hade tidigare använt termen i ett brev till personer som just fått jobb. I brevet stod då: ”Du har blivit avaktualiserad”, vilket skapade förvirring hos mottagarna. Under klarspråksarbetet kom man fram till det mer mottagaranpassade meddelandet: ”Grattis till det nya jobbet”. Arbetsförmedlingen bestämde sig också för att ersätta *avaktualisera* med *skriva ut* om de behövde använda begreppet i extern kommunikation. I figur 7 visas den färdiga term-posten ur Rikstermbanken.

SVENSK TERM:	skriva ut
DEFINITION:	(Arbetsförmedlingen:) avregistrera någon som varit inskriven på Arbetsförmedlingen
ANMÄRKNING:	Arbetsförmedlingen skriver ut (avaktualiserar) en person i sitt system framför allt när personen som tidigare var arbetssökande har fått ett jobb och inte längre behöver vara inskriven på Arbetsmedlingen. Arbetsförmedlingen kan ha behov av att använda termen <i>avaktualisera</i> i sitt språkbruk. Problemet är att perspektivet är myndighetens, inte den arbetssökandes. Därför bör myndigheten när den vänder sig utåt använda alternativa uttryckssätt. Att "bli avaktualiserad" kan ersättas med "du har fått ett jobb och behöver inte vara inskriven på Arbetsförmedlingen längre". I modernt språkbruk talas det alltmer om att "skriva ut" någon eller att någon "blir utskriven" från Arbetsförmedlingen.
ENGELSK TERM:	deregister
FINSK TERM:	poistaa rekisteristä
ARABISK TERM:	إلغاء التسجيل
ROMSK (KELDERASCH) TERM:	kosel avri
ROMSKA (ARLI) TERMER:	kosela ikalela

Figur 7. Termpost för *skriva ut* i Rikstermbanken.

Definitionen fick lyda: ’avregistrera någon som varit inskriven på Arbetsförmedlingen’. Vi förtydligade även begreppet i en anmärkning: ”Arbetsförmedlingen skriver ut (avaktualiserar) en person i sitt system framför allt när personen som tidigare var arbetssökande har fått ett jobb och inte längre behöver vara inskriven på Arbetsförmedlingen.”

Men det viktigaste för den som ska använda klarspråk, formulerade vi i klarspråksanmärkningen: ”Arbetsförmedlingen kan ha behov av att använda termen *avaktualisera* i sitt språkbruk. Problemet är att perspektivet är myndighetens, inte den arbetssökandes. Därför bör myndigheten när den vänder sig utåt använda alternativa uttryckssätt. Att ’bli avaktualiserad’ kan ersättas med ’du har fått ett jobb och behöver inte vara inskriven på Arbetsförmedlingen längre’. I modernt språkbruk talas det alltmer om att ’skriva ut’ någon eller att någon ’blir utskriven’ från Arbetsförmedlingen.”

Slutsatser från terminologiarbetet

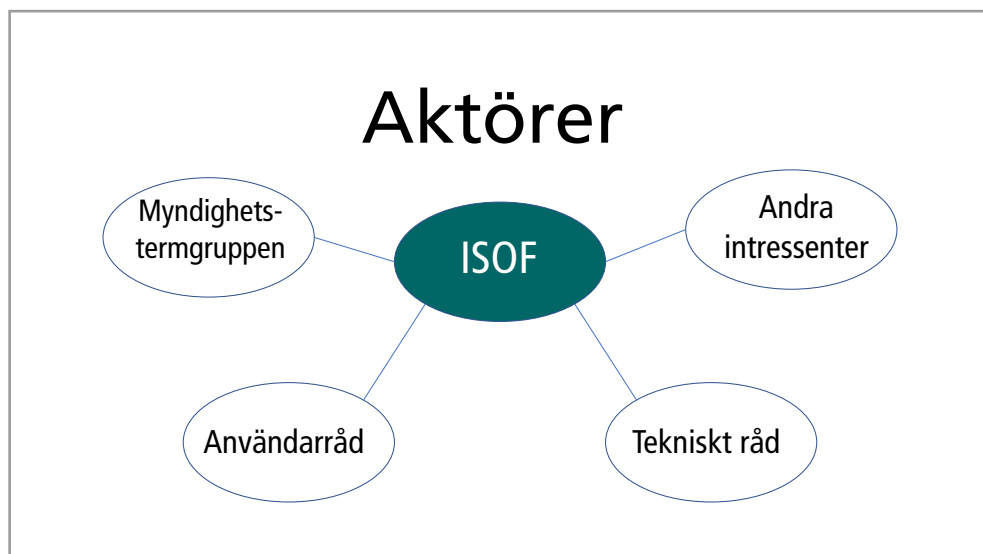
Av terminologiarbetet kunde vi framför allt dra tre viktiga slutsatser:

1. Termpostens format är utmärkt för att samla och presentera information för olika användargrupper:
  - information om begreppet för alla som vill använda den svenska termen eller välja termer på andra språk
  - klarspråksanmärkning för klarspråksarbetare
  - termer och ekvivalensanmärkningar för översättare och tolkar.
2. Myndighetstermgruppen kan höja den språkliga medvetenheten inom myndighetsvärlden. Resultaten bör både publiceras i Rikstermbanken och spridas i andra format för att underlätta översättares användning av informationen.
3. Myndighetstermlistan kan lägga grunden både till ett gemensamt språkbruk i myndighetsvärlden och till enhetliga översättningar av myndighetsinformation till andra språk.

Samverkansmodellens aktörer

Här följer en beskrivning av samverkansmodellen som Språkrådet föreslår, se figur 8. I mitten ser vi Isof, där Språkrådet ingår, som är den samordnande parten.

Vi tänker oss att Myndighetstermgruppen fortsätter sitt arbete på liknande sätt som i projektet Flersamterm. Förutom Myndighetstermgruppen ingår ytterligare tre aktörsgrupper i samverkansmodellen: Ett användarråd, med representanter för tolk- och översättarföreningar samt andra relevanta intressenter. Ett tekniskt råd med representanter för Isof och andra myndigheter som stöd, till exempel i utvecklingen av Rikstermbanken. Andra intressenter som både kan bidra till arbetet och dra nytta av det – exakt vilka det kan vara är svårt att säga nu.

Figur 8. Samverkansmodellens aktörsggrupper.

Plattform för enklare delning och spridning

Slutligen vill vi nämna en inte oviktig del i Språkrådets förslag till fortsatt arbete. Det handlar om vad man kan kalla en digital plattform för enklare delning och spridning, som ett bredare och snabbare komplement till Rikstermbanken. Tanken är att myndigheter på denna plattform ska kunna sprida information om nya termer, som till exempel kan tillkomma i och med nya lagar och regler, men det kan också handla om annat stöd i form av översatta texter. Dessutom tänker vi oss att tolkar och översättare också ska kunna dela material mellan sig så att plattformen åtminstone till viss del fyller den funktion som till exempel de informella grupperna i sociala medier i dag fyller. Kort sagt, för att citera en av våra referenspersoner: "Menar du allt på ett ställe? Det låter ju jättebra!"

Framåtblick

Nu blickar vi framåt: Hur tar vi detta vidare? I Språkrådets redovisning av uppdraget finns rekommendationer om hur Flersamterm bör fortgå. Vi bör fortsätta arbetet med Myndighetstermgruppen, även om de exakta formerna inte är klara. Vi ser också ett stort värde i att utveckla och implementera den samverkansmodell som Språkrådet föreslår, samt att gå vidare med idén om att utveckla den plattform som beskrivs ovan. Vi avser även att utforska möjligheterna att inrätta den nya rollen flerspråkighetssamordnare, något vi tror är nödvändigt för att arbetet ska kunna drivas framåt.

Den främsta slutsatsen av Flersamterm kan dock sägas vara ett viktigt budskap till alla myndigheter: Ta ett helhetsgrepp om klarspråk, terminologi och flerspråkighet!

Summary

This article presents the pilot project Flersamterm, conducted by the Language Council of Sweden at the Institute for Language and Folklore (Isuf) 2021–2022, and the working group Myndighetstermgruppen that was set up as part of the project. The working group consisted mainly of terminologists, plain language experts and translators. The Flersamterm project was part of a government assignment whose objective was to create terminological support to improve interpretation and translation in the communication between Swedish authorities and people with a limited command of Swedish.

The result of the Flersamterm project was twofold: a suggested model for collaboration between Isuf and five other state agencies as well as a multilingual (Swedish, English, Arabic, Finnish, Arli and Kelderash), and a collection of 24 concepts commonly used by these agencies in their internal and external communication.

The plan is to continue the Myndighetstermgruppen's work to expand the term collection and explore ways to implement the collaboration model.

Referenser

Hansson, Karin, 2020. *Det finns ett sug efter klarspråk: Bättre stöd till klarspråksansvariga i offentlig verksamhet*. Hämtat 2.2.2024: <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sprakochfolkminnen:diva-1789>

Institutet för språk och folkminnen (Isuf), 2022. *Flerspråkig basterminologi som grund för tolkning och översättning*. Redovisning av regeringsuppdrag Ku2021/00802. Hämtat 2.2.2024: <https://www.isuf.se/download/18.37f8c5e-e180940ed99835df2/1654158853466/Redovisning%20Flerspr%C3%A5k%20basterminologi%202022.pdf>

Författare

Alma Hjertén Soltancharkari är språkvårdare i fackspråk och terminologi på Språkrådet (Isof). När pilotprojektet Flersamterm pågick (2021–2022), deltog Alma i Myndighetstermgruppen som representant för Socialstyrelsen.

Karin Hansson är språkvårdare på statistikmyndigheten SCB. Under 2019–2022 tjänstgjorde Karin på Språkrådet (Isof) i olika projekt, bland annat i utvecklingen av Rikstermbanken och som projektledare för Flersamterm.

Nyckelord

flerspråkighet, klarspråk, myndighetstermer, samverkan, översättning

Bibliografiske oplysninger

Hjertén Soltancharkari, Alma & Karin Hansson, 2024: Samhällstermer i centrum – en modell för myndighetssamarbete om samhällsterminologi på flera språk. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 98-112.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Ska det heta servicestig, servicekedja eller serviceväg? Så arbetar ett expertteam kring termer på svenska i Finland

Linn Karlsson & Rut Nordlund-Spiiby

I vårt anförande på Nordterm 2023 presenterade vi den svenska termgruppens arbete inom det nationella expertnätverket Toimia i Finland, ett nätverk som samordnas av Institutet för hälsa och välfärd (THL). Syftet med nätverket är att förenhetliga och utveckla mätningen och bedömningen av funktionsförmåga i Finland. Termgruppen som finns i anslutning till nätverket arbetar för att terminologin kring funktionshinder och hälsa och välfärd ska vara enhetlig, begriplig och modern i lag- och förvaltningspråk.

Behov av att diskutera översättningar

Den svenska termgruppen inom Toimia grundades 2018. Behovet av en termgrupp inom området med termsamarbete över språkgränserna (finska-svenska) uppstod vid den tidpunkten i samband med en översättning av THL:s ”Handbok om funktionshinderservice”¹. Handboken är ett praktiskt redskap för personer som arbetar inom funktionshinderområdet, och finns på webben på både finska och svenska. I webbhandboken publiceras kontinuerligt nya texter på finska som sedan översätts till svenska. Eftersom allt innehåll i handboken översattes till svenska, uppstod ett behov av att diskutera översättningen av termer inom funktionshinderområdet.

Terminologin ska avspegla rådande syn på funktionshinder

Finland har två nationella huvudspråk, finska och svenska. Lagar och förordningar skrivs först på majoritetsspråket finska och översätts därefter till svenska. En reform av funktionshinderservicelagstiftningen har varit på gång under tio års tid i Finland. Detta har lett till att den svenska termgruppen också diskuterat aktuella termer som ingår i lagpaketet.

---

1 Handbok om funktionshinderservice, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
(<https://thl.fi/sv/publikationer/handbocker/handbok-om-funktionshinderservice>)

Synen på funktionshinder och funktionsnedsättning har förändrats både politiskt och juridiskt gällande rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Eftersom Finland är en medlemsstat i FN och EU har man förbundit sig till att tillgodose samtliga mänskliga rättigheter samt grundläggande friheter och rättigheter för personer med funktionsnedsättning. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning undertecknades i Finland år 2007 och ratificerades 2016². Inom det politiska arbetet i dag poängteras rättigheter, jämlikhet, delaktighet och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

Parallellt med den politiska utvecklingen har också språkbruket förändrats. I vissa av de äldre lagarna inom funktionshinderområdet i Finland används dock fortfarande termer som kan anses vara problematiska i dagens samhälle med tanke på personer med funktionsnedsättning.

Ett exempel på detta är att termen *utvecklingsstörd* (som motsvarar finskans *kehitysvammainen*) används i finsk lagtext för en person med intellektuell funktionsnedsättning. I Sverige rekommenderas *person med intellektuell funktionsnedsättning* i stället för *utvecklingsstörd*.

Termen *utvecklingsstörd*, som finns i den gamla lagen om service och stöd på grund av handikapp³ kommer alltså finnas kvar i den nya funktionshinderservicelagen⁴ som träder i kraft den 1 januari 2025 i Finland. Vi i svenska termgruppen förespråkade termen *intellektuell funktionsnedsättning*, men på grund av juridisk-tekniska orsaker som vi inte går närmare in på här, kommer den gamla termen att följa med i den nya lagen.

I det finska språket saknas även en motsvarighet till termen *funktionsvariation*, som är en etablerad term i Sverige. Därför finns inte heller den med i den svenska översättningen av lagen om funktionshinderservice i Finland.

Termarbete på två språk en styrka

Svenska termgruppen Toimia är en mångprofessionell referensgrupp till översättare, experter, jurister, språkvårdare, terminologer och laggranskare inom offentlig förvaltning i Finland, som i sina olika yrkesroller kan behöva hantera frågor om terminologi kring funktionshinder.

Termgruppen utreder aktuell terminologi, diskuterar definitions- och över-

---

2 *Handbok om funktionshinderservice*, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
<https://thl.fi/sv/publikationer/handbocker/handbok-om-funktionshinderservice/funktionshinder-i-samhallet/funktionshinder-och-funktionsnedsattning>

3 *Lag om service och stöd på grund av handikapp (380/1987)*
<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1987/19870380>

4 *Lag om funktionshinderservice (675/2023)*
<https://finlex.fi/sv/laki/alkup/2023/20230675>

sättningsproblem och tar ställning till termernas ändamålsenlighet. Termgruppen grundades för att skapa en enhetlig terminologi på svenska för de begrepp inom området funktionsförmåga som används på finska.

I termgruppen ingår experter från statsrådets kansli, justitieministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, Institutet för hälsa och välfärd, Folkpensionsanstalten, Institutet för de inhemska språken, Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet och välfärdsområdesbolaget Hyvil.

Det är viktigt med en konsekvent, genomarbetad och enhetlig terminologi inom funktionshinderområdet på svenska, och detta behov i samhället har termgruppen som sitt ansvar att utreda. När gruppen träffas pratas både finska och svenska. Detta är en styrka, eftersom man därigenom kan diskutera termernas innebörd på båda språken, med syftet att få fram den exakta svenska motsvarigheten.

Ska det heta servicestig, servicekedja eller serviceväg? Det är både rubriken till den här texten och till ett anförande på konferensen Nordterm 2023. Frågan beskriver behovet av att på svenska hitta ett idiomatiskt uttryck för den finska termen *palvelupolku*, som handlar om service- och vårdprocessen inom funktionshinderområdet. Exemplet återspeglar diskussioner som förs i termgruppen.

Planer på egen ordlista

Det finns som sagt en bred expertis inom termgruppen Toimia, med syftet att göra arbetet mer effektivt och systematiskt, och att bli bättre på att sprida terminologiskt material till översättare och andra som arbetar med språk inom funktionshinderområdet, till exempel medier och utbildningsanordnare.

Termgruppen har som målsättning att ge ut en egen ordlista i framtiden. En sammanhängande terminologi gynnar alla som arbetar inom detta område, och samarbetet inom denna mångprofessionella expertgrupp kan främja detta.

Summary

The Swedish Terminology Group, operating within the national expert network Toimia in Finland, is coordinated by the Finnish Institute for Health and Welfare. This terminology group is a forum for translators, experts, lawyers, language advisers, terminologists, and legislative editors in public administration, engaging with terminology in the disability field. The official languages of Finland are Finnish and Swedish. Laws and regulations are initially drafted in the majority language Finnish and then translated into Swedish.

The group examines, discusses and provides recommendations on the use of terminology in Swedish in Finland. The emphasis is on the importance of employing coherent terminology in the disability field. Effective coordination surrounding term work is crucial, necessitating collaboration among experts in the field.

Referenser

Institutet för hälsa och välfärd. Handbok om funktionshinderservice. Hämtat 29.9.2023 <https://thl.fi/sv/web/handbok-om-funktionshinderservice>

Institutet för hälsa och välfärd. Nätverket Toimia. Hämtat 29.9.2023 <https://thl.fi/sv/web/funktionsformagan/databasen-toimia/natverket-toimia>

Lag om service och stöd på grund av handikapp 380/1987 (Finlex). Hämtat 29.9.2023 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1987/19870380>

Lag om funktionshinderservice 675/2023 (Finlex). Hämtat 29.9.2023 <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2023/20230675>

Författare

Linn Karlsson är sakkunnig i svensk aktualitetsöversättning vid statsrådets kansli i Finland och ordförande för svenska termgruppen Toimia.

Rut Nordlund-Spiby är expert och webbredaktör för Handbok om funktionshinderservice vid Institutet för hälsa och välfärd (THL) i Finland och sekreterare för svenska termgruppen.

Nyckelord

funktionsförmåga, funktionsvariation, lagstiftning, nätverk, terminologi, översättning

Bibliografiske oplysninger

Karlsson, Linn & Rut Nordlund-Spiby, 2024: Ska det heta servicestig, servicekedja eller serviceväg? Så arbetar ett expertteam kring termer på svenska i Finland. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 113-117. <https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Vetenskapstermbanken i Finland i samhällets tjänst

Harri Kettunen & Tiina Onikki-Rantajääskö

Den här artikeln fokuserar på de samballegliga motiveringarna och målen för Vetenskapstermbanken i Finland. Vi diskuterar kort det nuvarande läget med databasen och dess användargrupper. Efter det granskar vi vilka möjligheter det finns att använda termbanken, i synnerhet med tanke på dess samballegliga genomslag. Termbanken har som syfte att samla alla discipliner inom akademien i en och samma online-tjänst. Vetenskapstermbanken skapar också möjligheter för internationellt samarbete.

Bakgrund och målsättningarna

Vetenskapstermbanken i Finland är internationellt sett en unik kombination av en plattform som bygger på Semantisk MediaWiki, en metod som utnyttjar nischade frivilliga insatser och en databas med fokus på vetenskapernas terminologi. Vetenskapstermbanken startade med det inofficiella språkpolitiska handlingsprogrammet ”Finska språkets framtid” som publicerades år 2009. När man i programmet kartlade finska språkets användningsområden, konstaterade man att det i fråga om vetenskapens språk var ett centralt problem att den vetenskapliga terminologin på finska inte längre utvecklades tillräckligt inom de discipliner där utgivningen mestadels sker på engelska (Hakulinen et al. 2009, s. 132–138). Vetenskapstermbanken i Finland byggdes därför upp för att skapa en modern öppen internettjänst för termarbete med tanke på forskarsamfundet och med tanke på de vetenskapliga samfundet där man traditionellt sett har satsat mycket på termarbete.

Oron för att finska språket minskar som vetenskapligt språk har inte försvunnit, utan de språkpolitiska målen gällande terminologi återkommer i stadsrådets ”Nationalspråksstrategi” år 2021 (”Kansalliskielistrategia” 2021, s. 47). Undervisnings- och kulturministeriet beställde nyligen en rapport om nationalspråkens situation vid universiteten och inom vetenskap av professor Janne Saarikivi. I rapporten framgår det att studenter har svårt att behärska sin egen disciplins terminologi på nationalspråken (Saarikivi & Koskinen 2023, s. 97–104). Det här inverkar på hur de kan uppträda som experter i det finländska samhället. Justitieministeriet tillsatte i november 2022 en utredare

som har till uppgift att kartlägga finskans tillstånd i nuläget.¹ Också i kartläggningen som utredaren har gjort kommer terminologiska frågor upp ur flera synvinklar.² Användare har till exempel problem med att förstå terminologin i digitala tjänster, och i allmänhet är den terminologiska utvecklingen splittrad och har brist på finansiering.

Målsättningarna för Vetenskapstermbanken i Finland tjänar samtidigt både det vetenskapliga samfundet och samhället i bredare bemärkelse. Syftet med termbanken är alltså att samla olika discipliners aktuella terminologi i en enda nättjänst och på så sätt stödja både nationalspråkens och minoritetsspråkens utveckling som vetenskapens språk, samt underlätta flerspråkigheten i den akademiska världen. Ett syfte med Vetenskapstermbanken i Finland är också att få forskare och lärare att medverka för att utveckla flerspråkigheten vid universitet, inom forskning och också bredare inom samhället. Helsingfors universitet har tagit sig an koordineringsansvaret för Vetenskapstermbanken, och universitetet har i sina språkprinciper tillåtit att forsknings- och undervisningspersonalen får räkna in termarbete i sin helhetsarbetstid (Helsingin yliopiston kieliperiaatteet: Språkprinciper för Helsingfors universitet 2014, s. 32). Nättjänsten som bygger på Semantisk MediaWiki möjliggör samtidigt en ny sorts samarbete och samförfattande som kan vara speciellt nyttigt inom mångvetenskaplig och tvärvetenskaplig forskning. Samtidigt blir all vetenskaplig kunskapsbildning tillgänglig för alla intresserade, vilket främjar rättvisa och jämställdhet inom utbildning och öppen vetenskap.

Metoden för insamling av resurser till termbanken är att använda begränsade frivilliga insatser, *niche sourcing*, vilket innebär att forskare från olika discipliner kan få experträttigheter till termbanken. På det sättet kan de direkt göra tillägg till och redigera innehållet. Plattformen som bygger på Semantisk MediaWiki är samtidigt också en nättjänst, och kring den skapas ett nätverk av experter från olika discipliner som kan föra en tvärvetenskaplig diskussion. Alla registrerade användare kan medverka i diskussionen i nättjänsten.

Nuvarande situation

Vetenskapstermbanken i Finland har funnits i tio år, men innehållsmässigt håller den fortfarande på att byggas upp. För tillfället omfattar den över femtio

---

1 https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/oikeusministerio-nimitti-suomen-kielen-selvityshenkilön?languageId=sv_SE

2 Utredaren är den andra författaren av denna artikeln, Tiina Onikki-Rantajääskö.

discipliner eller specialbranscher, och över tusen experter från olika områden har bidragit med innehåll. Det finns över 45 000 begreppssidor och över 300 000 termer på finska och på mer än femtio andra språk. Pilotområden som inledde verksamheten redan 2012, som juridik, lingvistik och botanik, har kommit längst. Botanik har också utvidgat sig till närliggande discipliner som biologi och miljövetenskap (se <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>).

Vetenskapstermbanken hör numera till den nationella och europeiska forskningsinfrastrukturen FIN-CLARIAH som också bidrar finansiellt så att termbanken åtminstone temporärt kan ha en heltidsanställd terminolog.³ Humanistiska fakulteten vid Helsingfors universitet har vidare tagit sig an ett koordineringsansvar för termbanken och förbundet sig att se till att verksamheten fortsätter. Dessutom har flera fonder finansierat initiering av enskilda ämnesområden. Termbanken saknar dock permanent finansiering.

Vetenskapstermbanken belönades i fjol med två pris med anledning av att den har fungerat som föregångare inom öppen vetenskap. Det ena priset som delades ut (för första gången dessutom) var årets pris för öppen inlärnings- och undervisningspraktik.⁴ Priset delades ut av en nationell koordinationsgrupp för öppen vetenskap.⁵ Det andra priset delades ut av Helsingfors universitet inom kategorin öppen vetenskap. Priset delades mellan Vetenskapstermbanken och HiLifes Life Science infrastruktur.⁶

I figur 1 ges ett exempel på en begreppssida. Den omfattar synonyma benämningar, definitioner, förklaringar, motsvarigheter på olika språk, närliggande begrepp, källhänvisningar och klassificering (syns inte på bilden) samt möjlighet till bilder och diagram. Ekvivalenter på olika språk kan också läggas till. För närvarande finns över femtio språk med, men deras antal på begreppssidorna varierar.

---

3 <https://www.kielipankki.fi/organization/fin-clariah>

4 <https://avointiede.fi/fi/ajankohtaista/avoimen-oppimisen-palkinnonsaajat-2022>

5 <https://avointiede.fi/fi/ajankohtaista/avoimen-oppimisen-palkinnonsaajat-2022>

6 <https://www.helsinki.fi/en/news/language/university-helsinki-open-science-award-was-given-hilife-and-helsinki-term-bank-arts-and-sciences>

tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvitiede:päällyskasvi

TIETEEN TERMIPANKKI
VETENSKAPSTERMBANKEN I FINLAND
THE HELSINKI TERM BANK FOR THE ARTS AND SCIENCES

Sök på Tieteen termipankki

Lägg till språk

Kasvitiede Diskussion Läs Redigera med formulär Redigera Visa historik

päällysvieras | päällyskasvi | epifyytti

päällysvieras
päällyskasvi
epifyytti

Definition kasvi tai sieni, joka kasvaa toisen kasvin pinnalla

Förklaring Päällyskasvi voi kasvaa esimerkiksi toisen kasvin rungolla, oksalla tai lehdillä. Päällyskasvi ei ota ravintoa isäntäkasvistaan (vrt. *loiskasvi*) tai muuten vahingoita sitä. Joskus päällyskasveja saattaa kuitenkin kasvaa niin paljon, että ne haittaavat isäntäkasvin valonsaantia. Troopiikissa puilla on usein päällyskasveina runsaasti saniaisia ja kämmeköitä, ja puiden lehdillä saattaa kasvaa pieniä maksasammalia.

Ekvivalenter

epiphyte englant
ásæta islanti
epifytt norja
epifyt ruotsi
epifyt tanska

Närliggande begrepp

- epifylli (alakäsite)
- epipeelinen (vieruskäsite)
- hemiedafinen (vieruskäsite)
- litofyytti (vieruskäsite)

Källor

BS2001, FN2004, Kalela1971, SLT2006

Fotnoter

Källhänvisning till denna sida:
Vetenskapstermbanken i Finland 21.9.2023: Kasvitiede:päällyskasvi. (Exakt adress:
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvitiede:päällyskasvi>.)
Siirry tarkastelemaan sivun muokkaushistoriaa →

Haavankeltajäkälä (*Xanthoria parietina*)

Raunioinen (*Asplenium holstii*)

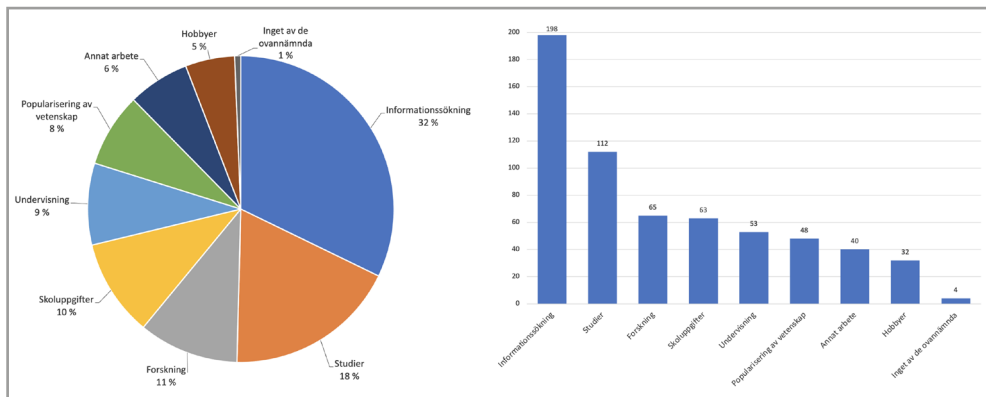
Figur 1. En begreppssida i Vetenskapstermbanken.

Om en term har harmoniserats mellan olika språk, det vill säga att begreppet har samma tillämpningsområde på olika språk, möjliggör de flerspråkiga egenskaperna i termbanken både ekvivalenter och definitioner på olika språk. Plattformen Semantisk MediaWiki möjliggör också ett annat utgångsspråk än finska för ett ämnesområde, vilket skapar möjligheter för internationellt samarbete.

Svenska är Finlands andra nationalspråk, ändå finns det ganska litet inne-

håll på svenska i termbanken. Det beror på att det råder stor brist på svensk-språkiga experter i Finland; det gäller inte bara Vetenskapstermbanken utan för många samhällsområden. En resurs när man behöver svenskt innehåll är Rikstermbanken (<https://www.rikstermbanken.se/>). Dock vill man gärna undvika överlappningar mellan termbankerna. I Vetenskapstermbanken vill man också fokusera på sådan terminologi där finlandssvenskan och det finländska samhället avviker från Sverige och det sverigesvenska (jfr Nilsson et al. 2016).

Liksom andra Wiki-baserade databaser är Vetenskapstermbanken aldrig färdig. Nuvarande ämnesområden omfattar cirka en tredjedel av de akademiska disciplinerna, och behovet av nya ämnen och utredningar är stort. Det behövs också nya begreppssidor för de existerande ämnesområdena, och mer innehåll på dessa sidor. Att rekrytera experter är en förutsättning för att utöka innehållet. I nuläget deltar över tusen experter i arbetet, men deras aktivitet varierar. Termbankens ofullständiga egenskaper kräver tålmod av både användare och experter.

Figur 2. Anledningar att använda termbanken (användarenkät 2019, n=236; Enqvist et al. 2021).

Trots de brister Vetenskapstermbanken fortfarande har, är den mycket populär bland användarna. Resultaten i en användarankät från år 2019 som presenteras av Enqvist et al. (2021) bekräftar att termbanken nyttjas av många personer också utanför det vetenskapliga samfundet. Det primära skälet att använda termbanken är för allmän informationssökning. Den största användargruppen är studenter. Hälften av användarna (50 %) hittar delvis den information de letar efter, 44 % hittar mer exakt den information de söker efter. Endast 6 % hittar inte det de söker efter (se figur 2). Termbanken används

av folk i alla åldrar, från skolelever till pensionärer, även om den största användargruppen som sagt är studenter. Termbanken har sammanlagt nästan två miljoner sidovyer⁷, vilket kan relateras till att det finns cirka 5,6 miljoner invånare i Finland.

Vetenskapstermbankens roll i samhället

Möjligheterna att använda en resurs som Vetenskapstermbanken har betydelse för hela samhället. Det är inte endast en fråga om forskning och universitetsutbildning. Som det framgår av användarstatistiken är skolelever en betydelsefull användargrupp. Historia är ett exempel på ett ämnesområde i termbanken som man började bygga upp från begrepp som är centrala för gymnasiekurserna i historia.

Med tanke på utbildningssystemet och på de nationella språkens status i Finland är Vetenskapstermbanken sammanfattningsvis värdefull. Den utgör ett incitament för att utveckla specialordföråd på de nationella språken och öppna upp för hur vetenskaplig kunskap utformas. Även om alla termer inte behövs på alla språk i läromedel är denna bakgrundkunskap viktig för läromedelsförfattare. Detsamma gäller för facklitteratur och för popularisering av vetenskap överhuvudtaget.

Översättare har tydligt påpekat hur nyttig och behövlig termbanken är. Termbankens material kan användas fritt och därför kan olika tillämpningar utnyttja det och förbättra till exempel kvaliteten på olika språkmodeller. Verksamheten i samhället bygger i allt större utsträckning på olika elektroniska tillämpningar och det är avgörande att de är kompatibla. Det är centralt att den terminologi som används vid kompatibilitet går att tolka på samma sätt. Termbanken kan för sin del fungera som ett hjälpmedel vid detta.

Man kan också konstatera att betydelsen av pålitlig information, källkritik och medieläskunnighet är värdefull i en tid präglad av falska nyheter och andra typer av felaktig eller missvisande information. Kunskap som bygger på forskning och är öppet tillgänglig är i det sammanhanget mycket viktig. Lika viktigt är att man är transparent med begreppsbyggnad och hur kunskap utformas. Termbanken är även här ett hjälpmedel när det kommer till begreppshistoria och bakgrundsinformation om ett begrepp och en term.

Det finns ett kontinuum för att utnyttja kunskap mellan experter och lekmän. Forskarna är experter inom sina specialområden. Men ju längre bort en forskare rör sig från sin disciplin, desto mer saknar hen expertkunskaper. Till slut kan en forskare jämföras med en intresserad allmänhet, och även forskare

---

7 Källa: Google Analytics. Se också Kettunen & Onikki-Rantajääskö 2023.

kan sakna information om vad olika termer heter på andra språk. Vetenskaplig verksamhet och vetenskapens samhälleliga genomslag förenas i Vetenskapstermbanken.

Utmaningar

Terminologiarbetet med Vetenskapstermbanken motsvarar universitetets tre huvuduppgifter: forskning, undervisning och samhällelig samverkan. De begränsade frivilliga insatserna är helt nödvändiga för termarbetet men innebär också en utmaning. Det har också kommit fram att man inte alltid inom vetenskapen förstår nationalspråkens betydelse, men signaler från arbetslivet bekräftar nödvändigheten av termarbete.

Vetenskaplig terminologi kan endast skapas av experter inom olika discipliner. Men forskare är inte terminologer, och de begränsade frivilliga insatserna kan resultera i ett något ojämnt och heterogent innehåll. *Niche sourcing* har dock en självkorrigering påverkan som fungerar om en kritisk massa bland forskarna deltar i arbetet. Arbetet visar att det går att nå en gångbar nivå – i synnerhet om termbanken har en medarbetare på heltid som ger terminologiskt stöd och respons på innehållet i termbanken. Beviset för detta är att innehållet i Vetenskapstermbanken numera kopieras till Terminologicentralens termbank TEPA.⁸

I dagens universitetsvärld är allting slutligen beroende av finansiering. Otillräckliga resurser när det kommer till arbetstid är också ett hinder (eller en fördröjande omständighet) i arbetet med att utveckla Vetenskapstermbanken. Det finns dock en lösning på detta: att göra termarbete tillsammans med doktorander är ett sätt att integrera termarbete i undervisningen vid universitetet. Alla forskare och lärare vid universitetet har ännu inte helt förstått vilken betydelse termbanken har inom undervisning och i att nå den stora allmänheten, så här finns en potential. Detta kommer förhoppningsvis att ändras när termarbetet blir en del av forskarutbildningen inom forskarskolorna. Samarbetet har redan påbörjats, och är tänkt att skalas upp genom doktorsolor vid Helsingfors och Åbo universitet.

Summary

The Helsinki Term Bank for the Arts and Sciences (HTB) is an internationally unique Semantic MediaWiki-based platform for interdisciplinary cooperation and a discussion forum for the society as a whole. It utilizes *niche sourcing* in

---

⁸ <https://termipankki.fi/tepa/sv/>

which teams of experts from different disciplines are responsible for content creation with the aim of bringing all disciplines together in the same online service. This article focuses on the societal motivations and goals of the HTB. It briefly discusses the current state of the online database and its user groups. It then examines the opportunities for using the term bank, particularly in terms of its societal impact, multilingualism, and the potential for international cooperation. Finally, we address some of the challenges of the term bank related to the expert input (*niche sourcing*).

Referenser

- Enqvist, Johanna, Onikki-Rantajääskö, Tiina & Kaarina Pitkänen-Heikkilä, 2021: Terminology work as open, communal and collaborative crowdsourcing practice of academic communities. *Terminology* 27 (1), s. 56–79.
- Hakulinen, Auli m.fl., 2009: *Suomen kielen tulevaisuus: Kielipoliittinen toimintaohjelma*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 155/ Kotuksen verkkojulkaisuja 7. Hämtat 29.1.2024 <https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7>
- Helsingin yliopiston kieliperiaatteet: *Språkprinciper för Helsingfors universitet: University of Helsinki Language Policy, 2014*. Hämtat 29.1.2024 <http://hdl.handle.net/10138/160446>
- Kansalliskielistrategia/Nationalspråksstrategi, 2021: *Statsrådets principbeslut. Statsrådets publikationer 2021:87*. Statsrådet Helsingfors. Hämtat 29.1.2024 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-967-0>
- Kettunen, Harri & Tiina Onikki-Rantajääskö, 2023: Vuosi 2022 Tieteen termipankissa: laajenemista uusille aihealueille ja tunnustuspalkintoja avoimen tieteen edistämistä. I: *Tieteen termipankin blogi*, helmikuu 2023. Hämtat 29.1.2024 <https://blogs.helsinki.fi/tieteentermipankki/2023/02>
- Nilsson, Henrik, Kanner, Antti & Tiina Onikki-Rantajääskö, 2016: Post och bank – om lagring av terminologi, den svenska Rikstermbanken och den finska Vetenskapstermbanken. I: Pilke, Nina & Niina Nissilä (red.): *Tänkta termer - Terminologihänsyn i nordiskt perspektiv*. VAKKI Publications Nr. 5. Vaasa, s. 100–136. Hämtat 29.1.2024 <https://vakki.net/index.php/2016/12/31/tankta-termer-terminologihansyn-i-nordiskt-perspektiv>

Saarikivi, Janne & Jani Koskinen, 2023: Monikielistä sivistystä vai englannin-kielisiä ratkaisuja? Selvitys yliopistojen kielivalinnoista. I: *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:2*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Hämtat 29.1.2024 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-741-3>

Vetenskapstermbanken i Finland. Hämtat 29.1.2024 <https://tieteentermipankki.fi/>

Författare

Harri Kettunen är projektkoordinator för Vetenskapstermbanken i Finland och docent i Latinamerikastudier vid Helsingfors universitet. Han bedriver forskning i interdisciplinära projekt inom antropologi, arkeologi, etnobiologi, historia och språkvetenskap.

Tiina Onikki-Rantajääskö är professor i finska språket vid Helsingfors Universitet och ledare av Vetenskapstermbanken i Finland. Hennes intressen är bl.a. terminologi, semantik, grammatikalisering och vetenskapshistoria.

Nyckelord

niche sourcing, multilingualism, terminology in the arts and science, nischade frivilliga insatser, mångspråkighet, vetenskapens terminologi

Bibliografiske oplysninger

Kettunen, Harri & Tiina Onikki-Rantajääskö, 2024: Vetenskapstermbanken i Finland i samhällets tjänst. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 118-126.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Klarspråk och lättläst – hur klart är det egentligen?

Marja Kivilehto

Syftet med denna artikel är att belysa hur klarspråk och lättläst diskuteras i två populärvetenskapliga tidskrifter: den sverigesvenska tidskriften Språktidningen och den finlandssvenska tidskriften Språkbruk. Avsikten är att se om man definierar begreppen på samma sätt i tidskrifterna som man gör i myndigheternas föreskrifter och termbanker.

Bakgrund

Klarspråk och *lättläst* har funnits länge i Sverige. Klarspråk blev känt och fick spridning när språklagen kom 2009 och lättläst som benämning har funnits i över femtio år (Hansson 2020 s. 7; Bohman 2021 s. 527). Trots att orden funnits länge råder det fortfarande oenighet om vad de står för. På engelska talar man om *Easy Language*, *easy-to-read language* och *easy-to-understand language* för att nämna några motsvarigheter (se t.ex. Lindholm & Vanhatalo 2021, s. 17). Utöver innebörden kan man fråga sig om *klarspråk* och *lättläst* är lämpliga ord för att beskriva vad de betyder. Klarspråk kan syfta även på det talade språket, medan lättläst leder tankarna till det skrivna språket.

För att öka förståelsen av begreppen klarspråk och lättläst redogör jag i denna artikel för hur de används i den sverigesvenska tidskriften Språktidningen och den finlandssvenska tidskriften Språkbruk. Syftet är för det första att jämföra hur begreppen presenteras i myndigheternas föreskrifter och termbanker med hur de presenteras i tidskrifterna, och för det andra att se om det finns skillnader mellan tidskrifterna i hur de framställer begreppen. Motivet att välja Språktidningen och Språkbruk är att båda handlar om språk men utkommer på olika sidor av Finska viken, den ena i Sverige och den andra i Finland. Antagandet är att det kan finnas skillnader som åtminstone delvis hänger samman med olikheter i ländernas språkvårdsarbete (Fremer 2022). Svenskan i Finland påverkas som bekant av finskan, vilket också språkvården måste beakta.

Av intresse är vilka betydelser orden klarspråk och lättläst i fråga får. Jag går alltså inte djupt in på den forskning som bedrivits om klarspråk respektive lättläst i Sverige och i Finland, vilket i och för sig kunde vara värdefullt med tanke på användningen av begreppen. Den som är intresserad av tidigare forskning

kan vända sig till följande studier: Nord (2017), Suominen (2019), Nordenstam och Olin-Scheller (2020) samt Leskelä (2022). Arle och Frondén (2022) ger en forskningsöversikt över lättläst.

Ord och begrepp får olika betydelser beroende på perspektivet som anläggs på dem. I denna artikel är perspektivet på deltagare (sändare och mottagare) och språkbruket i olika kommunikationssituationer.

Klarspråk och lättläst i myndigheternas föreskrifter och termbanker

Sedan Europeiska unionen fick ett tillgänglighetsdirektiv (2019/882) har diskussionen om olika medborgargrupperns rätt till tillgänglig information intensifierats. Förutom tillgänglighetsdirektivet finns det även andra texter som reglerar språklig tillgänglighet i det offentliga. Sverige har sin språklag och Finland sin förvaltningslag. Båda länderna har även kompletterande texter till lagarna. Sverige har "Språkrådets uttolkning av språklagen" (2010) och Finland har "Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2021". Dessa fyra texter ger uttryck för hur det offentliga språket ska vara och är exempel på vad jag menar med myndigheternas föreskrifter.

I Sverige konstateras i språklagen 11 § att det offentliga språket ska vara vårdat, enkelt och begripligt (SFS 2009:600). I "Språkrådets uttolkning av språklagen" (2010) hänvisas till denna paragraf (11 §) och tydliggörs vad som menas med vårdat, enkelt och begripligt språk. Med *vårdat språk* avses att språket ska följa den officiella språkvårdens rekommendationer och med *enkelt* att både orden och grammatiken ska kunna förstås. *Begripligt* innebär att språket ska vara anpassat efter mottagaren, och att även den grafiska utformningen ska vara enkel och tydlig. Vidare står det att man i offentlig verksamhet i möjligaste mån ska ta hänsyn till särskilda kommunikativa behov hos olika grupper, och då nämns till exempel personer med annat modersmål än svenska och personer med funktionsnedsättning (Språkrådet 2010, s. 7.)

I Finland sägs det i förvaltningslagen 9 § att myndigheter ska använda ett språk som är sakligt, klart och begripligt (förvL 2003/434). *Lättläst* tas inte upp i lagen, men *lättläst språk* (*lätt språk*) nämns i "Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2021", liksom *klarspråk* (RB 2021:89, s. 31). I regeringens berättelse markeras å ena sidan skillnaden mellan dessa två uttryck: *lättläst språk* är avsett för en målgrupp som har svårt att förstå allmänspråk, medan *klarspråk* gäller myndighetstexter utan någon specifik målgrupp. Å andra sidan konstateras att ett tydligt myndighetsspråk underlättar kommunikation och att användningen av lättläst språk kan anses uppfylla

de krav som gäller förvaltningslagens innehåll om ett tydligt myndighetsspråk (RB 2021:89, s. 31).

Definitioner av klarspråk och lättläst i språklagen, ”Språkrådets uttolkning av språklagen”, förvaltningslagen och ”Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagen 2021”, ligger i linje med definitioner i termbanker. Enligt Rikstermbanken är klarspråk ’språk som dels är tydligt, dels är begripligt för de avsedda mottagarna’. Vidare specificeras vad som menas med *tydligt* respektive *begripligt språk*. *Tydligt språk* är motsatsen till komplicerat språk och oberoende av mottagaren, medan *begripligt språk* är anpassat efter mottagarna. Lättläst å sin sida karakteriseras som ’text som är anpassad för personer med bristande läsförmåga’ (Rikstermbanken 2023, s.v. *klarspråk* och *lättläst*).

Den finländska termbanken Teka definierar lättläst som språk vars innehåll, ordförråd och struktur är enklare än standardspråkets. Vidare specificeras att lättläst tar fasta på det väsentliga, använder sig av ett välbekant ordförråd, består av korta meningar och rak ordföljd och undviker långa och svåra ord och meningsstrukturer. Ytterligare står det att lättläst har använts i Finland sedan 1980-talet, och att lättläst länge har betraktats som skrivet men att också talat lättläst har börjat studeras och utvecklas (Teka-termbank 2023, s.v. *klarspråk* och *lättläst*).

Sammantaget ger översikten ovan upphov till följande slutsatser. Både myndigheternas föreskrifter och termdefinitioner beskriver vad klarspråk och lättläst är. Var gränsen mellan klarspråk och lättläst går är dock något svårt att få fram. En annan slutsats är att sändare och mottagare inte specificeras i definitioner av begreppen klarspråk och lättläst.

Material och metod

För att nyansera bilden av vad klarspråk och lättläst innebär och hur olika aktörer ser på dem, samlade jag in ett antal webbtexter under oktober 2021 i Språktidningen och Språkbruk. Kriterierna för valet av texterna var att a) de hittades med något av sökorden ”klarspråk” och ”lättläst”, b) handlade om ämnet och c) innehöll mer än 100 ord. Texterna hade kategoriserats i tidskrifterna som Språkbloggar, Artiklar, Krönikor och Noterat. För studien sorterade jag materialet enligt tidskriften, typen av text och skribenten. Skribenterna är språkexperter inom olika områden, vilket framgår av korta presentationer som då och då har lagts till efter själva texten. Bland skribenterna finns språkvårdare, ordförande för språknämnden, forskare och redaktörer.

I tabellen och i exemplen hänvisar jag till materialet med följande beteckningar: Spt=Språktidningen, Spb=Språkvård, S=språkblogg, A=artikel, K=krönika och N=noterat. Till skribenterna hänvisar jag med deras initialer

och tidskrifterna är numrerade 1–7. Tabell 1 ger en översikt över texterna i materialet.

Ämne	Språktidningen (Spt)	Språkbruk (Spb)
Klarspråk	Debatt: Språklagen berikar svenskan 2011-11-01 (Spt1-S-AA); En domstol som nästan talar klarspråk 2012-10-17 (Spt2-S-AS); Så funkar klarspråk i Boden 2013-08-30 (Spt3-S-AS); Därför satsar Torsby på klarspråk 2013-06-19 (Spt4-S-AS)	Gott språk är klart språk 1/2007 (Spb1-A-SV); Kommuner vill tala klarspråk 4/2010 (Spb2-N-ES); Kampanj för klarspråk – också på svenska 1/2015 (Spb3-A-ES)
Klarspråk och lättläst	Inte klart vad som är lätt 2012-08-07 (Spt5-A-HSR)	-
Lättläst	Säg allt med 65 ord 2019-06-11 (Spt6-A-SA) "Som journalist har du en röst" 2020-02-09 (Spt7-A-ME);	LL = Lättläst 4/2002 (Spb5-A-MÖ); Läsombud hjälper med läsningen 3/2013 (Spb6-A-CL); En bro till standardspråket 4/2016 (Spb7-K-MÖ)
Totalt	7	6

Tabell 1. Översikt över materialet i Språktidningen och Språkbruk.

Som framgår av tabellen omfattar materialet sju artiklar (3/Språktidningen; 4/Språkbruk), fyra språkbloggar (4/Språktidningen), en krönika (1/Språkbruk) och en text med markeringen noterat (1/Språkbruk). "Klarspråk" förekommer som ämne sju gånger, "klarspråk och lättläst" en gång och "lättläst" fem gånger.

Min metod gick ut på att jag analyserade meningar där orden klarspråk och lättläst förekommer. För grupperingen av materialet använde jag kategorierna "sändare", "mottagare" och "språkbruk". Med andra ord utgick jag från de faktorer som enligt Lindholm & Vanhatalo (2021, s. 19–20) påverkar användningen av klarspråk och lättläst. Jag skapade egna kriterier för kategorierna eftersom Lindholm & Vanhatalo (2021) inte hade några definitioner för sändare, mottagare och språkbruk.

Under "sändare" förde jag in meningar som direkt eller indirekt säger något om den som producerar klarspråk eller lättläst. Med "mottagare" avses de personer som tar emot och berörs av kommunikation på klarspråk eller lättläst. Mottagaren kan utpekats direkt eller indirekt. Följande exempel belyser mina val:

Att en domstol ska skriva klarspråk i texter som vänder sig till allmänheten kan tyckas självklart. [...] Äldre jurister har ofta betydligt lättare

för att skriva klarspråk. Det betyder förstås inte att de glömt bort sin juristsvenska, utan bara att de lärt sig när den bör och inte bör användas. (Spt1-S-AA)

Sändare är i detta fall de som producerar information vid domstolar, det vill säga jurister, och mottagare är allmänheten.

Följande exempel belyser vad jag menar med språkbruk:

Ett annat kännetecken för klarspråk är att det ska vara precist. Uppfattningen om vad som är precist kan emellertid variera så, att det som är precist för fackfolk nödvändigtvis inte är precist för allmänheten, eller tvärtom. (Spb1-A-SV)

I exemplet ovan beskrivs hurdan språket ska vara för att kunna uppfylla kriteriet för klarspråk. Med andra ord har jag som språkbruk analyserat sådant som mer eller mindre direkt ger anvisningar om hur man ska skriva eller tala för att det ska bli klarspråk.

Nedan exemplifierar jag hur klarspråk och lättläst förekommer i tidskrifterna. Jag inleder med klarspråk och går sedan över till lättläst. Markeringen [...] innebär att en eller flera meningar har uteslutits ur exemplet.

Klarspråk: sändare, mottagare, språkbruk

Som framgår ovan kopplas klarspråk ihop med det offentliga, och då kan man tänka sig att det är statliga myndigheter som ansvarar för att språket är klart. Bilden nyanseras något av diskussionerna i Språktidningen. Förutom statliga myndigheter är det kommuner och landsting som arbetar med klarspråk (Spt5-A-HSR). Därtill nämns i artikeln i Språktidningen att språkkonsulter använder klarspråk. Artikelförfattaren skriver: "Klarspråk är ett centralt inslag i de språkkonsultutbildningar som finns på svenska universitet" och "Språkkonsulterna anlitas av både myndigheter och företag" (Spt5-A-HSR). I artikeln hänvisas till den debatt som pågått mellan språkkonsulter och representanter för Centrum för lättläst om hur *lätta* de lättlästa texterna egentligen är.

I Språkbruk hänvisar författaren till en dansk kommunikationschef som betonar vikten av utbildning "eftersom skribenterna måste lära sig skriva på ett nytt sätt. Klarspråk kräver alltså professionell personal" (Spb-1-A-SV). Vikten av utbildning och professionalitet kommer också fram i en annan text i Språkbruk där författaren redogör för kommunernas klarspråksarbete i Finland. Kommunerna har bildat "lokala projektgrupper som tillsammans med språkexperter ska diskutera klarspråk och omarbete och modernisera ett antal centrala texter"

(Spb2-N-ES). Citaten kan tolkas så att de som skriver offentliga texter inte nödvändigtvis har den expertis som behövs, utan behöver vidare utbildning.

Som tidigare sagts består mottagargruppen av klarspråk av alla de som tar del av offentliga texter. I en annan artikel i Språktidningen görs gruppen explicit genom att säga: ”Alla har rätt att förstå innehållet i utskick från myndigheterna. Ja, i allt offentligt språk” (Spt1-S-AA). Skribenten fortsätter med att: ”Språklagen slår fast att svenskan är samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till”. Även om alla medborgare är mottagare, anpassas texterna till olika sammanhang och målgrupper, menar Språktidningens chefredaktör och hänvisar till Torsby kommuns ambitioner med klarspråk (Spt4-S-AS).

I Språkbruk följer skribenterna samma tankebanor som i Språktidningen. Allmänheten utgör mottagargruppen för klarspråk, men samtidigt måste klarspråk vara anpassat efter mottagaren (Spb1-A-SV). Detta förutsätter att de som producerar klarspråk har kännedom om mottagarna.

I båda tidskrifterna motiveras användningen av klarspråk dels ur individens, dels ur samhällets synvinkel. I Språktidningen hänvisar man till Bodens kommun och dess riktlinjer enligt vilka klarspråk är viktigt för tillgänglighet, demokrati och rättssäkerhet (Spt3-S-AS). Även ekonomiska aspekter framhävs. I Språkbruk anförs demokratifrågan som starkt argument för klarspråk (Spb1-A-SV).

I Språktidningen kan man läsa att klarspråk inte är något ”specialspråk, och klarspråkstexter brukar inte uppfattas som något annat än välskrivna texter. Det handlar helt enkelt om att skriva klart, rakt och okomplicerat och tänka på hur texten upplevs ur mottagarens perspektiv” (Spt5-A-HSR). Frågan kan verka enkel, men så är inte fallet, vilket framgår av samma artikel. Skribenten fortsätter med att konstatera att även om alla är ense om vikten av klarspråk finns det både ideologiska och ekonomiska intressen som lägger hinder i vägen för klarspråk. Hen går dock inte närmare in på vem eller vilka som har dessa intressen och vad det konkret betyder.

Även i Språkbruk diskuteras vad som kännetecknar klarspråk. Här får man veta att klarspråk är precist, men inte nödvändigtvis kort. Därmed betonar skribenten att klarspråk inte är detsamma som reducerat eller uttunnat språk (Spb1-A-SV). Språktidningen är på samma linje och påpekar att det offentliga språket inte behöver bli färglöst utan att det går att skriva ”vacker, ändamålsenlig myndighetssvenska” (Spt1-S-AA).

Lättläst: sändare, mottagare, språkbruk

Enligt bilden i Språktidningen är det professionella skribenter, såsom språkkonsulter, journalister och författare, som skriver lättläst. I en av Språktidning-

ens texter blir särskilt språkkonsulterna synliga när man lyfter fram den kritik som en del språkkonsulter riktat mot lättlästa texter. Texterna har kritiserats för att de är avskalade och har färre bilder och länkar (Spt5-A-HSR).

Skribenten framhäver här att mottagargruppen är avgörande för när det är fråga om lättläst. Hen listar potentiella mottagare för lättlästa texter: ”personer med dyslexi eller neuropsykiatriska diagnoser (som adhd), människor med störningar inom autismspektrumet (som Aspergers syndrom) och nyanlända invandrare” (Spt5-A-HSR). Vidare nämns generellt ovana och otränade läsare (Spt5-A-HSR).

I linje med nyss nämnda artikel i Språktidningen räknar man i Språkbruk upp de grupper som gagnas av lättläst. Förutom de grupper som nämns i Språktidningens artikel nämner man i Språkbruk personer med intellektuell funktionsnedsättning, personer med inlärningssvårigheter, barndomsdöva samt äldre personer och personer med annat modersmål än svenska eller finska (Spb5-A-MÖ).

Som sagt har lättläst anpassats till innehåll, ordförråd och struktur för att göra det mer lättläst. I Språktidningen konkretiserar man vad det innebär att skriva lättläst:

Alltså, du komprimerar och går rakt på sak, inget babbel. Och det passar mig. Det är väl också ett journalistiskt förhållningssätt till berättandet: vad har hänt, när då, hur då, varför det? (Spt7-A-ME)

Av exemplet framgår att det lönar sig att komprimera och skriva journalistiskt, det vill säga redogöra för vad som hänt, när, hur och varför. Förutom skrivsättet aktualiserar lättläst även ordvalet. I Språktidningen skriver man i en annan artikel om användningen av primord som redskap för att konstruera enkla texter (Spt6-A-SA). Att välja vissa ord kan dock leda till en återvändsgränd då det beror på mottagarens förkunskaper vad som uppfattas som svårt respektive lätt (Spt5-A-HSR).

I Språkbruk kan man slutligen läsa att lättläst inte är detsamma som klarspråk och här menar man att skillnaden ligger i att lättlästa texter görs för svagare läsare. Med andra ord är det mottagarna som skiljer klarspråk och lättläst åt (Spb7-K-MÖ).

Slutsatser

I denna artikel har jag tagit upp hur *klarspråk* och *lätlläst* presenteras i tidskrifterna Språkbruk och Språktidningen. Jag har pekat på att tidskrifternas sätt att framställa begreppen skiljer sig från de definitioner som förekommer i

myndigheternas föreskrifter, det vill säga språklagen, ”Språkrådets uttolkning av språklagen”, förvaltningslagen och ”Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2021” samt termbanker.

Myndigheternas föreskrifter i båda kontexterna, den sverigesvenska och den finlandssvenska, tar fasta på vad begreppen betyder, och för lättlästs del nämns även mottagarna. I sin helhet blir bilden av klarspråk och lättläst enhetlig i båda kontexterna. Definitionerna i Rikstermbanken och Tera bekräftar detta.

Sammantaget kan konstateras att tidskrifterna till stor del utgår från samma beskrivningar av klarspråk och lättläst som finns i myndigheternas föreskrifter och termbanker. Bilden nyanseras dock i och med att tidskriftstexterna åskådliggör och exemplifierar vad som menas med klarspråk och lättläst, och att sändare och mottagaren nämns. Samtidigt blir bilden något splittrad eftersom perspektiven varierar. Ibland är fokus på själva språkbruket, ibland uppmärksammas sändaren eller mottagaren. I framtida forskning kunde man därför gärna ha som mål att utifrån materialet utveckla definitioner av klarspråk och lättläst.

Summary

The purpose of this article is to examine how the concepts of plain language and easy-to-read language are discussed in two popular science journals: *Språktidningen* and *Språkbruk*. The focus is firstly on whether what is said about the concepts in authority texts and term definitions is reproduced in the journals and secondly on whether there are differences between the journals in how they present the concepts. The article analyses 13 texts with the mentioned words as keywords. The results show that what is said in authority texts and term definitions is reproduced in the journals and that the differences in the presentations between the journals are small. Future research on plain language and easy-to-read language could benefit from a discussion on more accurate definitions of the concepts.

Referenser

Arle, Solveig & Carina Frondén, 2022: Bringing order to chaos: Research on Easy Swedish. I: *Nordic Journal of Linguistics* 45(2), s. 1–27. Hämtat 20.2.2023 <https://doi.org/10.1017/S0332586522000105>

- Bohman, Ulla, 2021: Easy Language in Sweden. I: Camilla Lindholm & Ulla Vanhatalo (red.): *Handbook of Easy Languages in Europe*, s. 527–567. Berlin: Frank & Timme.
- EU 2019/882. 2019: *Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/882 av den 17 april 2019 om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster*. Hämtat 20.2.2023 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX-%3A32019L0882>
- Fremer, Maria, 2022: Språkvård och klarspråk i Sverige och Finland. I: *Språkråd 2/2022*, s. 12–15.
- förvL 2003/434. 2003. *Förvaltningslag*. Hämtat 20.2.2023 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030434>
- Hansson, Karin, 2020: "Det finns ett sug efter klarspråk". *En studie om bättre stöd till klarspråk i offentlig verksamhet*. Hämtat 26.1.2024 <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sprakochfolkminnen:diva-1789>
- Leskelä, Leela, 2022: *Selkopubetta!: Pubuttu selkokieli kehitysvammaisten henkilöiden ja ammattilaisten vuorovaikutuksessa*. Helsingfors: Helsingfors University.
- Lindholm, Camilla & Ulla Vanhatalo 2021: Introduktion. I: Camilla Lindholm & Ulla Vanhatalo (red.): *Handbook of Easy Languages in Europe*, s. 11–26. Berlin: Frank & Timme.
- Nord, Andreas, 2017: *Klarspråksarbete och yrkeslivsskrivande. En forskningsöversikt*. Stockholm: Språkrådet.
- Nordenstam, Anna & Christina Olin-Scheller, 2020: I litteraturens tjänst. Skolbibliotekariers uppfattningar om lättläst skönlitteratur till elever och lärare. I: Johansson, Maritha, Martinsson, Bengt-Göran & Suzanne Parmenius Swärd (red.): *Trettonde nationella konferensen i svenska med didaktisk inriktning. Bildning, utbildning, fortbildning. Linköping 22–23 november 2018*, s. 209–223. Linköping: Linköpings universitet.
- Rikstermbanken. Hämtat 27.3.2023 <https://rikstermbanken.se/>
- RB 2021:89. 2021: *Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2021*. Hämtat 20.2.2023 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163678/VN_2021_89.pdf?sequence=4&isAllowed=y

SFS 2009:600. 2009: *Språklag*. Stockholm: Kulturdepartementet. Hämtat 20.2.2023 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/spraklag-2009600_sfs-2009-600

Språkbanken text. Hämtat 20.2.2023 <https://spraakbanken.gu.se/>

Språkrådet, 2010: *Språkrådets uttolkning av språklagen*. Hämtat 20.2.2023 <https://www.isof.se/download/18.1e4309991774c3fe50bce367/1613462934784/Uttolkning-spraklagen-2010.pdf>

Suominen, Riitta, 2019: *Virkatekstin käytettävyys: Pöytäkirjasta verkkotekstiksi ja sosiaalisen median päivitykseksi*. Tampere: Tampereen yliopisto. Tapa-termbank. Hämtat 20.2.2023 <https://termipankki.fi/tapa/sv/>

Författare

Marja Kivilehto arbetar som universitetslektor vid Tammerfors universitet. Hennes forskningsintressen omfattar auktoriserad översättning, fackspråksforskning, klarspråk och lättläst.

Nyckelord

klarspråk, lättläst, begrepp, definition

Bibliografiske oplysninger

Kivilehto, Marja, 2024: Klarspråk och *lättläst* – hur klart är det egentligen? I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 127-136.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Termer för grundämnen H, N och O: resultat av nordiskt terminologisamarbete från 1950-tal till 2020-tal

Hans Landqvist, Niina Nissilä & Sannina Sjöberg

Den som vill bedriva ett framgångsrikt terminologiarbete måste ha samarbetspartners. År 1981 formulerade Christer Laurén detta faktum som att "[b]åde ingenjören och språkmannen behövs i fackspråklig språkvård", medan Henrik Nilsson fyrtio år senare konstaterade att "[t]erminologer behöver experter för att kunna genomföra ett terminologiarbete av god kvalitet" (Laurén 1981, s. 9; Nilsson 2021, s. 77). Samarbetet kan ske inom ett land eller mellan personer och institutioner i flera länder (Bucher 2016a; Bucher 2017; Nilsson 2021). Den här artikeln handlar om terminologi(sam)arbete i Norden.

Terminologi(sam)arbete i Norden

Ett exempel på ett väl etablerat samarbete över nationsgränser är Nordterm, som kommer att kunna fira sin femtioårsdag år 2026 (Bucher 2016b; Bucher 2017, s. 280). Men det nordiska terminologi(sam)arbetet har en längre historia än så, eftersom det "i alla nordiska länder har funnits ett visst centralt ansvar för terminologiarbete för ländernas huvudspråk ända sedan 1930-talet [...]" (Bucher 2016a, s. 74–75). Under 1950-, 1960- och 1970-talet var också språknämnderna i Danmark, Finland (finska respektive svenska), Island, Norge och Sverige viktiga aktörer i terminologifrågor (Reuter 2015, s. 437–439).

Mycket har sagts *om* nordiskt terminologi(sam)arbete, medan det däremot inte finns så många studier *av* detta arbete. I den här artikeln beskriver och diskuterar vi därför ett exempel på nordiskt terminologisamarbete och dess resultat från 1950-talet till 2020-talet. Exemplet gäller danska, norska (bokmål) och svenska termer för de tre grundämnena som i det periodiska systemet betecknas med de kemiska tecknen H, N och O.

Termerna, forskningsprojektet och forskningsmaterialet

Under 1950-talet diskuterade företrädare för danska, norska och svenska institutioner med intresse för terminologi ifall de traditionella termerna på danska, finska, norska (bokmål) och svenska för H, N och O skulle bevaras

eller om de skulle ersättas med de internationella (engelska) termerna *hydrogen*, *nitrogen* och *oxygen*. De kemiska tecknen och de aktuella termerna återfinns i tabell 1.

Kemiska tecken och internationella (engelska) termer	Danska termer	Finska termer	Norska termer (bokmål)	Svenska termer
H hydrogen	brint	vety	vannstoff	väte
N nitrogen	kvaelstof	typpi	kvelstoff	kväve
O oxygen	ilt	happi	surstoff	syre

Tabell 1. Termer för grundämnena H, N och O.

I materialet för undersökningen sägs det visserligen inte explicit att ”norska termer” gäller bokmål, men vi bedömer att så är fallet. Exempelvis är *vannstoff* i tabellen en bokmålsform, medan den nynorska motsvarigheten är *vasstoff*. Därtill finns det andra nynorska termer för grundämnena, och ett exempel är *brenne* för *hydrogen* (NO 2014).¹

Diskussionen på 1950-talet går att följa i arkivmaterial som dokumenterar (delar av) den verksamhet som svenska Tekniska nomenklaturcentralen/Terminologisentrum TNC bedrev mellan 1941 och årsskiftet 2018/2019.² TNC-arkivet är en viktig grund för det forskningsprojekt om TNC:s verksamhet som finländska och svenska forskare bedriver inom projektet ”Termer i tid – Tidens termer” (2023). TNC-arkivet finns numera i det svenska Riksarkivet. Arkivet omfattar cirka 180 hyllmeter, är hittills inte digitaliserat och inte heller digitalt sökbar (RA 2019).

I arkivet dokumenteras bland annat (delar av) TNC:s samarbete med danska Terminologisentralen (TC) (1940–1960) och norska Rådet for teknisk terminologi (RTT) (1938–2001) (Selander 1972; Spang-Hanssen 1972; Bucher 2016a; Bucher 2016b). I TNC-arkivet finns också material om TNC:s samarbete med finländska Centralen för Teknisk Terminologi rf (TSK)/Terminologisentralen

1 Myking et al. (2018) ger en redogörelse för arbetet med fackspråk och nynorska. Därtill diskuterar Myking et al. (2018, s. 392–395) nynorska termer för just grundämnena.

2 Tekniska nomenklaturcentralen TNC grundades som en ideell förening 1941 och verkade som en sådan fram till 2000. Efter en konkurs detta år rekonstruerades TNC som ett privat aktieföretag: Terminologisentrum TNC (Bucher 2016a, s. 74, fotnot 11). Bolaget var verksamt mellan 2000 och årsskiftet 2018/2019 (Landqvist & Pilke 2018, s. 93).

TSK rf/Terminologicalcentralen rf, som inrättades 1974 och fortfarande bedriver sin verksamhet (Terminologicalcentralen 2023).³

TNC-arkivet är indelat i olika serier, där en serie är försedd med prefixet "U" för "Utlandskorrespondens" och en förkortning för det aktuella landet, till exempel "Udan", "Ufin" och "Unor" för TNC:s korrespondens med personer och institutioner i Danmark, Finland och Norge. Därtill finns "Uall" – "Utlandskorrespondens allmän" – som dokumenterar bland annat TNC-kontakter med Grönland och Island.

I TNC-arkivet ingår informationsbärande dokument av olika slag (Landqvist et al. 2022, s. 90). I fråga om just U-serien benämner vi dokumenten som *brev*, som Nationalencyklopedin definierar som 'skriftligt meddelande från en avsändare till en adressat' (NE 2023). Inom U-serien finns sådana meddelanden med olika form och format: skrivna texter på papper, mest i A4-format, postkort/brevkort, trycksaker, affärshandlingar, urklipp/fotokopior från tidningar/tidskrifter, tekniska ritningar, anteckningar från möten/telefonsamtal samt utskriften av e-brev (Landqvist et al. 2022, s. 100–101).

Kontakterna mellan TNC och Terminologicalcentralen⁴ (TC), samt andra danska aktörer, är samlade i tre pärmar märkta "Udan", vilka innehåller totalt 969 brev. Av dessa är det 227 brev som dokumenterar kontakter mellan TNC och TC. TNC är avsändare av 114 brev till TC, och TC sände 113 brev till TNC. Tre pärmar märkta "Unor", med totalt 726 brev, dokumenterar kontakterna mellan TNC och Rådet för teknisk terminologi (RTT), samt andra norska aktörer. Sammanlagt 374 brev gäller kontakter mellan TNC och RTT. Av dessa 374 brev sände TNC 153 till RTT, och RTT är avsändare av 222 brev till TNC.

Med hjälp av källor utanför arkivmaterialet är det möjligt att jämföra bruket av termer för H, N och O på danska, norska (bokmål) och svenska på 2020-talet. Källor som vi har granskat gäller olika domäner i samhället. Det är fråga om styrdokument för ungdomsskolan, encyklopedier, ordböcker, termbanker samt nomenklatur för fackexperter. Härigenom kan vi visa vilka långsiktiga resultat som detta exempel på nordiskt terminologi(sam)arbete för nästan sjuttio år sedan har fått inom olika domäner.

3 Den finländska föreningen Terminologicalcentralen rf [rf = registrerad förening] har haft sitt nuvarande namn sedan mars månad 2021. När föreningen grundades 1974, var det under namnet Centralen för Teknisk Terminologi rf/Tekniikan Sanastokeskus ry [ry = rekisteröity yhdistys]. Detta namn ersattes från halvårsskiftet 2004 med Terminologicalcentralen TSK rf/Sanastokeskus TSK ry, vilket i sin tur byttes mot det nuvarande namnet Terminologicalcentralen rf/Sanastokeskus ry under 2021 (Terminologicalcentralen 2023; Sanastokeskus 2023).

4 Som framgår i fotnot 3 används namnet Terminologicalcentralen av både finländska TSK och danska TC, medan förkortningarna inte är identiska.

Diskussionen om termerna för grundämnena på 1950-talet

I det här avsnittet beskriver vi den diskussion om termer i Norden för grundämnena H, N och O som fördes på 1950-talet. Diskussionen i Unor återfinns i totalt nio brev, daterade från september till november 1954, i en pärm märkt "Unor 1938–1966". Diskussionen i Udän förs genom tre brev, daterade mellan mars och september 1955, i pärmen "Udän 1941–1959". I de sammanlagt tolv breven agerar eller omtalas institutioner för standardisering, institutioner för terminologi och vård av fackspråk samt institutioner för vård av allmänspråket i Danmark, Finland, Norge och Sverige. De aktuella institutionerna återfinns i tabell 2 med uppgifter om deras namn 1954–1955, eventuella förkortningar för namnen och årtal för deras grundande.

Länder	Unor 1938–1966			Udän 1941–1959		
	Institutioner för standardisering	Institutioner för terminologi och vård av fackspråk	Institutioner för vård av allmänspråk	Institutioner för standardisering	Institutioner för terminologi och vård av fackspråk	Institutioner för vård av allmänspråk
Danmark	Dansk Standardiseringsraad – DS (1926)	Terminologicalentralen – TC (1940)			Terminologicalentralen – TC (1940) Kemisk Forenings Nomenklaturudvalg (1879)	Dansk Sprognævn (1955)
Finland	Finlands standardiseringsförbund – SFS (1924)					
Norge	Norges standardiseringsforbund – NSF (1923)	Rådet for teknisk terminologi – RTT (1938)	Norsk språknemnd (1952)	Norges standardiseringsforbund – NSF (1923)	Rådet for teknisk terminologi – RTT (1938)	Norsk språknemnd (1952)
Sverige	Sveriges Standardiseringskommission – SIS (1922)	Tekniska nomenklaturcentralen – TNC (1941) Svenska Kemistsamfundets Nomenklaturutskott (1883)	Nämnden för svensk språkvård (1944) Institutet för svensk språkvård (1954)	Sveriges Standardiseringskommission – SIS (1922)	Tekniska nomenklaturcentralen – TNC (1941) Svenska Kemistsamfundets Nomenklaturutskott (1883)	Nämnden för svensk språkvård (1944)

Tabell 2. Institutioner i Danmark, Finland, Norge och Sverige.

Tabell 2 visar att institutioner för standardisering grundades i Danmark, Finland, Norge och Sverige under 1920-talet och att centrala institutioner för terminologi och vård av fackspråk inrättades under 1930- respektive 1940-talet i Danmark, Norge och Sverige. Institutioner för vård av allmänspråket grundades i Danmark, Norge och Sverige under 1940- och 1950-talet. Finländska Centralen för Teknisk Terminologi rf (se fotnot 3 om föreningens senare namn) och Forskningscentralen för de inhemska språken/Kotimaisten kielten tutkimuskeskus inrättades däremot först 1974 respektive 1976 (Terminological centralen 2023; Reuter 2015, s. 435–436). Därför återfinns dessa inte i tabell 2. Årtalen för de danska och svenska kemi(st)organisationerna avser grundandet av organisationerna, inte nomenklaturgrupperna (Kemisk Forening 2023; Svenska Kemisamfundet 2023).

När det gäller svenska TNC:s insats i frågan är tre personer centrala: John Wennerberg, Arne Ölander och Gösta Bergman. John Wennerberg (1886–1979) var elektroingenjör, en av Sveriges första teknologie doktorer och TNC:s förste ledare perioden 1941–1957 (Landqvist & Pilke 2021, s. 108–109). Arne Ölander (1902–1984) var kemist, professor, en av många fackexperter i TNC:s terminologiarbete och ordförande i Svenska Kemistsamfundets Nomenklaturutskott under många år (NE 2023; Landqvist & Pilke 2021, s. 120, 123).⁵ Gösta Bergman (1894–1984) var språkforskare och professor, TNC:s språkliga rådgivare åren 1945–1977 och verksam vid Nämnden för svensk språkvård och Institutet för svensk språkvård under många år (Landqvist & Pilke 2018, s. 94).

Diskussionen i Unor-materialet inleds genom att Norges standardiseringsförbund (NSF) vänder sig till sina nordiska motsvarigheter för att föreslå en övergång från de nationella termerna till de internationella (engelska) termerna *hydrogen*, *nitrogen* och *oxygen*, se tabell 1. Bakgrunden till förslaget är ett nordiskt möte om gasflaskor i industriell användning, Nordisk Sveisemøte, som arrangerades i Oslo sommaren 1954. Där påpekade fackexperterna att de danska, finska, norska (bokmål) och svenska termerna för H, N och O kan skapa missförstånd vid kontakter mellan nordiska länder. NSF hoppas att övergången till gemensamma termer ska göras i både tekniskt fackspråk och allmänspråket, men övergången motiveras inte.

En motivering formuleras däremot i ett brev från NSF till Rådet for teknisk terminologi (RTT) och Norsk språknemnd (med kopia till de nordiska institutionerna för standardisering). Gemensamma termer minskar nämligen risken för fel vid översättning mellan de aktuella språken, och dessa termer skapar

---

5 Sedan 2016 verkar organisationen under det nya namnet Svenska Kemisamfundet (Svenska Kemisamfundet 2023).

därtill en överensstämmelse ”mellom de nye navn og de for disse internasjonellt brukte kjemiske tegn”, alltså H, N och O. I ett andra brev till de tre nordiska institutionerna för standardisering tvingas NSF dock meddela att man oavsiktligt använt två av termerna felaktigt i sitt första brev till institutionerna. Brevmottagarna ombeds därför ”å bytte om ordene ’brint’ og ’ilt’ [på rad 9 i brevet] og å rette ordet ’iltbomben’ till ’brintbomben’ [...]” samt att göra ändringarna även i breven till RTT och Norsk språknemnd.

Sveriges Standardiseringskommission (SIS) skickar breven från NSF vidare till Tekniska nomenklaturcentralen (TNC), där John Wennerberg ger TNC-medarbetaren Sixten von Knorring ansvar för ärendet. Han sänder i sin tur frågan vidare till fackexperten Arne Ölander och språkexperten Gösta Bergman.

Arne Ölander konstaterar i sitt svar till TNC att *hydrogen*, *nitrogen* och *oxygen* ”borde upptagas även i svenska språket som godtagna synonymer till *väte*, *kväve* och *syre*” (vår kursiva stil). Detta är alltså den uppfattning som Svenska Kemistsamfundets Nomenklaturutskott har. Ölander refererar även uppgifter från Danmark och Norge, vilka inte redovisas separat i arkivmaterialet. I Danmark använder vissa kemister *hydrogen*, *nitrogen* och *oxygen*, medan andra föredrar de traditionella termerna *brint*, *kvælstof* och *ilt*. Både RTT och Norsk språknemnd anser att de nya termerna ska ersätta de traditionella *vannstoff*, *kvælstoff* och *surstoff* i både fackspråk och allmänspråk.

Gösta Bergman har diskuterat med Arne Ölander, och Bergman bedömer att de nya termerna kan användas ”som användbara synonymer till de traditionella svenska beteckningarna”, om nu nomenklaturutskottet anser detta. Men Bergman tror att de nya termerna främst – eller enbart – kommer att använda i fackspråk, inte i allmänspråk.

TNC skickar ett brev till SIS, och TNC:s uppfattning följer Ölanders och Bergmans: ”termerna oxygen, hydrogen och nitrogen bör tas upp som synonymer till syre, väte och kväve.” Sixten von Knorring sammanfattar också TNC:s inställning i en kort text som först publiceras i Teknisk Tidskrift 1955 och sedan i en TNC-skrift året därpå (SvK 1955; von Knorring 1956).⁶

Diskussionen i Udan inleds i mars 1955 genom att H. E. Glahn vid Terminologicalcentralen (TC) skriver ett brev till Kaare Heiberg vid NSF och John Wennerberg vid TNC för att fråga om *hydrogen*, *nitrogen* och *oxygen* kommer att tas i bruk i Norge och Sverige. I så fall kommer TC nämligen att arbeta för att införa termerna också i danskan, men enbart i fackspråket, eftersom TC ”jo ikke har nogen myndighed til at bestemme for det almindelige

---

6 Landqvist et al. (2023, s. 243–245) redovisar och analyserar de argument som norska och svenska aktörer presenterar i diskussionen om termer för de tre grundämnena.

daglige sprog”. Glahn meddelar även att ”et dansk sprognævn [...]” håller på att grundas.

I det andra brevet i Udan, från TNC till TC, meddelar John Wennerberg att samtliga tillfrågade svenska institutioner är ”positivt inställda till de nya termerna”. Institutionerna är alltså TNC, Nämnden för svensk språkvård, Svenska Kemistsamfundets Nomenklaturutskott och SIS. Wennerberg avslutar med att önska den danska språknämnden framgång.

Det tredje och sista brevet i Udan är en fotostatkopiering av artikeln ”Oxygen, hydrogen og nitrogen” ur Meddelelse fra Terminological Centralen (september 1955). I artikeln summeras diskussionen om termerna och dessutom beskrivs situationen i de fyra nordiska länderna.

I Danmark arbetar Kemisk Forenings Nomenklaturudvalg för användning av de nya termerna och dessa har också – delvis – börjat användas i undervisningen vid Danmarks Tekniske Højskole. I Norge införs de nya bokmålstermerna också i skolans läroböcker, men där skrivs också de gamla termerna inom parentes. En mindre justering är att den norska stavningen av *oxygen* ska vara *oksygen*. I Sverige är de tillfrågade institutionerna positiva till de nya termerna. På grund av finskans struktur kan de nya termerna inte förväntas bli finska termer, men svensktalande i Finland är positiva till dem. TC:s slutsats är att *oxygen*, *hydrogen* och *nitrogen* kommer att bli accepterade och använda termer i Danmark, Norge och Sverige, och det i såväl fackspråk som allmänspråk.

Därför bör man också i Danmark gå över till de nya termerna. Termerna *ilt* og *brint* skapades av H. C. Ørsted i början av 1800-talet med förhoppningen att de skulle användas också i andra nordiska språk. Förhoppningen har dock inte infriats och ”[a]lt genoptage hans [= Ørsteds] bestræbelser er dømt til at mislykkes”. Med tiden kommer de äldre termerna att falla ur bruk, både som enkla och sammansatta ord. Exempelvis kommer de nationella termerna *brintbombe*, *vannstoffbombe* och *vätebomb* att ersättas med den gemensamma termen *hydrogenbomb/e* eller *H-bomb/e*.

Artikeln ur Meddelelse fra Terminological Centralen avslutas med förhoppningen att gemensamma termer minskar risken för fel vid översättning mellan språken och att sambandet mellan termer och internationella kemiska tecken framträder tydligare. Med andra ord upprepar Terminological Centralen (TC) här de argument som Norges standardiseringsförbund (NSF) för fram i sitt brev till Rådet for teknisk terminologi (RTT) och Norsk språknemnd i Unor-materialet under 1954.

Situationen på 2020-talet

Vi har beskrivit hur diskussionen om termerna fördes på 1950-talet och vilka tankar om framtiden som fördes fram då. Men vilka termer används på dans-

ka, norska (bokmål) och svenska på 2020-talet? För att undersöka detta har vi sammanställt uppgifter om bruket av termerna inom olika områden – domäner – i Danmark (DK), Norge (N) och Sverige (S), men inte Finland (SF), eftersom Unor- och Udan-materialet innehåller så lite information om finländska förhållanden. De olika domänerna är ”Undervisning inom det allmänna utbildningssystemet för barn och ungdomar”, ”Uppslagsböcker av större omfattning”, ”Ordböcker över allmänspråket”, ”Termbanker” samt ”Nomenklaturer för fackexperter”, i detta fall inom (oorganisk) kemi.

Vi har försökt kartlägga om de äldre termerna används/rekommenderas, om både de äldre och de nyare termerna används/rekommenderas eller om enbart de nyare termerna används/rekommenderas. En summering finns i tabell 3, där alternativen benämns ”nationella termer”, ”synonyma termer” respektive ”internationella termer”.

Ur ett mera strikt etymologiskt perspektiv är enbart danskans *ilt* och *brint*, av *ild* ’eld’ och *brænde* ’brinna’, skapade med inhemska språkelement i början av 1800-talet. Danskans *kvaelstof* och norskans (bokmålets) *kvelstoff*, *surstoff* och *vannstoff* är översättningar av tyskans *Stickstoff*, *Saurstoff* och *Wasserstoff*, medan svenskans *väte*, *kväve* och *syre* är skapade efter franskt mönster. Men vissa av termerna har använts i respektive språk sedan 1700-talet och andra sedan första halvan av 1800-talet (Pedersen 2011, s. 14; DDO 2023; NAOB 2023; NE 2023; Tarsi 2023, s. 140–141, 148, fotnot 18).

Domäner	Undervisning			Uppslagsböcker			Ordböcker			Termbanker			Nomenklaturer		
Länder	DK	N	S	DK	N	S	DK	N	S	DK	N	S	DK	N	S
Nationella termer			X												X
Synonyma termer	X			X	X	X	X		X			X			
Internationella termer		X						X			X		X	X	

Tabell 3. Nationella termer, synonyma termer respektive internationella termer inom olika domäner i DK, N och S.

Det övergripande mönstret i tabell 3 är att synonyma termer vanligen gäller i fråga om Danmark och Sverige, medan det i Norge till allra största delen är fråga om internationella termer. Sverige utmärker sig genom att nationella termer mestadels förespråkas inom de båda domänerna Undervisning och Nomenklaturer, alltså den domän som ska ge barn och ungdomar en introduktion till kemins fackspråk respektive den domän där fackexperter ska få upplysningar

om områdets nomenklatur. I det följande beskrivs situationen för varje domän i tabell 3 i den alfabetiska ordningen DK, N och S.

Det är viktigt att skolelever i den danska folkskolans årskurs 7–9 både bygger upp en förståelse för ämnesinnehållet i fysik och kemi och att eleverna tillägnar sig den tillhörande fackterminologin. Dessutom är det viktigt att eleverna lär sig att hantera alternativa termer och definitioner: "[d]et skal helst ikke hæmme elevernes læring, at der i den ene bog står *kvælstof* og i den anden står *nitrogen* [...]" (Børne- og Undervisningsministeriet 2019, s. 55, 79, vår kursiva stil). I fråga om domänen Utbildning går det att göra en exakt tidsbestämning för en förändring av det officiella termbruket i Norge. Från och med år 1969 har "alle elever lært at grunnstoffene med kjemisk symbol H, N og O heter *hydrogen*, *nitrogen* og *oksygen*" (Pedersen & Skaugrud 2011, s. 15–16, vår kursiva stil). I texter som reglerar verksamheten i dagens svenska grundskola och gymnasieskola används däremot nästan enbart *syre*, *väte* och *kväve*. Det finns dock några få förekomster av *oxygen* i texterna, och det gäller kurser i svetsteknik inom gymnasieskolan (Skolverket 2023). Det är alltså fråga om det fackområde som var aktuellt i den nordiska diskussionen 1954–1955.

I encyklopedin *Den Store Danske* (2023) sägs det att *brint*, *ilt* och *kvælstof* är de äldre danska namnen på grundämnena *hydrogen*, *oxygen* och *nitrogen*. Encyklopedins artiklar om *hydrogen*, *oxygen* och *nitrogen* är mer innehållsrika än artiklarna om *brint*, *ilt* och *kvælstof* (*Den Store Danske* 2023). *Store norske leksikon* (2023) meddelar att de internationella (engelska) termerna etablerades i Norge på 1950-talet, när *vannstoff*, *kullstoff*, *kvælstoff* och *surstoff* "ble erstattet med hydrogen, karbon, nitrogen og oksygen". Grunden för bokmålstermerna *vannstoff*, *kvælstoff* och *surstoff* är alltså de tyska *Wasserstoff*, *Stickstoff* och *Saurstoff*. Efter andra världskrigets slut ersattes tyska kemiläroböcker med engelskspråkiga i Norge, och förslag om internationella termer efter engelskt mönster fördes fram (Pedersen & Skaugrud 2011, s. 16–17). I svenska Nationalencyklopedins artikel om det periodiska systemet förekommer enbart termerna *syre*, *väte* och *kväve*. Därtill är NE-artiklarna om *syre*, *väte* och *kväve* mer utförliga än artiklarna om *oxygen*, *hydrogen* och *nitrogen* (NE 2023).

I *Den Danske Ordbog* (DDO) meddelas mer utförlig information om uppslagsorden *brint*, *ilt* och *kvælstof* än om *hydrogen*, *oxygen* och *nitrogen*, som anges vara synonymer till de äldre termerna. De internationella termerna definieras enbart genom de äldre danska (DDO 2023). Även i *Retskrivningsordbogen* (RO) förklaras *hydrogen*, *oxygen* och *nitrogen* genom *brint*, *ilt* och *kvælstof*, där skrivna inom parentes (RO 2023). I *Det Norske Akademis ordbok* (NAOB) ges upplysningen att *oksygen*, *hydrogen* och *nitrogen* är de aktuella

bokmålstermerna, medan *surstoff*, *vannstoff* och *kvelstoff* är föråldrade som just termer (NAOB 2023). I Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien (SO) ingår artiklar om uppslagsorden *kväve*, *nitrogen*, *oxygen*, *syre* och *väte*. Men det finns alltså ingen artikel om *hydrogen*. Uppslagsorden *oxygen* och *nitrogen* definieras endast som 'syre' respektive 'kväve', alltså samma lösning som i danska DDO och RO, och de båda uppslagsorden i SO är försedda med upplysningarna "i vetenskapliga sammanhang" respektive "särskilt i fackspråk" (SO 2021).

Dansk Sprognævn konstaterar att Danmark, till skillnad från bland annat Finland, Norge och Sverige, hittills saknar en större termbank och att orsaken är svårigheter att finna tillräcklig finansiering (Sproget.dk 2023). Därför finns det inte någon markering för DK i fråga om domänen Termbaser i tabell 3. I norska Termportalen återfinns enbart de termer som Norges standardiseringsförbund (NSF) först föreslog 1954, även om stavningen av en term alltså är anpassad: *oksygen*, *hydrogen* och *nitrogen* (med *nitrogengass* som synonym) (Termportalen 2023). I de terminologiska ordlistor som ingår i svenska Rikstermbanken återfinns både de tre termer som traditionellt används i svenskan och de tre som föreslås i Unor- och Udan-materialet (Rikstermbanken 2023).

I Kemisk Forenings Nomenklaturudvalgs resurs Dansk Kemisk Nomenklatur (2023) återfinns både de nationella termerna och de internationella. Men *brint*, *ilt* och *kvælstof* betecknas som "eldre navn" och ämnena definieras under artiklarna om *hydrogen*, *oxygen* och *nitrogen*. Ambitionen med ordlistan är att den, i koncentrerad form, ska "føre brugerne fra opslagsord til anbefalede nutidige danske kemiske navne [...]". Här *hydrogen*, *oxygen* och *nitrogen*. Från och med 1962 ska de internationella termerna användas också på norska (bokmål) i fackspråkliga sammanhang, detta enligt ett beslut av Norsk Kjemisk Selskap (Pedersen & Skaugrud 2011, s. 15). För både danska och norska (bokmål) formuleras alltså samma rekommendation. I skrivregler för kemisk nomenklatur på svenska, vilka började gälla 2017, meddelas däremot att de svenska termerna är *väte*, *kväve* och *syre* och att de engelska är *hydrogen*, *nitrogen* och *oxygen* (Svenska Kemisamfundet 2017, s. 2, 5).

1950-talet, 2020-talet och framtiden

Vi anser att det går att lära sig åtminstone tre saker av den nordiska diskussionen om termer för de tre grundämnena H, N och O under 1950-talet och den beskrivna situationen i Danmark, Norge och Sverige på 2020-talet. För det första har nordiskt terminologi(sam)arbete långa, djupa och starka rötter, och

detsamma kan gälla för dagens aktuella ”terminologisituationer”. För det andra kräver ett framgångsrikt terminologiarbete att institutioner har möjligheter att samarbeta, även om alla inblandade parter inte alltid är fullständigt överens. För det tredje kan det terminologiarbete som görs i dag få konsekvenser för lång tid framåt, ibland rentav under ett antal decennier.

Avslutningsvis återger vi en formulering från Anna-Lena Bucher, TNC, och Heidi Suonuuti, TSK, två centrala personer i nordiskt terminologi(sam)arbete. I en artikel om Nordterm skriver Bucher och Suonuuti nämligen att en anledning till att Nordterm grundades 1976 var ”en övertygelse om att vi tillsammans kan göra resultat som är bättre än vad det enskilda landet kan prestera” (Bucher & Suonuuti, 1989, s. 17). Allra sist konstaterar vi därför att samarbete fortfarande är centralt för framgångsrikt terminologiarbete, såväl inom länderna i Norden som mellan länderna.

Summary

In this article we present a study about the Danish, Norwegian (bokmål) and Swedish terms for three chemical elements in the periodic table. These chemical elements have the symbols H, N and O. Firstly, we describe and analyze the discussion that was carried out between several Nordic institutions for standardization, terminology and language for special purposes respectively language for general purposes in the 1950's. After that, we examine which terms are used in the 2020's for H, N and O within different society domains in Denmark, Norway and Sweden. Finally, we formulate three more general conclusions based on the study: (1) the Nordic terminology co-operation has a tradition that goes way back, (2) successful terminology work is dependent on collaboration and collaborators as well as (3) terminology work may have consequences for a long time.

Referenser

- Bucher, Anna-Lena, 2016a: Nationella terminologicalentraler – i allmännyttans intresse. I: Nina Pilke & Niina Nissilä (red.): *Tänkta termer. Terminologibänsyn i nordiskt perspektiv*, s. 72–99. Vasa: Vasa universitet. Hämtat 19.9.2023: <https://vakki.net/index.php/2016/12/31/tankta-termer-terminologihan-syn-i-nordiskt-perspektiv/>
- Bucher, Anna-Lena, 2016b: Nordterm 40 år. I: *Terminfo* 2016/3. Hämtat 19.9.2023: <http://www.terminfo.fi/sisalto/nordterm-40-ar-359.html>

- Bucher, Anna-Lena, 2017: Terminology work in Sweden. I: Marta Małachowicz & Sambor Grucza (red.): *Polskie i europejskie nurty terminologiczne*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, s. 266–282. Hämtat 19.9.2023: <https://portal.uw.edu.pl/documents/7732735/0/SN+38+M.+Ma%C5%82achowicz%2C%20S.Grucza%2C%20Polskie+i+europejskie+nurty+terminologiczne.pdf>
- Bucher, Anna-Lena & Heidi Suonuuti, 1989: Nordterm – terminologiskt samarbete i Norden. I: *Terminfo* 1989(3), s. 17–20. Hämtat 19.9.2023: <http://www.terminfo.fi/sisalto/terminfo-31989-488.html>
- Børne- og Undervisningsministeriet, 2019: *Fysik/kemi Faghæfte 2019*. København. Hämtat 19.9.2023: https://emu.dk/sites/default/files/2020-09/Gsk_faghæfte_fysikkemi.pdf
- DDO, 2023 = Det Danske Sprog- og Litteraturselskab: *Den Danske Ordbog*. Artiklarna ”brint”, ”hydrogen”, ”ilt”, ”kvælstof”, ”nitrogen”, ”oxygen”. Hämtat 19.9.2023: <https://ordnet.dk/ddo>
- Den Store Danske, 2023 = Foreningen lex.dk: *Den Store Danske på lex.dk*. Artiklarna ”brint”, ”hydrogen”, ”ilt”, ”kvælstof”, ”nitrogen”, ”oxygen”. Hämtat 19.9.2023: <https://denstoredanske.lex.dk>
- Kemisk Forening, 2023 = Kemisk Forening: *About us*. Hämtat 19.9.2023: <https://www.chemsoc.dk/About%20us/>
- Kemisk Forenings Nomenklaturudvalg, 2023: Kemisk Forenings Nomenklaturudvalg: *Dansk Kemisk Nomenklatur*. Artiklarna ”brint”, ”hydrogen”, ”ilt”, ”kvælstof”, ”nitrogen”, ”oxygen”. Hämtat 19.9.2023: <http://kemisknomenklatur.dk/index.php>
- von Knorring, Sixten, 1956: Oxygen, hydrogen, nitrogen. I: TNC: *Ord och uttryck. Korta uppsatser i aktuella frågor inom teknikens språkvård under år 1955*, s. 12. Västerås: Tekniska nomenklaturcentralen.
- Landqvist, Hans, Niina Nissilä, Nina Pilke, & Sannina Sjöberg, 2022: Organisationer, frågor och (an)svar – Institutionellt terminologiskt samarbete mellan Sverige och Finland 1975–1998. I: Heli Katajamäki, Mona Enell-Nilsson, Hannele Kauppinen-Räsänen & Hanna Limatius (red.): *Responsible Communication*, s. 89–104. Vaasa: Vaasan yliopisto. Hämtat 19.9.2023: <https://vakki.net/index.php/2022/12/15/responsible-communication/>

- Landqvist, Hans, Niina Nissilä, Nina Pilke, & Sannina Sjöberg, 2023: Samarbetet mellan TNC och RTT 1938–1998: Terminologiarbete som resurs för meningsfull kommunikation. I: Ella Lillqvist, Maria Eronen-Valli, Ville Manninen, Niina Nissilä & Eveliina Salmela (red.): *Communicating with Purpose*, s. 232–250. Vaasa: Vaasan yliopisto. Hämtat 19.1.2024. <https://vakki.net/index.php/2023/12/21/communicating-with-purpose/>
- Landqvist, Hans & Nina Pilke, 2018: (O)lika? Två experters verksamhet inom ett terminologiskt nätverk. I: Liisa Kääntä, Mona Enell-Nilsson & Nicole Keng (red.): *Työelämän viestintä, Arbetslivskommunikation, Workplace Communication, Kommunikation im Berufsleben*, s. 92–104. Vaasa: Vaasan yliopisto. Hämtat 19.9.2023: https://www.vakki.net/publications/no9_sve.html
- Landqvist, Hans & Nina Pilke, 2021: Intresse och engagemang: Kungliga Tekniska högskolans insatser i ett svenskt terminologiskt nätverk 1941–1983. I: *Folkmålsstudier. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi* 59, s. 103–133. Hämtat 19.9.2023: <https://journal.fi/folkmalsstudier/article/view/112551/66729>
- Laurén, Christer, 1981: Försummade fackspråk. I: *Språkbruk* 1981/1, s. 9–10. Hämtat 19.9.2023: <https://sprakbruk.fi/artiklar/forsummade-facksprak/>
- Myking, Johan, Sylvi Dysvik, & Håvard Hjulstad, 2018: Fagspråksarbeid. I: Brit Mæhlum (red.): *Norsk språkhistorie. II. Praxis*. Oslo: Novus Forlag, s. 365–415.
- NAOB, 2023 = Det Norske Akademi for Språk og Litteratur: *Det Norske Akademis ordbok*: Uppslagsorden "hydrogen", "kvelstoff", "nitrogen", "oksygen", "surstoff", "vannstoff". Hämtat 19.9.2023: <https://naob.no>
- NE, 2023 = *Nationalencyklopedin*: Artiklarna "Arne Ölander", "brev", "hydrogen", "kväve", "nitrogen", "oxygen", "periodiska systemet", "syre", "väte". Hämtat 19.9.2023: <https://www.ne.se>
- Nilsson, Henrik, 2021: Distansering, elicitering och facilitering – det "nya" terminologiarbetet? I: TSK: *Begreppsarbete och informationshantering. Rapport från NORDTERM 2021, Helsingfors, Finland, 1–2 juni 2021*, s. 77–89. Hämtat 19.9.2023: <http://www.nordterm.net/filet/publikationer/rapporter/Nordterm22.pdf#page=81>
- NO, 2014 = *Norsk Ordbok. Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet*. Betaside for søk i heile Norsk Ordbok: Uppslagsorden "brenne", "hydrogen", "kvelstoff", "kvæve", "nitrogen", "nøre", "oksygen", "vasstoff". Hämtat 19.9.2023: <https://alfa.norsk-ordbok.no/?men=noob&mc0=no&mc1=ah>

- Pedersen, Bjørn, 2011: Da den kjemiske revolusjonen kom til Norge. I: *Naturfag* 2011(1), s. 12–14. Hämtat 19.9.202: <https://www.naturfag.no/binfil/download2.php?tid=1684285>
- Pedersen, Bjørn & Brit Skaugrud, 2011. Hvorfor har noen kjemiske stoffer flere navn? I: *Naturfag* 2011(1), s. 15–17. Hämtat 19.9.2023: <https://www.naturfag.no/binfil/download2.php?tid=1684285>
- RA, 2019 = Riksarkivet: 740123 AB Terminologisentrum 1941–2018. Hämtat 19.9.2023: <https://sok.riksarkivet.se/?Sokord=TNC&EndastDigitaliserat=false&AvanceradSok=False&page=1&postid=Arkis+B9178DDF-DCDE-47B5-A553-28753AE10B49&tab=post&FacettState=undefined%3Ac%7C#tab>
- Reuter, Mikael, 2015: Sextio år av nordiskt språksamarbete. I: Caroline Sandström, Ilse Cantell, Eija-Riitta Grönros, Pirkko Nuolijärvi & Eivor Sommar-dahl (red.): *Perspektiv på lexikografi, grammatik och språkpolitik i Norden*, s. 435–461. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken. Hämtat 19.9.2023: <https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk39/antologi2015.pdf>
- Rikstermbanken, 2023 = Institutet för språk och folkminnen: *Rikstermbanken*. Enkel sökning. Sökord "hydrogen", "kväve", "nitrogen", "oxygen", "syre", "väte". Hämtat 19.9.2023: <https://www.rikstermbanken.se/>
- RO, 2023 = Dansk Sprognævn: *Retskrivningsordbogen*. Artiklarna "brint", "hydrogen", "ilt", "kvælstof", "nitrogen", "oxygen". Hämtat 19.9.2023: <https://dsn.dk/ordboeger/retskrivningsordbogen/>
- Sanastokeskus, 2023. Sanastokeskus ry: *Sanastokeskus ry*. Hämtat 19.9.2023: https://sanastokeskus.fi/tsk/sv/terminologicalentralen_rf-29.html
- Selander, Einar, 1972: Terminologisamarbete i Norden – erfarenheter i Sverige. I: Adam Hamburger, Arnulv Sudmann & Bertil Molde (red.): *Språk i Norden 1972. Årsskrift för de nordiska språknämnderna*, s. 95–102. Stockholm: Nämnden för svensk språkvård.
- Skolverket, 2023 = Skolverket: Sök. Sökord "hydrogen", "kväve", "nitrogen", "oxygen", "syre", "väte". Hämtat 19.9.2023: <https://www.skolverket.se/sok>
- SO, 2021 = Svenska Akademien: *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien*. 2 uppl. Uppslagsorden "hydrogen", "kväve", "oxygen", "syre", "väte". Hämtat 19.9.2023: <https://svenska.se/>

- Spang-Hanssen, Henning, 1972: Teknisk terminologiarbejde i Danmark – og Dansk Sprognævns rolle heri. I: Adam Hamburger, Arnulv Sudmann & Bertil Molde (red.): *Språk i Norden 1972. Årsskrift för de nordiska språknämnderna*, s. 73–178. Stockholm: Nämnden för svensk språkvård.
- Sproget.dk, 2023 = Dansk Sprognævn Sproget.dk: *Fagsprog og termbaser*. Hämtat 19.9.2023: <https://sproget.dk/temaer/sprogteknologi/fagsprog-og-term-baser>
- Store norske leksikon, 2023 = Foreningen Store norske leksikon: *Store norske leksikon*: Artikeln ”grunnstoff”. Hämtat 19.9.2023: <https://snl.no/grunnstoff>
- Svenska Kemisamfundet, 2017 = Svenska Kemisamfundet: *Nya svenska skrivregler för kemi*. Hämtat 19.9.2023: <https://kemisamfundet.se/wp-content/uploads/2020/05/Skrivregler-Särtryck-Kemisk-Tidskrift.pdf>
- Svenska Kemisamfundet, 2023 = Svenska Kemisamfundet: *Historia*. Hämtat 19.9.2023: <https://kemisamfundet.se/om-oss/historia/>
- SvK, 1955 = von Knorring, Sixten, 1955: Oxygen, hydrogen, nitrogen. I: *Teknisk Tidskrift. Utgiven av Svenska Teknologföreningen* 85, s. 271–272. Hämtat 19.9.2023: <http://runeberg.org/tektid/1955/>
- Tarsi, Matteo, 2023. Naming the elements in the Nordic languages (Swedish, Danish, Icelandic) until 1945. I: Matteo Tarsi, Lasse Mårtensson & Henrik Williams (red.): *Från Island till Sverige och tillbaka. Festskrift till Veturlödi G. Óskarsson på 65-årsdagen*, s. 137–156. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. Hämtat 19.9.2023: <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1763021/FULLTEXT02.pdf>
- Termer i tid – Tidens termer, 2023 = Vaasan yliopisto: *Termer i tid – Tidens termer. Terms in Time – The Terms of the Time*. Hämtat 19.9.2023: <https://sites.uwasa.fi/term/>
- Terminologicalcentralen, 2023. Terminologicalcentralen: *Terminologicalcentralen rf*. Hämtat 19.9.2023: https://sanastokeskus.fi/tsk/sv/terminologicalcentralen_rf-29.html
- Termportalen, 2023 = Universitetet i Bergen & Språkrådet: *Termportalen ved Språksamlingane*. Sökord ”hydrogen”, ”kvelstoff”, ”nitrogen”, ”oksygen”, ”surstoff”, ”vannstoff”. Hämtat 19.9.2023: https://term.uib.no/?termkey=all&lang=a&search_option=elastic_start&tenv=prod
- Udan = Utlandskorrespondens Danmark. I: Riksarkivet: *740123 AB Terminologicalcentrum 1941–2018*. Stockholm.

Unor = Utlandskorrespondens Norge. I: Riksarkivet: 740123 AB Terminologiceentrum 1941–2018. Stockholm.

Författare

Hans Landqvist är professor i svenska språket vid Göteborgs universitet, Sverige. Hans forskning och undervisning gäller i första hand fackspråk, lexicografi, terminologi och översättningsvetenskap.

Niina Nissilä är universitetslektor vid Enheten för marknadsföring och kommunikation vid Vasa universitet, Finland. Hennes forskning och undervisning handlar om terminologi, fackspråk, teknisk kommunikation och vetenskapligt skrivande.

Sannina Sjöberg är projektforskare vid språkcentret Linginno vid Vasa universitet, Finland. Hon jobbar med forskningsprojekt som berör terminologi och sociolingvistik och undervisar i svenska som främmande språk.

Nyckelord

grundämnen, kemisk terminologi, Rådet for teknisk terminologi, RTT, Tekniska nomenklaturcentralen, Terminologicentrum, TNC, Terminologicentralen, TC

Bibliografiske oplysninger

Landqvist, Hans, Niina Nissilä & Sannina Sjöberg, 2024: Termer för grundämnen H, N och O: resultat av nordiskt terminologisamarbete från 1950-tal till 2020-tal. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 137-152.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Helseterminologi i eit språkpolitisk perspektiv

Ann Helen Langaker

Helsesektoren spelar ei sær viktig rolle i språkpolitikken i Noreg og er dermed eit prioritert arbeidsfelt for Språkrådet. I januar 2022 tok den nye språklova (språklova 2022) til å gjelda, og saman med lova kom det ei eiga stortingsmelding (Prop. 108 L (2019–2020)) som stakar ut kursen for den norske språkpolitikken i åra som kjem. Lova skal sikra norsk som samfunnsberande språk og lovfestar det sektorovergripande prinsippet som lenge har lege til grunn i språkpolitikken: Heile den offentlege sektoren har ansvar for språk.

Eit av føremåla med språklova er at språkpolitikken skal verka i alle delar av samfunnet. Kvart departement skal ta språkpolitiske omsyn når dei utformar politikken på sitt eige felt, og ha planar og rutinar for korleis dei følgjer opp sentrale føresegner i språklova. Departement som er særleg viktige for offentleg tenesteyting til innbyggjarane, har nøkkelroller i språkpolitikken, og helsesektoren er i stortingsmeldinga peika på som ein særleg viktig sektor for at norsk skal vera eit fullverdig og samfunnsberande språk.

Norsk skal kunne nyttast på alle samfunnsområde og i alle delar av samfunnslivet i Noreg. Då treng ein norsk terminologi innanfor alle fagfelt. Lova inneheld ikkje ein eigen paragraf om terminologi og fagspråk, men føremålsparagrafen seier at offentlege organ skal ta ansvar for å bruka, utvikla og styrkja bokmål og nynorsk. Kva dette ansvaret inneber, er nærmare presisert i merknadane til paragrafen, som uttrykkjeleg stadfestar at ansvaret for å utvikla bokmål og nynorsk inneber at offentlege organ skal sikra at terminologi blir utvikla på norsk. Med «norsk» er meint både bokmål og nynorsk, og lova slår fast at det offentlege har eit særleg ansvar for å fremja nynorsk. Nynorsk er det minst brukte språket og har derfor fått eit særleg vern.

Strategisk sektoroppfølging

Språkrådet er statens forvaltningsorgan i språkspørsmål og følgjer opp gjennomføringa av språkpolitikken på oppdrag frå Kultur- og likestillingsdepartementet. Språkrådet fører tilsyn med korleis statsorgan praktiserer og etterlever reglane i språklova, og rettleier det offentlege i korleis ein kan ta språkpolitisk sektoransvar, og kva som er beste praksis på dei ulike språkpolitiske felta.

I helsesektoren har det sidan 2019 gått føre seg eit stort arbeid med og ei omfattande satsing på å få på plass eit felles helsespråk, i regi av Direktoratet for e-helse. Satsinga skal mellom anna syta for eit økosystem for helsefagleg terminologi og kodeverk og leggja til rette for utveksling av data i helse- og omsorgssektoren. Det er viktig for Språkrådet å følgja med på dette arbeidet for å sjå til at det skjer i tråd med språkpolitiske føringar og mål. Ein stor del av den internasjonale terminologien SNOMED CT, som er vald som omgrepsapparat i satsinga, er no omsett til norsk, men førebels nesten utelukkande til bokmål.

At helsesektoren har sett i gang prosjekt for å få eins terminologi på feltet, er i seg sjølv i tråd med dei overordna måla i språkpolitikken og er eit godt døme på det å ta språkpolitisk sektoransvar. Terminologi- og omgrepsarbeid vil gje helse- og omsorgssektoren eit godt grunnlag for å utvikla språkteknologiske tenester og produkt, og innsatsen vil heva kvaliteten på digitaliseringsprosessane. Terminologiarbeidet som no blir gjort, vil vera av stor verdi ikkje berre for helsesektoren sjølv, men òg i eit større språkpolitisk perspektiv. Gjennomarbeidd, eintydig og tilgjengeleg terminologi kan verka i ein større samanheng og koma heile samfunnet til gode. Men når terminologien berre er tilgjengeleg på bokmål, er det eit hinder for digitalisering på nynorsk.

Språkrådet jobbar systematisk med å peika på at terminologi må utviklast på begge dei norske språka, mellom anna gjennom skrivning av høyringsfråsegner og dialog med helsestyresmaktene. Språkrådet har òg tett samarbeid med strategisk viktige aktørar. Mellom anna er me medlem av det nasjonale redaksjonsutvalet for omsetjing av SNOMED CT. Redaksjonsutvalet kjem med retningsliner, forvaltar referanseressursar og blir konsultert i prinsipielle terminologispørsmål.

Samarbeid i skrift

Språkrådet er òg med i ei gruppe for norsk medisinsk fagspråk som vart etablert i 2015, og som er samansett av medlemmar frå helsetenesta, academia og statsforvaltninga. Eit av føremåla til gruppa er å bidra til å vedlikehalda og vidareutvikla norsk medisinsk fagspråk. Gruppa har eit tett samarbeid med *Tidsskrift for Den norske legeförening*, som spelar ei viktig rolle i røktinga av det norske medisinske fagspråket. Arbeidet i gruppa har mellom anna ført til utgjeving av to bøker om helsespråk: [Helsespråk](#) (Hem & Nylenna 2021) og [Pasientjournalen – språk, dokumentasjon og helsekompetanse](#) (Hem, Husom & Nylenna 2023).

Den første boka inneheld 23 artiklar om ulike sider ved språk og kommunikasjon i helsetenesta, og den andre boka tematiserer mellom anna språket i pasientjournalen, kunstig intelligens, språkteknologi og kva som skjer når ein går frå fritekst til strukturert tekst og eit felles helsespråk. For Språkrådet har det vore viktig at terminologi blir tematisert i begge bøkene, og at sentrale aktørar frå det offentlege skriv om stoda for helsespråket og vegen vidare. Eit godt døme finn me i ein artikkel i *Helsespråk*, der Direktoratet for e-helse skriv følgjande (Stokke & Våge 2021, s. 117):

Mye av fremtidens språkrøkt vil bli drevet i slike digitale løsninger som behandler store mengder opplysninger. SNOMED CT kommer derfor til å spille en vesentlig rolle for hvilke fagtermer vi bruker eller møter på, enten om vi er helsepersonell, pasienter eller pårørende. Derfor setter vi kvaliteten i høysetet når vi bygger et felles begrepsapparat i helse- og omsorgssektoren.

Også Språkrådet's direktør har skrive ein artikkel i kvar av bøkene, og Språkrådet har nytta høvet til å setja helsespråket inn i ein språkpolitisk kontekst (Wetås 2023, s. 31):

Det offentlege har eit særleg ansvar for å nytta eit godt språk i møte med borgarane. Språkarbeidet i helsesektoren må derfor sjåast i samanheng og røktast på alle nivå, og det må finnast eit helsespråk på både dei norske skriftspråka. Når sektoren jobbar heilskapleg og systematisk med helsespråket, vil gevinsten vera gode og kuraterte språkdata som kan gjenbrukast i digitaliseringa av sektoren, som til dømes i utviklinga av praterobotar, e-helseløysingar og elektroniske pasientjournalar. Dette vil styrkja både språkrettane og helserettane til innbyggjarane. Skal ein sikra desse rettane i praksis, må det koma tydelege føringar frå høgste hald om at språkarbeidet i helsesektoren må koordinerast og prioriterast.

Hovudbodskapen vår er at viss helsesektoren jobbar systematisk med språk og terminologi, vil det gje gevinstar i form av kuraterte språkdata som kan gjenbrukast i digitaliseringa.

Gruppe for norsk medisinsk fagspråk har i samarbeid med Språkrådet og Direktoratet for e-helse arrangert seminar i samband med begge bokutgjevingane og har i forlenginga etablert eit nettverk av sentrale aktørar i helsesektoren. Helse- og omsorgsminister Ingvild Kjerkol skreiv føreordet i den siste boka og opna lanseringsseminaret.

Frå lanseringa av Pasientjournalen – språk, dokumentasjon og helsekompetanse. Frå venstre: helse- og omsorgsminister Ingvild Kjerkol, redaktør Magne Nylenna, Språkrådets direktør Åse Wetås og redaktør Erlend Hem. Foto: Isak Ramsvik

Bøkene og seminara har hatt stor verdi når det gjeld å setja helsespråk på dagsordenen og samla sentrale aktørar i helsesektoren. Artiklar frå bøkene har blitt republiserte i mellom anna *Tidsskrift for Den norske legeforening* og andre helsetidsskrift, og dei har blitt breitt omtala i den medisinske fagpressa.

Framtidas helsespråk

Språket i e-helseløysingar vil vera svært viktig for helsespråket i framtida, og ved å inkludera nynorsk i eit felles nasjonalt helsespråk vil helsesektoren ha etablert ein mønsterpraksis for korleis ein som offentleg aktør kan ta språkpolitisk ansvar etter språklova. Det er viktig at aktørane deler terminologien og gjer han tilgjengeleg, slik at han kan gjenbrukast, både internt og av andre. Deling internt vil bidra til eintydig og konsekvent terminologibruk. Når terminologien blir delt og gjord tilgjengeleg for andre, kan han nyttast i arbeidet med ulike digitale og språkteknologiske løysingar som i neste omgang vil koma helsevesenet sjølv til gode.

Summary

The Language Council, a public body under the Ministry of Culture and Equality, is responsible for securing the implementation of Norway's national language policy and aims its efforts towards sectors that are identified as particularly important. In January 2022, the Language Act entered into force, accompanied by a White Paper marking out the course of Norway's language policy in the years to come. The Language Act establishes the cross-sectoral principle that has long been a core element in the language policy of Norway: The entire public sector is responsible for language. However, some sectors are identified as particularly important for Norwegian to be a complete language that can be used in all areas of society, and the White Paper points to the health sector as a crucial sector. If Norwegian is to be used in all areas of society and in all parts of civil society in Norway, Norwegian terminology must be developed in all fields. The health sector has since 2019 been working to introduce a national health language by implementing the international terminology SNOMED CT across different e-health systems. The Language Council monitors these efforts to ensure that they are done in line with language policy goals. The Language Council also cooperate with strategically important actors and has contributed to two publications on health language and the establishment of a network of key health language actors.

Referansar

- Hem, Erlend, Nina Husom & Magne Nylenna (red.), 2023: *Pasientjournalen – språk, dokumentasjon og helsekompetanse*. Michael 2023; 20: Supplement 31. Henta 20.10.2023. <https://www.michaeljournal.no/journal/1000/31>
- Hem, Erlend & Magne Nylenna (red.), 2021: *Helsespråk*. Michael 2021; 18: Supplement 26. Henta 20.10.2023. <https://www.michaeljournal.no/journal/1000/26>
- Prop. 108 L (2019–2020) *Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)*. *Lov om språk (språklova)*. Kulturdepartementet. Henta 20.10.2023. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/>
- Språklova (2022) *Lov om språk (språklova)*. Kultur- og likestillingsdepartementet. Henta 20.10.2023. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-05-21-42?-q=spr%C3%A5klova>
- Stokke, Alfhild & Ole Våge, 2021: Felles helseterminologi er pasientvennlig. I: Hem & Nylenna 2021, s. 112–118. Henta 20.10.2023. <https://www.michaeljournal.no/article/2021/05/Felles-helseterminologi-er-pasientvennlig>
- Wetås, Åse, 2023: Korleis alt heng saman – helsespråk i praksis. I: Hem, Husom & Nylenna 2023, s. 31–35. Henta 20.10.2023. <https://www.michaeljournal.no/article/2023/02/Korleis%20alt%20heng%20saman%20E2%80%93%20helsespr%C3%A5k%20i%C2%A0praksis>

Forfattar

Ann Helen Langaker er seniorrådgivar i Språkrådet i Noreg. Ho jobbar hovudsakeleg med å følgja opp språkpolitikken på feltet terminologi og fagspråk i helsesektoren.

Nøkkelord

helsespråk, språkpolitikk, språklov, sektorovergripande prinsipp

Bibliografiske oplysninger

Langaker, Ann Helen, 2024: Helseterminologi i eit språkpolitisk perspektiv. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 153-159.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Att skapa ordlistor på finska och på meänkieli – två nationella minoritetsspråk med olika förutsättningar

Tarja Larsson & Elina Kangas

Finska och meänkieli är två av Sveriges fem nationella minoritetsspråk sedan år 2000. Situationen för dessa två minoritetsspråk skiljer sig åt. Finskan som talas som majoritetsspråk i Finland är ett standardiserat språk med etablerat språkvårds- och terminologiarbete både i Finland och i Sverige, medan standardiseringen av meänkieli pågår. Förutsättningarna att ta fram nya förvaltningstermer på finska respektive på meänkieli i Sverige är därmed olika. Medan det på finska ofta går att få hjälp av finskan i Finland vid skapandet av nya sverigefinska termer, behöver man på meänkieli i allmänhet skapa termerna från grunden, samt ta hänsyn till olika språkliga överväganden och stavningsvarianter. När det blev aktuellt att uppdatera Isofs (Institutet för språk och folkminnets) drygt tio år gamla svensk-finska förvaltningsordlista uppkom dock tanken att även inkludera meänkieli, eftersom det sedan tidigare funnits en efterfrågan på enhetlig förvaltningsterminologi i meänkieli bland meänkielitalare.

Språkvård- och terminologiarbete i finska – en tillbakablick

Språkvårds- och terminologiarbete i finska i Sverige har bedrivits i organiserad form sedan 1975 då Sverigefinska språknämnden bildades. Efter andra världskriget, och framför allt under 1960- och 1970-talet, flyttade många personer från Finland till Sverige för att arbeta inom Sveriges växande industri (Lundström 1996:185). En del av invandrarna från Finland var finlandssvenskar med svenska som modersmål, men många av dem som flyttade till Sverige kunde inte svenska eller hade bristande svenskkunskaper. De finskspråkiga invandrarna behövde tolkar vid sina kontakter med myndigheter, läkarbesök och liknande. Dessutom behövdes översättare för att till exempel myndigheter, kommuner och skolor skulle kunna ge information till den finskspråkiga befolkningen på finska (Heikkilä & Larsson, 2021).

De finska och svenska samhällena är relativt lika, men det finns skillnader. Därför finns det inte alltid ord i finskan som används i Finland för alla de be-

grepp som existerar i det svenska samhället. Den finskspråkiga minoritetens behov av att kunna använda sitt modersmål i det svenska samhället ledde småningom till en efterfrågan på enhetlig sverigefinsk terminologi inom samhällets olika områden. Som exempel kan nämnas begrepp som *landsting* och *lärarlegitimation* som inte har någon motsvarighet i Finland. Till dessa har man därför behövt skapa sverigefinska ekvivalenter: *maakäräjät* och *opettajan laillistus*.

Sverigefinsk samhällsterminologi började skapas aktivt av bland annat tolkar och översättare som arbetade med finska i Sverige. Redan på 1970-talet konstaterades det dock att terminologiarbetet borde organiseras bättre, och att det behövdes en sverigefinsk organisation som skulle få till uppgift att ta fram finskspråkig terminologi och sammanställa svensk-finska ordlistor i Sverige. Behovet uppmärksammades även på de tolk- och översättarutbildningar i finska som började anordnas av Statens invandrarverk och Stockholms universitet i början av 1970-talet (Ehrnebo 2008:56).

Under det svensk-finska översättarseminariet som anordnades i Saltsjöbaden i Sverige hösten 1974 tillsattes en arbetsgrupp som fick i uppdrag att förbereda samordningen av det terminologiska arbetet i Sverige och Finland (Ehrnebo 2008:56). Detta resulterade i att Sverigefinska språknämnden bildades 1975. År 2006 flyttades språkvården i Sverige över till en statlig myndighet, Institutet för språk och folkminnen (Isof). I samband med det flyttades även verksamheten vid Sverigefinska språknämnden till den myndigheten. För närvarande har Isofs avdelning för nationella minoriteter och svenskt teckenspråk två anställda språkvårdare i finska.

Isofs svensk-finska ordlistor

Arbetet med att sammanställa svensk-finska ordlistor har alltid varit en central uppgift för språkvårdarna i finska på Isof, som det redan var under Sverigefinska språknämndens tid. Under åren har det därför publicerats ett stort antal tematiska ordlistor inom olika samhällsområden, såsom skola, arbetsmarknad och det sociala området. De korta listorna består av några tiotal uppslagsord, medan de mer omfattande publikationerna kan innehålla närmare 4 000 uppslagsord (Heikkilä & Larsson, 2021).

I enlighet med en digitaliseringsstrategi publiceras numera alla Isofs ordlistor på myndighetens webbplats, och är både tillgängliga och nedladdningsbara för alla (Isofs svensk-finska ordlistor, 2023). Vid behov och när det finns efterfrågan ger myndigheten även ut tryckta versioner av vissa ordlistor. Under senare år har myndigheten bland annat gett ut en socialordlista (2011), en skolordlista (2014) och en omsorgsordlista (2018) i tryckt format.

Några av de svensk-finska ordlistor som publicerats under senare år är en coronaordlista från 2020 med cirka 100 ord och termer relaterade coronapandemin och en biblioteksordlista från 2019. För tillfället arbetar språkvårdarna i finska med uppdateringen av en svensk-finsk kyrkoordlista och en ny högskoleordlista, samt en förvaltningsordlista som förutom svenska och finska även innehåller meänkieli. Den sistnämnda ordlistan återkommer vi till senare i denna artikel.

Terminologiarbete i praktiken

I framtagandet av nya sverigefinska termer följer Isofs språkvårdare i finska ett antal fastställda principer. Om det redan finns en etablerad term i Finland som kan användas i Sverige rekommenderar språkvårdarna den termen. Om det inte finns någon finlandfinsk term eller om det inte är möjligt att använda den som finns, skapar språkvårdarna en ny, sverigefinsk term enligt de principer som finns för det sverigefinska terminologiarbetet (Heikkilä & Larsson, 2021).

Principerna för det sverigefinska terminologiarbetet kan sammanfattas i sex punkter. De rekommenderade termerna ska

- 1) följa den finska grammatiken och de finska ordbildningsprinciperna
- 2) helst vara transparenta
- 3) helst kunna översättas tillbaka till svenska
- 4) inte kunna blandas ihop med närliggande begrepp
- 5) vara enhetliga
- 6) kunna godkännas av språkbrukarna.

Språkvård- och terminologiarbete i meänkieli

När det gäller meänkieli är det på sin plats att nämna att språkets namn är just *meänkieli*. Namnet har använts i skrift sedan 1980-talet och i talspråk redan på 1930-talet (Hyltenstam & Salö 2022, Pekkari 1997). Det blev språkets officiella namn när riksdagen 2000 beslutade att ge meänkieli status som nationellt minoritetsspråk. Namnet anses mest neutralt och är generellt accepterat.

Många har hört talas om *tornedalsfinska*, som tidigare använts för det som idag benämns meänkieli. I dagsläget anses tornedalsfinska vara en föråldrad benämning som även kan upplevas som negativ eller nedsättande. Ibland används även *tornedalsvarieteteten* för att hänvisa till den av meänkielis varieteter som talas i Torneälv dalen. Tornedalsfinska och tornedalsvarieteteten är dock båda missvisande eftersom meänkieli som sagt talas i ett större geografiskt område. En skillnad mellan benämningarna *meänkieli* och *tornedalsfinska* är också att *meänkieli* har valts av språktalarna själva, till skillnad från *tornedals-*

finska. Det finns dock talare av meänkieli som använder andra namn på sitt talade språk, till exempel *byfinska*, *finska*, *gällivarefinska* eller *lannankieli*, men i officiella sammanhang rekommenderar Isof att kalla språket för *meänkieli*.

Jämfört med finskan ser språkvårds- och terminologiarbetet i meänkieli annorlunda ut. Finska och meänkieli är visserligen närbesläktade språk men har olika förutsättningar. Namnvård och arkivarbete i meänkieli har bedrivits på Isof tidigare, men en första språkvårdartjänst i meänkieli inrättades först 2018 och en andra 2022. Språkvårds- och terminologiarbete har dock bedrivits sedan tidigare bland meänkielitalarna själva. Olika aktörer i språksamhället har drivit språkfrågor i meänkieli, såsom aktiva författare, skribenter och lärare. Den första ordboken kom redan 1992 och den första grammatiken 1996.

Sedan den första ordboken i meänkieli kom 1992 har det publicerats ytterligare ett antal. Det finns idag tre större ordböcker: en tryckt "Meänkielen iso sanakirja – Storordbok för meänkieli" (Pohjanen 2011–2022), och två digitala: "Meänkielen Sanakirja" (Winsa 2011) och "Meänkieli <-> svenska ordbok" (Meän Akateemi – Academia Tornedaliensis 2018). Det finns även flera mindre temabaserade ordlistor, såsom en ordlista för äldreomsorg och hemtjänst (Winsa 2013) och en queerordbok (Met Nuoret 2015) för att nämna några.

Isofs uppdrag och meänkieli

Mycket har alltså redan gjorts av aktiva aktörer bland meänkielitalare, men i tillägg till det har Isof fått i uppgift att "bedriva språkvård och på vetenskaplig grund öka, levandegöra och sprida kunskaper om språk, dialekter, folkminnen, namn och immateriella kulturarv i Sverige" (Kulturdepartementet, Förordning (2007:1181) 1 §).

Språkvården i meänkieli på Isof har hittills fokuserat på att sprida kunskap, svara på generella språkfrågor, arrangera seminarier samt arbeta med frågor som gäller ändring av språkattityder. Ett aktivt arbete för att utveckla skriftspråket, jobba med terminologi och att ta fram ordlistor har inte tidigare fått så mycket utrymme och medel, men det är någonting som kommer att engagera de två nuvarande språkvårdarna i meänkieli i allt högre utsträckning framöver.

Att bedriva språkvård på vetenskaplig grund är en utmaning, eftersom så mycket grundläggande forskning och språkteknologiska verktyg i meänkieli saknas. Det går inte att jämföra språkvård i meänkieli med språkvård i andra, större språk med forskning och andra resurser på plats. Ett vanligt verktyg och arbetssätt för språkvårdare i språk där skriftspråket är etablerat är att göra statistiskt säkerställda och effektiva analyser av stora textmängder (korpusar) om hur ord används över tid i olika kontexter och texttyper, men för meänkieli saknas fortfarande den resursen.

Ordlistearbete på meänkieli

Vad som gör arbetet med en förvaltningsordlista i meänkieli väldigt anorlunda jämfört med samma arbete i finska är som sagt att det saknas ett standardiserat skriftspråk. Det förekommer fortfarande variation i meänkielis ortografi, och många ord saknas eftersom meänkieli inte tidigare har använts så mycket i offentlig förvaltning. Exempel på detta presenteras senare med hjälp av några utdrag ur den kommande ordlistan. Såsom i språk i allmänhet finns det även varieteter på meänkieli, och nästan allt som har skrivits på meänkieli är hittills skrivet på tornedalsvarietetet. Detta har sina naturliga anledningar, eftersom många aktiva skribenter kommer från Tornedalen, och deras skrivsätt och skrift speglar deras meänkielidialekt.

Under den senaste tiden när kunskap och medvetenhet har ökat, även hos meänkielitalande själva, har det dykt upp nya sociolingvistiska frågor. Talarna undrar till exempel vem som får lov att bestämma över standardiseringen av språket, hur stor andel svenska låneord som accepteras och om deras egen varietet kommer att ingå. Samtidigt finns det önskemål om att till exempel en ny ordlista om förvaltningsterminologi ska tas fram.

Förvaltningsordlista svenska-finska-meänkieli

Som vi nämnt har skapandet av svensk-finska ordlistor alltid varit en viktig del av verksamheten för språkvården i finska i Sverige. Det började redan när Sverigefinska språknämnden bildades 1975 och har fortsatt sedan dess. År 2006 flyttades som också nämnts språkvården i finska över till Institutet för språk och folkminnen, och bedrivs numera inom Isofs avdelning för nationella minoriteter och svenskt teckenspråk.

Skillnaderna mellan det svenska och det finska samhället framträder bland annat genom termer som används i den offentliga förvaltningen. Därför har språkvårdarna i finska i Sverige skapat en svensk-finsk ordlista över förvaltningsterminologi som idag finns publicerad på Isofs webbplats. Ordlistan är dock över tio år gammal, och på grund av att samhället förändrats har det blivit dags att uppdatera ordlistan med nya termer.

I samband med planer för en uppdatering av den svensk-finska förvaltningsordlistan har tanken väckts att även lägga till meänkieli i ordlistan. Det finns nämligen ett behov bland meänkielitalare av enhetlig terminologi i meänkieli inom förvaltningsområdet. Idag är arbetet med den svensk-finska förvaltningsordlistan ett samarbetsprojekt mellan språkvårdarna i finska och meänkieli på Isof. I projektet kan språkvårdarna i finska dela med sig av sin mångåriga erfarenhet av att skapa ordlistor, samtidigt som språkvårdarna i meänkieli kan

bidra med sin erfarenhet och sitt värdefulla perspektiv. Resultatet kommer att bli en trespråkig ordlista: svenska-finska-meänkieli.

Exempel ur ordlistan

Finska och meänkieli är två av Sveriges nationella minoritetsspråk tillsammans med jiddisch, romska och samiska sedan 2000. Både finska och meänkieli är finsk-ugriska språk och tillhör gruppen östersjöfinska språk. Det finns många likheter mellan språken, framför allt mellan meänkieli och de nordfinska dialekterna. Men det finns även betydande skillnader. Vissa av orden som stavas lika har olika betydelser på finska och meänkieli. Meänkieli har dessutom fler svenska låneord än finskan. Första versionen av Isofs nya trespråkiga ordlista är tänkt att publiceras 2024, men vi kan redan här presentera några exempel ur den kommande ordlistan.

Dokument: Den svenska termen *dokument* som Svensk ordbok definierar "text som kan användas som källa till kunskap" (<https://svenska.se/>) fanns med redan i den tidigare svensk-finska förvaltningsordlistan från 2012. I den ordlistan var den finska motsvarigheten *asiakirja*, 'saklig skrift'. Man hade alltså valt att enbart ange ett etablerat finskt översättningslån som ekvivalent för den svenska termen. I den uppdaterade versionen av ordlistan kommer vi dock att lägga till det nyare översättningslånet *dokumentti* som har börjat användas mer och mer i finskan.

På meänkieli fanns det däremot i de olika hittills publicerade ordböckerna flera olika ord och stavningsvarianter som motsvarighet till svenskans *dokument*, såsom *paperi* 'papper', *dokymentti*, *tokymentti*, *dokymäntti*, *tokymäntti*. Det här är ett exempel på en typ av stavningsfrågor som skapandet av ett skriftspråk i meänkieli behöver ta ställning till. Det finns en tendens att många som skriver meänkieli vill använda *t* istället för *d*, för att representera uttalet av *d*, och det är också en rekommendation som Bengt Pohjanen, en aktiv skriftspråksutvecklare av meänkieli, ger. Valet mellan *e* och *ä* i ordet *dokument* på meänkieli är däremot inte etablerat än, men ett argument som stödjer valet av *e* är att *tokymentti* är ett låneord från svenskan, och det svenska ordet innehåller ett *e*.

Våra rekommendationer i den kommande ordlistan blir således:

svenska

dokument

finska

asiakirja, dokumentti

meänkieli

paperi, tokymentti

Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk: Namnet på ”Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk”, såsom hela lagtexten, finns översatt till både finska och meänkieli. På finska heter lagen ”Laki kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä” och på meänkieli ”Laki kansalisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä”. På meänkieli är det även vanligt att använda *minuriteetti* som motsvarighet för *minoritet* och *minuriteettikieli* som motsvarighet för *minoritetsspråk*. Men när vi presenterar namnet på lagen i vår kommande ordlista anges de officiella översättningarna. De officiella översättningarna av lagens namn togs fram i samband med att lagen antogs och översattes till olika språk. En detalj i det här fallet som illustrerar skillnaden mellan finska och meänkieli är att konsonanterna *n* och *l* blir kortare i meänkieli efter lång vokal eller kort obetonad vokal. I det här fallet när finskan har två *l* i ordet *kansallinen* och två *m* i ordet *vähemmistö*, har meänkieli alltså ett *l* respektive ett *m* (*kansalinen*, *vähemistö*).

”Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk” kommer att se ut så här i den kommande ordlistan:

svenska

Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk

finska

Laki kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä

meänkieli

Laki kansalisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä

Ombudsman: Den svenska termen *ombudsman* är en yrkestitel som innehåller det manliga efterledet *-man*. Termen har en direkt motsvarighet i finskan *asiames* som också var den enda ekvivalenten som angavs i Isofs tidigare svensk-finska förvaltningsordlista. På senare år har dock tendensen varit att skapa könsneutrala yrkestitlar. Därför kändes det aktuellt att i den nya ordlistan även ange könsneutrala motsvarigheter till svenskans *ombudsman*. Dessa blev *edustaja* ’representant’ och *valtuutettu* ’fullmäktig’.

I meänkieli hade man sedan tidigare använt en könsneutral benämning *ompyyti* som man hade fått fram genom att utelämna efterledet *-man* i svenskans *ombudsman*. Det här är ett intressant exempel på att könsneutrala benämningar på det här sättet kan skapas nästan automatiskt. Utöver *ompyyti* kommer

även *eustaja* 'representant' anges som ekvivalent till *ombudsman* i meänkieli eftersom även det ordet ofta används.

I den kommande ordlistan kommer termen *ombudsman* ha följande ekvivalenter på finska respektive på meänkieli:

svenska

ombudsman

finska

asiamies, edustaja, valtuutettu

meänkieli

ompyyti, eustaja

Sammanfattning

Som vi redan nämnt och illustrerat är förutsättningarna att ta fram samhällstermer på finska respektive meänkieli i Sverige olika. Språkvården i finska i Sverige har lång erfarenhet av att arbeta med terminologi och ordlistor samt ta fram sverigefinska ekvivalenter till svenska samhällstermer. Organiserat språkvårds- och terminologiarbete i finska i Sverige har funnits under flera årtionden sedan Sverigefinska språknämnden bildades 1975. För meänkielis del är situationen annorlunda. Isof fick sin första språkvårdare i meänkieli så sent som 2018. Dock hade ordlistor och ordböcker tagits fram redan tidigare av aktiva meänkielitalare och organisationer.

Finskan är ett majoritetsspråk i Finland med ett etablerat skriftspråk sedan länge. Språkvårdarna i finska på Isof kan därmed få god hjälp av finskan i Finland när de ska ta fram nya sverigefinska termer. För meänkielis del är även här situationen annorlunda. Eftersom skriftspråket i meänkieli inte ännu är standardiserat behövs det mer arbete och fler överväganden när man ska ta fram rekommendationer för termer.

Ett samarbete mellan språkvården i finska och i meänkieli kring en ny ordlista med förvaltningsterminologi är ett givande samarbetsprojekt där språkvårdarna i respektive språk kan dela med sig av sina erfarenheter och dra nytta av varandras kunskaper.

Summary

When it became necessary to update Isof's more than a decade old Swedish-Finnish terminology for public administration, the idea arose to include Meänkieli in the process as there was a demand for uniform administrative termino-

logy in Meänkieli among Meänkieli speakers. Finnish and Meänkieli are two of the five languages that received official status as national minority languages in Sweden in 2000. The situation for each of these two minority languages is quite different. Finnish, the majority language in Finland, is a standardised language with established language planning and terminology work in both Finland and Sweden, whereas the writing tradition in Meänkieli is rather new and the standardization process is ongoing at the moment. The conditions for developing new administrative terms (in Sweden) are therefore different for Finnish and for Meänkieli. While in Finnish it is often possible to use existing terminology from Finnish used in Finland when creating new Swedish-Finnish terms, in Meänkieli the terms generally have to be created from scratch, taking different linguistic considerations and spelling variants into account.

Referenser

- Ehrnebo, Paula, 2008: *Neuvojasta neuvoistoon. Sverigefinska språknämnden 1975–2006*. Historik. Stockholm: Språkrådet.
- Heikkilä, Riina & Tarja Larsson, 2021: Sverigefinskt terminologi- och ordlistearbete – från 1970-talet till idag. I: *LexicoNordica* 28, s. 59–77. Nordisk forening for lexikografi.
- Hyltenstam, Kenneth & Linus Salö, 2022: *Språkideologi och det ofullbordade språkbytet. Den språkliga försvenskningen av det meänkielitalande området*. Rapport för Sannings- och försoningskommissionen för tornedalningar, kväner och lantalaiset, Dir. 2020:29. Hämtat 26.1.2024. https://www.regeringen.se/contentassets/7cd3e7026dd141afac577586da7f8baa/forskarrapporter-sou-2023_68.pdf
- Isofs svensk-finska ordlistor, 2023. Hämtat 26.1.2024. <https://www.isof.se/nationella-minoritetsprak/finska/sprakrad--spraktjanster/svensk-finska-ordlistor>
- Kenttä, Matti & Erling Wande, 1992: *Meän kielen sanakirja. Tornedalsfinsk ordbok*. Övertorneå: Kaamos.
- Kenttä, Matti & Bengt Pohjanen, 1996: *Meänkielen kramatiikki*. Övertorneå: Kaamos.

Kulturdepartementet, 2007: Förordning (2007:1181) med instruktion för Institutet för språk och folkminnen. Hämtat 26.1.2024. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20071181-med-instruktion-for_sfs-2007-1181/

Lundström, Stig, 1996: Sverigefinländarnas hälsa och sociala villkor. I: *Finnarnas historia i Sverige 3*, s. 379–424. Jyväskylä: Gummerus.

Met Nuoret 2015: *Queer-sanakirja Queerordbok Meänkieli/Svenska*. Hämtat 26.1.2024. <https://metnuoret.se/wp-content/uploads/2017/02/QueerSanakirjaweb1.pdf>

Meän Akateemi – Academia Tornedaliensis 2018: Meänkieli <-> svenska ordbok. Hämtat 25.1.2024. <http://sprak.isof.se/meankieli>

Pekkari, Karl, 1997: Meänkieli som hemspråk i skolan genom åren. I: Westergren, Eva & Hans Åhl (red.): *Mer än ett språk. En antologi om två- och trespråkigheten i norra Sverige*, s. 145–170 Stockholm: Norstedts.

Pohjanen, Bengt, 2011–2022: *Meänkielen iso sanakirja – Storordbok för meänkieli. Del 1–4*. Överkalix: Barents Publisher.

Svensk ordbok. Hämtat 26.1.2024. <https://svenska.se/>

Winsa, Birger, 2012: *Meänkielen Sanakirja*. Hämtat 26.1.2024. <https://meankielensanakirja.com>

Winsa, Birger, 2013: *Svensk-tornedalsk fras- och ordlista för äldreomsorgen och hemtjänsten*. Pajala kommun.

Författare

Tarja Larsson arbetar som språkvårdare i finska vid Institutet för språk och folkminnen sedan 2016. Hon är utbildad översättare och har tidigare arbetat med översättning i många år.

Elina Kangas är språkvårdare i meänkieli vid Institutet för språk och folkminnen sedan 2018. Hon är lingvist och arbetar med bland annat språkrådgivning och språkteknologi för meänkieli.

Nyckelord

finska, meänkieli, nationella minoritetsspråk, ordlista, terminologi

Bibliografiske oplysninger

Larsson, Tarja & Elina Kangas, 2024: Att skapa ordlistor på finska och på meänkieli – två nationella minoritetsspråk med olika förutsättningar.

I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 160-170.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Räckviddsångest i stället för soppatorsk när BEV ersätter ICE – utmaningar för terminologen när Scania drives the shift

Kerstin Lindmark, Mia Jensen, Niklas Jonsson & Fredrik Johnsson

Hur påverkas terminologen när ett företag ställer om sin teknik för att tillgodose sambällets krav på utveckling mot klimatneutralitet? Ny terminologi behövs för nya företeelser, inom fordonstekniken till exempel inom områdena "laddning" och "automatiserade fordon". Samtidigt behöver gammal terminologi ses över, dels när gamla pusselbitar byts ut mot nya som fyller samma funktioner men arbetar på ett nytt sätt, dels när gamla företeelser behöver kontrasteras mot nya. Exempelvis kan förbränningsmotorn inte längre antas vara standard och vara vad som åsyftas med motor på svenska. I denna artikel belyser vi några av de utmaningar som möter terminologen på ett företag som vill vara ledande i omställningen till ett hållbart sambälle.

Bakgrund: Mot hållbara transportlösningar

Transport av saker och personer med motordrivna fordon hör sedan länge till vardagen på de flesta håll i världen. Lastbilar och bussar av olika slag har erbjudit smidiga transporter, inte minst i samhällets tjänst. Scania är ett svenskt företag som utvecklar och tillverkar just lastbilar och bussar, med huvudkontor i Södertälje och verksamhet över hela världen.

Samhällets krav och den allmänna medvetenheten om utsläpp och miljöpåverkan har i viss mån flyttat fokus för fordonsindustrin från "större, starkare, snabbare" till "bränslesnålare, mindre miljöpåverkande". Lagkrav och klimatmål, till exempel Mål 13 i FN:s Agenda 2030, har drivit på utvecklingen, och för fordonstillverkare har "hållbarhet" blivit en konkurrensfaktor. Diesel och bensin ersätts bit för bit med elektricitet: inte bara själva fordonet utan också komponenter drivs direkt av batteriet. Denna utveckling bidrar också till mindre miljöpåverkan i andra avseenden, som mindre buller och vägslitage.

Samtidigt ger den generella tekniska utvecklingen nya möjligheter: digitaliseringen har till exempel på senare år slagit igenom ordentligt inom fordons-tekniken. Fordonen är fjärranslutna både till åkerier och till verkstäder. Föraren bistås med, och till och med ersätts av, automatiserade funktioner. Detta möj-

liggöer i sin tur ytterligare utveckling mot såväl bättre miljö i vid bemärkelse, inte minst vad gäller arbetsmiljö, som bättre säkerhet och ekonomi.

Just säkerhet har blivit en allt viktigare faktor i fordonssammanhang. Lagar ställer större krav på säkerhetsanordningar, och goda resultat i provnings- och certifieringsorganisationers mätningar utgör konkurrensfaktorer. Utöver trafiksäkerhet berörs också risker förknippade både med nya framdrivningsmetoder, som vid hantering av gastankar och framdrivningsbatterier, och med informationshantering när data skickas till och från uppkopplade fordon.

Alla tre aspekterna – miljö, digitalisering, säkerhet – är inslag i den hållbarhet som Scania strävar efter. De stora strategiska greppen tas givetvis på hög ledningsnivå inom företaget, men inriktningen genomsyrar också arbetet på alla andra nivåer. Mål för exempelvis minskning av utsläpp och buller sätts på vetenskapliga grunder och är vägledande i utvecklingsarbetet. Men hur påverkas terminologiarbetet av företagets omställning till teknik som bidrar till klimatneutralitet och samtidigt är affärsmässigt konkurrenskraftig? Det ska vi exemplifiera i denna artikel.

Ny terminologi för nya företeelser

Den mest uppenbara utmaningen i terminologiarbetet i samband med en omställning mot nya övergripande mål är förstås ny terminologi för nya företeelser, både konkret ny teknik och nya företeelser som möter människor som ska använda den nya tekniken. Några sådana exempel finns inom områdena ”laddning” (av elektrifierade fordon) och ”automatiserade fordon”. För båda områdena gäller att tekniken fortfarande är under utveckling och att standarder att förhålla sig till i terminologiarbetet utarbetas efter hand. Eftersom det efter Terminologicentrums (TNC) nedläggning inte längre finns någon central instans som kan samordna svensk terminologi för nya teknikområden behöver vi som företagsterminologer själva utarbeta terminologi som tillgodoser de specifika standardiseringsbehov som framträder inom företaget. Vi får balansera mellan vad som verkar vara gångbart inom branschen, vad som verkar vara vedertaget inom teknikområdet – nationellt och internationellt – och vad som redan är etablerat inom företaget, och komma fram till våra egna lösningar.

Fordon med mindre miljöpåverkan – elektrifiering

Det finns olika typer av fordon som ger mindre miljöpåverkan än fordon med konventionella diesel- och bensindrivna förbränningsmotorer. Olika alternativa bränslen för förbränningsmotorer har fått visst genomslag, till exempel biogas och etanol, och hybridfordon med drivlinor med kombinerade energislag har introducerats. Den stora förändringen i fordonsbranschen har kommit med

introduktionen av el som energislag, först i hybridfordon med el som den ena källan, och senare i fordon med helt elektrifierad drivlina. På detta område har utvecklingen och marknadsetableringen gått framåt med stormsteg, och olika företeelser har benämnts utifrån vad som har varit tillgängligt i varje skede. Det resulterande spretiga språkbruket är förstas en utmaning för terminologien.

Vad heter fordonet?

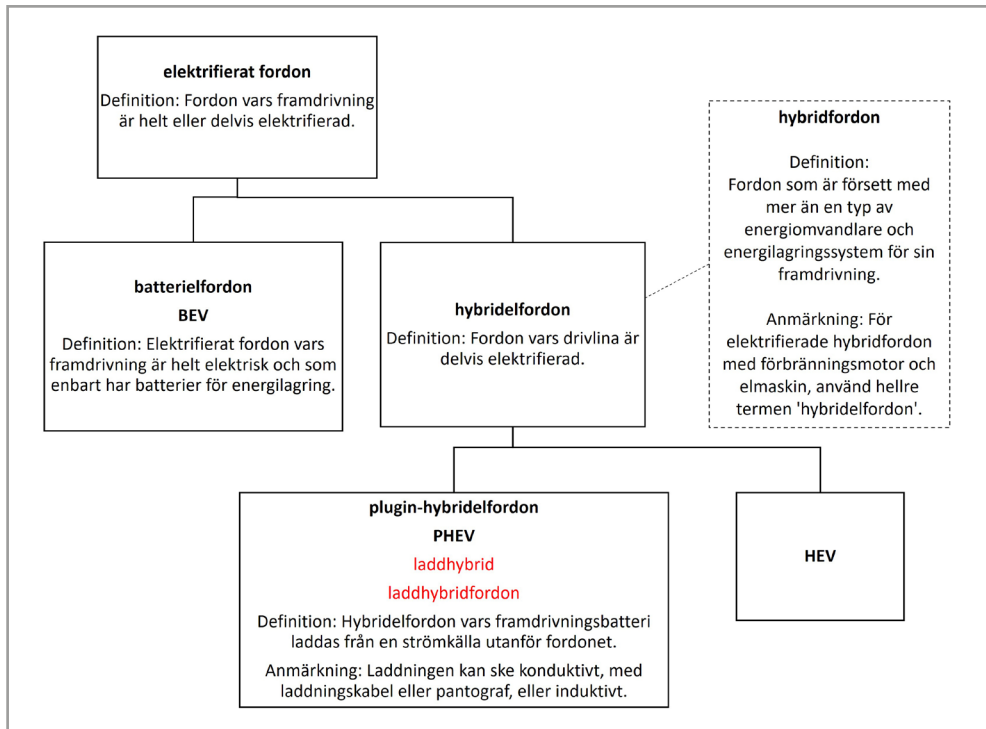
Att benämna och beskriva de olika typerna av tunga fordon med mindre miljöpåverkan är inte helt trivialt. Ihop med företagets experter inom elektrifiering, och med stöd i bland annat ISO-standarder, EU-direktiv och branschordlistor, har vi på Scania kommit fram till svenska termer för våra typer av elektrifierade fordon. Det har tagit otaliga remissrundor, ett tjugotal versioner av ett begreppsdiagram (se figur 1) och ungefär tre år att komma fram till användbara och tillräckligt tydliga termer och definitioner.

Den terminologi som hunnit etableras för elektrifierade fordon gäller främst personbilar, eftersom den utvecklingen ligger före utvecklingen av tunga fordon, och detta gäller i synnerhet svensk terminologi på området. I valet av termer har vi i stor utsträckning utgått från den engelska terminologin, till exempel den i ISO 8713:2019. Vi har fått prova oss fram med de svenska termerna, och de sakkunniga har varit engagerade och känt sig delaktiga i arbetet med att sätta termerna, vilket har varit viktigt för förankringen.

Att det nu finns en överenskommen svensk terminologi för fordonstyperna på Scania är uppskattat av teknikinformatörer och andra termanvändare, eftersom det är svårt att hitta en samlad terminologi någon annanstans. Term-användarna tycker inte alltid att de svenska termerna är de mest intuitiva eller lättanvända, och vi vet att våra användare ändå kommer att säga "BEV:en" och "HEV:en", (BEV: *battery electric vehicle*; HEV: *hybrid electric vehicle*), men standardiseringen gör det tydligt vad som gäller i teknikinformationen, och ger alla förutsättningar att göra likadant.

Begreppssystemet för elektrifierade fordon är ännu inte komplett. Vid behov av termer för nya typer av elektrifierade fordon kommer vi antagligen att behöva se över de nu gällande definitionerna eftersom utvecklingen går snabbt. Vi har dessutom fortfarande en lucka i terminologin för våra äldsta hybridfordon. Akronymen *HEV* användes för den första typen av hybridfordon som Scania utvecklade, vilka laddas internt med energi från fordonets förbränningsmotor. När utvecklingen gick framåt och Scania började arbeta med plugin-hybridfordon, vilka laddas externt, blev *hybridelfordon*, med engelsk ekvivalent *hybrid electric vehicle*, överordnat begrepp för internt och externt laddade hybridelfordon. Förkortningen *HEV* användes dock fortfarande för

den gamla typen och kom därmed att samtidigt på ytan vara en förkortning för hybridfordon generellt (överordnat) och i praktiken stå för internt laddade hybridfordon specifikt (underordnat). Det har lett till en skenbar synonymi mellan *hybridfordon* och *HEV* trots att relationen i själva verket är hierarkisk.

Figur 1. Scantias begreppsdiagram över typer av elektrifierade fordon.

Vad tankar man?

I och med elektrifieringen får vi en ny typ av framdrivning. I vår tekniska information, särskilt riktad till förare, har det funnits behov av att ha en samlingsterm för våra typer av medel för framdrivning: diesel, etanol, gas och el.

Att kalla elektricitet för *bränsle* fungerar inte riktigt. Att kalla det *drivmedel* är rimligare, men eftersom den engelska ekvivalenten *fuel* blir märklig att använda för elektricitet kan vi inte heller använda den termen.

Uttrycket *framdrivningskritisk förbrukningsresurs* har vi själva använt i definitioner, och visst går elektricitet in i den benämningen. Men dels innefattar den även reduktionsmedel som inte är drivmedel, dels är den okänd och onaturlig för den avsedda användargruppen, i det här fallet förarna. Lösningen blir att vara väldigt generell och använda termen *energi*.

I vissa fall har vi kunnat komma runt problemet genom att inte använda en term och istället till exempel ha *Förbrukning* som rubrik i användargränssnittet. På så sätt tillhandahåller vi information som är relevant och begriplig för användaren utan att definiera om en etablerad term eller skapa en onaturlig eller ogenomskinlig term. Ytterligare utmaningar och lösningar åskådliggörs av exempeltermerna nedan, som hör ihop med den nya typen av framdrivning.

Exempelterm: *Plug and Charge-tjänst*

Ett exempel på en ny företeelse som behöver benämnas är ”Plug and Charge”, en funktion som hanterar automatiserad betalning och som gör att laddning kan påbörjas direkt när en laddare vid en betalladdstation ansluts till ett elektrifierat fordon. Funktionen beskrivs i ISO 15118-1:2019. Konstruktörerna som behövde benämningen ville använda *Plug and Charge* även på svenska för att det skulle stämma med standarden. Dessutom skulle det stå ”Plug & Charge” på laddstationerna. Behovet av överensstämmelse med standard och verklighet behövde vägas mot principen att inte standardisera ett direktlån, och mot behovet av en hanterbar term i svensk text (särskilt som vi skriver teknisk information på svenska).

Lösningen blev en kompromiss: *Plug and Charge* behölls, med tillägget *tjänst*, för hanterbarhet i svensk text. Responsen från användarna har varit att termen inte ser så bra ut i skrift men ändå kan fungera som fackterm på svenska.

Exempel: *räckviddsångest*

En annan termutredning där Scantias terminologer har behövt förhålla sig till omvärlden, även om det inte lett till en standardiserad term i termdatabasen, gäller *räckviddsångest*. I Scantias förarapp finns en funktion som ger information om elektrifierade fordons räckvidd, det vill säga hur långt man kommer med nuvarande energilager. När funktionen lanserades anspelade man på förarnas oro för att energin ska ta slut innan de har nått sitt mål eller genomfört sitt transportuppdrag, genom att använda ordet *räckviddsångest* i säljtexter, med följande förklaring:

”Räckviddsångest är rädslan för att inte nå din destination när du kör ett batteriefordon.”

Valet av ordet *räckviddsångest* ledde till en diskussion på Scania mellan terminolog, teknikinformatör, produktägare och kommunikationsavdelning. Å ena

sidan diskuterade vi lämpligheten i att använda ett negativt laddat ord i marknadsföringen, å andra sidan förstod vi att det hunnit bli ett etablerat uttryck i elfordonsvärlden på svenska och engelska, men också att liknelsen skulle behöva fungera på produktens 25 målspråk. Det visade sig fungera bra på alla språk, och här är några exempel på hur översättarna löste det i målsspråkstexterna:

- o engelska: range anxiety
- o norska: rekkeviddeangst
- o finska: toimintamatkaan liittyvää stressiä
- o tyska: Reichweiten-Angst
- o franska: l'angoisse de l'autonomie
- o italienska: l'ansia da autonomia
- o spanska: la ansiedad por la autonomía.

Intressant nog har alla våra romanska språk utom ett termen *autonomi* som motsvarighet till *räckvidd*. Hur långt fordonet klarar sig utan laddning kan förstås relateras till fordonets autonomi, och att detta uttryck används i just detta sammanhang kan också ses som ett argument för att inte använda det i vissa andra sammanhang. Hur *autonomi* som term kan orsaka sammanblandning av begrepp ska vi se exempel på i nästa avsnitt.

Fordon utan förare: autonomi eller automation?

Scania, och många andra, utvecklar fordon som ska kunna köra utan inblandning av en mänsklig förare. Det finns flera fördelar med fordon som kör själva: dels kan fordonen köra mer energieffektivt eftersom de kan utföra prognoser och beräkningar snabbare och för längre tidsperioder än mänskliga förare, och därmed optimera användningen av bränsle eller elektrisk energi, dels förväntas en minskning av åtminstone vissa typer av olyckor när fordonen kör själva, av samma orsaker som ovan. Fordonen blir alltså säkrare när systemen fungerar fullt ut och kan ha längre framförhållning. Detta är till gagn för såväl trafiksäkerhet som miljö. Och dessutom ekonomiskt fördelaktigt för våra kunder.

Den här nya tekniken kräver förstås också mycket ny terminologi. En av de mest grundläggande frågorna är vad fordonen ska kallas. Delade meningar råder, och följande två skolor framträder tydligast:

- autonomi, autonomt fordon
- automation, automatiserat fordon.

Termerna *autonomt fordon* (för fordonen) och *autonomi* (för tekniken) används främst i populärvetenskapliga tidskrifter och i marknadsföringssammanhang, medan termerna *automatiserat fordon* och *automation* ofta används i standarder och lagtexter. På Scania har bruket varierat, med *autonomi* inom vissa utvecklingsgrupper och *automation* inom andra. Scantias terminologer behövde alltså normera bruket och rekommendera lämpliga termer för användning i vår teknikinformation och i andra sammanhang.

En titt i ordböcker ger vid handen att definitionerna av *autonomi* och *automation* är ganska samstämmiga, och även om ordalydelsen varierar något kan man sammanfatta andemeningen i de flesta definitioner på följande vis (se till exempel SAOB och SAOL):

- autonomi: vidsträckt rätt att bestämma om egna angelägenheter
- automation: införande av automatiskt sätt att fungera.

Mot bakgrund av de här definitionerna ligger rekommendationen (*fordons*)-*automation* närmast till hands. Termen *autonomi* är problematisk i det att den ofta förknippas med geopolitiska betydelser, medan *automation* har en bred användning inom olika teknikområden. Vi ser också att många standarder (t.ex. SAE J3016 (version 2021), och ISO/SAE PAS 22736:2021) och laggrundande texter (t.ex. slutbetänkandet SOU 2018:16) använder termen *automation*, ofta specificerat till *fordonsautomation* i fordons-sammanhang. Vi har därför landat i att rekommendera (*fordons*)*automation* snarare än *autonomi* för det här teknikområdet.

När det gäller själva fordonen rekommenderar vi i konsekvensens namn även termen *automatiserat fordon* (snarare än *autonomt fordon*) för ett fordon som kan köra utan inblandning av en mänsklig förare. Den ovan nämnda SAE-standarderna använder ofta någon omskrivning av typen "automated driving system-operated vehicle" för fordonet, men en sådan term blir alltför otymplig i vår tekniska information. Därför har vi normerat termen *automatiserat fordon* (*automated vehicle* på engelska).

Vi har lyckats förankra användningen av de här termerna på Scania, och även om bruket ännu inte har slagit igenom helt (till exempel finns namnet *autonomous* kvar i vissa beteckningar på grupper som utvecklar de här fordonen) är *automatiserade fordon* respektive *fordonsautomation* numera väl etablerade termer inom såväl utvecklingsgrupper som delar av marknadsorganisationen. Och i och med att termerna finns i Scania Lexicon kommer de att användas i vår tekniska information som går ut till våra kunder, något vi tror är en nödvändighet då lagtexter i Sverige och Europa konsekvent går på den linjen.

Grader av automation hos fordonen

En komplikation i arbetet med terminologin för fordonsautomation är att fordonen i fråga kan vara automatiserade i olika grad. Konventionella fordon har länge utrustats med olika typer av förarstödsfunktioner, till exempel körfälts-hållarhjälp, adaptiv farthållare och avancerad nödbromsning. För dessa finns det olika lagkrav som tillverkare måste följa. Så ytterligare en fråga som vi har behövt besvara är när ett fordon med många avancerade förarstödsfunktioner övergår till att bli ett automatiserat fordon. Här har vi återigen tagit hjälp av SAE-standard J3016 som delar in fordon i sex nivåer med avseende på automationsgrad:

	SAE Nivå 0	SAE Nivå 1	SAE Nivå 2	SAE Nivå 3	SAE Nivå 4	SAE Nivå 5
Vad gör personen i förarsätet?	Du kör när dessa förarstödsfunktioner är aktiva även om dina fötter inte är på pedalerna och du inte styr.			Du kör inte när dessa förarstödsfunktioner är aktiva även om dina fötter är på pedalerna och du sitter i förarsätet.		
	Du måste hela tiden övervaka stödsystemen och du måste styra, bromsa eller accelerera för att upprätthålla säkerheten.			Du måste köra om en funktion begär det.	De här funktionerna kommer inte begära att du tar över körningen.	
	Det här är förarstödsfunktioner			Det här är automatiserade körfunktioner		
Vad gör den automatiserade funktionen?	De här stöden är begränsade till att bidra med varningar och tillfällig assistans.	De här stöden ger föraren stöd för styrning eller inbromsning/acceleration.	De här stöden ger föraren stöd för styrning och inbromsning/acceleration.	De här funktionerna kan köra fordonet under villkorade förhållanden och kommer inte att köra om villkoren inte är uppfyllda.		De här funktionerna kan köra under alla förhållanden.
Exempel på funktioner	<ul style="list-style-type: none"> • Automatisk nödbroms • Blinda fläcken-varning • Körfälts-assistans 	<ul style="list-style-type: none"> • Körfälts-centerering eller • Intelligent fartkontroll 	<ul style="list-style-type: none"> • Körfälts-centerering och • Intelligent fartkontroll 	<ul style="list-style-type: none"> • Ko-chaufför 	<ul style="list-style-type: none"> • Lokala förar-lösa taxis • Pedaler och ratt behöver inte installeras. 	<ul style="list-style-type: none"> • Samma som nivå 4, men kan köra överallt i alla förhållanden.

Figur 2. Nivåmatris över olika grader av fordonsautomation enligt SAE J3016 (april 2021). Svensk översättning av Trafikanalys (Saxton 2019) (hämtat 2024-01-22).

Enligt standarden utgörs fordon på nivå 0 till 2 i matrisen (se figur 2) av fordon med förarstödsfunktioner i olika mån, medan fordon på nivå 3 till 5 utgörs av mer eller mindre automatiserade fordon. Fordon på nivå 4 och 5 behöver inte ha någon medföljande säkerhetsförare, medan fordon på nivå 3 – trots att de under okomplicerade förhållanden kan köra automatiserat – kräver att en säkerhetsförare finns i fordonet och kan ta över körningen om så skulle behövas. Detta leder oss till en annan fråga som vi har ställt oss när det gäller termer som relaterar till automatiserade fordon.

Exempelterm: *säkerhetsförare*

Under utvecklingen av automatiserade fordon måste en säkerhetsförare än så länge alltid vara med i fordonet och ta över körningen vid eventuella fel eller komplicerade situationer. Målet är att fordon på nivå 5 ska ha tillräckligt säkra och utvecklade system för att en säkerhetsförare inte ska behövas, och i framtiden kanske vissa fordon inte ens har plats för någon mänsklig förare alls. Frågan är ändå hur termen *säkerhetsförare* ska definieras.

Ett alternativ är att den som sätter sig i ett automatiserat fordon blir säkerhetsförare – men bara under tiden personen befinner sig i fordonet. Frågan är då om man är säkerhetsförare när man själv kör fordonet istället för de automatiserade funktionerna, eller tvärtom, endast när man övervakar fordonets körning. Det vill säga, ska vi betona ledet *förare* i *säkerhetsförare* eller ledet *säkerhet*?

Ett annat alternativ är att definiera *säkerhetsförare* som en roll, och att man till exempel måste genomgå en utbildning för att kunna kalla sig säkerhetsförare. Då blir det en status man har oavsett om man sitter i ett automatiserat fordon eller inte.

Svaren på de här frågorna är inte självklara, och man kan mycket väl tänka sig att olika företag tillämpar olika principer för hur termen ska användas. Scania har idag inga officiella bestämmelser kring termen, och behovet är inte mer specifikt än att vi bör använda termen konsekvent i vårt informationsmaterial. Härvidlag har vi använt oss av det första alternativet och definierat *säkerhetsförare* som "Förare som befinner sig i ett automatiserat fordon med uppgift att ta över driften om situationen eller fordonet kräver det."¹ Vi skiljer alltså inte heller på om föraren endast övervakar de automatiserade funktionerna och om hen själv framför fordonet. Vi har dock lagt till kravet att säkerhetsföraren ska ha som uppgift att ta över körningen vid behov – det räcker alltså inte med att sitta i passagerarsätet.

Säkerhet – nya krav

Vi har nämnt säkerhet som en faktor i arbetet på väg mot det stora målet hållbarhet. Som en avslutande punkt avseende utmaningar kring nya företeelser ska vi göra några korta betraktelser relaterade till säkerhet inom de tre områdena elektrifiering, automatiserade fordon och digitalisering.

För att ett fordon ska kunna framdrivas med el krävs det mer energi än vad som kan levereras av ett "vanligt bilbatteri", i ett system med betydligt högre

---

1 Definitioner i Scania Lexicon återges i denna text på det sätt som de skrivs i Scania Lexicon, med inledande versal och avslutande punkt.

spänning, så kallad *klass-B-spänning*, *VCB (voltage class B)*. Detta elsystem kräver särskilda säkerhetsåtgärder, till exempel särskilda skyddshöljen för ledningar. Såväl elsystemet som de ingående komponenterna behöver benämnas på ett annat sätt än motsvarande delar av det elsystem som finns i alla fordon. Lösningen har ofta blivit att helt enkelt lägga till *VCB* som bestämning till redan etablerade termer. Vidare behöver mekaniker och andra ha särskilda behörigheter för att få hantera sådana här delar av ett fordon. Hur behörigheterna och tillhörande roller kategoriseras beskrivs i elsäkerhetsstandarden EN 50110-1:2013. Standardens termer på svenska är förhållandevis hanterliga, medan de engelska är mer beskrivande och svårare använda. Till exempel behövs *elsäkerhetsledare*, med definitionen "Person som fått arbetsuppgiften att direkt ansvara för ett arbetes utförande på en arbetsplats.", bli *nominated person in control of a work activity* för att överensstämma med standarden, för att inga tveksamheter kring ansvar skulle kunna uppstå. Senare har dock termen i standarden reviderats, och därför har vi nu också *work designated*. I detta fall har vi alltså snarare än att skapa begripliga, användbara termer behövt förhålla oss till och följa standarden, för att säkerheten inte ska äventyras.

När det gäller automatiserade fordon har vi redan nämnt en del säkerhetsaspekter, som har att göra med hur fordonet manövreras. En annan faktor är omgivningens medvetenhet om att det förekommer fordon utan mänsklig förare som kan reagera på företeelser i omgivningen. Ett sätt att fästa uppmärksamhet på ett automatiserat fordon är användningen av en anordning som efter många överväganden fick benämningen *utvändig funktionslägesindikeringslykta*, med definitionen "Signallykta som indikerar vilket funktionsläge ett fordon befinner sig i." och anmärkningen "Används t.ex. på automatiserade fordon för att indikera om fordonet befinner sig i förläge eller automatiserat läge."

Digitalisering och möjligheten att ha uppkopplade fordon, exempelvis för uppdatering av mjukvaran i styrenheter trådlöst och på distans, har medfört en risk för dataintrång. Informationssäkerhet i allmänhet och cybersäkerhet i synnerhet blir viktiga faktorer, och återigen finns internationella bestämmelser att förhålla sig till. I FN-föreskrift nr 156 anges säkerhetskrav på system för mjukvaruuppdateringar, och fordonens överensstämmelse med kraven behöver numera styrkas genom certifiering. Motsvarande gäller för FN-föreskrift nr 155, som handlar om cybersäkerhet. Även i dessa fall har vi i arbetet med termer till certifieringsdokumenten behövt förhålla oss till regelverken.

Exempelterm: säkert tillstånd

Ett exempel på en säkerhetsterm är *säkert tillstånd*. För automatiserade fordon innebär *säkert tillstånd* att fordonet är i ett sådant tillstånd att förare

eller operatörer kan röra sig runt fordonet på ett säkert sätt. Den engelska ekvivalenten *safe state* är definierad i standarden ISO/TR 4804:2020 (ISO, 2020). Eftersom detta uttryck är så generellt kan det förekomma i flera olika betydelser inom många andra områden. Till exempel är termen *safe vehicle state* definierad i en standard om mjukvaruuppdateringar, och betyder där att fordonet kan få mjukvaruuppdateringar utan några större risker (ISO, 2023).

Likheten mellan dessa termer och det faktum att båda används för säkerhet kopplad till ny teknik medför en risk att termerna förväxlas. För att försöka undvika att det sker drar vi nytta av den metainformation om termerna som kan anges i termdatabasen, till exempel kommentarer om termen eller dess användning, inkludering i särskilda domäner och länkar mellan relaterade begrepp. I detta fall har den senare termen tilldelats domänerna Connected services och SUMS (software update management system) och ämnesområdena Certification, IT och Legislation, medan den förra enbart har tilldelats domänen Automated vehicle. (I Scania Lexicon gör vi skillnad mellan *domäner*, som har att göra med användargrupper, och *ämnesområden*, som har att göra med betydelse.) I båda termposterna är källan till definitionen angiven.

Nya benämningar på gamla företeelser

Ibland behöver gammal terminologi ses över, när gamla företeelser behöver kontrasteras mot nya. Ett centralt exempel är att förbränningsmotorn inte längre kan antas vara standard och refereras till enbart som *motor* på svenska. Inte heller får *motor* referera till vilken ospecificerad framdrivningsmotor som helst, oavsett energislag, eftersom andra språk behöver skilja mellan *elmotor* och *förbränningsmotor*. Om vi underspecificerar på svenska måste till exempel engelskan ange *engine or electric machine*. Vi har försökt hitta andra sammanfattande termer, som *framdrivningsenhet*, men har inte fått acceptans för detta på engelska. Arbetet med att hitta en godtagbar paraplyterm fortgår.

Specificeringsbehovet syns också i att den tidigare ”omarkerade” fordonstypen, med enbart förbränningsmotor, nu behöver skiljas ut från fordonen som är elektrifierade i någon grad. Det lite otympliga *internal combustion engine* förkortas ofta *ICE*, och denna förkortning letar sig lätt in som benämning på själva fordonet också, inte minst som den är lockande att använda som kontrast till *BEV* (som vi har sett betecknar själva fordonet). Även i detta fall fortsätter vi arbetet med att hitta en språkligt och tekniskt korrekt, adekvat och icke värdeladdad benämning på ett fordon med förbränningsmotor, särskilt dieselmotor.

Sammanfattning

I denna artikel har vi försökt belysa hur samhällets krav på hållbarhet, med lagstiftade och standardiserade regelverk som svar på globala utmaningar avseende klimatmål, digitalisering och säkerhet, innebär utmaningar för fordons-tillverkare – och därmed för fordonsterminologen. Några områden har blivit särskilt utmanande, och våra generella resonemang och specifika termexempel visar hur vi har gått tillväga för att hitta lösningar på problem, och hur vi ständigt behöver balansera mellan standarder, expertåsikter, etablerad terminologi, språklig hanterlighet, teknisk korrekthet och språklig korrekthet för att möta utmaningarna och skapa hållbar terminologi.

Summary

What is the effect on the terminologist when a company changes its technology to meet society's demands for progress towards climate neutrality? New terminology is needed for new vehicle technologies, such as charging and automated vehicles. At the same time, old terminology needs to be reviewed when contrasting new technologies with old ones.

For example, since the internal combustion engine can no longer be assumed to be standard, what do the terms *motor* and *engine* now mean? With increased digitization and connectivity, information security becomes increasingly important. In this article we highlight some of the challenges facing terminologists at a company that wants to be a leader in the transition to a sustainable society. We describe some examples of specific domains that have become particularly challenging. Using some specific terms, we show how we have gone about finding solutions to problems, and how we constantly need to find a balance between standards, expert opinions, established terminology, linguistic manageability, technical correctness and linguistic precision in order to meet these challenges and create sustainable terminology.

Referenser

- CENELEC, 2013: *SS-EN 50110-1. Operation of electrical installations - Part 1: General requirements*. Hämtat 26.1.2024 <https://www.sis.se/produkter/elektroteknik-24c2329a/elnat/allmant/ssen-501101-111820ab/>
- Förenta Nationerna, 2015: *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Hämtat 26.2.2024 <https://sdgs.un.org/publications/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development-17981>

- FN-ECE, 2021: *FN-föreskrift nr 155 – Enbetygiga bestämmelser om godkännande av fordon med avseende på cybersäkerhet och ledningssystem för cybersäkerhet [2021/387]*. Hämtat 26.1.2024 <https://op.europa.eu/sv/publication-detail/-/publication/a5081378-8079-11eb-9ac9-01aa75ed71a1/language-sv>
- FN-ECE, 2021: *FN-föreskrift nr 156 – Enbetygiga bestämmelser om godkännande av fordon med avseende på programvaruuppdateringar och ledningssystem för programvaruuppdateringar [2021/388]*. Hämtat 26.1.2024 <https://op.europa.eu/sv/publication-detail/-/publication/ec74fcfc-8079-11eb-9ac9-01aa-75ed71a1>
- International Organization for Standardization, 2020: *ISO/TR 4804:2020 Road vehicles – Safety and cybersecurity for automated driving systems – Design, verification and validation methods*. Hämtat 19.1.2024 <https://www.sis.se/produkter/fordonsteknik/allmant/sis-isotr-48042020/>
- International Organization for Standardization, 2019: *ISO/TR 8713:2019 Electrically propelled road vehicles – Vocabulary*. Hämtat 25.1.2024 <https://www.sis.se/produkter/fordonsteknik/elfordon/isotr-87132019/>
- International Organization for Standardization, 2019: *ISO 15118-1:2019 Road vehicles – Vehicle to grid communication interface – Part 1: General information and use-case definition*. Hämtat 25.1.2024 <https://www.sis.se/produkter/fordonsteknik/elfordon/iso-15118-12019/>
- International Organization for Standardization, 2023: *ISO 24089:2023 Road vehicles – Software update engineering*. Hämtat 19.1.2024 <https://www.sis.se/produkter/fordonsteknik/fordonssystem/fordonsinformatik-datasystem-i-fordon/SS-ISO-240892023/>
- SAE International, 2021: J3016_202104. *Taxonomy and Definitions for Terms Related to Driving Automation Systems for On-Road Motor Vehicles*. Hämtat 26.1.2024 https://www.sae.org/standards/content/j3016_202104/
- SAOB – Svenska Akademiens ordbok. Ordbok över svenska språket, 1893–: Svenska Akademien. Lund. Hämtat 26.1.2024 www.saob.se
- SAOB – Svenska Akademiens ordlista (utgåva 14), 2015: Svenska Akademien. Lund. www.svenskaakademien.se/svenska-spraket/svenska-akademiens-ordlista-saol

Saxton, Brita, 2019: *Trafikanalys Rapport 2019:8: Uppkopplade, samverkande och automatiserade fordon, farkoster och system – ett kunskapsunderlag*. Stockholm. Hämtat 26.1.2024 www.trafa.se/globalassets/rapporter/2019/rapport-2019_8-uppkopplade-samverkande-och-automatiserade-fordon-farkoster-och-system--ett-kunskapsunderlag.pdf

SOU 2018:16 – *Vägen till självkörande fordon. Slutbetänkande av Utredningen om självkörande fordon på väg: 2018*. Statens offentliga utredningar. Stockholm. Hämtat 26.1.2024 <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/statens-offentliga-utredningar/vagen-till-sjalvkorande-fordon-h6b316/html/>

Författare

Författarna är terminologer på Scania och ansvarar för att skapa, underhålla och sprida terminologi inom företaget, med hjälp av termdatabasen Scania Lexicon.

Nyckelord

företagsterminologi, fordonsterminologi, elektrifierade fordon, automatiserade fordon, säkerhet

Bibliografiske oplysninger

Lindmark, Kerstin, Mia Jensen, Niklas Jonsson & Fredrik Johnsson, 2024: Räckviddsångest i stället för soppatorisk när BEV ersätter ICE – utmaningar för terminologien när Scania drives the shift. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 171-184.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Terminologiudvikling i Grønland

Tuperna Møller

Den terminologiske metode, der følges af Oqaasiliortut (Grønlands Sprognævn), er anderledes end i de andre nordiske lande. Terminologibehovet er stort. Der mangler grønlandske fagudtryk på mange områder, og ressourcerne er begrænsede. Af den grund er metoden tilpasset til den grønlandske sprogsituation.

Generelt om Oqaasileriffik

Oqaasileriffik (Grønlands Sprogsekretariatet) er et sekretariat for Oqaasiliortut og for Nunat Aqqinik Aalajangiisartut (Grønlands Stednavnenævn). Vi udvikler også grønlandsk sprogteknologi, ud over vores forpligtelse til at betjene de grønlandske medier omkring brugen af det grønlandske sprog. Der er fire primære arbejdsområder i Oqaasileriffik. Det er terminologiudviklingen, personnavneområdet og sprogteknologiområdet, og under det er der korpusindsamling og udvikling af teknisk sproglige hjælpemidler og det generelle sprogjenesteområde og stednavneområdet.

Sprognævnets lovbundne opgaver

Fagterminologiudviklingen er én af de mange lovbundne arbejdsopgaver, som Sprognævnet har. Ifølge loven skal de godkende fagtermer, herunder enkelte fagudtryk og vendinger indenfor bestemte fagområder. Sprognævnet kan også nedsætte grupper af sagkyndige, og der stilles specifikke opgaver omkring udvikling af fagtermer, som Sprognævnet efterfølgende kan få til godkendelse.

Sprognævnet har 5 medlemmer, som udpeges af Naalakkersuisut¹ for 4 år ad gangen, efter indstilling fra: universitetet, Landsbiblioteket, Forfatterforeningen, Journalistforeningen og Tolke- og oversætterforeningen.²

Udførelse af Sprognævnets lovbundne opgaver

Samtlige opgaver eller aktiviteter, der har noget med Sprognævnet at gøre, skal vedtages af nævnet, før den egentlige løsning eller udvikling af opgaverne gennemføres af Oqaasileriffiks ansatte.

---

1 Grønlands Selvstyres regering.

2 Inatsisartutlov (Grønlands Parlament) nr. 5 af 1. juni 2017 om Grønlands Sprognævn.

Løste og færdigudviklede opgaver – inklusive opgaver af hastende karakter – skal fremlægges for Sprognævnet til godkendelse. Denne procedure sikrer, at Sprognævnets lovbestemte opgaver løses og dermed kan gøres tilgængelige for befolkningen og den offentlige administration. Når godkendelsen er sket, vil Oqaasileriffik sørge for at gøre det muligt, at alle får adgang til de produkter, der kommer ud af Sprognævnets og Oqaasileriffiks arbejde.

Fagterminologiudvikling – involverede parter

Udarbejdelsen af fagterminologi organiseres i dag ved at involvere tre forskellige parter – Oqaasileriffik, fagfolk og Sprognævnet. Oqaasileriffik laver forarbejdet – fagfolkene kvalitetssikrer, og Sprognævnet godkender.

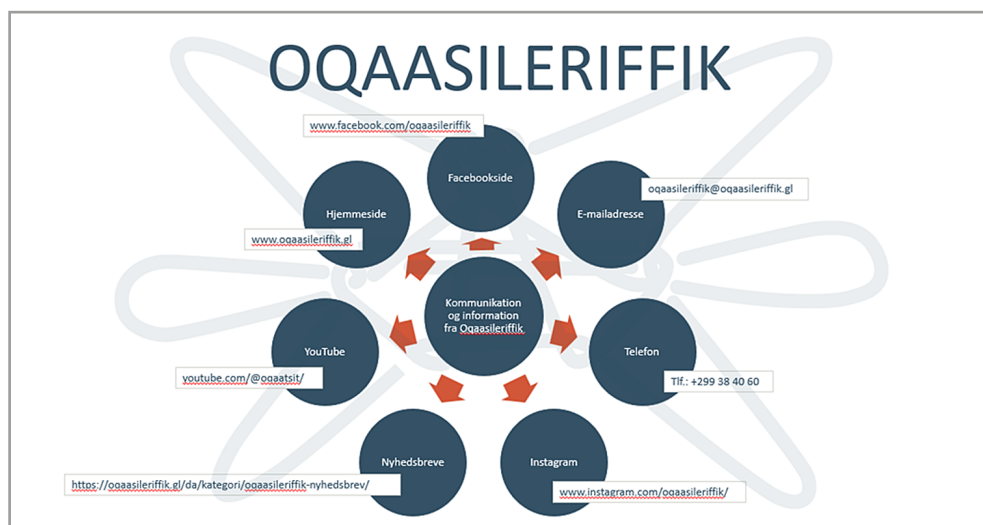
Forarbejdning af opgaver indebærer bl.a. planlægning, forberedelse og behandling. Inden forarbejdet begynder, afgør Sprognævnet prioriteringsopgaverne. Udviklingen sker i samarbejde imellem Oqaasileriffik og fagfolk. I slutningen af processen skal Sprognævnet inddrages, så det færdige produkt kan godkendes, inden det offentliggøres.

The screenshot shows a web interface for the public release of approved terms. At the top, it says "OFFENTLIGGØRELSE AF GODKENDTE TERMER". Below this is the logo for "Oqaasileriffik Grønlands Sprogsekretariat" and a small insect icon. The main heading is "Termer" and the subtitle is "Sprognævnets godkendte fagudtryk og termer". There is a search bar with the placeholder text "Indtast søgeord" and a "Søg" button. Below the search bar are links for "Udvidet søgning" and "Ryd". A list of letters "A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z Æ Ø Å" is provided for filtering terms. A URL "https://taaguutit.gl" is visible in the background. A disclaimer at the bottom states: "Vi gør opmærksom på at der kan være trykfejl m.m. Termbanken 'Taaguutaasivik' er under udvikling. Tilføjelser og fejlrrettelser foretages løbende."

Terminologiudvikling – proceduren, hvor fagfolkene indsamler termer

Selve fagterminologiudarbejdelsen kan ske på to forskellige måder, hvor den første indebærer, at fagfolkene selv tager initiativ til at opstarte fagtermer, og den anden er, hvor Oqaasileriffik står for termindsamlingen.

1. Proceduren, hvor fagfolkene indsamler fagtermerne.
2. Oqaasileriffik og fagfolkene mødes, hvor Oqaasileriffik rådgiver om termindsamlingen på fagområdet.
3. Fagfolkene indsamler de ikke-grønlandske (danske eller engelske) termer og faste vendinger, der vedrører det relevante fagområde, samt definitionerne og tilsvarende grønlandske termer, hvis dette er muligt.
4. Efter modtagelsen af fagtermerne fra fagfolk gennemgår Oqaasileriffik termerne:
  - a. Oqaasileriffik finder definitionerne og tilsvarende grønlandske termer på dem, såfremt disse ikke er blevet angivet af fagfolkene.
  - b. Oqaasileriffik undersøger de forskellige kilder (bøger, internettet, informanter m.m.) omkring de indsamlede termer for at sikre, at de angivne informationer er korrekte.
5. Efter Oqaasileriffiks gennemgang af termerne sendes disse tilbage til fagfolk, der skal kvalitetssikre informationernes korrekthed.
6. Sidste gennemgang og kvalitetssikring af termerne foretages i Oqaasileriffik, før fagtermerne sendes til godkendelse hos Sprognævnet.
7. Endelig godkendelse af termerne foretages af Sprognævnet (der har været tilfælde, hvor Sprognævnet ønskede, at termerne bearbejdes igen, så proceduren skulle gå om).
8. Efter godkendelse hos Sprognævnet offentliggøres termerne på Oqaasileriffiks hjemmeside og på taaguutit.gl³.

3 Termdatabase: <https://taaguutit.iterm.dk>.

Terminologiudvikling – proceduren, hvor Oqaasileriffik indsamler termer

Den anden procedure, hvor Oqaasileriffik står for termindsamlingen, foregår således:

1. Oqaasileriffik indsamler de ikke-grønlandske (danske eller engelske) termer og faste vendinger, der vedrører det relevante fagområde, hvor definitioner så vidt muligt også medtages.
2. Det skal undersøges i forskellige kilder (bøger, internettet, informanter m.m.), om der findes grønlandske termer brugt blandt fagfolk, som svarer til de ikke-grønlandske termer.
3. Standardiseringen af termerne skal ske i samarbejde med fagfolk (i de fleste tilfælde findes der flere forskellige tilsvarende grønlandske termer, der anvendes blandt fagfolk) i det pågældende fagområde, og fagfolkenes skal kvalitetssikre termerne samt definitionerne.
Med hensyn til de termer, hvor definitioner mangler, kan fagfolkene udarbejde disse. Det kan forekomme, at Oqaasileriffik selv vælger de mest egnede grønlandske termer, der skal til godkendelse hos Sprognævnet ved hjælp af definitionerne, når inddragelsen af fagfolk ikke har været mulig.
4. En sidste gennemgang og kvalitetssikring af termerne sker hos Oqaasileriffik. I nogle tilfælde oversættes definitionerne til grønlandsk på Oqaasileriffik før fagtermerne sendes til godkendelse hos Sprognævnet. Oversættelse af definitioner til grønlandsk kan også ske, efter at Sprognævnet har godkendt termerne.
5. Dernæst følger godkendelse af termerne hos Sprognævnet (der har været tilfælde, hvor Sprognævnet ønskede, at termerne skulle bearbejdes igen).
6. Efter godkendelse hos Sprognævnet offentliggøres termerne på Oqaasileriffiks hjemmeside og på taaguutit.gl.

Terminologiaktiviteter i Oqaasileriffik

I 2021:

- **24.124** termer indtastet i **i-Term**. Ud af disse var 4.644 godkendte termer i løbet af årene op til 2021 af Sprognævnet.
- Taaguutaasivik (taaguutit.gl - termbanken for godkendte termer af Grønlands Sprognævn) blev offentligt tilgængelig.
- **Fodboldtermerne** bearbejdes. De skulle sendes til godkendelse hos Sprognævnet.

- **Matematiktermerne** bearbejdes. De skulle sendes til godkendelse hos Sprognævnet.
- Gennemgang af **Naturinstituttets fagtermer**, der blev indsamlet af fageksperter.
- Indsamling af **juridiske termer**.
- Gennemgang af termer, der vedrører **MitID**.
- Gennemgang af emneord fra **Grønlands Landsbibliotek**.

I 2022:

- Bearbejdning af **fodboldtermerne**, der skulle sendes til godkendelse hos Sprognævnet.
- Bearbejdning af **matematiktermer** i samarbejde med fageksperter fra Uddannelsesstyrelsen.
- Gennemgang af fagtermer, der anvendes i **Naturinstituttet**. Disse termer er indsamlet og bearbejdet af medarbejderne i Naturinstituttet.
- Indsamling af **juridiske termer**.
- Gennemgang af termer, der anvendes i forbindelse med **MitID**.
- Gennemgang og bearbejdning af emneord fra **Grønlands Landsbibliotek**.

Sprognævnets terminologiaktiviteter

I 2021:

- Udarbejdelse af prioriteringsliste for årene 2021-2024, der skal behandles af Sprognævnet.
- Udarbejdelse af strategi- og handlingsplan for årene 2021-2024 i samarbejde med Oqaasileriffik, herunder strategiplan vedr. terminologiudvikling.
- Fastsættelse af en terminologisk metode hos Sprognævnet og udarbejdelse af godkendelsesprincipper af termer.
- Gennemgang af **fodboldtermerne**, hvor **129** termer blev godkendt.
- Gennemgang af **matematiktermerne**, hvor **524** termer blev godkendt.

I 2022:

- Gennemgang af fagtermer i:
  - **matematik**,
  - **fodbold** og
  - **grønlandsk grammatik**.
- I alt blev 1.992 termer gennemgået af Sprognævnet i 2022, og ud af disse blev 698 termer godkendt, og
- **67** termer blev ophævet som godkendt.

Summary

Oqaasileriffik (The Language Secretariat of Greenland) is a secretariat for both Oqaasiliortut (The Greenland Language Council) and Nunat Aqqinik Aalajangiisartut (The Greenland Place Names Committee). We also develop Greenlandic language technology, and in addition, we must serve the Greenlandic media houses on their use of the Greenlandic language. There are four primary areas of work in Oqaasileriffik, they are terminology development and personal names area, the language technology area with corpus collection and development of technical language aids as undercategories. At last, there are language services area and the place names area.

The terminological method followed by Oqaasiliortut is different from the other Nordic countries. The need for terminology is huge, there is a lack of Greenlandic technical terms in many areas, and resources are limited. For that reason, the method is adapted to the Greenlandic language situation.

Referencer

Inatsisartutlov (Grønlands Parlament Lov) nr. 5. af 1. juni 2017 om Grønlands Sprognævn. Hentet den 14.09.23.

Termdatabase: <https://taaguutit.iterm.dk/?lang=da>

Forfatter

Tuperna Møller er AC-fuldmægtig i Oqaasileriffik. Til hverdag arbejder hun med terminologi på fuldtid. Pt. er Tuperna repræsentant for Oqaasileriffik i Nordterms styregruppe og har været det siden 2021.

Nøgleord

terminologiudvikling, den terminologiske metode, terminologiudviklingsprocessen

Bibliografiske oplysninger

Møller, Tuperna, 2024: Terminologiudvikling i Grønland.

I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 185-191.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Terminologiarbete inom ramen för regeringsuppdrag på E-hälsomyndigheten

Helena Nilsson & Vivéca Busck Håkans

E-hälsomyndigheten är en expertmyndighet i frågor som rör e-hälsa och har en central roll i den framväxande nationella digitala infrastrukturen för hälsa, vård och omsorg i Sverige. Inom vård- och omsorgssektorn är arbetet med definitioner av begrepp decentraliserat. På grund av digitaliseringen i vård- och omsorgssektorn behöver definitioner av termer ske i överenskommelse mellan olika aktörer och sektorer så att det blir möjligt att utbyta information över organisationsgränser med bibehållen mening och sammanhang.

E-hälsomyndigheten har i två olika regeringsuppdrag – Grunddatadomän Hälsa, vård och omsorg och Nationella gemensamma specifikationer – arbetat systematiskt med att definiera termer i samarbete med terminologisk expertis.

Faktorer som gjorde definitionsarbetet framgångsrikt är att det finns enighet om vilka termer som behövde definieras och att arbetsgrupperna hade såväl terminologisk kompetens som expertis inom sjukvård och omsorg. Arbetet genomfördes iterativt, vilket gjorde att åsikter från organisationer i berörda sektorer kunde införlivas i materialet. Resultatet är publicerat och definitionerna används i olika kanaler såsom officiella webbsidor och rapporter.

Bakgrund

Inom sektorn för hälso- och sjukvård och socialtjänst är arbetet med definitioner av termer decentraliserat. Varje aktör och verksamhet har tagit fram sina egna definitioner som ibland bara är en förklaring till vad som avses. Med anledning av digitaliseringen i samhället behöver definitioner av termer stämma överens mellan olika aktörer och verksamheter så det blir möjligt att utbyta information över organisatoriska gränser med bibehållen mening och sammanhang. I dag saknas i stort samordning och samsyn kring olika termer och definitioner; ett behov av att ensa termer och definitioner har vuxit fram.

E-hälsomyndigheten har arbetat systematiskt med att definiera termer tillsammans med terminologisk kompetens i regeringsuppdragen Grunddatadomän Hälsa, vård och omsorg och Nationella gemensamma specifikationer (NGS).

Grunddatadomän Hälsa, vård och omsorg

Ett antal myndigheter, bland annat E-hälsomyndigheten, arbetar tillsammans för att etablera en förvaltningsgemensam digital infrastruktur för informationsutbyte ”Ena” – Sveriges digitala infrastruktur. Myndigheten för digital förvaltning (Digg) är infrastrukturansvarig och leder arbetet. Arbetet görs inom ramen för ett regeringsuppdrag, där några särskilt utpekade myndigheter arbetar för att öka Sveriges förmåga till informationsutbyte och skapa en mer ändamålsenlig och effektiv hantering och samordning av information. Infrastrukturen omfattar bland annat ett ramverk för nationella grunddata och delar in olika sektorer i så kallade grunddatadomäner.

I Sverige finns i dag fem olika grunddatadomäner. En grunddatadomän är specifik för en sektor i Sverige. E-hälsomyndigheten har sedan maj 2022 uppdraget att vara ansvarig myndighet för domänen för nationella grunddata för sektorn Hälsa, vård och omsorg. Arbetet med grunddatadomänen Hälsa, vård och omsorg är i en inledande utvecklingsfas och ska tillgodose samhällets behov av grundläggande uppgifter kring hälsa, vård och omsorg. Uppgifterna ska i första hand avse områdena organisation, tjänster, produkter och personal inom vård och omsorg.

Definitionsarbetet inom grunddatadomänen Hälsa, vård och omsorg har bedrivits tillsammans med de andra myndigheterna som ansvarar för varsin domän: Skatteverket, Bolagsverket, Lantmäteriet och Trafikverket, samt med Myndigheten för digital förvaltning (Digg) som samordnande kraft.

Tillsammans arbetade vi fram följande termer med definitioner:

nationella grunddata

utpekade data inom offentlig förvaltning som flera aktörer har behov av, som ger samhällsnytta och som genom överenskommelse bedömts följa Ramverk för nationella grunddata

grunddatadomän, domän för nationella grunddata

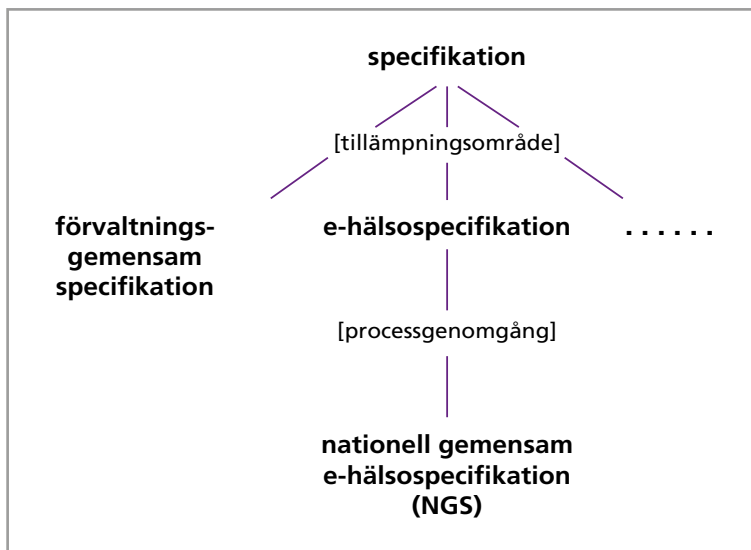
specificerat område där samordnad och överenskommen hantering av nationella grunddata sker

NGS-tjänsten (Nationella gemensamma specifikationer)

NGS-tjänsten är en kvalitetssäkrad katalog med uppgifter om e-hälsospecifikationer och är sedan oktober 2021 en reguljär verksamhet på E-hälsomyndigheten.

I NGS-tjänsten kan den som arbetar med informationsutbyte inom hälso- och sjukvård och socialtjänst hitta och dela uppgifter om e-hälsospecifikationer. De centrala delarna av arbetet med tjänsten handlar om att tillgängliggöra e-hälsospecifikationer, agera kompetenscenter för sektorn samt samverka och samarbeta med aktörer inom området. I arbetet ingår också att främja utveckling och användning av nationella gemensamma e-hälsospecifikationer (NGS). Nationella gemensamma e-hälsospecifikationer är överenskommelser om hur standarder ska användas i olika situationer för att underlätta informationsutbyte inom och mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst. E-hälsospecifikationer av nationellt intresse kan genomgå en kvalitetssäkringsprocess och få status som nationell och gemensam e-hälsospecifikation NGS.

Termer och definitioner togs fram inom regeringsuppdraget och skickades ut på en riktad remiss till regioner, nationella organisationer och statliga myndigheter. Vi arbetade också fram ett begreppsdiagram för att underlätta förståelsen för hur de olika begreppen förhåller sig till varandra, se figur 1.

Figur 1. Begreppsdiagram.

Här följer de termer och definitioner som vi kom fram till:

specifikation, strukturerad beskrivning av krav och regler för informationsutbyte eller dokumentation, inom eller mellan informationssystem, som är tillräckligt detaljerade för att kunna tillämpas entydigt

e-hälsospecifikation, för tillämpning inom hälso- och sjukvård och socialtjänst och angränsande områden

nationell gemensam e-hälsospecifikation som motsvarar ett behov som delas av aktörer, och som efter en genomgången formell process har funnits vara nationellt tillämplig

Framgångsfaktorer i arbetet med definitioner

Framgångsfaktorer som gjort att definitionsarbetet blev användbart är bland annat att det fanns en samstämmighet om behovet av tydliga definitioner. I arbetsgrupperna var kompetensen blandad med fokus på både terminologi och sakkunskap. Arbetet bedrevs iterativt, vilket ledde till att åsikter från sektorn kunde arbetas in i materialet. Resultatet har publicerats och definitionerna användes i olika kanaler såsom webbsidor och rapporter.

Nyttor

Den största nyttan med arbetet är att vi fått stabila och tydliga definitioner som är i praktisk användning och som går att återanvända även inom andra samhällssektorer. Det har gjort att myndigheten får ökad trovärdighet i de här två uppdragen men även i andra uppdrag. Sektorn för hälsa, vård och omsorg har fått ökat samförstånd, och en gemensam bild om de definierade termerna och kunskap sprids till andra.

Utmaningar

Det finns inga framgångar utan utmaningar. E-hälsomyndigheten har ingen egen publik termkatalog utan de definitioner som tagits fram inom ramen för olika uppdrag har dokumenterats i uppdragens respektive rapporter. Möjliga vägar framåt vore att publicera resultatet av terminologiarbetet i till exempel Socialstyrelsens termbank, Rikstermbanken eller i en funktion på dataportal.se.

En annan utmaning är att det saknas en samordning kring vilka termer och definitioner som behövs lokalt, regionalt och statligt. Det är inte helt tydligt vem som ska göra vad, och fördelning av arbetet mellan olika aktörer behöver göras så att samma termer inte definieras fler gånger.

I en vardag med hårt pressade organisationer tycker man sig inte ha tiden att definiera termerna på ett terminologiskt vis. I stället finns tron att det räcker med att beskriva vad som menas i ett visst syfte eller sammanhang. Detta leder till att det inte finns definitioner som är beständiga över tid och det skapar förvirring när definitioner ändras.

Summary

The Swedish eHealth Agency is an expert authority on issues related to e-health and has a central role in the emerging national digital infrastructure for health, healthcare and welfare in Sweden. Within the healthcare and social care sector, work on definitions of terms is decentralized. Due to the digitization in society, definitions of terms need to be agreed upon by different actors and sectors so that it becomes possible to exchange information across organizational boundaries while retaining meaning and context.

The Swedish eHealth Agency has, in two different government assignments, Basic Data Domain Health, Healthcare, Welfare and National Common Specifications, worked systematically to define terms in collaboration with terminological expertise.

Factors that made the work on definitions successful was that there was consensus as to which terms needed to be defined and that the work groups had terminological competence as well as expertise in healthcare and welfare. The work was conducted iteratively, which allowed opinions from above sectors being incorporated into the material. The result is published and the definitions are used in various channels such as official web pages and reports.

Referenser

E-hälsomyndigheten, 2023. *Kompletterande ramverk med strategisk plan för grunddatadomän Hälsa, vård och omsorg, version 1.0*. Dnr 2022/03230.

E-hälsomyndigheten, 2021. *Uppdrag att tillgängliggöra och förvalta nationella gemensamma specifikationer*. Slutrapport, regeringsuppdrag S2019/01521/FS. Hämtat 15.3.2024: https://www.ehalsomyndigheten.se/globalassets/ehm/2_yrkesverksam/ngs/slutrapport_210930_tillgangliggora_och-forvalta_gemensamma_specifikationer.pdf

Författare

Helena Nilsson är legitimerad sjuksköterska och hälsoinformatiker samt leder arbetet med Grunddatadomän Hälsa, vård och omsorg.

Vivéca Busck Håkans är legitimerad sjuksköterska och statsvetare samt leder arbetet med NGS-tjänsten.

Båda arbetar som utredare på E-hälsomyndigheten och tillsammans har de stor erfarenhet och kompetens inom informatik, kliniskt arbete, omvårdnadsdokumentation samt förvaltning av journalsystem.

Nyckelord

E-hälsomyndigheten, grunddatadomän, NGS-tjänsten, definitioner

Bibliografiske oplysninger

Nilsson, Helena & Vivéca Busck Håkans, 2024: Terminologiarbete inom ramen för regeringsuppdrag på E-hälsomyndigheten. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 192-197.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Favorit i repris? Eller: Vad har hänt med "terminologi" på tjugo år?

Henrik Nilsson & Helena Palm

På en konferens 2004 föreläste vi om termer som då var på modet för att beskriva terminologiarbete. Efter nästan tjugo år blickar vi nu tillbaka och jämför dåtid med nutid. Vilka termer är på modet i dag? Hur påverkas terminologens yrkesroll av trender som "bråttomsambället", digitalisering och AI, kränkthet och politiskt korrekt språk? Vi blandar fakta och referenser med tyckande och tänkande, och vår bevisföring är anekdotisk och delvis motsägelsefull. Vi vill därför understryka att våra enda vetenskapliga anspråk är att vi hoppas att några av iakttagelserna och funderingarna ska kunna ge idéer till ny forskning.

För tjugo år sedan var ontologier heta ...

När vi 2004 bjöds in till heldagskonferensen "Ontologier i arbete – språket som grund för framtida IT-utveckling" som anordnades av W3C Sverige var termen *ontologi* på väg att bli riktigt het i Sverige. Vilket eller vilka begrepp som låg bakom den var däremot inte helt tydligt. Konferensen i allmänhet, och kanske vårt föredrag i synnerhet, visade på behovet av en verklig diskussion om begreppet och dess förhållande till närliggande begrepp. Vi lyfte fram termer som *tesaurus*, *taxonomi*, *kontrollerad ordlista*, *kontrollerad vokabulär* – och förstas *terminologi*.

... men kanske inte på samma sätt i dag

Kanske lyfte aldrig den nödvändiga begreppsdiskussionen, för i dag är *ontologi* inte på samma sätt ett modeord, framför allt inte inom det praktiska terminologiarbetet i Sverige. I dag hör termen framför allt hemma i it-utvecklingsprojekt och inom forskningen, och inte lika ofta i "vanliga" terminologiprojekt. Kanske är *ontologi* inte längre lika spännande att tala om, eller så har uttrycket helt enkelt fått stå tillbaka till förmån för termer som mer tydligt har med data och struktur att göra. Sådana termer, som *informatik*, *klassifikation*, *kodverk* och *urval*, har blivit vardagsmat, åtminstone inom hälso- och sjukvårdens område, där vi båda verkat under lång tid (se de Keizer et al., 2000).

Begreppet bakom termen *terminologi* vidgas

Tittar vi på terminologins egen terminologi är det lätt att slå fast att termer som *begrepp*, *begreppsanalys*, *definition* och *terminologi* fortfarande är väl använda och centrala. Som terminolog vill man förstås gärna förklara det med att dessa grundbegrepp är utredda och definierade sedan många år och att terminologins metoder fortfarande är relevanta och fungerar. Men hur självsäkra kan vi vara? Ett utdrag ur boken "Medicinsk informatik" (Petersson et al. 2021, s. 49) får illustrera att det kanske trots allt blivit svårare att förstå vad just terminologi innebär i dag: "[Terminologiområdet är] svåravgränsat men brukar innefatta ett antal aktiviteter och artefakter". Som exempel på aktiviteter nämns normering av språkbruk och arbete med – just det! – ontologier. Illustrativt är också att exemplen på artefakter är kataloger med koder och klassifikationer, inte ordlistor med definitioner.

I vissa standarder¹ nämner definitioner av *terminologi* också explicit koder och klassifikationer, och ibland inkluderas till och med kravet på maskinläsbarhet. Så fast termen *terminologi* består, har den allt oftare kommit att stå för något annat (bredare) än det som terminologen ser framför sig².

Standarderna med vidgade definitioner av *terminologi* har utvecklats av andra kommittéer än "terminologikommittén" ISO/TC 37. Att man särskilt inom it och hälsoinformatik känt sig nödgad att utveckla egna standarder med egna definitioner är ett intressant fenomen som påverkar terminologiarbetet (jfr Elkin, 2012). För en terminolog som arbetar inom många fackområden kan det vara utmanande om uppfattningen om själva kärnbegreppet *terminologi* varierar. På ett mer övergripande plan finns också risken att tidigare gjort arbete inte återanvänds, utan att hjulet återuppfins – lite förändrat – i ytterligare en standard, nästa gång behovet att bringa reda i språk och struktur uppstår.

Minskade motsättningar och olika fokus i begreppstetraedern

En annan sak som kan ha påverkat terminologin är att det finns fler yrkesgrupper än terminologen som har till uppgift att analysera "världen" och dess språkliga uttryck. Modellerare, informatiker och it-arkitekter arbetar alla med att dela upp och sortera begrepp, informationsmängder eller verklighetens referenter, beskriva deras särskiljande kännetecken och diskutera vilka etiketter eller benämningar de bör ha. För tjugo år sedan var det ibland motsättningar

1 ISO 17117-1, ISO/IEC DIS 5394 m.fl.

2 terminologi: uppsättning benämningar som hör till ett fackspråk (ur *Terminologins terminologi*, Nordterm, u.å.)

mellan framför allt terminologer och modellerare, som båda var övertygade om att deras metod var överlägsen för att skapa ordning och reda. I dag upplever vi, glädjande nog, att motsättningarna är mycket mindre och att yrkesgrupperna arbetar alltmer tillsammans eller sida vid sida. Vid ett möte 2022 med en förening för informationsarkitekter framkom många likheter mellan yrkena – och de själva klassificerade sig som "barfoterminologer" med stort intresse för att lära mer om terminologi. Kanske har alla insett att det finns jobb nog för flera olika inriktningar, eller så är det bara tiden och samexistensen som sakta slipat av kanterna på tidigare konflikter. Samarbete fördjupar också förståelsen för andras sätt att tänka, vilket kan vara utvecklande och skärpa den egna analysen, även om det kan göra att invand terminologi behöver omprövas. Men att fler (nya) yrkeskategorier arbetar med terminologi gör inte behovet av *terminolog* som yrkestitel mindre relevant, utan kanske snarare tvärtom.

Därför kan det vara intressant att reflektera över vad som skiljer sig mellan exempelvis en terminologs och en modellerares sätt att närma sig uppgiften att bringa reda i världen och dess uttryck. Begreppstetraedern och dess fyra hörn är en bra utgångspunkt för dessa reflektioner.

Traditionellt terminologiarbete har som bekant sin tyngdpunkt i begreppet och dess särskiljande kännetecken. Det är begreppet som benämns med en term (eller flera), och beskrivs med en definition, vilket hjälper till att kategorisera och hantera verklighetens referenter (som varit utgångspunkt för det skapade begreppet).

I modellering eller informatikarbete är det snarare verklighetens företeelser i sig, referenterna, instanserna, som är i fokus, och som benämns och beskrivs. Begreppsanalys och begreppsmodeller kan vara en del av arbetet, men de är i allmänhet steg på vägen mot ett resultat som sorterar referenterna. Tydligast märks detta när en organisation ska modellera sin egen verksamhet. Ofta är arbetet avgränsat till hur just den organisationen hanterar sin information, sina referenter. Resultatet av referentcentrerat arbete kan vara till stor nytta i en specifik kontext, men det kan uppstå svårigheter när det ska tillämpas mer generellt. I de fall modellering syftar till att beskriva en bredare verklighet kan samarbete med terminologer underlätta generaliseringen.

Som nämnts ovan har vi också på senare år sett en vidgning av synen på vad som är en term. Detta märks kanske främst i framväxten av termbanker. Den klassiskt skolade terminologen kan bli överraskad över vad som går att hitta i det som kallas *termbank*. Åtminstone inom hälso- och sjukvård finns här allt från "vanliga" termposter till systemrelaterade uttryck, namn på journalsystems ingående delar, översättningssträngar, symboler och kodverk. Ett

pragmatiskt förhållningssätt till termbanker (och även till ordlistor på webbplatser) kan vara att det som användarna (eller webbplatsbesökarna) letar efter ska finnas där. Samtidigt undrar vi om det kan finnas risker för otydlighet om termen kommer för mycket i fokus och "allt" betraktas som termer.

Vissa discipliner har också utvecklat metoder för begreppsanalys (som till exempel Walker och Avant, 1994, inom omvårdnad), men dessa har ibland kritiserats för att inte enbart ha begreppet i fokus för sina analyser (Nuopponen, 2010).

Även själva terminologiarbetet påverkas

Fokus på teknik och it har alltså påverkat terminologin men också terminologiarbetet. I dag görs ibland uppdelningen i "semantisk terminolog" och "teknisk terminolog". Det "semantiska" arbetet handlar ibland oftare om att *benämna* begrepp (termerna) och mindre om att *reda ut* begrepp (definitioner). En sådan utveckling, kombinerat med den ofta förekommande uppfattningen att "alla kan språk" kan göra att terminologen blir mer av språkexpert, mindre av begreppsanalytiker och därmed oftare nödgad att motivera sin medverkan och specialkunskap (se vidare Nilsson och Testi, 2024, i denna volym). Det kan kanske också ha att göra med en "förnördning" som avspeglar sig i språket. Uttryck som tidigare varit vigda åt yrkesutövare smyger sig till exempel ofta in i allas matlagning och hemreovering och blir språkligt allmängods.

I detta sammanhang är det extra roligt att forskning om terminologen och dennes yrkesroll kommit igång. Byrman och Nord (2022) har till exempel visat hur terminologen fungerar som både en fåraherde som samlar ihop expertflocken när de kommer på avvägar och en grindvakt som ställer kontrollfrågor och släpper igenom det färdiga resultatet.

Bråttsamhället är en utmaning för terminologen

Vi lever i dag i ett bråttsamhälle med krav på snabba, tidsatta och mätbara leveranser. Det händer att man som terminolog känner sig uppgiven när terminologiarbetet med sitt fokus på djupdykningar och eftertanke betraktas som en bromskloss eller som onödigt tidsspillan. Ganska ofta är det också något annat än strävan efter tydlighet och struktur som styr språkbruket – politiska beslut, kravet på tillgänglighet eller allmänspråklig begriplighet, (dåliga) definitioner i lagar och föreskrifter eller förutsättningarna i tekniska system. Men det gäller att inte ge upp, utan att så snabbt som möjligt analysera var ett terminologiskt tänkande kan ge bästa möjliga utdelning. I vissa fall kan det handla om att tydligt och stringent kunna förklara varför terminolo-

gin inom ett område är svårutredd, i andra fall om att bidra till att resultatet av ett teknikstyrkt terminologiarbete blir så användbart som möjligt utifrån de faktiska förutsättningarna. Ibland behöver terminologen lyfta blicken högre än vanligt och utmana sina egna invanda föreställningar om vad som är ett bra arbete och ett bra resultat.

Definitioner är inte alltid lösningen

Det är vår känsla att önskan att ”reda ut begreppen” generellt blivit starkare under senare år. Detta borde vara glädjande, eftersom det självklart sitter i terminologens ryggmärg att den som vill bringa reda i ett komplicerat område bör fundera över områdets terminologi. Men det finns en risk med att utgå från att det alltid är begreppsanalys och definitioner som är lösningen när ett områdes språkbruk är komplicerat. I verkligheten kan utmaningarna ligga på en annan nivå, och det finns en rad faktorer som påverkar begreppens definierbarhet.

Exempelvis kan otydlighet i organisationen resultera i ett otydligt språk, och där hjälper sällan ordlistor mot det verkliga problemet. Det förekommer också att de ord som ställer till med problem inom ett område snarare är allmänord än facktermer, och då kan andra typer av beskrivningar och förklaringar vara mer hjälpsamma än definitioner.

Ibland blir definitionerna för lika termerna och helt enkelt intetsägande och ibland påverkas möjligheten att definiera begreppen stringent av att termerna skapas först, gärna på grund av politiska beslut eller lagstiftning. Termer som letar sig in i fackspråket den vägen tenderar att bli vaga, och ofta görs inte en nödvändig terminologisk konsekvensbedömning. Ämnesexperter känner kanske inte igen den politiska terminologin från början, men blir tvungna att anamma den för att få anslag eller för att hänga med i debatten. På så vis etableras termerna ”bakvägen”, kopplade till luddiga och svårdefinierade begrepp. Ännu svårare kan det bli om personer som inte är ämnesexperter bestämmer sig för att definiera begreppen utifrån sina perspektiv.

Det gäller att inse att den terminologiska analysen inte alltid behöver (eller ens kan) landa i klagörande definitioner eller begreppsdiagram. Att identifiera roten till den språkliga förvirringen är ett lika gott resultat, bara klagörande på ett annat sätt. Därför vill vi mana till eftertanke innan ryggmärgsreflexen att definiera begreppen slår till. På så sätt kan terminologen göra ännu större nytta. Fastna med andra ord inte i utgångspunkten att terminologiarbete bara kan gå till på ett enda sätt och alltid har ett och samma resultat. Använd gärna de frågor som Boverket (2023, s. 9) formulerat om nyttan med en definition:

- I vilken process uppstår problem med termen?
- Vad är problemet och är det omfattande?
- Löser en definition problemet? Går det att formulera en definition som löser problemet?
- Skapas nya problem med en definition?
- Finns det andra lösningar än definition?

Tekniken tvingar fram strategiskt tänkande

Till terminologens frustration styr tekniken allt oftare språkets möjligheter. Återigen hämtar vi ett exempel från hälso- och sjukvården: På många håll i Sverige pågår i dag ett arbete med att byta ut gamla journalsystem mot nya, moderna vårdinformationssystem. När detta arbete påbörjades för ett tiotal år sedan var förhoppningarna stora att det skulle innebära betydande möjligheter att förbättra både terminologi och informationsstruktur. I takt med att upphandlingar och konfigurationer gick framåt visade det sig dock att systemens utformning inte tillät alla de förändringar som verksamheten önskade. Ibland hade också strukturen från utländska sjukvårdssystem varit en så tydlig utgångspunkt för systemen att det inte gick att anpassa dem helt till svenska förhållanden. Dessutom är tiden för anpassning knapp, och införande- och utrullningsprojekten knacker på dörren innan terminologiarbetet hunnit bottna. Ibland väljs en term till synes på måfå för att det är bråttom, och sedan går den inte att ändra på, särskilt inte sedan programkoden "frysts".

I många fall har terminologins principer behövt stryka på foten. Terminologen måste därför tänka strategiskt för att ha möjlighet att påverka:

1. Vad är önskemålen om struktur och terminologi för framtidens behov?
2. Vad är möjligt att göra med systemen i dag?
3. Vilka vägval är tillräckligt bra i dag – utan att de ställer till det för framtidens önskemål?

Terminologer och informatiker har gjort och gör fortfarande ett jättejobb för att de nya systemens anpassning till svenska förhållanden ska bli så bra som möjligt efter förutsättningarna. I vissa delar av landet har också ett långsiktigt arbete påbörjats för att de system som kommer i ytterligare nästa generation ska få en bättre struktur i grunden. Det är stort och modigt att jobba så.

I verkligheten har terminologen sällan utslagsrösten om dagens vägval, men påverkansmöjligheterna är ändå större än de kan kännas i stunden. Men får ändå maskinen, med sin allt vassare intelligens, utslagsrösten på sikt?

Går det att tämja AI?

AI-verktygens utveckling går allt snabbare, och på sikt finns risken att de svar som ChatGPT och dess efterföljare ger blir tillräckligt bra för att terminologen ska konkurreras ut. Går det att tämja AI, så att det blir ett verktyg som höjer kvaliteten i och effektiviserar terminologens arbete?

Karsch (2023) och Reineke (2023) beskriver hur ChatGPT kan fungera i terminologiarbetet och lyfter särskilt fram de kreativa delarna av arbetet, till exempel att få uppslag till nya termer. Nyare terminologihanteringssystem har redan integrerat funktionen att generera definitioner och förklaringar utifrån användarens promptar (frågor till verktyget). Andra användningsområden är excerpering av termer ur större textmängder, även på mer än ett språk. På ett helt nytt sätt går det att få fram en strukturerad överblick över det samlade ve-tandet inom ett visst fackområde, till och med som hierarkier och diagram. Än så länge är det svårare att få fram tydliga källhänvisningar, eftersom verktygen primärt är tänkta att kondensera och inte direktcitera text.

Den mänskliga terminologen är alltså (än så länge) viktig för kvaliteten i slutresultatet, men det är uppenbart att rätt använda AI-verktyg kan vara till god hjälp för att effektivisera arbetet. Jämförelsen med maskinöversättning ligger nära till hands – översättaren har inte blivit överflödig, men arbetsuppgifterna har i vissa sammanhang skiftat från översättning till efterredigering (*post-editing*) av maskinöversatta texter.

Mer terminologiarbete på myndigheterna

Vid sidan av den tekniska utvecklingen vill vi även lyfta den svenska språk-lagen (SFS 2009:600), vars tolfte paragraf påverkat senare års terminologiarbete: ”Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas.” Den terminologiska medvetenheten kan sägas ha ökat, och i dag har många myndigheter anställda som arbetar med terminologi. Själva titeln *terminolog* används inte alltid; snarare handlar det om personer med språkligt ansvar eller om personer som arbetar med it- och verksamhetsutveckling (modellerare, arkitekter etc.). Några myndigheter har varit och är fortsatt drivande inom sina områden, till exempel Socialstyrelsen och Försäkringskassan. Ett annat, aktuellt exempel är Boverket, som på regeringsuppdrag nyligen skapat Begreppsbanken för byggrelaterad terminologi. I alla dessa fall rör det sig om vertikalt terminologiarbete, inom den egna myndigheten, men med horisontal potential.

Men det finns också exempel på horisontalt terminologiarbete, samarbete över myndighetsgränserna. Här är den myndighetstermgrupp som bildades av Isof 2022 (Hansson 2022; Hjertén Soltancharkari och Hansson, 2024, i denna

volym) särskilt värd att lyfta fram. Gruppen bestod av representanter från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Polisen, Skatteverket och Socialstyrelsen, och bland deltagarna fanns språkvårdare, terminologer, verksamhetsutvecklare och översättare. Arbetet resulterade i en ordlista med myndighetsövergripande termer på flera språk (svenska, engelska, finska, arabiska och romska)³. Ett annat exempel är Hållbarhetstermgruppen⁴, där ett vertikalt, områdesspecifikt fokus kombineras med horisontalt deltagande av olika professioner från flera fackområden. Och i ”Semantikprojektet” (Arbetsförmedlingen 2023, s. 7), där flera myndigheter medverkade, konstaterades följande:

”Fackspråk förändras med tiden och kan ligga bortom det som är nåbart med resurser som tillsätts för att ta fram gemensamma begreppslistor. Vilket inte hindrar värdet i att utveckla teknik och lösningar som underlättar både arbetet med och tillgängligheten till sådana begreppslistor.”

Språkrådet genomförde 2022 en myndighetsenkät om översättning, tolkning och terminologi (Hansson 2022). Enkäten visade att många arbetar med terminologi, och att resultatet, mestadels enspråkiga svenska ordlistor, lagras som filer internt och ibland publiceras externt. Särskilda verktyg och termbankar är dock sällsynta och få uppgav att de även publicerat i Rikstermbanken. Nästan 80 % av dem som inte publicerat några ordlistor svarar att orsaken är brist på resurser och tid. Att resten inte säger sig ha sett några behov är intressant och motsäger möjligen trenden om ökad medvetenhet på myndigheterna. Men kanske går utvecklingen bara långsamt – det är svårt att avgöra eftersom vi saknar motsvarande uppgifter från före språklagens tid.

Vissa myndigheter (som Boverket) anger regeringsuppdrag som anledning till sitt terminologiarbete, men det mesta tycks göras av tillgänglighets- och begriplighetsskäl. Detta visar på det närmande som skett mellan terminologiarbete och klarspråksarbete under de senaste 20 åren. Om det då handlade om att undvika termer, är strävan i dag att använda tydliga termer och definitioner för att uppnå ett ”vårdat, enkelt och begripligt” språk – kravet från språklagens elfte paragraf.

På enkätfrågan om vad som skulle kunna underlätta terminologiarbetet svarade mer än hälften utbildning, följt av samarbete, tekniska hjälpmedel och terminologikonsulter⁵. Behovet av utbildning framkom även under svarsalternativet ”Annat”:

3 Den resulterande *Myndighetstermlistan* finns sökbar via Rikstermbanken (www.rikstermbanken.se)

4 Se <https://www.isof.se/vart-uppdrag/samarbeten/hallbarhetstermgruppen> och Hanell i denna volym.

5 Mer om terminologikonsulter finns att läsa i Nilsson och Testi i denna volym.

”Skulle gärna se att det fanns någon typ av ämnesoberoende ’utbildningspaket’ som lärare kunde använda i sina kurser för att ge studenter förståelse för hur viktigt termarbete är.”

Utbildning i terminologi – då- och nuläge

Trots eventuell ökad efterfrågan på utbildning saknas i dag – precis som 2004 – en regelrätt, längre terminologutbildning på akademisk nivå i Sverige. Detta är inte unikt för Sverige. I de flesta länder (med undantag för bland annat Finland, Portugal och Spanien) ingår terminologilära snarare i utbildningar av andra professioner, till exempel tolkar, översättare och språkkonsulter.

Utbudet av fristående kurser har dock ökat något. Linnéuniversitetet i Växjö har till exempel de senaste åren utvecklat en fristående kurs i terminologi på avancerad nivå och även etablerat ett centrum för fackspråk. För våren 2024 finns också flera kurser i fackspråk och terminologi, vid Uppsala universitet, Stockholms universitet och Göteborgs universitet.

Kanske är helt enkelt den mest effektiva utbildningen en terminologisk påbyggnad som kompletterar annan utbildning eller arbetslivserfarenhet. Våra egna erfarenheter som ansvariga för kortare terminologikurser pekar på att det är ett bra sätt att fånga upp och vidareutveckla den terminologiska medvetenheten och det terminologiska tänkandet som vi träffat på hos många andra än ”språkmänniskor” och utbildade terminologer.

I kränkthetens tidevarv

Avslutningsvis vill vi ta upp en trend som kan vara lite känslig. Politisk korrekthet och rädsla för att kränka letar sig in i terminologiarbetet på ett sätt som kan försvåra terminologisk tydlighet. Ett exempel är det så kallade person först-språket (Lind Palicki 2021), alltså uppfattningen att det är mer inkluderande att säga *person med blindhet* än *blind person*. Det finns kloka argument för principen, men den har också baksidor.

Person först-språket, som växte fram inom den amerikanska funktionshinderörelsen under 1990-talet, introduceras i Sverige i en regeringsproposition 2008. Uppfattningen att personen inte är sin diagnos och att hindren finns hos omgivningen och inte personen har lett till uttryck som *person med autism* eller *person som möter läsbinder*.

Samtidigt har kritiska röster höjts – det är inte säkert att de berörda personerna är bekväma med att benämnas enligt den principen (Vilppala 2021, s. 1):

”Det som också förbryllar är att antagandet om person först-språkets fördelar inte är förankrat hos de berörda. Det har inte gjorts någon större

studie i Sverige som bekräftar att antagandet stämmer – ingen vet om person först-språket upplevs som det mest inkluderande av de berörda, och ingen vet vilka personbenämningar de och anknytande grupper i samhället föredrar och varför.”

Person först-principen används ibland också för att möta kraven på ett könsneutralt språk. Ett exempel är en kampanj om vaccination mot livmoderhalscancer, där *kvinn*a skulle bytas mot *person med livmoderhals/cervix*. Här finns det risk att ett vällovligt syfte i stället bidrar till otydlighet. Kjöllér (2023) resonerar om detta i en krönika:

”Där har begriplighet fått ge vika för ängslighet. Och ordet kvinna har bytts ut till ’alla med livmoderhals’. Jag är inte säker på att alla infödda i åldersgruppen är bekanta med termen ’livmoderhals’. Än mindre tror jag ordet är begripligt bland migranter med bristande språkkunskaper. [...]”

I dagens samhälle finns fler aktörer som vill vara med i skapandet eller valet av termer. Men hur kommer allt detta att över tid påverka terminologiarbetet, som ju i första hand vänt sig till fackexperter med syftet att förenkla fackkommunikationen? Vi hoppas att tydlighet och enhetlighet fortsätter att vara de viktigaste kriterierna även framgent och att det finns andra sätt att visa respekt och hänsyn mot våra medmänniskor än att skapa långa, ängsliga, omskrivande termer.

Ord på vägen

På backspeglar varnas det ibland för att objekten i spegeln faktiskt är närmare än de verkar. Och även om 2004 nästan känns som i går, har det hänt en hel del med terminologiarbetet, framför allt med hur det genomförs. Om en spretig odysseé av det här slaget kan landa i någon form av slutsats, skulle det vara att terminologen (och terminologins terminologi) behövs minst lika mycket i dag som 2004 – men att vi aldrig får sluta följa med i samhällsutvecklingen för att utveckla vår roll och vårt yrke.

Summary

In this article, we re-visit a presentation made at an ontology conference in 2004. We look at the terms we highlighted then and see what happened to them, especially the term *terminology* itself, with examples from healthcare. But we also compare the general conditions and ways of doing terminology

work with what was done then. What terms are in fashion today? How has the professional role of the terminologist been affected by trends such as the “rush society” where everything is quicker and demands higher? Where digitalization and AI open up doors to new (but threatening?) possibilities? Where new professional groups join the terminology game, sometimes with a different focus of the “traditional” concepts of terminology work. Where more groups want to be involved in term creation and potentially offensive language has to be turned into something politically correct in the woke-wake. Our opinions and thoughts are mixed with facts and references, without any higher scientific claims, but hopefully food for thought for future research.

Referenser

- Arbetsförmedlingen, 2023, *Semantikprojektet. Slutrapport, 31 januari 2023*. Hämtat 2023-08-21: <https://jobtechdev.se/user/pages/files/Semantikprojektet%20-%20Slutrapport%2031%20januari%202023.pdf>
- Boverket, 2023: *Definitioner i plan- och byggregelverket*. Slutrapport (Rapport 2023:15), ISBN 978-91-89581-32-6. Hämtat 2023-08-22: <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2023/definitioner>
- Boverket, 2023: *Om Begreppsbanken*. Hämtat 2023-08-22: <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/begreppsbanken/om-begreppsbanken/>
- Byrman, Ylva & Andreas Nord, 2020: ”... jag vill att vi väntar med den diskussionen ...” : Terminolog och ämnesexperter i samarbete. I: *ASLA 2020, Göteborgs universitet, 23–24 april 2020*. Hämtat 2023-08-22: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-421002>
- Byrman, Ylva & Andreas Nord, 2022: Med terminologen som grindvakt: Beslutsfattande i ett expertgruppsmöte. I: Sundqvist, Pia et al. [red.], 2022: *Språk i skola, på fritid och i arbetsliv: Aktuella arenor för svensk forskning inom tillämpad språkvetenskap*, ASLA, Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap, s. 265–286, Hämtat 2023-06-15: <https://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1649196/FULLTEXT01.pdf>
- Elkin, Peter L (red.), 2012: *Terminology and Terminological Systems, Health Informatics*, 5. London: Springer-Verlag.

- Hanell, Linnea, 2024: Om Hållbarhetstermgruppen. Erfarenheter från att ta fram och sprida rådgivning om terminologin kring hållbar utveckling. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 86-97. (i denna volym).
- Hansson, Karin, 2022: *Flerspråkig basterminologi som grund för tolkning och översättning Redovisning av regeringsuppdrag Ku2021/00802 (ändring av regleringsbrev 2021)*, Stockholm: Institutet för språk och folkminnen: Hämtat 2023-09-17: <https://www.isof.se/download/18.37f8c5e-e180940ed99835df2/1654158853466/Redovisning%20Flerspr%C3%A5kig%20basterminologi%202022.pdf>
- Hjertén Soltancharkari, Alma & Karin Hansson, 2024. Samhälstermer i centrum – en modell för myndighetssamarbete om samhällsterminologi på flera språk. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 98-112 (i denna volym).
- ISO, 2018: *ISO 17117-1: Health informatics – Terminological resources – Part 1. Characteristics*.
- ISO, 2019: *ISO/TS 22287:2019: Health informatics – Workforce roles and capabilities for terminology and terminology services in healthcare (term workforce)*.
- ISO, 2022: *ISO/IEC DIS 5394 Information technology – Criteria for concept systems*.
- ISO/HL7, 2009: *ISO 27951 Health informatics — Common terminology services, release 1*.
- Karsch, Barbara Inge, 2023: "Terminology Work in the Age of ChatGPT". I: *The ATA Chronicle*, s. 20–24.
- de Keizer, N. F. A. Abu-Hanna, & J. Zwetsloot-Schonk, 2000: Understanding Terminological Systems 1: Terminology and Typology. I: *Methods of Information in Medicine*, 39, s. 16–21, F. K. Schattauer Verlagsgesellschaft mbH. Hämtat 2023-08-25: https://www.researchgate.net/publication/12531421_Understanding_Terminological_Systems_I_Terminology_and_Typology
- Kjöller, Hanne, 2023: Det får konsekvenser att kalla kvinnor för "personer med livmoderhals" I: *Dagens Nyheter*, 2023-06-01.
- Lind Palicki, Lena. 2021. *Lyssna på personen först!* Språktidningen, 2021-02-08, utgåva 2021-2.

- Linnéuniversitetet, 2023. *Centrum för fackspråk (CFS)*. Hämtat 2023-08-22: <https://lnu.se/forskning/forskargrupper/centrum-for-facksprak/>
- Nilsson, Henrik, 2022: Distansering, elicitering och facilitering – det ”nya” terminologiarbetet? I: *Nordterm 2022: Begreppsarbete och informationsbaktering*, s. 77–89. Hämtat 2023-09-17: <http://www.nordterm.net/filer/publikationer/rapporter/Nordterm22.pdf>
- Nilsson, Henrik & Helena Palm, 2004: *Terminologi i teori och praktik* [presentation]. Hämtat 2023-09-15: http://www.w3c.se/events/20040831-onto/presentations/henrik_nilsson_0_5.pdf
- Nilsson, Henrik & Stefano Testi, 2024: ”Inkörd som uttyrd? Terminologikonstansens roll och utmaningar”. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 212-226 (i denna volym).
- Nordterm, u.å., *Terminologins terminologi*. Hämtat 2023-09-17: https://terminologiframjandet.se/h552a9FtZ/wp-content/uploads/2020/02/Terminologins_terminologi_enbart_ordlistan.pdf
- Nuopponen, Anita, 2010: Methods of concept analysis – a comparative study (part 1 of 3) I: *LSP Journal*, vol.1, no.1. Hämtat 2023-09-17: <https://rauli.cbs.dk/index.php/lspcog/article/viewFile/2970/3051>
- Pettersson, Göran, Martin Rydmark & Anders Thurin, 2021: *Medicinsk informatik*. Stockholm: Liber.
- Prop. 2008/09:28. *Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Reineke, Detlef, 2023: Terminologiearbeit mit ChatGPT & Co. I: *eDition, Fachzeitschrift für Terminologie*, 1/2023, DTT. Hämtat 2023-07-26: <http://dttev.org/edition.html>
- Seppälä, Katri & Mari Suhonen, 2018: Terminologer i modelleringsarbeten. I: *Terminfo 2/2018*. Hämtat 2023-07-26: <http://www.terminfo.fi/sisalto/terminologer-i-modelleringsarbeten-536.html>
- SFS 2009:600. *Språklag*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Walker, L., & K. C. Avant, 1994. *Strategies for theory construction in nursing* (3rd ed.). Norwalk, CT: Appleton & Lange. Hämtat 2023-08-22: <https://www.pearsonhighered.com/assets/preface/0/1/3/4/0134803523.pdf>

Vilppala, Sandra, 2021: "Varför säga person? Alla vet väl att det är en person redan" *En kritisk diskursanalys av personbenämningsspraktiker vid kommunikation om autism/asperger (ASD) och bipolär diagnos*. Stockholms universitet, Institutionen för svenska och flerspråkighet, examensarbete Språkkonsultprogrammet. Hämtat 2023-07-16: <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1569532/FULLTEXT01.pdf>

Författare

Henrik Nilsson, ECQA-terminolog och lärare i terminologilära, arbetar sedan 2018 som terminologikonsult. Han är ordförande i EAFT och har arbetat vid Terminologicentrum TNC 1997–2018.

Helena Palm, terminolog, språkkonsult och molekylärbiolog. Arbetade vid Terminologicentrum TNC 1999–2008. Efter TNC har hon haft terminologin mer som ett arbetsredskap än som huvudsysselsättning.

Nyckelord

terminologiarbete, digitalisering, politiskt korrekt terminologi, ontologi, definitioner

Bibliografiske oplysninger

Nilsson, Henrik & Helena Palm, 2024: Favorit i repris? Eller: Vad har hänt med "terminologi" på tjugo år? I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 198-211.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Inkörd som uthyrd? Terminologikonsultens roll och utmaningar

Henrik Nilsson & Stefano Testi

Att "terminolog" inte är en välkänd yrkestitel är ingen nyhet. Det är kanske därför inte heller förvånande att "terminolog(i)konsult" är ännu mindre känt. Titeln börjar dock bli vanligare i Sverige, vilket till viss del hänger samman med förändringen i det svenska terminologilandskapet där en tydligare uppdelning mellan ansvaret för offentligt och privat terminologiarbete införts. Och med att flera andra yrkesgrupper utför snarlika eller närliggande arbetsuppgifter. Samtidigt pågår också forskning om terminologens roll och funktion vid möten, vilket ytterligare ökar intresset för det "okända" yrket.

Utifrån dessa premisser reflekterar vi kring utmaningarna med att genomföra terminologiarbete som konsult (ofta även på distans; se Nilsson, 2022). Finns det förutom sedvanliga för- och nackdelar med konsultverksamhet särskilda utmaningar med terminologikonsultarbetet? Hur påverkar konsultrollen terminologens uppgifter, kompetens och rykte?

Terminologikonsulten – nygammal roll

Terminologikonsult är kanske egentligen inte en ny roll i sig – redan på Terminologisentrum TNC arbetade vi konsultlikt i offentlig och privat sektor. Men i och med att TNC lades ned 2018 har det svenska terminologiska landskapet ändrats påtagligt. Behovet av stöd i projektbaserat och löpande terminologiarbete på myndigheter och företag finns kvar, men det nya navet i terminologi-Sverige, Språkrådet, kan inte på samma sätt som TNC ta sig an och genomföra uppdrag som konsulter. En marknad för särskilda terminologikonsulter har därför vuxit fram, och inom den arbetar vi, båda som anställda hos, och uthyrda från, konsultföretag.

I denna artikel diskuterar vi om rollen terminologikonsult på något sätt skiljer sig från den generella konsultrollen vad gäller utmaningar och utförande. Hur påverkar samarbetet med andra yrkesgrupper, som också arbetar med "terminologinära uppgifter", rollen och arbetet? Vi kommer också att nämna den konsultregistertjänst som utarbetats av Terminologifremjandet som ett sätt att tillfredsställa behovet hos presumtiva kunder att hitta och bedöma tänkbara terminologikonsulter som de kan anlita.

Olika typer av konsulter

Generellt går det att tala om olika typer av konsulter, det vill säga 'personer som anlitas för ett tidsbegränsat uppdrag i en viss verksamhet men som är anställd i en annan verksamhet' (TNC, 2012). Bemanningsföretag har oftast *resurskonsulter* (eller *volymkonsulter*), som anlitas för att tillföra produktionsresurser som redan finns inom organisationen men som behöver förstärkas. Utöver dessa finns även *expertkonsulter* som oftare finns hos konsultföretag; de agerar specialister och har oftast kortare uppdrag och specifika leveranser. En terminologikonsult är främst en expertkonsult men kan också agera resurskonsult, till exempel inom organisationer som redan har anställda terminologer som inte själva hinner med alla uppgifter. I vissa fall – och med tanke på att det finns få – är terminologikonsulten ofta specialist under många år, i långa projekt, och kanske vore därför *expertresurskonsult* egentligen en bättre benämning på terminologikonsultens typ.

Varför anlita en terminologikonsult?

En terminologikonsult kan alltså anlitas för att avlasta eller för att bidra med specialistkompetens som organisationen inte själv besitter. Detta kan ske såväl för ad hoc-arbete som för mer systematiskt, löpande arbete. En förhållandevis vanlig lösning är att en konsult anlitas som "stadigvarande" terminolog som går att kalla in i olika sammanhang vid behov. Framför allt gäller arbetsuppgifterna då det som kan kallas "traditionella" terminologiarbeten, till exempel begreppsanalys och workshopledning, definitionsskrivning och termval. På senare tid har det också blivit vanligare med uppgifter som innebär terminologiskt stöd i informatikarbete och vid klassifikations- och kodverksarbete. Då anlitas terminologikonsulten som stöd när begrepps-, informations- och processmodeller eller kodverk ska tas fram. Ofta anlitas också terminologikonsulten för att terminologiskt granska rapporter, standarder, remisser eller för att hålla utbildningar. Utöver dessa uppgifter kan terminologen ibland också få acceptera andra, språkrelaterade uppgifter: redigering, korrekturläsning, översättning.

Befintliga krav och önskemål

Hur förhåller sig de uppgifter som terminologikonsulten anlitas för till de beskrivningar och de krav som ställs på kompetens vid upphandlingar och i jobbbannonser? Följande lista är hämtad från olika sådana upphandlingar och kan sägas innehålla typiska terminologuppgifter:

- besluta om hantering av terminologier och lösningar i samband med kliniska krav och informationsstruktur

- säkerställa att det terminologiska arbetet uppfyller nationella författningar och riktlinjer
- vidareutveckla, implementera och förvalta terminologitjänst¹, klassifikationer, kodverk och urval
- utveckla och använda metoder för kvalitetssäkring av leveranser av terminologiresurser
- identifiera och modellera nya begrepp
- medverka i olika grupperingar som terminologisk expert
- självständigt och i samarbete med förvaltningarnas medarbetare och olika expertgrupper arbeta med framtagande och förvaltning av värde-mängder, begreppslistor och specifikationer
- leda och planera workshops och arbetsmöten.

Vad gäller kvalifikationskrav för terminologikonsulten finns ofta ett önskemål om språklig utbildning och arbetslivserfarenhet, men även allmänna kompetenser som projektledning, kunskaper i engelska etc. lyfts fram:

- Akademisk examen inom språkvetenskap eller annan relevant utbildning
- Erfarenhet av begreppsutredning enligt ISO 704:2009
- Erfarenhet av projektledning
- Goda muntliga och skriftliga kunskaper i både svenska och engelska

Det intressanta är att standarden ISO 704, "Terminologiarbete – Principer och metoder", allt oftare figurerar bland kraven – och i den nämns inte explicit begrepps- och informationsmodellering eller klassifikationer och kodverk utan just de mer "traditionella" uppgifterna.

Fördelar med (terminologi)konsultrollen

Rollen som terminologikonsult kan sägas ha vissa fördelar jämfört med till exempel en tillsvidareanställning inom en organisation. Om terminologikonsulten arbetar parallellt med flera uppdrag, inom flera organisationer, kan det ge en praktisk överblick. Det kan också medföra korsbefruktningar mellan de olika uppdragen. Med nya arbetssätt – till exempel digitala möten – kan relativt stora terminologiska insatser göras trots att antalet terminologikonsulter är förhållandevis litet.

1 "Terminologitjänst" är inte bara en termbank utan har fått en särskild betydelse inom hälso- och sjukvården som en tjänst där koder kan hämtas eller sökas fram ur olika kodverk.

Det faktum att terminologikonsulten kommer utifrån med ett nytt perspektiv och kan tänka annorlunda och ha nya idéer värdesätts av många kunder. Dessutom kan konsulten, som icke-anställd, fungera som en neutral part i diskussioner där det kan finnas interna problem med revirtänkande eller personliga schismer.

Utkörd som inhyrd – utmaningar

Oavsett om terminologen är inhyrd som terminologikonsult eller är tillsvidareanställd finns det generella utmaningar. Arbetet är i många fall oprioriterat och resurser saknas eller måste motiveras och äskas fortlöpande; samtidigt kan ju inhyrningen av en konsult i sig peka på att terminologiarbetet prioriteras, åtminstone kortsiktigt.

Hur terminologiarbetet ska utföras och i vilken utsträckning uppsatta mål kan nås kan begränsas genom hierarkier och organisationsregler som terminologikonsulten inte kan påverka. I vissa fall kan det förekomma både konflikter och revirtänkande i den organisation terminologen arbetar inom, vilket även påverkar terminologiarbetets utförande och resultat. I sådana fall måste ofta terminologen välja sina strider och lämna det som inte kommer att gå att påverka.

Ytterligare en relaterad utmaning är vad som skulle kunna kallas en "legitimeringsanvändning" där terminologikonsulten hamnar i en slags gisslansituation och tvingas göra terminologiarbete som egentligen inte behöver göras, men som behöver "bockas av" enligt en viss projektmodell eller ett visst arbetsflöde. Eller där terminologikonsulten tvingas stå bakom ett resultat som inte håller tillräckligt hög terminologisk kvalitet.

Flera av dessa utmaningar verkar inte skilja sig nämnvärt från de som ofta radas upp för konsulter i allmänhet. Ofta talas det om en "identitetskris" bland konsulter och en bristande känsla av tillhörighet där konsulten inte vet vem hen arbetar för: kunden eller konsultföretaget? Konsulten är en "del av gänget" men samtidigt utanför. Brickstad och Brinkenbergs (2012, s. 3) pekar också på att konsulter inte upplevs som "bestående" på samma sätt som anställda:

"Samtidigt är medarbetarna på kundföretaget medvetna om att en konsult kommer och går, vilket binds samman till en generell uppfattning om konsultyrket."

Det är svårt att säga om det vore bättre med en tillsvidareanställd terminolog hos varje organisation, vilket föreslogs i TNC:s plan för en terminologisk infrastruktur (TISS), eller om "stafetterterminologer" som serverar många olika or-

ganisationer är att föredra på grund av möjligheter till korsbefruktningar och en god överblick. Samtidigt borde sådana kortare eller längre terminologiska punktinsatser ha en tydligare central instans som kunde överblicka terminologiska behov på längre sikt och samordna insatserna.

Terminologikonsulten kan också uppleva att handlingsförmågan begränsas. Det kan stå i konflikt med det faktum att hen ofta är anlitad som senior konsult vilket borde föranleda viss självständighet och vissa befogenheter inom just det specialområde som konsulten är anlitad inom. Just för språkrelaterade arbetsuppgifter kan det förekomma åsikter av typen "Alla kan språk!" vilket kan underminera konsulten. Alsalehi (2019, s. 1) tar upp utmaningar med otålighet, otydlighet och förtroendebrist hos arbetsgivaren som utmanande för en konsult:

"Således ställs krav på konsulter att snabbt sätta sig in i sina arbetsuppgifter och lära känna kundföretaget [...] samt att konsulter ofta arbetar under otydliga villkor, även om de anses vara efterfrågade hos kundföretaget. Denna otydlighet beror på att de inte får något eller inte mer än begränsat förtroende, vilket upplevs som maktlöshet för konsulten."

Borgström (2011, s. 25) menar att det också finns utmaningar i det professionella förhållningssättet och konsultens framtoning:

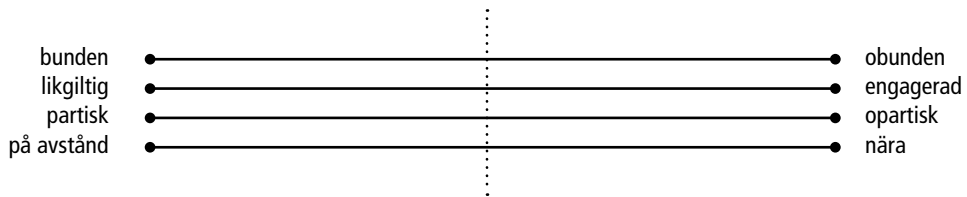
"Konsulternas förhållningssätt till kunderna varierar i grad av formalitet. [...] en allt för vänskaplig relation riskerar att inverka negativt på arbetsinsatsen, men en allt för affärsmässig relation kan påverka öppenheten mellan parterna."

För terminologikonsulter verkar det inte förekomma några större krav från konsultföretagen på hur terminologiarbetet ska genomföras. Konsulterna har ingen egen metod som ska "säljas in". Men att inte "ha en organisation i ryggen" gör arbetet personbundet och därmed känsligt för konsulten; det gäller att ständigt uppföra sig och kunna sitta på flera stolar samtidigt. En annan utmaning är att terminologikonsulten ofta är ensam på konsultföretaget utan terminologikolleger att diskutera och utbyta erfarenheter med.

Det är också mer "riskabelt" att vara konsult. Avtal kan plötsligt sägas upp och arbetet är mer oförlåtande – ingångna avtal med klausuler måste följas och eventuella misstag kan få större konsekvenser för konsulter. Eftersom det i nuläget finns få heltidsuppdrag för terminologikonsulter skapas en "mosaikvardag" där de många parallella uppdragen måste hanteras, möten jämkas och uppmärksamheten fördelas lika mellan olika kunder. En sådan "mosaik"

kan ge en bra överblick, särskilt inom ett och samma fackområde, men gör arbetet splittrat med stort prioriteringsbehov. Vilken kund ska till exempel ha företräde när möten krockar?

Egentligen kan nog (terminologi)konsulten sägas hamna någonstans på ett kontinuum (se figur 1); lägg märke till att dessa aspekter kan upplevas som både positiva och negativa utifrån position och förutsättningar.

Figur 1. Kontinuum av aspekter av terminologikonsultens arbete.

Men finns andra särskilda utmaningar just för terminologikonsulten? Nedan beskriver vi några sådana, men också hur mer generella konsultutmaningar kan tolkas i ett terminologiuppdrag.

Brist i beställarkompetens för terminologitjänster är inte ovanligt och kan leda till orimliga och felaktiga förväntningar på terminologikonsulten. I många sammanhang krävs samarbete hos kundföretaget med andra professioner (till exempel informatiker, verksamhetsarkitekter, informationsmodellerare) som utför närliggande uppgifter (till exempel begreppsanalys och begreppsmodellering). Terminologen kan då ses som ett "terminologiskt modelleringsstöd" där arbetet går ut på att tillsammans med informationsmodellerare och ämnesexperter analysera vilka begrepp det är man vill hålla information om inom ett specifikt område (Seppälä och Suhonen, 2018). Rossander (2023, s. 673) har undersökt samarbetet mellan just it-arkitekter och informatiker och konstaterar:

"IT-management perceived the roles as guidance and said that architects are expected to do work also within other roles, especially regarding informatics"

Frågan är om detta också skulle kunna sägas om terminologiarbete – att det förutsägs att terminologiarbetet ska ingå ("within" i citatet ovan) i andra professioners kompetens även om metoden inte är densamma som den terminologen använder. Detta kan tolkas som att det inte alltid är önskvärt med samarbete mellan professionerna utan att alla ska behärska terminologiarbetet – eller möjligen att det kanske handlar om olika typer av begreppsanalys.

En mer generell tajningsutmaning för en terminologikonsult är att hen ofta kopplas in för sent och heller inte får vara med hela vägen, till exempel när ett färdigt resultat (en ordlista i en rapport) inte har kontrollerats med terminologen som tidigt i ett projekt varit med om att reda ut terminologin som används i rapporten.

Eftersom det oftast inte finns utpräglad terminologisk kompetens på kundföretaget kan det bli aktuellt för terminologikonsulten att utbilda sina kolleger. Detta kan bli en sorts hjälp till självhjälp så att kunden senare kan fortsätta själv utan att anlita konsulten. Terminologikonsulten får i och för sig betalt för att undervisa i det som hen kan bäst, men gör sig samtidigt i förlängningen umbärlig genom att utföra de uppgifter kunden vill ha utförda, i detta fall fortbildning.

Lojalitet

När terminologikonsulten medverkar i olika uppdrag där samma termer ingår kan utmaningar som rör lojalitet och jäv uppstå. Terminologikonsulten måste då vara medveten om perspektiv. Det kan handla om att växla mellan lokalt, regionalt eller nationellt perspektiv, mellan statliga och regionala organisationer eller mellan myndighet och företag. Terminologikonsulten kan förväntas delta i att riva upp beslut från ett tidigare uppdrag när hen medverkar i ett annat. Eller att svara på en remiss i ett uppdrag när hen medverkat till innehållet i remissen i ett annat uppdrag.

Otacksam position

Terminologer kan få veta att deltagare i ett möte upplevt mötet som mödosamt och trögt och att det kanske vore vist att inte bjuda in terminologerna igen om arbetet ska gå fortare framåt. Det är förstås tråkigt att ta del av som terminolog, men kan också föranleda en självreflektion. Ser terminologen risker som inte finns och ställer därmed onödiga frågor? Samtidigt är det just denna uppgift hos terminologrollen som lyfts fram i forskningen. Byrman och Nord (2020; 2022), som genom samtalsanalys undersökt terminologens roll under terminologimöten med experter, kallar detta terminologens ”epistemiska företrädare” och betonar terminologens uppgift att ställa ”dumma” – och tydliga ”potentiellt irriterande” – frågor (Byrman och Nord, 2022, s. 265):

”Det framkommer också att terminologen har en epistemisk särställning i arbetet genom att ta ett epistemiskt företrädare att avgöra när kunskapsläget har inventerats nog och tillräckligt med delad kunskap har etablerats så att beslut kan fattas.”

De talar vidare om en ”grindvaksroll” och om att terminologen har ett ansvar att inte ”släppa igenom” något förrän alla aspekter vridits och vänts på, vilket kan upplevas besvärligt av de medverkande. Till detta kommer att det ofta råder ett asymmetriskt kunskapsförhållande till övriga medverkande: terminologen är expert på metoden, inte nödvändigtvis på fackområdet.

En tydligare beskrivning i början av vad som förväntas och vad terminologen själv anser att hen kan bidra med skulle kunna hjälpa till att förebygga sådana negativa uppfattningar.

Olika syn på terminologi

En särskild utmaning för terminologikonsulten är att synen på vad terminologi är kan variera, Särskilt verkar detta gälla inom den alltmer digitaliserade hälso- och sjukvården där synen på terminologi och fackspråk kommit att handla mer om klassifikationer, kodverk och olika typer av modelleringar – och inte om vad en terminolog typiskt skulle kalla för terminologier:

”Representative terminologies such as ICD, 9th revision, Clinical Modifications (ICD-9-CM), SNOMED CT, LOINC, Medical Subheadings (MeSH), and MEDCIN have been operational in various revisions for decades.”
(Rosenbloom et al., 2006, s. 278–279)

Sveriges olika regioner² hävdar ofta att de arbetar mycket med ”termer och begrepp”. Vad som avses med detta kan, som så mycket annat, variera mellan de olika regionerna. Intressant är att arbetet ibland verkar organiseras utifrån en teknisk specifikation (ISO/TS 22287:2019) över vilken terminologisk arbetsstyrka som är lämplig, vilka kompetenser som behövs och vilka uppgifter som bör utföras av vem. Terminologikonsulten blir ofta del av ett team med olika kompetenser som samarbetar om ”det terminologiska”, vilket ibland innebär att uppgifter som annars är typiska för terminologikonsulten genomförs av andra yrkesgrupper (informatiker, modellerare). Delvis har detta att göra med den it-tunga digitaliseringen som kräver andra kompetenser än dem en terminologikonsult normalt besitter. Denna varierande syn på terminologiarbete kan ibland medföra behov av ett tydliggörande av kompetenser, ömsesidigt erfarenhetsutbyte och i bästa fall en fortbildning för alla inblandade.

Hur hitta en terminologikonsult?

Från att beskriva terminologikonsulten och rollens för- och nackdelar och

² Sverige är indelat i 21 regioner som bland annat har huvudansvar för hälso- och sjukvården.

utmaningar vill vi nu gå vidare till frågan om hur den som önskar anlita en terminolog ska gå till väga i Sverige i dag. Behovet av en överblickbar och lättillgänglig tjänst för att kunna söka och bedöma konsulter har vuxit sedan Terminologisentrum TNC lades ned 2018. Efterfrågan på en sådan tjänst har även framförts från flera håll, bland annat från Språkrådet. Terminologiframjandet³ har därför utvecklat en webbaserad söktjänst.

Utgångspunkten för söktjänsten har varit en matris över tänkbara uppgifter med tillhörande kompetenser (se figur 2).

				Uppdragsgivarens önskemål om uppdragets art; text och ID							
				reda ut och definiera våra begrepp åt/med oss	stötta oss i att genomföra ett terminologi projekt	kartlägga och analysera våra terminologi problem och föreslå lösningar	granskar våra dokument och modeller "med terminologiska glasögon"	bygga upp en termbank åt oss	undervisa oss i terminologi	utarbete begreppsmodeller inför skapande av IT-stöd	ha hjälp med termer på flera språk (översättning/tolkning)
				D	E	F	G	H	I	J	K
Konsultens kompetens, erfarenheter etc.											
Konsultkompetens-ID	Kortnamn	Benämning	Beskrivning								
5	omrAnalytExcerpt	Terminologisk analys: Excerptering av termer och definitioner	ämnesspecifikt eller tvåspråkigt excerptering, kännedom om excerpteringsverktyg	ö	ö	ö		ö		ö	

Figur 2. Matris över beställarönskemål och terminologikompetenser.

I söktjänsten kan beställarna sedan välja bland förenklade beskrivningar av uppgifterna som de kan tänkas vilja få utförda (se figur 3).

3 Den svenska föreningen för terminologi och fackspråk som skapades 2018 i samband med TNC:s nedläggning. Se vidare <https://terminologiframjandet.se>.

Konsultsökning

För att hitta en terminologikonsult via denna tjänst väljer du det av nedanstående alternativ som bäst stämmer in på dina aktuella behov. Finns det flera alternativ som stämmer gör du flera sökningar. Sökresultatet består av namn på konsulter som har de krävda kompetenserna.

Vi behöver ...

☒	någon som kan reda ut och definiera våra begrepp åt/med oss
☐	någon som kan stötta oss i att genomföra ett terminologiprojekt
☐	någon som kan kartlägga och analysera våra terminologiproblem och föreslå lösningar
☐	någon som kan granska våra dokument och modeller "med terminologiska glasögon"
☐	någon som kan bygga upp en termbank åt oss
☐	någon som kan undervisa oss i terminologi
☐	någon som kan utarbeta begreppsmodeller inför skapande av IT-stöd

Figur 3. Sökgränssnitt för beställare.

En sökning på någon av dessa genererar en lista över de konsulter som fyllt i motsvarande kompetenser (se figur 4). Eventuella bonuskompetenser redovisas också och beställaren kan därefter välja vilken konsult hen vill kontakta (se figur 5).

Resultat av konsultsökning

Här visas de personer i vår konsultlista som har den kompetens som vi bedömer krävs för valt behov. Vi har också identifierat kompetenser som vi tycker är önskvärda för behovet. Varje sådan kompetens hos personen ger ett extrapoäng.

Valt behov:

någon som kan reda ut och definiera våra begrepp åt/med oss

[Ett Fiktivsson](#) , Fiktiva Ett AB (1 extrapoäng)

[Ny sökning](#)

Figur 4. Presentation av sökresultat i konsultsöktjänsten.

Konsultpresentation och kompetensuppfyllelse

Presentation av en terminologikonsult på vår konsultlista och vilka kompetenser som matchar aktuell sökning.

	Ett Fiktivsson, Fiktiva Ett AB (1 extrapoäng) mera info ...
Terminologisk analys: Begreppsmodellering och informationsmodellering – analys av begrepps- och informationsmodeller och relationerna dem emellan ja [Önskvärd kompetens]	
Terminologisk analys: Definitionsarbete – analys och formulering av begreppsdefinitioner enligt ISO 704:s riktlinjer ja [Krävd kompetens]	
Terminologisk analys: Termval – urval och val av termer enligt etablerade kriterier ja [Krävd kompetens]	
AnalysAnalys av termbruk – termskördning, intervjuer, enkäter, inventering ja [Krävd kompetens]	

Figur 5. Detaljerad presentation av framsökt terminologikonsult.

Inkörd, inhyrd, uthyrd, utkörd?

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att konsultformen både är ideal och inte ideal för terminologer. Den överblick som terminologikonsulten potentiellt får ska vägas mot den inblick som en anställd terminolog har över den egna organisationen. Resonemanget om "stafetterminolog" kontra "tillsvidareanställd terminolog" kan fördjupas ytterligare och mer forskning om dessa frågor vore välkommen. För terminologikonsulter behövs, kanske nu mer än någonsin!

Summary

“Terminologist” is not a well-known professional title, even less so “terminology consultant”, although that title is becoming more common in Sweden. This is to some extent connected with the change in the Swedish terminology landscape, where a clearer division between responsibility for public and private terminology work has been introduced. And with several other professional groups performing similar or related tasks. At the same time, research is also underway into the terminologist’s role and function in meetings. In this article, we reflect on the practical and social challenges of carrying out terminology work as a consultant. Apart from the usual pros and cons of consultancy, are there, for example, something that particularly affects terminology work (e.g. motivation, loyalty problems, conflicts of interest, challenges related to proximity and distance)? How does the form of employment affect the terminology consultant’s duties, competence and, by extension, the training of new terminologists?

Referenser

- Alsalehi, Alana, 2019: *Utmaningar utyrda projektledare upplever. En studie om vilka utmaningar utyrda projektledare upplever i ett tekniskt konsultföretag*. D-uppsats. Handelshögskolan vid Karlstads universitet. Hämtat 2023-06-14: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1327976/FULLTEXT01.pdf>
- Borgström, Rasmus, 2011: *Konsultrollen*. Magisteruppsats. Högskolan i Halmstad. Hämtat 2023-06-14: <http://hh.diva-portal.org/smash/get/diva2:552472/FULLTEXT01.pdf>
- Brickstad, Sanna & Sara Brinkenberg, 2012: *Konsultyrket – en flexibel anställningsform. Om arbetsituation och organisationstillhörighet*. Kandidatuppsats. Södertörns högskola. Hämtat 2023-06-14: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:599951/FULLTEXT01.pdf>
- Byrman, Ylva & Andreas Nord, 2020: ”... jag vill att vi väntar med den diskussionen ...”: Terminolog och ämnesexperter i samarbete. I: *ASLA 2020, Göteborgs universitet, 23–24 april 2020*. Hämtat 2023-06-14: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-421002>

- Byrman, Ylva & Andreas Nord, 2022: Med terminologien som grindvakt: Beslutsfattande i ett expertgruppsmöte. I: Sundqvist, Pia et al. [red.], 2022: *Språk i skola, på fritid och i arbetsliv: Aktuella arenor för svensk forskning inom tillämpad språkvetenskap*, ASLA, Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap, s. 265–286. Hämtat 2023-06-14: <https://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1649196/FULLTEXT01.pdf>
- ISO, 2019: *ISO/TS 22287:2019: Health informatics – Workforce roles and capabilities for terminology and terminology services in healthcare (term workforce)*.
- Nilsson, Henrik, 2022: Distansering, elicitering och facilitering – det ”nya” terminologiarbetet? I: *Nordterm 2022: Begreppsarbete och informationshantering*, s. 77–89. Hämtat 2023-06-14: <http://www.nordterm.net/filer/publikationer/rapporter/Nordterm22.pdf>
- Rosenbloom, S. Trent, Randolph A. Miller, Kevin B. Johnson, Peter L. Elkin, & Steven H. Brown, 2006: Interface Terminologies: Facilitating Direct Entry of Clinical Data into Electronic Health Record Systems. I: *Journal of the American Medical Informatics Association : JAMIA*. 13(3): s. 277–288. Hämtat 2023-08-16: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1513664/>
- Rossander, Anna, 2023: How Do Informaticians and IT-Architects Collaborate, or Not? A Case Study from a Public Health Care Provider. I: Hägglund, Maria et al. [red.]: *Caring is Sharing – Exploiting the Value in Data for Health and Innovation*. European Federation for Medical Informatics (EFMI) & IOS Press. Hämtat 2023-06-14: <https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1757999/FULLTEXT01.pdf>
- Seppälä, Katri & Mari Suhonen, 2018: Terminologer i modelleringsarbeten. I: *Terminfo 2/2018*. Hämtat 2023-07-26: <http://www.terminfo.fi/sisalto/terminologer-i-modelleringsarbeten-536.html>
- Socialstyrelsen, 2011: *Att beskriva behov och insatser med nationellt fackspråk. Utvecklingen av en nationell modell för systematiskt arbetssätt och strukturerad dokumentation inom äldreomsorgen*. Hämtat 2023-08-22: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2011-11-14.pdf>
- Terminologicentrum TNC, 2012: *Basord i våra fackspråk (TNC 104)*.

Författare

Henrik Nilsson, tidigare anställd på Terminologikum TNC, är ECQA-cer-
tifierad terminologikonsult hos flera myndigheter och organisationer. Han un-
dervisar i terminologi och är ordförande i EAFT.

Stefano Testi, tidigare anställd på Socialstyrelsen och Terminologikum
TNC, är terminologikonsult hos flera myndigheter och organisationer, främst
inom fackområdet hälso- och sjukvård.

Nyckelord

terminologikonsult, terminologiarbete, terminologens roll, terminologisociolo-
gi, terminologiska utmaningar

Bibliografiske oplysninger

Nilsson, Henrik & Stefano Testi, 2024: Inkörd som uttyrd? Terminologikon-
sultens roll och utmaningar. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i
Norden 2024*, s. 212-226.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Terminologien som en aktör i ett nätverk av samarbetspartner

Katri Seppälä & Mari Suhonen

I denna artikel ska vi presentera våra erfarenheter om en terminologs samarbete med andra samarbetspartner än fackexperter, vilka är terminologens normala samarbetspartner. Förväntningar på och behov av samarbetet har förändrats. Terminologiarbetet görs nämligen nuförtiden ofta som en del av större utvecklingsprojekt där det medverkar flera experter och där ordlistan och andra resultat av terminologiarbetet ska utnyttjas av de andra parterna under och efter terminologiprojektet. Vad är terminologens roll i detta samarbete, vilka nyttor och utmaningar förekommer och hur kan dessa utmaningar lösas och terminologens kompetens utvecklas?

Samarbete i fokus

Målet för ett normativt terminologiarbete är att skapa termrekommendationer och begreppsbeskrivningar som stödjer enhetlig användning av termer, underlättar kommunikation och försäkrar informationsöverföring. Att man vill ge rekommendationer och reda ut begrepp som hör till olika fackområden innebär naturligt nog att man inte kan arbeta ensam utan måste ta hänsyn till olika synvinklar och samarbeta med andra experter. Därför är samarbetet med olika experter så viktigt för terminologer.

I Terminologcentralens projekt har terminologer alltid samarbetat med experter inom det fackområde som ordlistan rör. Vi har en etablerad praxis för arbetsdelningen mellan terminologer och fackexperter, vilket effektiviserar arbetet betydligt. Det finns modeller där terminologernas uppgifter varierar och rollen kan vara större eller mindre. I den här artikeln koncentrerar vi oss dock på sådana projekt där terminologer har huvudansvaret för terminologiarbetet i sin helhet men ändå samarbetar med andra typer av experter än fackexperter.

Även om samarbetet alltid har varit viktigt för terminologerna är det i dag viktigare än någonsin. Orsaken till det är att terminologiprojekten har gått från att vara mer självständiga till att numera ofta vara en del av stora utvecklingsprojekt. Utvecklingsprojekten inom den offentliga förvaltningen kan innebära att till exempel skapa nya digitala tjänster och implementera nya lagar, och då måste begreppen klagöras, harmoniseras eller moderniseras. I sådana projekt medverkar många slags experter i terminologiarbetet, såsom till exempel IT-ar-

kitekter, experter på utvecklingsfrågor, språkspecialister och experter inom kommunikation, och inte bara terminologer och fackexperter. Det behövs omfattande samarbete, eftersom resultatet av terminologiarbetet ska användas för olika ändamål.

I det följande kommer vi att diskutera några typiska samarbetspartner som vi har arbetat med som terminologer i Terminologicentralens projekt. Att samarbeta är i allmänhet nyttigt ur terminologens synvinkel men det förekommer också vissa utmaningar.

Samarbete med IT-arkitekter

Både terminologer och IT-arkitekter arbetar med begrepp. IT-arkitekter bygger upp begreppsmodeller där begreppen ofta presenteras med termer och där man dessutom ger till exempel olika typer av relationer mellan begreppen med hjälp av en grafisk notation, ibland kompletterad med en kort skriftlig beskrivning av relationen. Terminologer gör för sin del begreppsanalys och ritar begreppssystem med avsikt att skriva systematiska definitioner och ge termrekommendationer. Begreppsurvalet kan vara ungefär det samma men terminologen behöver ofta flera begrepp, till exempel överordnade begrepp för att bygga upp en hierarki.

Det som känns speciellt nyttigt i samarbetet är att begreppen blir analyserade i flera sammanhang. Därför kan terminologen och IT-arkitekten i bästa fall diskutera ingående om kännetecknen för knepiga begrepp är de rätta, skapa nya begrepp och ge termförslag för dessa nya begrepp. Det är också bra att utbyta information om källor och eventuellt om kommentarer från fackexperterna.

Det som ibland känns som en utmaning är att IT-arkitekten ofta är nöjd med ganska allmänna termer som kan förstås på rätt sätt inom en viss kontext, medan terminologen vill ha termer som är entydiga och som ska förstås på ett och samma sätt i alla kontexter. I fråga om projektstyrning kan det vara svårt att hålla begreppsmodeller och terminologiska begreppsbeskrivningar enhetliga med varandra när de ofta utvecklas mestadels i separata processer. En tredje utmaning är att terminologiarbetet inte har tillräckliga resurser eller en given plats i en projektorganisation i förhållande till arbetet med informationsarkitektur.

Samarbete med experter på utvecklingsfrågor

Terminologen möter i projekten experter på utvecklingsfrågor med varierande bakgrunder och med olika uppgifter beroende på projektet. En sådan utvecklingsexpert kan vara inriktad på till exempel informationshantering eller tjän-

stedesign. Samarbetet rör till exempel harmonisering av termer och begrepp hos flera aktörer eller hantering av övergången från ett gammalt till ett nytt IT-system. Det kan också vara fråga om att skapa nya begrepp och termer i samband med en reform som ofta hör ihop med en förändring av lagstiftning.

Det som är speciellt nyttigt i detta samarbete varierar förstås enligt utvecklingsexpertens bakgrund. Det kan vara till exempel att dela ut arbete med facilitering av arbetsgrupper eller genomgång av källor. Dessa experter har nyttiga metoder för att framföra information och de brukar se på information och begreppen ur flera och bredare perspektiv.

När terminologen arbetar med experter på utvecklingsfrågor behöver man ibland diskutera vilka metoder man använder och vad som är möjligt inom ramarna för projektet. Till exempel om det verkligen är möjligt att använda flera metoder för att presentera begreppen under projektets gång eftersom det tar tid att hålla flera material uppdaterade. En annan utmaning är att när man utvecklar nya saker vill man också förnya termer och ta i bruk nya begrepp för att skapa en terminologi som ska förbättra termer eller svara på framtida behov. Till exempel om terminologiarbetet har en koppling till ett område där det pågår en lagreform kan det hända att även välmotiverade nya termrekommendationer som fackexperter har godkänt i terminologiarbetet blir obrukbara om man inte tar hänsyn till dem i lagberedningen.

Samarbete med språkspecialister

De språkspecialister som ofta medverkar i terminologiprojekten är översättare och språkvårdare. De deltar vanligen när ordlistan slutförs innan den publiceras.

Samarbete med språkspecialister kan betyda att man får goda förslag på tydligare termer, definitioner och anmärkningar på källspråket, som i våra projekt oftast är finska. Översättarna kan ge välmotiverade ekvivalenter som kan vara antingen existerande termer eller termförslag om dessa behövs.

Det som kan bli en utmaning i samarbetet mellan terminologer och språkspecialister är att hitta balansen mellan allmänspråk, fackspråk och systematiska begreppsbeskrivningar. Terminologen strävar efter att skriva definitioner som avspeglar begreppssystemet och som utnyttjar de andra termerna som finns i ordlistan, medan en språkvårdare kan gynna mer allmänspråkliga uttryck som ibland får begreppsrelationer att försvinna i texten. Språkspecialister kan också ha andra behov av information i en ordlista, såsom att ge exempel på en kontext där termen förekommer i stället för systematiska definitioner eller att ge detaljerade instruktioner om termanvändning, vilket gör termposterna väldigt långa. Översättning eller språkgranskning kan framkalla behov av

ändringar i källtexten. Detta kan vara svårt att planera i förhand och kan därför leda till problem med tidsplaneringen och saknade resurser.

Samarbete med experter inom kommunikation

Samarbete med experter inom kommunikation leder ofta till att man skapar termer för en annan målgrupp än fackexperter, till exempel kunder inom de offentliga tjänsterna.

Det är relevant med samarbete mellan terminologer och kommunikationsexperter. Kommunikationsexperterna kan identifiera svåra termer i sitt arbete och vill ofta därför främja terminologiarbete. Terminologen kan med begreppsanalys hjälpa till att klargöra begreppen och motivera termrekommendationer.

En terminologisk ordlista kan dock vara en besvikelse för kommunikationsexperter, eftersom ordlistan inte direkt löser alla typer av kommunikationsproblem som gäller ordval i de varierande situationerna. Olika typer av situationer i till exempel kundtjänsten, i klarspråksfrågor och för arbetet med lättläst språk kräver också andra metoder än entydig terminologi. Olika målgrupper kan behöva olika definitioner och olika termer. Det bästa kan även helt enkelt vara att undvika termer och att skriva om definitionerna på ett eller annat sätt. Men även om en terminologisk ordlista inte löser alla kommunikationsproblem direkt kan den användas som underlag när man försöker komma fram till en lösning. Det är med andra ord viktigt att man lär sig att tillämpa en terminologisk ordlista i de olika situationerna i sitt arbete, vilket förstås gäller även andra experter än kommunikationsexperter.

Terminologens insats i samarbetet

För att samarbetet ska lyckas är det viktigt att alla känner till och respekterar varandras kunnande. Det räcker inte att man arbetar parallellt, vilket ofta händer nuförtiden, utan man ska verkligen arbeta tillsammans. Då kan man effektivt dela arbetet och se till att informationsutbytet verkligen blir av. Speciellt när arbetet inbegriper flera samarbetspartner behövs en noggrann koordinering vad gäller arbetsdelning och tidsplanering. Terminologer behöver ofta information om resultatet av de andra experternas arbete. Därför lönar det sig inte att påbörja terminologiarbetet för tidigt i projektet. Å andra sidan ska man reservera tillräckligt mycket arbetstid och kalendertid för själva terminologiarbetet, eftersom det också krävs samarbete och tid för lösningarna att mogna.

Det behövs alltså något slags kompromiss. Man ska ta hänsyn till vad man kan göra samtidigt och vilka arbetsuppgifter som måste göras efter varandra

och att olika experter har olika tidsresurser för arbetet. För en smidig process ska alla veta vem som kan fatta beslut och hur man ska få besked om besluten som görs. Om alla samarbetspartner känner till innehållet av och målet för terminologiarbete kan man undvika missförstånd mellan de olika experterna. Det är viktigt att tydliggöra att terminologiska ordlistor inte till exempel kan ersätta handböcker, stilguider eller datamodeller. Likaså måste det vara tydligt för alla berörda om man inte kan inkludera alla aspekter i ett och samma projekt som har begränsade resurser och en viss tidtabell.

Sammanfattning

Terminologiyrket kräver många kunskaper men är ändå väldigt specialiserat. Vi tycker att det terminologiska kunnandet behövs speciellt för att förklara varför det lönar sig att utföra terminologiarbete, för att göra begreppsanalys och för att ge anvisningar om hur terminologiarbetets resultat kan tillämpas. Terminologer kunde utvidga sina kunskaper, men kanske är det nyttigare att vi fördjupar dem och lär oss tillämpa vårt kunnande på nya sätt. Om vi samarbetar i stället för att försöka göra mer själva, kan alla parter koncentrera sig på sådana uppgifter de kan sköta bäst och vi terminologer hinner hjälpa till där det mest behövs.

Summary

The Finnish Terminology Centre's terminology projects today are often carried out as parts of larger research and development projects, aiming to support and facilitate the work of various expert groups in R&D projects. Terminology work is thus commonly conducted in cooperation with not just subject field specialists but with other experts, too. The article observes the advantages and challenges of the cooperation between terminologists and experts from the fields of IT architecture, operational development, language and communication, as well as the role of terminologists in the cooperation. Some of the advantages identified include the exchange of information between experts and terminologists and the new perspectives that are provided on the cooperation in terminology work and the many ways glossaries could be used. More challenging aspects that can occur are the terminologists' and the experts' differing needs and requirements for the terminology work as well as the lack of resources allocated for the terminology work in projects. Cooperation is recognised as an important part of terminology work and it is suggested that terminologists adopt new ways to apply their expertise to further facilitate cooperation.

Referenser

Sanastokeskus [webbplats] 2024. *Sanastoprojektit*. Hämtat 15.3.2024: <https://sanastokeskus.fi/tsk/node/42>

Sanastokeskus [webbplats] 2024. *Sanastotyön ballintamallit*. Hämtat 15.3.2024: <https://sanastokeskus.fi/tsk/node/1473>

Sanastokeskus [webbplats] 2024. *Sanastotyön ja ontologiatyön tekijät*. Hämtat 15.3.2024: <https://sanastokeskus.fi/tsk/fi/node/15>

Terminologicalcentralen [webbplats] 2024. *Deltagare i terminologiarbete och ontologiarbete*. Hämtat 15.3.2024: <https://sanastokeskus.fi/tsk/sv/node/15>

Terminologicalcentralen [webbplats] 2024. *Terminologiprojekt*. Hämtat 15.3.2024: <https://sanastokeskus.fi/tsk/sv/node/42>

Författare

Katri Seppälä har arbetat vid Terminologicalcentralen sedan 1993, först som terminolog och sedan 2009 som direktör. Hon har under åren medverkat i många terminologiprojekt samt deltagit i internationell standardisering av terminologiska metoder och i ontologiforskning.

Mari Suhonen har arbetat som terminolog vid Terminologicalcentralen sedan 2000. Hon har medverkat i många terminologiprojekt inom olika fackområden. I dessa projekt har hon samarbetat med åtskilliga fackexperter och andra experter.

Nyckelord

terminologiarbete, terminolog, samarbete, terminologens kompetens

Bibliografiske oplysninger

Seppälä, Katri & Mari Suhonen, 2024: Terminologen som en aktör i ett nätverk av samarbetspartner. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 227-232.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Journalanteckningen och dess delar – en terminologisk undersökning

Anna Smålander

I Sverige förekommer flera olika journalsystem inom sjukvården, vilket innebär att journalanteckningar ser olika ut beroende på vilket journalsystem som används. Strukturen hos journalanteckningarna skiljer sig till viss del åt. I denna artikel undersöks hur strukturen ser ut i olika journalsystem och hur journalanteckningarnas delar benämns. Sammantaget råder det på ett övergripande plan ingen enighet i hur journalanteckningar struktureras och benämns, och vissa delar av journalanteckningen saknar benämningar.

Inledning

År 2017 infördes den så kallade e-journalen i Sverige, vilket innebär att alla svenska invånare har tillgång till sin patientjournal via 1177.se. I min avhandling undersöker jag om språket i patientjournaler har förändrats i och med att e-journalen infördes. Jag undersöker närmare bestämt den del av patientjournalen som kallas journalanteckningar. I arbetet med detta har jag upptäckt terminologiska inkonsekvenser i hur journalanteckningars delar benämns och kategoriseras. I detta konferenspaper redovisar jag en terminologisk undersökning med målet att reda ut begreppet JOURNALANTECKNING och dess delar.¹

Låt oss börja med ett exempel på en konkret referent, det vill säga ett exempel på hur en journalanteckning kan se ut. I Tabell 1 ses ett utdrag ur min egen patientjournal, från ett besök på vårdcentralen. Utdraget innehåller en (1) journalanteckning.

---

1 I den här artikeln används kapitäl för begrepp och kursivering för termer och andra benämningar.

BESÖKSANTECKNING	
Kontaktorsak	Astma. Uppföljning enligt rekommendation från allergolog.
Aktuellt	Patient med luftburen allergi mot katt, gräs och trädpollen. Lindrig/måttlig astma i botten. Varit hos allergologen för behandling med hyposensibilisering i 3 års tid mot katt med god effekt. [osv.]
STATUS	
Allmäntillstånd	Opåverkat. Ingen dyspné.
Lungor	Rena andningsljud bilateralt. Inga ronki eller rassel. Normal inspirium och expirium. PEF 460.
Bedömning	Astma med välreglerade symtom. Rekommenderar kontakt om 1 år för kontroll. Tidigare vid behov.

Tabell 1. Exempel på journalanteckning.

Materialet i min avhandling består av sådana här journalanteckningar, där man kan se tre övergripande delar: typ av anteckning (motsvarande den största rubriken, *Besöksanteckning*), små underrubriker (motsvarande de mindre fetstilta orden, t.ex. *Kontaktorsak*) och fritext (motsvarande den icke-fetstilta texten till höger om underrubrikerna). Fritexten till höger är knuten till den underrubrik som står till vänster om den. För att kunna tala om journalanteckningar och deras struktur behöver jag benämningar på minst sex begrepp. Begrepp 1 innefattar journalanteckningen som helhet (inklusive alla rubriker och fritext). Begrepp 2 utgörs av den stora rubriken överst. Begrepp 3 innefattar mindre fetstilta underrubriker, medan begrepp 4 utgörs av någon form av mellanrubrik (motsvarande *Status* i Tabell 1). Begrepp 5 motsvarar den icke-fetstilta text som står till höger, medan begrepp 6 är helheten av en underrubrik och den icke-fetstilta texten som hör till den.

I arbetet med journalanteckningar har jag alltså upptäckt att det antingen saknas benämningar för dessa begrepp, eller att det råder viss förvirring eller vaghet både om begrepp och termer. Dessutom verkar begrepp och termer skilja sig till viss del mellan de fem journalsystem som primärt används i sjukhusvård i Sverige: VAS, Cosmic, NCS Cross, Melior och TakeCare. Nuopponen (2018, s. 454) menar att begreppssystem kan vara vaga eller outvecklade inom en viss yrkessfär, och att det är terminologens roll att tydliggöra begreppssystemen. Detta verkar stämma för journalanteckningar, och frågorna som guidar denna undersökning är: Vilka delar består journalanteckningar av och vilka benämningar förekommer för begreppen JOURNALANTECKNING och dess delar? För att kunna besvara detta görs både en begreppsanalys och en termanalys (jfr Nuopponen & Pilke 2016), där fokus framför allt ligger på begreppsrelationer och termer och/eller benämningar. Däremot får definitionerna en mindre roll i

denna undersökning, även om det görs några försök att definiera vissa begrepp.

Resultaten av denna undersökning borde – förutom att vara en hjälp i min avhandling – vara av nytta för hälsoinformatiker som arbetar med journal-system och till viss del även för vårdpersonal.²

Metod och material

För att reda ut begreppet JOURNALANTECKNING och dess delar har jag gjort en terminologisk undersökning, där jag samlat in material i form av intervjuer med sakkunniga och texter om patientjournalen. I arbetet har jag i så hög utsträckning som möjligt försökt följa de steg i ett terminologiprojekt som Nuopponen & Pilke (2016) och Suonuuti (2004) sätter upp.

När det gäller intervjuerna upprättade jag för studien en liten grupp med informanter och sakkunniga. Informanterna består av personer anställda på Region Blekinge, Region Skåne, Region Halland och Region Stockholm. För varje region har jag talat med en eller flera anställda som arbetar med hälsoinformatik, sammanlagt nio personer. Samtliga informanter är sjuksköterskor eller medicinska sekreterare i grunden. Informanterna arbetar med fyra av de fem journalsystem som används i svensk sjukhusvård.³

Förutom intervjuer med informanterna består mitt undersökta material av läroböcker för vårdstudenter och manualer för de fem sjukhusjournalssystemen jag studerat. De undersökta läroböckerna riktar sig både till sjuksköterskor och läkare, men sjuksköterskeläroböckerna skrev ytterst lite om journaldokumentation. En av läroböckerna, Salö (2016), tar upp, visar och förklarar olika typer av journalanteckningar, men författaren benämner aldrig delarna, så denna lärobok har bidragit till förståelse av begreppen, men nämns inte i resultatdelen nedan.

Utöver detta har jag undersökt medicinska ordböcker och termlistor samt föreskrifter och lagar som berör journalföring/journalskrivande, men tyvärr förekommer inte *journalanteckning* som vare sig term eller ord i dessa skrifter. Både medicinska ordlistor, såsom Lindskog & Malmquist (2020) och Malmquist & Lundh (2020), och författningar, såsom HSLF-FS 2016:40, talar om *patientjournalen*, men de rör sig inte på en lägre nivå än så.

---

2 En hälsoinformatiker är en person som arbetar med hälsoinformationssystem, dvs. IT-system av olika slag inom hälso- och sjukvården. De som arbetar som hälsoinformatiker är typiskt antingen sjukvårdspersonal med vidareutbildning i informatik, eller datavetare/systemvetare med vidareutbildning inom hälso- och sjukvård.

3 För Cosmic lyckades jag inte få tag på någon informant, men manualen för detta journalsystem är synnerligen utförlig, vilket innebar att jag ändå fick en god bild av detta system.

Resultat

I detta avsnitt presenterar jag resultaten från mina efterforskningar, och jag utgår från exemplet i Tabell 1 för att systematisera framställningen och för att kunna jämföra med en konkret referent.

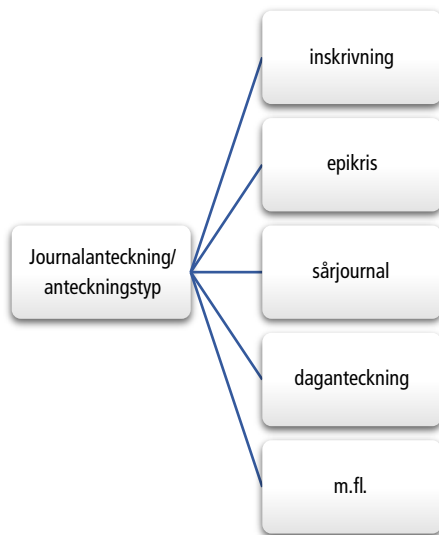
All text i Tabell 1 är sammantaget ett exempel på begreppet JOURNALANTECKNING. För att nämna några begreppskännetecken:

1. skriftlig, eller dikterad med avseende att skrivas ner
2. skrivs in i journalsystemet (och är därmed idag digital)
3. är en journalhandling, och därmed en del av patientjournalen
4. skrivs av legitimerad personal (eller personal med delegering, t.ex. medicinsk sekreterare)
5. skrivs vid ett tillfälle av en person
6. innehåller väsentlig information om patientens hälsotillstånd, i synnerhet förändringar sedan det senaste vårdtillfället
7. innehåller för vårdtillfället relevant information om patientens livssituation
8. är oftast strukturerad utifrån befintliga mallar
9. består av en typ av rubriker som strukturerar innehållet samt den faktiska informationen om patienten
10. läses av vårdpersonal för att snabbt få en överblick av patienten, eller för att hitta en viss typ av information.

Det hade varit möjligt att göra ett begreppssystem för patientjournalen för att visa på journalanteckningarnas plats där, men det ligger utanför denna undersökning. Det som särskiljer journalanteckningen från andra journalhandlingar i patientjournalen verkar framför allt vara den breda information som de innehåller (begreppskännetecken 6 och 7), samt den struktur de har (begreppskännetecken 9). För detta begrepp används två benämningar: *journalanteckning* respektive *anteckning*.

Begrepp 2 representerar en sorts rubrik och/eller ett namn på en sorts journalanteckningar. I Tabell 1 motsvarar det *Besöksanteckning*. Denna del av journalen motsvarar ett begrepp som jag preliminärt kallar ANTECKNINGSTYP, som kan sägas vara en indelningsgrund för journalanteckningar. Anteckningstyper är namnen på olika sorters journalanteckningar utifrån sådant som yrkesroll ("läkaranteckning", "dietistanteckning"), klinik ("mot-tagningsanteckning", "operationsberättelse") eller typ av vårdtillfälle ("inskrivningsanteckning", "besöksanteckning", "telefonanteckning"). De verkar i vissa fall generera en viss uppsättning underrubriker, så kallade *sökord*,

som vårdpersonalen kan dokumentera på, se vidare nedan. De benämningar som förekommer för detta begrepp är *anteckningstyp*, *mall*, *journalmall* och *aktivitet*, och när själva namnet står i en journalanteckning kan det kallas för *anteckningsrubrik*. Det verkar förekomma ett generiskt begreppssystem här, se figur 1, som skulle kunna utvecklas om man gjorde en större inventering av anteckningstyper.

Figur 1. Generiskt begreppssystem över journalanteckning.

Begreppet ANTECKNINGSTYP är emellertid tämligen vagt, och både begreppets intension och dess benämningar verkar variera. I manualen för Melior används benämningen *anteckning* både om hela journalanteckningen och om ANTECKNINGSTYP, medan man i själva journalsystemet Melior använder *aktivitet* för ANTECKNINGSTYP. För Melior, VAS och Cosmic tillkommer dessutom begreppet MALL, som är en uppsättning sökord, dvs. underrubriker, se nedan. I dessa tre system väljer man alltså först anteckningstyp och sedan mall. En läkare kan exempelvis välja "inskrivning" som anteckningstyp och en speciell mall med sökord kopplad till en avdelning, såsom "inskrivning avdelning 43". I TakeCare talar man istället enbart om *journalmallar* eller *mallar*. I manualen verkar det främst syfta på MALL, alltså en uppsättning sökord/underrubriker, men även ANTECKNINGSTYP. Informanten från Region Stockholm berättar att man på Karolinska sjukhuset jobbar med sjukhusövergripande mallar som alla avdelningar kan använda sig av. Här blir ANTECKNINGSTYP och MALL synonyma begrepp,

och informanten benämner det *journalmall*. I NCS Cross verkar det inte finnas mallar, utan varje journalförare väljer sökord själv. I dessa system väljer man endast anteckningstyp. Läroböckerna talar endast om *journalmallar* (Andersson & Rödjer 2012, Werner 2018), och verkar då mena en uppsättning sökord. Sammantaget verkar det alltså beroende på journal-system finnas ett eller två begrepp. Förekommer det bara ett begrepp kallas det *anteckningstyp* (NCS Cross) eller *journalmall/mall* (TakeCare). Förekommer det två begrepp, ANTECKNINGSTYP och MALL, används benämningarna *aktivitet* och *mall* (Melior), *anteckningstyp* och *journaltyp* (VAS) eller *anteckningstyp* och *mall/journalmall* (Cosmic).

När det gäller underrubrikerna (motsvarande nivåerna *Kontaktorsak* och *STATUS* i Tabell 1) förekommer flera olika benämningar, och det verkar inte råda någon enighet om det är två olika begrepp eller samma. Preliminärt kategoriserar jag detta som SÖKORD. Denna del av journalen är strukturerande och anger ämnet för det som sedan skrivs in, såsom "kontaktorsak", "bedömning" och "status". Fritexten som följer är knuten till denna underrubrik.

Enligt informanterna och manualerna rör det sig i vissa journalsystem om två begrepp och andra om ett. I några journalsystem (Melior, VAS, NCS Cross) förekommer endast en typ av underrubriker, sådana som man kan dokumentera fritext på. Dessa kallas för *sökord* eller intressant nog *termer*. I andra (Cosmic, TakeCare) förekommer också en typ av underrubriker som strukturerar övriga underrubriker, motsvarande *STATUS* i Tabell 1. Här kan man inte skriva in text, utan *STATUS* fungerar som en överrubrik till följande underrubriker, *sökorden*. Här verkar alltså i vissa fall förekomma två begrepp, UNDERSÖKORD och HUVUDSÖKORD/ÖVERSÖKORD, som är underbegrepp till SÖKORD. Undersökorden kan både stå själva och vara underordnade ett huvudsökord. Begreppens benämningar är just *huvudsökord* och *undersökord*, men i TakeCare-manualen förekommer även *rubrik* respektive *underterm*.

I läroböcker kallas detta begrepp för både *sökord* och *rubrik*, och det är inte alltid tydligt om man avser ett eller två begrepp, och i så fall vilket. Karling (2021) verkar dessutom använda de två benämningarna synonymt, möjligen med ett begrepp som täcker in både UNDERSÖKORD och HUVUDSÖKORD. Han skriver också om *delrubriker*, och syftar troligtvis på HUVUDSÖKORD. Han förklarar dock inte vad sökord och rubriker *är*, utan verkar förutsätta att läsaren vet det. Andra talar enbart om sökord (Andersson & Rödjer 2012, Werner 2018) eller enbart rubriker (Bäckryd 2021). Sammantaget verkar *sökord* vara den frekventaste benämningen.

Begrepp 5, motsvarande texten till höger i Tabell 1, verkar inte ha någon

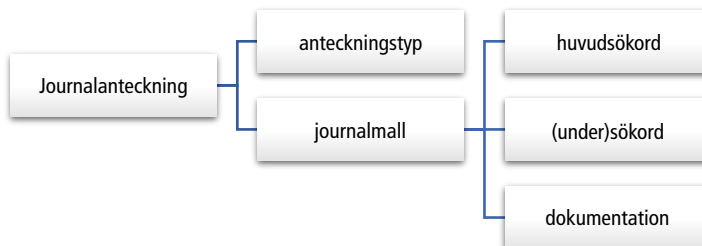
vedertagen benämning. Preliminärt kallar jag detta begrepp för DOKUMENTATION PÅ SÖKORD. Detta är själva texten som journalföraren själv väljer och skriver in respektive dikterar. Beroende på journalsystem och sökord kan journalföraren skriva in vad som helst (fritext), vara begränsad till ett antal val eller endast skriva in siffror. Varken manualerna, läroböckerna eller informanterna har någon benämning på detta, och om det ens finns ett begrepp är det ytterst vagt. Möjligen kan det enligt informanterna kallas för *dokumentation på sökordet* eller *informationen i sökordet*.

Där begrepp 5 verkar vara vagt, verkar begrepp 6, alltså helheten av ett sökord och dess dokumentation, inte förekomma som begrepp hos vare sig informanterna, läroböckerna eller manualerna. Man tänker inte på denna del som en enskild enhet med en specifik benämning. Om man behöver fråga en kollega om vad som står i journalanteckningen, skulle man säga något i stil med "Vad skrev du *på* Lungor?" eller "Vad står det *under* Bedömning?". Även Karling skriver så: "Under 'bedömning och åtgärder' dokumenteras dina slutsatser och åtgärder" (Karling 2021, s. 344).

För att sammanfatta verkar det finnas både olika begrepp, begreppssystem och benämningar för journalanteckningens delar, framför allt baserat på vilket journalsystem som används. I vissa journalsystem råder ett relativt platt system, se figur 2, medan det i andra är aningen mer hierarkiskt, se figur 3. I båda fallen är det dock partitiva begreppssystem.

Figur 2. Partitivt begreppssystem 1.

Figur 3. Partitivt begreppssystem 2.

Som kan ses från figur 2 och 3 skiljer sig de två rådande partitiva begreppssystemen åt till viss del, där journalsystem med det andra partitiva begreppssystemet har fler utskilda delar. I tabell 2 finns vidare en översikt över alla de benämningar som används för de olika begreppen.

Begrepp 1 (helheten)	Begrepp 2 (typ av anteckning)	Begrepp 3 (underrubrik)	Begrepp 4 (mellanrubrik)	Begrepp 5 (fritexten)	Begrepp 6 (begrepp 3+5)
anteckning	anteckningstyp	sökord	rubrik	dokumentation på sökordet	?
journal- anteckning	aktivitet	rubrik	delrubrik	information på sökordet	
	anteckning	sökordsterm	huvudsökord		
	journalmall	term	mellanrubrik		
	journaltyp	undersökord	sökord		
	mall	underterm	underrubrik		

Tabell 2. Översikt över de benämningar som används för de sex begreppen motsvarande journalanteckningars delar.

Möjligen skulle begrepp 2 kunna delas in i två olika begrepp, MALL och ANTECKNINGSTYP. Sammantaget förekommer 2–6 mer eller mindre vedertagna benämningar för varje del journalanteckningar, förutom för begrepp 6 som inte har någon benämning alls.

Diskussion och slutsatser

“[E]very area of knowledge sees the world from its own perspective and structures it with concepts and concept systems of its own.” (Nuopponen 2018, s. 454). I denna undersökning har jag kommit in som språkvetare, med ett annat perspektiv på journalanteckningar än det som framkommer i intervjuerna och det skriftliga materialet. Jag har försökt gå in i rollen som terminolog, vars syfte är att elicitera experternas kunskap (jfr Nilsson 2021), och på detta sätt få fram vårdpersonalens begrepp och begreppssystem. Samtidigt *är* jag språkvetare, och har i min avhandling ett behov av benämningar på vissa delar av journalen, vilket kommer synas i denna avslutande del.

De eventuella definitioner som förekommer i detta avsnitt är utkast eller försök till definitioner. Målet är inte att upprätta en terminologisk ordlista, utan att försöka hitta gångbara benämningar på journalanteckningens olika delar. Hade man velat upprätta en terminologisk ordlista skulle resultaten behövt gå på remiss innan färdigställandet (jfr Nuopponen & Pilke 2016).

Sammantaget råder det ingen konsensus för de begrepp eller termer som

florerar, vare sig i läroböcker, manualer eller i min referensgrupp. Nilsson (2021) menar att det i terminologiarbete kan råda antingen konsensus, korrespondens, konflikt eller kontrast:

Kontrast råder alltså när experterna inte är överens om vare sig termer eller begrepp, *konflikt* när de är överens om och använder samma termer, men inte om de begrepp de står för, *korrespondens* när de är överens om begreppen och deras definitioner, men inte om vilka termer som ska användas och slutligen *korrespondens* [anm.: felaktigt, borde stå *konsensus*] när de är överens om både begrepp (kännetecken och definitioner) och termer. Nilsson (2021, s. 79)

Nilsson (2021) illustrerar detta med följande bild (figur 4), hämtad från Shaw & Gaines (1989):

		Terminology	
		Same	Different
Attributes	Same	<p>Consensus</p> <p>Experts use terminology and concepts in the same way</p>	<p>Correspondence</p> <p>Experts use different terminology for the same concepts</p>
	Different	<p>Conflict</p> <p>Experts use same terminology for different concepts</p>	<p>Contrast</p> <p>Experts differ in terminology and concepts</p>

Figur 4. Shaws & Gaines (1989, s. 3) modell över olika situationer som en (terminologisk) arbetsgrupp kan hamna i (från Nilsson 2021, s. 79).

För begrepp 1 (motsvarande hela journalanteckningen) verkar relativ konsensus råda. Även om begreppet JOURNALANTECKNING delvis är vagt avgränsat mot andra journalhandlingar råder det ändå relativ konsensus om vad begreppet innefattar och stor konsensus om vilken term man ska använda. Visserligen används även *anteckning* om begreppet, men nog bara i sammanhang där det entydigt syftar på en journalanteckning. En tentativ definition av

journalanteckning skulle kunna vara: "del av patientjournal där man löpande dokumenterar viktig och för vårdsituationen relevant information om främst patientens hälsotillstånd men även livssituation i övrigt". Med denna definition framhävs det som särskiljer journalanteckningar från andra journalhandlingar. Möjligtvis skulle man kunna inleda definitionen med "journalhandling" istället för "del av patientjournal". En beståndsdeldefinition (se Nilsson 2009) av journalanteckning vore istället: "sökord (både huvudsökord och undersökord) och dokumentation på sökord".

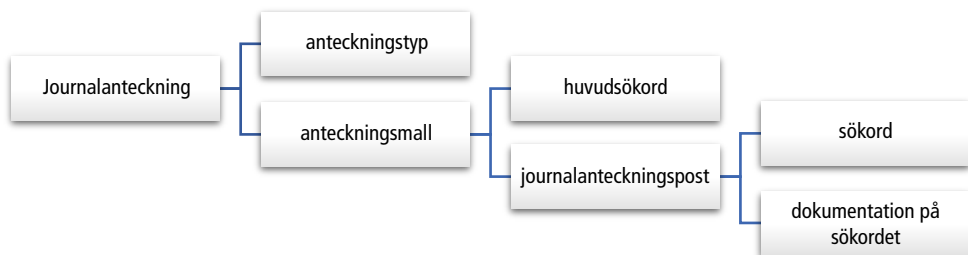
För begreppen ANTECKNINGSTYP och MALL verkar det som sagt finnas både oklarhet om begrepp och benämningar. Det råder alltså konflikt här. Om alla regioner skulle övergå till ett gemensamt journalsystem, skulle begreppen behöva förtydligas och antingen harmoniseras eller tydligt differentieras. Till dess bör nog begreppen särskiljas, och de mest genomskinliga termerna vore nog *anteckningstyp* respektive *anteckningsmall/sökordsmall*. Det första förekommer redan, medan de andra är mer specifika och exakta än *journalmall*. Ett försök till definition av MALL vore: "struktur för journalanteckning, bestående av sökord och dokumentationen på sökord". Det blir visserligen en blandning mellan intensions- och extensionsbeskrivning, men det verkar vara så man ser på det inom vårdfältet. Begreppet ANTECKNINGSTYP är fortfarande så oklart att jag väljer att inte ge något försök till definition.

Även för begreppen SÖKORD och/eller HUVUDSÖKORD/UNDERSÖKORD råder konflikt. Det är oklart om det rör sig om två begrepp eller ett. Möjligen kan man se det som att begreppet är SÖKORD, som i sin tur har generiska begreppsrelationer till underbegreppen HUVUDSÖKORD och UNDERSÖKORD. Ett försök till definition vore: "del av journalanteckning som strukturerar och anger ämnet för det som dokumenteras". Även om andra benämningar förekommer verkar *sökord* vara den föredragna termen. Även om termen inte är helt genomsynlig, är den i sammanhanget entydig, kort och skiljer sig från andra termer, vilket är en bra förutsättning för en term (jfr Nuopponen & Pilke 2016).

Genom att utgå från begreppssystemet, snarare än begreppens benämningar, kan man upptäcka begrepp som saknar benämning (Nuopponen 2018). För själva texten som skrivs in under ett sökord, begrepp 5, samt denna text tillsammans med sökordet, begrepp 6, verkar det inte finnas någon benämning, utan endast vaga begrepp. ten Hacken (2015) menar att man bara bör skapa termer när det finns ett behov att avgränsa begrepp, och detta behov verkar i dessa fall bevisligen inte finnas inom vården. Dock finns behovet för min avhandling. Tentativa benämningar skulle kunna vara *dokumentation på sökordet* och *journalanteckningspost*. Den förra är relativt genomsynlig, men

tämligen tungrodd som term. Den är dock i princip så självförklarande att den skulle fungera som definition i sig själv. Den senare skulle jag kunna definiera som: ”del av journalanteckning som innefattar sökord och dokumentation på sökordet”.

Sammantaget skulle jag kunna beskriva journalanteckningens delar så här: När man ska skriva en *journalanteckning* väljer man en *anteckningstyp*, som består av en *anteckningsmall*. Denna mall är uppbyggd av *sökord* (där *huvudsökord* strukturerar andra *sökord*) och *dokumentation på sökord*. I min avhandling kommer jag även att tala om *journalanteckningsposter* (eller enklare *poster*), där en post består av ett *sökord* och dess *dokumentation på sökordet*. Mitt begreppssystem skulle därmed skilja sig från vårdens, och se ut som i figur 5.

Figur 5. Partitivt begreppssystem 3.

För att använda ten Hackens (2015) perspektiv verkar journalanteckningens delar, samt vilka benämningar som används, baseras på en prototypföreställning som är tämligen vag i många fall. Det förekommer begrepp, som i vissa fall motsvaras av termer, men dessa begrepp är vaga och har ”fuzzy boundaries” (ten Hacken 2015, s. 3). De flesta benämningarna verkar snarare tillhöra så kallad ”specialized vocabulary” (ibid., s. 7) snarare än termer. Enligt ten Hacken skapar man en term först när man bestämmer gränserna för begreppet, vilket det inte verkar finnas något behov av inom journalföring, åtminstone inte för de som endast skriver journal. För de som arbetar med systemsidan av journalsystemet och utvecklar vårddokumentation verkar det finnas ett större behov av tydliga avgränsningar av framför allt begreppen SÖKORD, MALL och ANTECKNINGSTYP.

Summary

In Sweden, there are several different medical record systems in use, which means that clinical notes look different depending on which record system is

used. This article examines how clinical notes are structured in different systems, and how the different parts of a clinical note are named. Interviews were conducted with clinical personnel working with health informatics, and record manuals and textbooks on health documentation were consulted. The results show that clinical notes have slightly different structures in different record systems. Overall, there is no agreement on how the different parts of clinical notes are named, and some parts even lack names.

Referenser

- Andersson, Sven-Olof & Stig Rödger, 2012: Från samtal till dokumentation. I: Sven-Olof Andersson m.fl. (red.): *Professionell utveckling inom läkaryrket*, s. 159–170. Stockholm: Liber.
- Bäckryd, Emmanuel, 2021: *Att bli och förbli en bra läkare – handbok för egna reflektioner och kollegiala samtal*. Stockholm: Liber.
- CompuGroup Medical Sweden, 2013: TakeCare – Funktionsbeskrivningar. Hämtat 26.01.2024 https://profdoccare.se/manual/Funktionsbeskrivningar/takecare - allt_content.htm
- HSLF-FS 2016:40: *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om journal-föring och behandling av personuppgifter i hälso- och sjukvården*. Socialstyrelsen.
- Karling, Pontus, 2021: Rapportering och dokumentation. I: Pontus Karling (red.): *Kliniska färdigheter: Mötet mellan patient och läkare*, s. 339–348. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lindskog, Bengt & Jörgen Malmquist, 2020: *Medicinsk terminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Malmquist, Jörgen & Bengt Lundh, 2020: *Medicinska ord – Det medicinska språket: termer, definitioner, samband*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, Henrik, 2009: Ordningen i redan – om uppräknings- och begreppsbeskrivningar. I: Bodil Nistrup Madsen & Hanne Ernman Thomsen (red.): *Ontologier och taksonomier*. Nordterm 16, 2009 Köpenhamn, s. 168–178.
- Nilsson, Henrik, 2021: Distansering, elicitering och facilitering – det ”nya” terminologiarbetet? I: *Begreppsarbete och informationshantering*. Nordterm 22, 2021 Helsingfors, s. 77–89.

- Nuopponen, Anita, 2018: Terminological concept systems. I: Humbley, John, Budin, Gerhard & Christer Laurén (red.): *Languages for Special Purposes. An international handbook*, s. 453–468. Berlin & Boston: Mouton de Gruyter.
- Nuopponen, Anita & Nina Pilke, 2016: *Ordning och reda: terminologilära i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Region Halland, 2022: Manualer VAS. Hämtat 26.01.2024 <https://vardgivare.regionhalland.se/tjanster-it-stod/it-stod-och-system/vas/manualer-vas/>
- Region Jönköpings län, u.å.: Vårdokumentation. Hämtat 26.01.2024 <https://folkhalsaochsjukvard.rjl.se/administration/cosmic/cosmics-delar/varddokumentation/>
- Region Skåne, 2022: Användarhandbok Melior Journal [pdf]. Hämtat 26.01.2024 https://vardgivare.skane.se/siteassets/6.-it/it-stod-och-tjanster/melior/utbildningsmaterial_filmer/utbildningsmaterial--fillistning/220-sp1-anvandar-handbok-melior-journal-220sp1-9.3.1.100-1.pdf
- Region Örebro Län, u.å.: NCS Vårdportal – Primärvård Habilitering Läkargruppen. [Opublicerad PowerPoint-presentation].
- Salö, Martin, 2016: *På klinik – handbok för blivande läkare*. Lund: Studentlitteratur.
- Shaw, Milred & Brian Gaines, 1989: Comparing conceptual structures: consensus, conflict, correspondence and contrast. I: *Knowledge Acquisition* 1(4), s. 341–363. Hämtat 26.01.2024 [https://doi.org/10.1016/S1042-8143\(89\)80010-X](https://doi.org/10.1016/S1042-8143(89)80010-X)
- Suonuuti, Heidi, 2004: *Terminologiguiden. En introduktion till terminologiarbete i teori och praktik*. Stockholm: Terminologacentrum (TNC).
- ten Hacken, Pius, 2015: Terms and specialized vocabulary. Taming the prototypes. I: Steurs, Frida & Hendrik Kockaert (red.): *Handbook of Terminology. Volume 1*, s. 3–13. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Werner, Thérèse, 2018: *Medicinsk svenska: handbok för utländska läkare*. Lund: Folkuniversitetet.

Författare

Anna Smålander är doktorand i svenska vid Lunds universitet. Hon forskar om språket i patientjournaler, närmare bestämt om språket har förändrats sedan e-journalen infördes 2017.

Nyckelord

patientjournal, journalssystem, journalanteckning, terminologi

Bibliografiske oplysninger

Smålander, Anna, 2024: Journalanteckningen och dess delar – en terminologisk undersökning. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 233-246.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Var bor terminologen? Terminologins plats i en stor organisation

Carl Strömbäck

I denna artikel kommer jag att resonera om hur förutsättningarna för terminologiarbete i en stor organisation påverkas av var i organisationen terminologen är placerad. Jag talar utifrån mina erfarenheter från Socialstyrelsen, där jag arbetar sedan 2014, och Arbetsförmedlingen, där jag arbetade i tolv månader under 2022–2023. Jag kommer framför allt att diskutera skillnaden i förutsättningar mellan kommunikationsavdelningen och övriga organisationen i stort.

Bakgrund

Arbetsförmedlingen startade 2022 en satsning på terminologiarbete. Man upphandlade ett termbanksverktyg och anställde mig som terminolog. Satsningen kom från kommunikationsavdelningen och sågs som en del av ett utökat språkarbete. Tanken var att termbanken skulle vara navet för myndighetens språkstöd. Den skulle inte bara innehålla definitioner och termer (på flera språk) utan även klarspråksrekommendationer och mer allmän information om det begrepp man slagit upp. Därmed blev kommunikationsavdelningen min organisatoriska hemvist.

På Socialstyrelsen har man arbetat med terminologi sedan millennieskiftet, och termbanken har funnits sedan 2003. Under dessa år har sättet myndigheten hanterat terminologifrågan ändrats något, och terminologerna har varit placerade på olika avdelningar under åren. Men aldrig på kommunikationsavdelningen. Terminologi har inte främst setts som en språkfråga, utan snarare som en fråga om informationsstrukturering. På detta område har myndigheten också annan verksamhet som riktar sig till kommuner och regioner, framför allt klassifikationer för sjukvården, och terminologiarbetet har organisatoriskt hållits nära dessa.

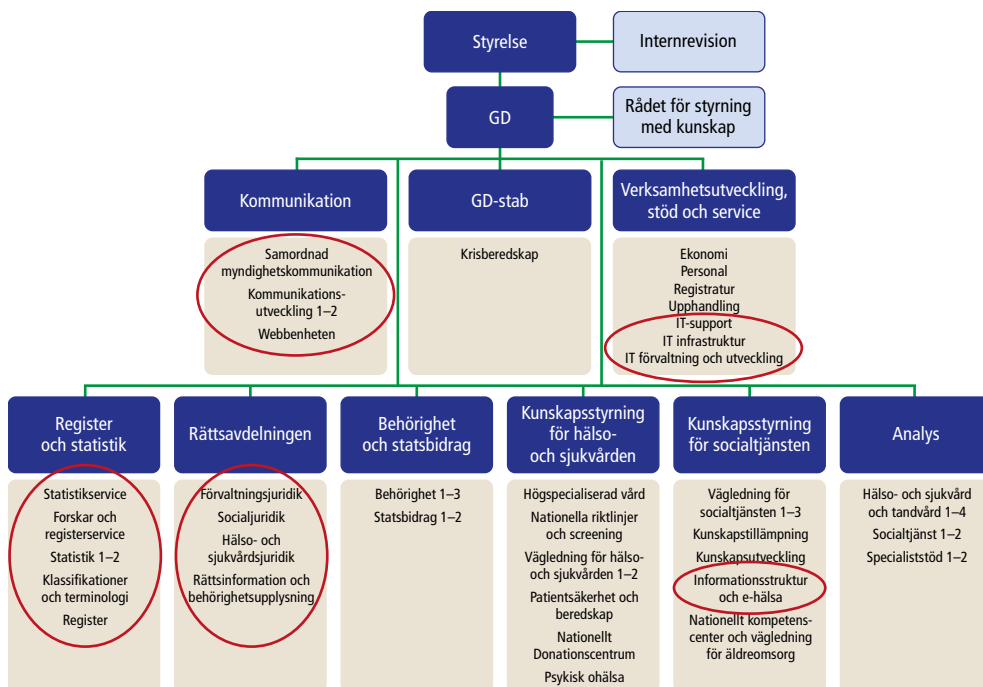
Terminologiarbete sker alltid

Min utgångspunkt för det här föredraget är att terminologiarbete alltid sker. Med det menar jag två saker:

1. En organisation har alltid en terminologipolicy. Om den inte har en terminologipolicy, då är detta dess terminologipolicy.

- Om en organisation inte arbetar strukturerat med terminologi kommer enskilda medarbetare att göra jobbet själva, på eget initiativ och inom ramen för sitt huvudsakliga arbete. Det kan bestå i att skapa ordlistor för sitt verksamhetsområde, att kategorisera och ordna information, eller bara att förhålla sig till terminologiska frågor när man producerar text. Allt detta är en form av terminologiarbete, och det görs även om det inte kallas terminologiarbete.

Den sista poängen framgår tydligare om vi tittar på organisationsscheman för Socialstyrelsen (figur 1) respektive Arbetsförmedlingen (figur 2). Jag har ringat in de organisatoriska enheter där jag själv konstaterat att det bedrivs terminologiarbete i någon form.

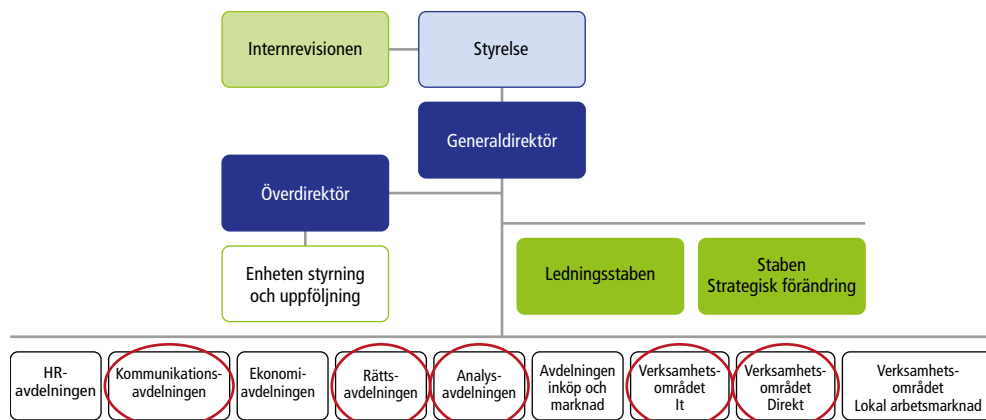
Figur 1. Socialstyrelsens organisationsschema.

De avdelningar eller enheter där det bedrivs terminologiarbete är:

- Kommunikationsavdelningen, där man arbetar med terminologi som en språkfråga.
- It-enheterna, där man strukturerar information i olika system.

3. Avdelningen för register och statistik, där man tar fram statistiska definitioner och kategorier för inrapportering till Socialstyrelsens register.
4. Rättsavdelningen, där man tar fram legaldefinitioner när man utfärdar föreskrifter.
5. Enheten för informationsstruktur och e-hälsa, där man stödjer informationsstrukturering ute i regioner och kommuner, till exempel genom att ta fram begrepps- och informationsmodeller.

Socialstyrelsens terminologer var tidigare placerade på rättsavdelningen, sedan på avdelningen för register och statistik. Från oktober 2023 är de placerade på en ny avdelning: avdelningen för utveckling av hälso- och sjukvård på systemnivå.

Figur 2. Arbetsförmedlingens organisationsschema.

På Arbetsförmedlingen bedrivs terminologiarbete på följande avdelningar (se markeringarna i figur 2):

1. Kommunikationsavdelningen, som på Socialstyrelsen. Här var jag alltså placerad.
2. Rättsavdelningen, som på Socialstyrelsen.
3. Analysavdelningen, där man arbetar med statistik och där terminologi då blir aktuellt på samma sätt som på Socialstyrelsens avdelning för register och statistik.
4. Verksamhetsområdet it, som it-enheterna på Socialstyrelsen. Här genomförde man också under min tid ett maskinöversättningsprojekt där terminologi förstås var en viktig del.

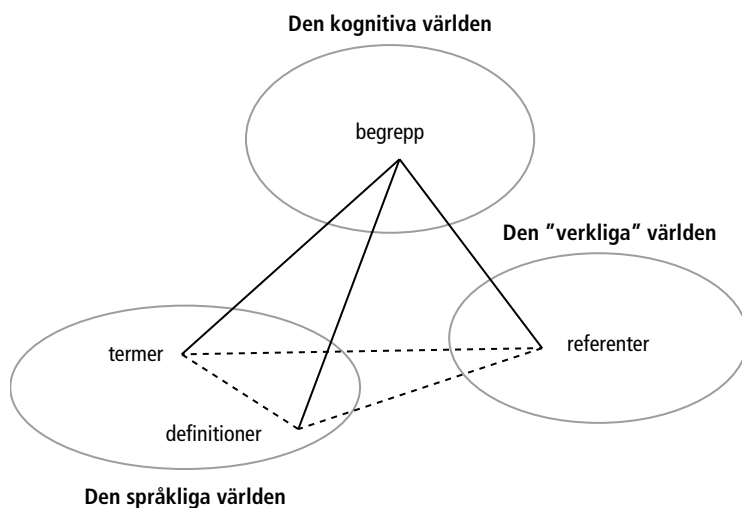
5. Verksamhetsområde direkt, där medarbetarna som har kontakt med myndighetens kunder är placerade. Här blir terminologi aktuellt som en klarspråksfråga.

Man skulle säkerligen kunna göra ännu fler markeringar i dessa två bilder. Poängen är framför allt att illustrera att terminologiarbete försiggår i många olika delar av en organisation, vilket betyder att det finns många potentiella placeringar för en terminolog.

Var terminologen hamnar i en organisation avgörs till stor del av praktiska omständigheter. Om det finns en enskild medarbetare som är särskilt drivande i att starta terminologiarbete i organisationen verkar det för att terminologen hamnar på samma avdelning. Om en viss avdelning har utrymme i budgeten kan det bli där terminologen hamnar. En grundläggande fråga som också blir relevant är om man ser terminologi som en språkfråga eller inte.

Är terminologi en språkfråga?

Begreppstetraedern kompletteras ibland med en beskrivning av vilken "värld" dess olika hörn hör till (se figur 3).

Figur 3. Begreppstetraedern och de olika världarna.

På ett sätt är terminologi en språkfråga: Resultatet av terminologiarbete finns i den språkliga världen. Rekommenderade termer och definitioner är en resurs som används i kommunikationssituationer.

På ett annat sätt är det inte en språkfråga: Själva begreppsutredningen

handlar inte om språk, utan om att kategorisera verkligheten och utforska kontaktytan mellan den verkliga världen och den kognitiva. Den språkliga aspekten blir (i idealfallet) relevant först i slutet av arbetet, när vi ska formulera definitionen och slå fast vilken term vi ska rekommendera.

Terminologen har en viktig roll i att sammankoppla dessa världar, och att samarbeta med medarbetare som inte har samma helhetsblick. Terminologiska frågor lyfts ofta som språkfrågor: ”Ska det heta så eller så?” eller ”Vad betyder det här ordet?” Diskussionen börjar då i den språkliga världen, och en av terminologens uppgifter blir att försöka förflytta diskussionen till att först handla om referenter, begrepp och kännetecken. Detta kan bli svårare om terminologi i första hand ses som en språkfråga av övriga deltagare i diskussionen, eller i organisationen i stort.

Den omvända situationen kan uppstå när medarbetare som varken är terminologer eller kommunikatörer utför terminologiarbete (som då många gånger kallas något annat). Det går ofta bra att kategorisera och strukturera information, men termen kan ha förbättringspotential. Ibland är ”termen” bara en kod, eftersom man inte har tänkt att den ska användas i kommunikation mellan människor.

Var terminologen än är placerad gäller det alltså att sammanföra olika synsätt hos olika medarbetare.

Svårt att nå in, lätt att nå ut

Mina erfarenheter av att vara placerad på kommunikationsavdelningen kan sammanfattas med att det blir svårare att nå in men lättare att nå ut.

I stora organisationer känner inte alla medarbetare till de olika specialistroller som finns, och en viktig uppgift för terminologen blir att sprida kännedom om sig själv. Som terminolog är man beroende av att komma in i de arbetsprocesser som rör organisationens kärnverksamhet för att hämta in kunskap, kartlägga behov och förstås påverka språkbruket. Dessa processer hör sällan hemma på kommunikationsavdelningen, och den organisatoriska gränsen gör att det krävs lite mer ansträngning – från terminolog, chef eller medarbetare – för att terminologen ska få plats. Det blir svårare för terminologen att nå in där den behövs. Denna utmaning finns visserligen i någon utsträckning på alla avdelningar – var man än sitter är man ju bara på ett ställe – men den blir större på en stöдавdelning som kommunikationsavdelningen.

När man väl har en terminologisk rekommendation på plats finns det däremot fördelar med att vara placerad på kommunikationsavdelningen. Kommunikationsavdelningen är ofta den sista kontrollinstansen för extern kommunikation. Det är typiskt kommunikationsavdelningen som har ansvar för

myndighetens språk, och den blir därmed en auktoritet i terminologifrågor. Det blir därför lättare för terminologen att nå ut. Man kan tänka sig att liknande fördelar finns på andra avdelningar. Både juridiska texter och tekniska system är normerande för språket i en organisation, så rättsavdelningen och it-avdelningen är två avdelningar som kan tänkas ge goda möjligheter att få genomslag för terminologiska rekommendationer.

Slutsats: "Det beror på"

Den otillfredsställande slutsats jag kommit till är att svaret på frågan om var terminologen ska bo är: "Det beror på". Förutsättningarna för ett bra terminologiarbete beror till stor del på informella maktstrukturer och personberoenden, och varierar mellan organisationer och över tid.

Några faktorer som påverkar svaret är:

- **Organisationskultur.** Om det finns en tradition av samarbete i organisationen blir det lättare för terminologen att nå in i de arbetsprocesser den vill delta i.
- **Organisationens storlek.** I en mindre organisation är det lättare för terminologen att göra sig känd bland medarbetarna, och medarbetarna är sannolikt mer vana vid samarbete över avdelningsgränserna.
- **Status hos terminologiverksamheten.** I en organisation där terminologiskt arbete är känt och uppskattat är det lättare att hitta samarbeten. Till exempel behövde vi marknadsföra värdet av terminologiarbete mer på Arbetsförmedlingen, där det var en nysatsning, än på Socialstyrelsen där termbanken varit etablerad i decennier.
- **Status hos språkverksamheten.** Ju högre status frågor om kommunikation och klarspråk har, desto mer inflytande har kommunikationsavdelningen. Och desto mindre blir nackdelarna med att som terminolog vara placerad där.
- **Målgruppen för de terminologiska rekommendationerna.** Om det finns en stor extern målgrupp växer fördelarna med att sitta på kommunikationsavdelningen. Om målgruppen främst är medarbetare inom samma organisation behövs inte samma kommunikationsinsats för att nå ut, och fördelarna med placering på kommunikationsavdelningen blir inte lika stora.

Dessa faktorer samspelar med varandra, och avgör tillsammans var terminologen bor bäst.

Summary

This article is about how the conditions for terminology work in a large organisation are affected by where in the organisation the terminologist is placed. I draw on my experiences from working in two large Swedish government agencies, and compare the difference between placement in the communications department and the rest of the organisation in general.

I argue that terminology work in some form takes place all the time, and in several parts of an organisation. Where the terminologist is placed depends largely on practical circumstances, but also on whether or not terminology is seen as a question of language.

My conclusion is that a placement in the communications department makes it easier to reach out with terminological recommendations, but more difficult to access the collaborations that will form the basis for such recommendations. What is most appropriate in each case depends on many different factors, such as organisational culture, status structures and informal dependencies.

Referenser

Arbetsförmedlingen [webbplats] 2023. *Så är vi organiserade*. Hämtat 20/5 2023: <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/var-verksamhet/organisation>

Socialstyrelsen [webbplats] 2023. *Socialstyrelsens organisation*. Hämtat 20/5 2023: <https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/det-har-ar-socialstyrelsen/>

Författare

Carl Strömbäck är språkvetare och arbetar som terminolog på Socialstyrelsen sedan 2014.

Nyckelord

terminologiarbete, myndighet, organisation

Bibliografiske oplysninger

Strömbäck, Carl, 2024: Var bor terminologen? Terminologins plats i en stor organisation. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 247-254.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Teckenspråkstolkars tvåspråkiga terminologiarbete

Malin Tesfazion

I den här artikeln beskrivs den utmaning teckenspråkstolkar kan uppleva när det gäller användning av facktermer i det dagliga arbetet då förväntningarna på teckenspråkstolkar har förändrats och ökat över tid. Den beskriver också hur tolkar samarbetar med tolkkollegor och samtalsdeltagare i tolkade situationer för att hantera facktermer inom olika områden. Inledningsvis ges en beskrivning av teckenspråkstolkning och en kort redogörelse av tolkutbildningen. Därefter redogörs för den komplexa arbetsmarknad som gäller för blivande teckenspråkstolkar.

Teckenspråkstolkning – en kort introduktion

Hantering av fackterminologi är för många teckenspråkstolkar en välbekant utmaning. Utmaningen beror på att tecknade och talade språk i grunden har olika uttrycksformer. De uttrycks i olika modaliteter som även medför strukturella skillnader. Dessutom skiljer sig mängden etablerade facktermer mellan de olika språken. Detta innebär att tolkarna medvetet behöver arbeta med olika strategier för att uttrycka en specifik fackterm på målspråket (språket man tolkar till) jämfört med källspråket (språket man tolkar från).

En teckenspråkstolk återger i likhet med andra tolkar det någon säger på ett språk på ett annat språk (jfr tolkar mellan talade språk; tolkar i offentlig sektor och konferenstolkar). I Sverige är tolkens arbetsspråk oftast talad svenska och svenskt teckenspråk. Teckenspråkstolkarna tolkar också ibland mellan svenskt teckenspråk och ett annat talat språk än svenska, som exempelvis norska, danska eller engelska. Det är dock relativt sällsynt att svenska teckenspråkstolkar kan ytterligare ett tecknat språk, som exempelvis ASL (amerikanskt teckenspråk) eller Auslan (australiensiskt teckenspråk).

Teckenspråkstolkar möjliggör genom sin tolkning kommunikation mellan personer som hör men som inte kan svenskt teckenspråk, hädanefter benämnda "hörande", och personer som är hörselskadade eller döva och vars föredragna språk är svenskt teckenspråk, hädanefter "döva". Det finns andra tolkmetoder än teckenspråkstolkning att tillgå för personer med dövhet eller hörselnedsättning, som exempelvis skrivtolkning för den som föredrar att läsa det som sägs, och dövblindtolkning, för personer med dövblindhet, men den-

na text fokuserar på teckenspråkstolkning med visuell perception, alltså där båda parter ser.

Tecknade språk produceras med händer, armar och överkropp, förmedlas visuellt och uppfattas med ögonen. För teckenspråkstolken är det viktigt att se och synas, just eftersom tecknade språk uppfattas med synen, men även att höra och höras, eftersom den talade svenskan i huvudsak uppfattas med hörseln. Det är dessa skillnader som avses när vi talar om språkens olika modaliteter (Nilsson 2018, s.78). Talapparaten förmår inte uttala två ord samtidigt och örat förmår heller inte att, utan svårigheter, uppfatta två ord som sägs precis samtidigt. I talad interaktion förekommer flera så kallade semiotiska resurser, som gester, blickriktning och intonation, samtidigt med verbala uttryck (Bø, Ferrara & Halvorsen 2018). Dessa semiotiska resurser förstärker eller kompletterar ofta det som uttrycks verbalt. I tecknade språk däremot är semiotiska resurser som exempelvis blickriktning ofta betydelsebärande. Det faktum att tecknade språk kräver att man kan se varandra innebär att tolkens placering i rummet spelar en avgörande roll. Tolken kan exempelvis stå bredvid en svensktalande lärare i en klassrums-situation med en eller flera döva studenter, eller sitta i närheten av läkaren vid ett läkarbesök med en döv patient, och tolka till svenskt teckenspråk. I båda fallen är tolken synlig för den döva personen. Tolken kan då oproblematiskt flytta blicken för att se på samtalspartnern, och samtidigt höra vad som sägs på svenska.

Tecknade språk kan vidare uttrycka flera lexikala enheter samtidigt. De utnyttjar dessutom det tredimensionella rummet framför kroppen. Exempelvis kan olika varianter av tecknet för "att hoppa" samtidigt uttrycka om hoppet är ett högt eller lågt hopp, i vilken riktning personen ifråga hoppar, och om hoppet innebär en stor kraftansträngning eller inte. För att ge motsvarande information på talad svenska krävs fler ord. Denna skillnad ger tolkspråken olika förutsättningar som påverkar tolkens arbete.

En teckenspråkstolk tolkar oftast med simultan tolkteknik vilket innebär att parterna som samtalar med varandra kan samtala utan att behöva göra särskilda pauser för att låta tolken komma in och förmedla innehållet på det andra språket. Trots den simultana tekniken uppstår en fördröjning mellan att källspråket uppfattats och målspråket produceras – så kallad processtid (Haualand m. fl. 2018, s.23). Den är vanligen mellan 1 och 3 meningar beroende på källspråkets densitet, det vill säga informationstäthet, och tolkens arbetssätt. Konsekutiv tolkteknik innebär att källspråkstalaren yttrar några meningar åt gången för att sedan göra en paus medan tolken återger det som precis har sagts. Denna teknik används ganska sällan av teckenspråkstolkare men när den

används är det huvudsakligen vid tolkuppdrag inom hälso- och sjukvården, och vid tolkning i rätten.

Tolkutbildning med sikte mot krävande yrkesutövning

I Sverige har det funnits utbildning för teckenspråkstolkar sedan 1960-talet, och sedan 1990-talet har utbildningen förlängts till 3–4 år (Teschfazion m.fl., kommande). Teckenspråkstolkutbildningar erbjuds i folkhögskolors regi, och sedan 2013 även i form av ett kandidatprogram på Stockholms universitet. Utbildningarna omfattar även utbildning i svenskt teckenspråk som nybörjarspråk, eftersom de flesta som studerar till teckenspråkstolk i Sverige idag inte har några förkunskaper i teckenspråk när de påbörjar sin utbildning¹. Trots den förhållandevis långa utbildningen är det ofta en stor utmaning för studenterna att både tillgodogöra sig ett helt nytt språk som uttrycks i en helt annan modalitet, och att lära sig att simultantolka i skilda miljöer och sammanhang. Att dessutom hinna lära sig att hantera facktermer på ett effektivt sätt utgör en särskild utmaning. Den praktiska hanteringen av facktermer och bemästrandet av ämnesspecifikt språkbruk i olika samhällsdomäner innebär ett livslångt lärande för varje yrkesverksam teckenspråkstolk, och kräver medvetna strategier (jfr Stone, Roy & Brunsen 2023).

Arbetsmarknaden och tolkuppdragen som teckenspråkstolkstudenterna siktar mot är varierande och komplexa. I Sverige grupperas uppdragen traditionellt i kategorierna vardagstolkning och utbildningstolkning. Vardagstolkning förekommer i en stor variation av sammanhang. Ordet *vardag* i vardagstolkning kan tyckas trivialt, men om vi lägger in betydelsen att tolkar ska finnas tillgängliga så att döva och hörande kan samtala över språkbarriärer i *varje dags* olika livssituationer, kan vi föreställa oss bredden av kontexter för tolkens uppdrag. Regionerna har i uppdrag att tillhandahålla tolkservice under benämningen vardagstolkning. Tolkstjänsten innefattar följaktligen allt från hälso- och sjukvård, föreningsaktiviteter, föräldramöten och religiösa sammanhang, till dop och bröllop.

Den andra övergripande kategorin, utbildningstolkning, syftar till att möjliggöra studier för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet på samma villkor som andra. Denna typ av tolkuppdrag förekommer på olika utbildningar där specifika ämnesområden med tillhörande fackspråk behandlas. Utbildningstolkning innebär oftast återkommande uppdrag över tid i samarbete med samma elev(er) eller student(er), och då har tolken goda möjligheter att etablera ett samarbete med både elev/student och lärare. Det finns ytterligare kategorier av tolkuppdrag som teckenspråkstolkar arbetar med. Utan att göra anspråk på att

---

1 Stockholms universitet erbjuder sedan 2023 även en studiegång inom "Kandidatprogram i teckenspråk och tolkning" för den som redan behärskar svenskt teckenspråk.

täcka alla, nämner jag här ytterligare tre: tolkning vid kontakt med olika myndigheter, som Arbetsförmedlingen och Migrationsverket, tolkning i Bildtelefoni som är en samtalsförmedlande tjänst som möjliggör kontakt när döva och hörande behöver ringa varandra och tolkning i arbetslivet.

Regionernas tolkcentraler är vanliga arbetsplatser för teckenspråkstolkar. Några regioner har helt eller delvis delegerat tolkserVICEN till upphandlade privata tolkbolag som utför tolkuppdragen. Dessa tolkbolag är av olika storlek och har vanligtvis både heltidsanställda tolkar och frilansande tolkar som hyrs in vid behov. Därmed finns det teckenspråkstolkar som är frilansande egenföretagare, och som tar uppdrag åt andra tolkbolag, arbetsplatser, myndigheter och regioner. Det finns dessutom utbildningsanordnare som har valt att anställa egna teckenspråkstolkar, till exempel Stockholms universitet och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), som erbjuder teckenspråkig undervisning i grundskolan.

Fackspråksrelaterade utmaningar inom teckenspråkstolkning

Med start under 1980- och 1990-talet har allt fler döva personer studerat vidare på universitet och högskolor. Detta har med åren inneburit ett breddat fält i fråga om tolkuppdrag inom kategorin utbildningstolkning. Sektionen för utbildningstolkning vid Stockholms universitet uppger (personlig kommunikation 12.06.2023) att de genom åren har försett över 350 olika kurser/utbildningar med tolk. Figur 1 illustrerar ett axplock av dessa kurser och utbildningar.

Figur 1. Exempel på tolkade kurser och utbildningar på universitetsnivå.

Att tolka inom så många olika områden innebär utmaningar. Generellt ingår det i teckenspråkstolkens uppdrag att förbereda sig inför sina tolkuppdrag. Detta kan göras på olika sätt, och inom utbildningstolkning sker det ofta genom inläsning av kurslitteratur, genomläsning av lärarens eventuella undervisningsmaterial och genom samtal med tolkkollegor, student(er) och lärare. Tolkarna har sällan själva förkunskaper i det specifika ämnet, och den döva studenten är ibland den första döva, teckenspråkiga personen som tar sig an studier i ämnet. Det innebär att facktermer inom ämnet i regel inte har etablerats i det svenska teckenspråket. Motsvarande situation råder i flera länder, och i USA har man medvetet arbetat med att skapa facktermer på ASL inom akademiska ämnen, exempelvis kvantfysik (Krietsch Boerner 2021; Rasmus & Allen 1988). På liknande sätt har man i Australien arbetat med terminologi inom hälso- och sjukvård (Johnston & Napier 2010). Om tolken har specifika kunskaper i ämnet underlättar det förståelsen av sammanhanget, men det innebär inte per automatik att det är givet hur specifika företeelser eller fenomen inom ämnet bäst tolkas till svenskt teckenspråk.

När döva personer utbildat sig inom specialiserade områden kommer de småningom ut i arbetslivet. När döva och hörande specialister i en viss yrkesverksamhet samlas, kan tolken som ska förmedla samtalet vara den enda personen som inte har fackkunskaper. Beroende på hur tolktjänsten organiseras är det inte sällan en annan tolk som anlitas än den som tolkat den döva personens utbildning. Att döva fått allt högre utbildningsnivå har skett successivt under de senaste decennierna. Idag råder en situation där döva personer arbetar som exempelvis jurister, professorer eller psykologer. Döva är inte längre enbart anställda, utan kan lika gärna vara chefer eller företagsledare. Detta är naturligtvis en eftersträvarvärd utveckling när det kommer till dövas möjlighet att ta plats i yrkeslivet och samhället i stort. Tyvärr har tolkarnas utbildning och framför allt fortbildningsmöjligheter inte följt med i den utvecklingen.

Även tolkuppdrag inom vardagstolkning och myndighetstolkning utmanar tolkarna. När det kommer till utbildningstolkning är det lätt att förstå behovet av inläsning inför tolkuppdrag, och ofta finns ett tydligt specificerat ämnesinnehåll kopplat till de lektioner där tolken ska arbeta. När det gäller övriga kategorier av tolkuppdrag är det inte lika enkelt för tolken att veta vilket sammanhang som väntar. Om tolkbeställningen gäller ett besök på en vårdcentral går det inte alltid i förväg att veta vilken typ av åkomma patienten söker för. Om tolkbeställningen gäller en arbetsplatsträff på ett privat företag får tolken i undantagsfall information om innehållet på agendan. Oavsett det, är det en stor utmaning att förbereda sig och läsa in sig på vad som kan tänkas bli aktuellt i fråga om fackspråk och terminologi.

Några konkreta exempel från utbildningstolkning

Antalet etablerade facktermer inom svenskt teckenspråk för ett specifikt ämnesområde varierar mycket, beroende på om teckenspråkiga personer arbetat inom ämnet eller inte. Ett exempel på en språklig domän som har många etablerade lexikala tecken är språkvetenskap. Detta kan härledas till att teckenspråk varit ett forskningsämne i Sverige i över 50 år, och att flera döva personer bidragit till att utveckla terminologin inom svenskt teckenspråk. Även inom andra utbildningsrelaterade ämnen som pedagogik, didaktik och specialpedagogik finns det många yrkesverksamma döva personer som kunnat identifiera behov av nya tecken. Ibland uppstår tecken som används under en begränsad period, eller mellan ett fåtal individer, men som försvinner efter en tid, medan andra tecken får fäste och etableras i språket. Detta kan jämföras med den fackspråkliga utvecklingen inom talad och skriven svenska. Och i både talade och tecknade språk förekommer influenser och lånord från andra språk.

Döva barn som växer upp i dagens Sverige går som regel i en teckenspråkig, tvåspråkig skola där de får undervisning på svenskt teckenspråk men också lär sig att läsa och skriva svenska (Lindahl & Molander 2011, s. 34). Det skrivna svenska språket blir alltså för de flesta döva en självklar tillgång, en tillgång som teckenspråkstolkare kan dra nytta av under tolkuppdrag. Det går att översätta en för tolken obekant term som nämns på talad svenska genom att bokstavera termen med hjälp av det svenska teckenspråkets handalfabet (jfr Nicodemus m.fl. 2017). En annan vanligt förekommande strategi som används för att återge termer är att använda sig av avbildande tecken som exempelvis visar och beskriver ett föremåls form eller funktion (Nilsson 2018). Denna typ av tecken nyttjar teckenrummet, det vill säga den tredimensionella rymden framför tolken, på ett sätt som visuellt åskådliggör en företeelse.

De avbildande tecknen är både en viktig resurs i språket och en utmaning när det kommer till facktermer och tolkning. Ett illustrativt exempel återfinns i Lindahl & Molander (2011, s. 42) och handlar om en lärare som på svenskt teckenspråk beskriver metallers ledningsförmåga. Beskrivningen är tydlig och lätt att förstå för den som kan teckenspråk. Den ena handens pekfinger representerar ett ljus och den andra handen illustrerar hur värmen sprider sig runt en metallform när ljuset värmer den underifrån. Läraren visar också att den tänkta metallformen inte kan hållas direkt med handen, genom att välja ett tecken som visar hur han håller den med hjälp av en tänkt klädnyppa. Läraren lånar alltså inte svenskans term för företeelsen, utan uttrycker det som sker med idiomatiskt teckenspråkigt språkbruk, med avbildande tecken. Om vi föreställer oss att en tolk i arbete ska tolka den döva personen som använder just detta avbildande tecken till svenska, med samma referent (metallformen

som blir varm av ljuset p.g.a. att metall leder värme), står tolken inför en utmaning. För att överhuvudtaget *kunna* återge detta med korrekt terminologi krävs det att tolken vet vad fenomenet heter på svenska. Om tolken inte har den kunskapen kommer tolkningen att begränsas till en formulering som endast beskriver ett ljus och en behållare som blir varm, vilket då inte skulle återge den fulla innebörden i källspråket. Lika utmanande blir det vid tolkning i omvänd språkriktning, det vill säga från talad svenska till svenskt teckenspråk, då exempel på företeelsen, här metallers ledningsförmåga, kanske inte nämns i källspråket utan bara när formuleringen ”metall leder värme” nämns. Då har tolken inget beskrivande exempel att tillgå, och en motsvarande målände beskrivning med avbildande tecken som i det tidigare teckenspråkiga källspråket är inte tillgänglig.

Slutord - samarbete och kreativa strategier

Teckenspråkstolkars arbetsuppgifter kan ofta vara utmanande, men yrkeskåren är van att samarbeta med sin omgivning, både tolkar emellan och med de samtalsparter man tolkar för, både hörande och döva. Eftersom döva personer också ofta är vana att samarbeta med och samtala via tolk i många sammanhang finns goda möjligheter att vidareutveckla samarbetsprinciper med tolkar på olika nivåer. När en term nämns på talad svenska och tolken blir osäker på betydelsen, eller inte kan något tecken för termen, har tolken två val: antingen att bokstavera ordet med handalfabet, eller använda en teknik där hen visualiserar den svenska konstruktionen med hjälp av en direktöversättning med ett tecken för varje svenskt ord, på ett sätt som inte utgör idiomatiskt teckenspråk. I många fall kan den döva personen då visa tolken det tecken som brukar användas i sammanhanget, och en gemensam term är därmed etablerad i den aktuella kontexten. Tolken kan under resterande del av tolkningen använda detta tecken. Vid väl fungerande samarbete kollegor emellan förmedlas dessa tecken också till tolkkollegor som kommer till platsen nästa gång.

Strukturer för att den här typen av samarbete är fortfarande informella till karaktären, men har stor potential att vidareutvecklas. Samarbete med hörande samtalsparter kan också vara mycket effektivt. Om en döv person visat vad en viss maskin heter med avbildande tecken, kan tolken fråga en hörande person vad maskinen kallas. Det är en både accepterad och lämplig strategi att ta till när tolken inte själv har kunskapen. Att ständigt vara öppen för den typen av samarbete samt att ta stöd från erfarna kollegor som kanske tidigare tolkat på samma ställe är en självklarhet och ett sätt att främja den fackspråkliga utvecklingen, och genom det också bidra till ökad trygghet och kvalitet i teckenspråkstolkars yrkesutövning (Hoza 2010).

Denna artikel har beskrivit hur teckenspråkstolkars uppdrag idag innebär ett alltmer kvalificerat arbete genom att tolkuppdragen äger rum inom väldigt skiftande kontexter. Tolken förväntas kunna tolka i skilda sammanhang där facktermer ibland ännu inte etablerats i det svenska teckenspråket. Detta kräver en medveten insats för nybildning av facktermer på svenskt teckenspråk inom olika områden, men även mer kunskap om termanvändning inom teckenspråkstolkning.

Summary

In this article, a short introduction to the training of Swedish Sign Language/Swedish interpreters, as well as their labour market, is presented. There is also a brief description of the various types of communicative situations they work in, in addition to how the demands on interpreters to successfully interpret in different types of settings have gradually increased, and why. Finally, we are introduced to some of the terminological challenges that face interpreters who work between a language that is produced orally and perceived via the ears, viz. spoken Swedish, and a language that is produced with the body and usually perceived via the eyes, viz. Swedish Sign Language. In addition, the differing amount of established specialized vocabulary in the two languages, as well as reasons for this, are discussed.

Referenser

- Bø, Vibeke, Ferrara, Lindsay & Rolf Piene Halvorsen, 2018: Språkøkologi – Språk og språking i økologiske termer. I: Hauland, Hilde, Nilsson, Anna-Lena & Eli Raanes (red.): *Tolking – Språkarbeid og profesjonsutøvelse*, s. 61–75. Oslo: Gyldendal.
- Hauland, Hilde, Nilsson, Anna-Lena & Eli Raanes, 2018: Tolker og tolking – en introduksjon. I: Hauland, Hilde, Nilsson, Anna-Lena & Eli Raanes (red.): *Tolking – Språkarbeid og profesjonsutøvelse*, s. 76–95. Oslo: Gyldendal.
- Hoza, Jack, 2010: *Team interpreting as collaboration and interdependence*. Alexandria, VA: Registry of Interpreters for the Deaf Press.
- Johnston, Trevor & Jemina Napier, 2010: Medical Signbank: Bringing Deaf People and Linguists Together in the Process of Language Development. I: *Sign Language Studies*, vol. 10 no. 2, s. 258–275.

- Krietsch Boerner, Leigh, 2021: Expanding American Sign Language's scientific vocabulary. I: *Chemical and Engineering News*. 11 juli 2021. Hämtat 22.10.2023 <https://cen.acs.org/education/science-communication/expanding-American-Sign-Languages-science-vocabulary-deaf/99/i25>
- Lindahl, Camilla & B-O Molander, 2011: *Kemiförsök i en tvåspråkig miljö – Ett samarbetsprojekt mellan en specialskola för döva och hörselskadade och Stockholms universitet om NO-undervisning med skolutvecklingsprogrammet NTA*. Rapporter i matematikämnets och naturvetenskapsämnenas didaktik 2011:2. Institutionen för matematikämnets och naturvetenskapsämnenas didaktik, Stockholms universitet.
- Nicodemus, Brenda m.fl., 2017: A Cross-Linguistic Analysis of Fingerspelling Production by Sign Language Interpreters. I: *Sign Language Studies* 17(2), s. 143–171.
- Nilsson, Anna-Lena, 2018: Att tolka från ett tecknat till ett talat språk. I: Haualand, Hilde, Nilsson, Anna-Lena & Eli Raanes (red.): *Tolking – Språkarbeid og profesjonsutøvelse*, s. 76–95. Oslo: Gyldendal.
- Rasmus, Brian A. & Donald M. Allen, 1988: Testing New Signs for Teaching Biology. I: *Sign Language Studies*, vol. 60, 1988, s. 313–330.
- Stone, Christopher, Roy, Cynthia B. & Jeremy L. Brunson, 2023: Training sign language interpreters for public service interpreting. I: Gavioli, Laura & Cecilia Wadensjö (red.): *The Routledge Handbook of Public Service Interpreting*, s. 277–291. New York: Routledge.
- Tesfazion, Malin, Tiselius, Elisabet & Johanna Mesch, kommande: Sign language interpreter education in Sweden. I: Adam, Robert, Webb, Stacey & Jemina Napier (red.): *International perspectives on sign language interpreter education*. Washington, D.C.: Gallaudet University Press.

Författare

Malin Tesfazion är adjunkt i teckenspråkstolkning och undervisar vid Stockholms universitet på "Kandidatprogram i teckenspråk och tolkning". Hon är utbildad teckenspråkstolk och har under sina 30 år i yrket i huvudsak varit yrkesverksam inom utbildningstolkning på universitet och högskola.

Nyckelord

terminologiarbete, teckenspråkstolkning, tolkning och samarbete, fackspråkliga utmaningar, kvalificerade tolkuppdrag

Bibliografiske oplysninger

Tesfazion, Malin, 2024: Teckenspråkstolkars tvåspråkiga terminologiarbete. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 255-264.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Skade på hode og CT av caput: Om konsistens og inkonsistens i terminologien SNOMED CT

Marlen Toch-Marquardt & Ole Våge

I denne artikkelen analyserer vi ulike sider av språklig konsistens med utgangspunkt i erfaringene fra oversettelsen av terminologien SNOMED CT til norsk. Vi introduserer kategorier som 'horisontal konsistens' og 'vertikal konsistens' for å kunne diskutere språklig konsistens på tvers av SNOMED CT-hierarkiet. I tillegg peker vi på kategorier som blant annet 'opposisjonell konsistens', 'komplementær konsistens', 'lokalisert konsistens' og 'morfosyntaktisk konsistens' som viktige analytiske verktøy for å sikre høy kvalitet i oversettelsen av terminologien.

1 Bakgrunn

1.1 Behov for terminologi i Helse Midt-Norge

Strukturering av pasientjournaler gir bedre datakvalitet, og det fører til bedre pasientbehandling, pasientsikkerhet og forskning. På internasjonalt nivå jobbes det mye med digitalisering av helsetjenesten (Adler-Milstein et al. 2014, Vuokko et al. 2017). I den norske regjeringens beslutning «Én innbygger – én journal» fra 2012–13 ble følgende konkrete mål for IKT-utvikling og digitalisering av helsetjenester formulert: enkel tilgang til pasient- og brukeropplysninger for helsepersonell; enkle og sikre digitale tjenester til innbyggere; tilgjengeliggjøring av data for kvalitetsforbedring, helseovervåking, styring og forskning (Meld. St. 9 (2012–2013)).

Helseplattformen er en felles pasientjournal i Midt-Norge, som har til formål å understøtte helhetlige pasientforløp og binde sammen både kommuner, sykehus, fastleger og avtalespesialister (Helseplattformen 2023, Slørdahl 2021). Helseplattformen er den første helhetlige løsningen som oppfyller målene for «Én innbygger – én journal».

For å nå målene trengs det strukturert informasjon, og en felles maskinlesbar terminologi, som brukes i systemet av klinikere og helsepersonell, må være på plass (Slørdahl 2021). SNOMED CT (se under) er en slik terminologi.

1.2 En nasjonal klinisk terminologi

Direktoratet for e-helse, fra 2024 del av Helsedirektoratet, er et statlig fag- og myndighetsorgan som skal styrke digitaliseringen av helse- og omsorgssektoren i Norge. Direktoratet skal sørge for nasjonal styring og koordinering i samarbeid med aktører i helsesektoren.

En viktig oppgave er å legge til rette for en høyere grad av strukturerte helsedata og mer samhandling (interoperabilitet) i sektoren. Direktoratet for e-helse har lenge forvaltet nasjonale og internasjonale klassifikasjoner (for eksempel ICD-10 og ICPC-2) og har samarbeidet tett med Helseplattformen for å innføre terminologien SNOMED CT.

Innføringen innebærer utvelgelse av internasjonale SNOMED CT-begreper, oversettelse til norsk (bokmål) og såkalte mappings (koplinger) til blant annet klassifikasjonene ICD-10 og ICPC-2. Direktoratet vil etter innføringsperioden forvalte den norske versjonen av SNOMED CT og legge til rette for at andre regioner eller institusjoner tar i bruk terminologien. For eksempel inneholder SNOMED CT sykepleieterminologi som blir benyttet i alle de fem helseregionene i Norge. Direktoratet for e-helse / Helsedirektoratet sørger for månedlige oppdateringer av SNOMED CT i samsvar med internasjonal forvaltning.

1.3 Hva er SNOMED CT

SNOMED CT er en maskinlesbar, standardisert internasjonal terminologi som inneholder ca. 360 000 kliniske begreper. Begrepene er strukturert i et hierarki og er definert ved hjelp av begrepsrelasjoner. SNOMED CT inneholder begreper fra områder som blant annet anatomi, diagnoser, prosedyrer, substanser og legemiddel. Ca. 40 land har tatt i bruk hele eller deler av SNOMED CT, blant annet Storbritannia, USA, Canada, Nederland, Belgia, Sveits, Tyskland, Sverige og Danmark.

Omfanget og granulariteten til SNOMED CT gjør det mulig å dokumentere pasientenes tilstand i strukturert form med langt høyere presisjonsgrad enn tidligere. Slik dokumentasjon vil gjøre det lettere å utveksle, gjenfinne og analysere data og dermed bidra til ny kunnskap og innsikt. Utveksling av pasientopplysninger skal også redusere arbeidsbyrden for klinikere og andre.

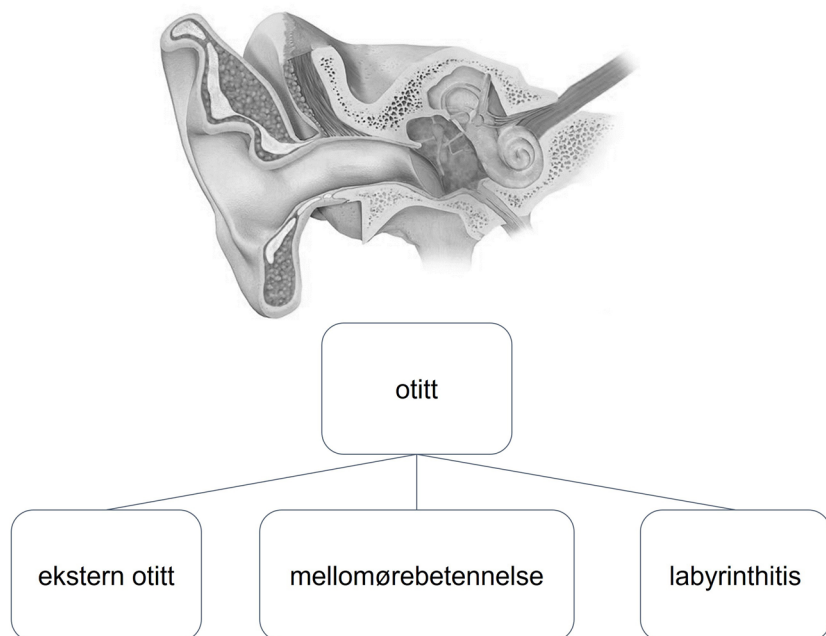
Ved innføringen av SNOMED CT i Norge ble i første omgang ca. en tredjedel av innholdet oversatt til norsk (ca. 130 000 begreper). Eksterne språkkonsulenter oversatte utvalgte, foretrukne termer og eventuelle synonymer fra engelsk, mens medisinstudenter på siste studieår kvalitetssikret oversettelsene. Arbeidet foregikk i henhold til felles, språklige retningslinjer

og vektla flere språklige prinsipper, blant annet presisjon, faktisk språkbruk (*usus*) og konsistens (Direktoratet for e-helse 2023). Arbeidet var delvis korpusbasert for å etterstrebe et naturlig fagspråk (Våge 2021). Et nasjonalt redaksjonsutvalg ble etablert, der overordnede, prinsipielle spørsmål ble diskutert og forankret. Et diskusjonstema var spørsmålet om språklig konsistens.

2 Oversettelse av SNOMED CT og språklig konsistens

Medisinsk fagspråk kjennetegnes av språklig variasjon. Ulike termer blir brukt for ett og samme begrep, enten som ulike ord (*thorax/brystkasse*) eller med ulike skrivemåter (*thorax/toraks*). Slik variasjon har bydd på mange utfordringer i oversettelsesarbeidet, særlig siden mange personer har vært involvert i prosessen. For eksempel førte noen involverte i oversettelsesarbeidet opp *brystkasse* som foretrukket term, mens andre benyttet *thorax* eller *toraks*: *abscess i thorax*, *deformitet i brystkasse* og *åpent sår i toraks*. En slik mangel på konsistens er ikke i samsvar med ønskene og forventningene til leger, sykepleiere og andre brukere av SNOMED CT. Inkonsistens er heller ikke i samsvar med kravene i ISO 704 Terminologiarbeid – prinsipp og metoder (ISO 2022).

Under diskusjonene i arbeidsgruppa viste det seg at begrepet 'konsistens' ikke var like entydig i alle sammenhenger. Eksempelet med *brystkasse*, *thorax* og *toraks* er et åpenbart brudd på kravet om konsistens: Det var en ikke-ønsket eller ikke-planlagt form for inkonsistens. Men hva med følgende eksempel: Ørebetennelse kan forekomme i den indre, midtre og ytre delen av øret. Ved omtale av indre ørebetennelse ble den latinske termen *labyrinthitis* benyttet som foretrukket term (se figur 1). Termen ble videreført på en konsistent måte til andre begreper, som *residiverende labyrinthitis*, *serøs labyrinthitis* og *diffus labyrinthitis*. Men for betennelse i den midtre delen av øret ble det norske ordet *mellomørebetennelse* benyttet som foretrukket term – også i samsvar med andre begreper som *akutt mellomørebetennelse*, *allergisk mellomørebetennelse* og *infeksiøs mellomørebetennelse*. Videre fant vi bruk av det latinske ordet *ekstern otitt* for betennelse i den ytre delen av øret, også her konsistent med *akutt ekstern otitt*, *allergisk ekstern otitt* og *infeksiøs ekstern otitt*. Med andre ord observerte vi en slags intern konsistens for hver av de tre grupperingene av begreper, men ingen konsistens mellom dem. Eksempelet er ikke like åpenbart som for *brystkasse*, *thorax* og *toraks*, men vil likevel trolig bli oppfattet som en mangel på konsistens.

Figur 1. Eksempel på inkonsistens mellom otitt og ørebetennelse.

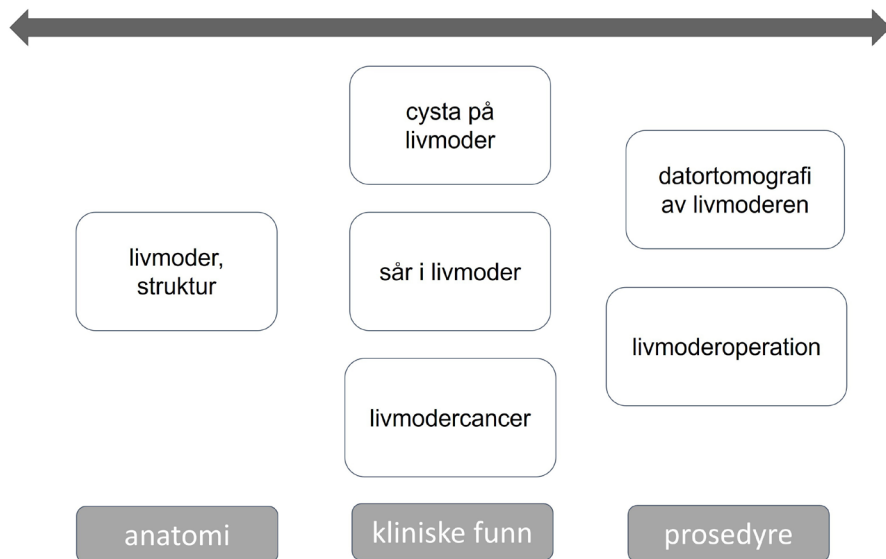
Disse eksemplene, sammen med flere andre, førte til diskusjoner om hva konsistens egentlig er. Temaet språklig konsistens var i liten grad behandlet i den terminologiske litteraturen. I ISO 704, kapittel 7.6.2.2. Consistency, står det at “[e]xisting terms and proper names as well as new terms and new proper names should integrate into and be consistent with the relevant concept system”, men uten at dette blir forklart eller analysert videre. I oversettelsesprosjektet ble det behov for å klargjøre og nyansere begrepet ‘konsistens’ i ulike kategorier, slik at vi lettere kunne diskutere og vurdere om termvalgene faktisk var konsistente eller ikke.

3 Individuell konsistens

Individuell konsistens beskriver konsistent bruk av samme term for ett og samme begrep innenfor et område og/eller mellom forskjellige områder.

3.1 Horisontal konsistens

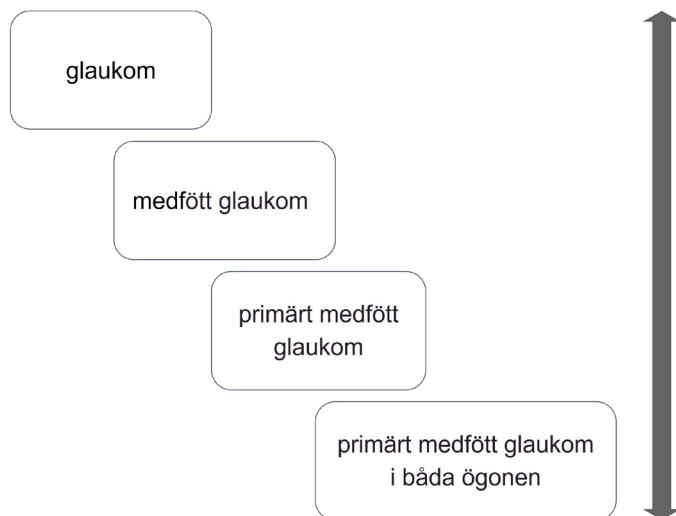
Horisontal konsistens er en type individuell konsistens og kjennetegnes av lik termbruk på tvers av fagområdene. Figur 2 viser et eksempel på horisontal konsistens for *livmoder* fra den svenske SNOMED CT. Her ser vi en konsistent bruk av *livmoder* for områdene anatomi, kliniske funn (diagnose) og prosedyre.

Figur 2. Eksempel på horisontal konsistens for livmoder (svensk).

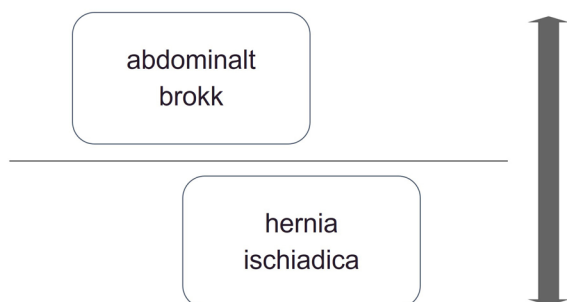
3.2 Vertikal konsistens

Terminologisk konsistens gjennom hele løpet av en diagnose, fra overordnet term ned til veldig spesifikke termer, kaller vi vertikal konsistens. Det svenske eksempelet i figur 3 viser en oppnådd konsistens: Den overordnede diagnosen er *glaukom*, og termen gjentar seg nedover hierarkiet til det veldig spesifikke *primært medføtt glaukom i båda ögonen*.

Figur 3. Eksempel på vertikal konsistens for glaukom (svensk).

I noen tilfeller kan det likevel forekomme et behov for å avvike fra konsistenskravet. Figur 4 viser et slikt eksempel, hvor det overordnede begrepet har en norsk foretrukket term (*abdominalt brokk*), mens et mer spesifikt begrep bruker latinsk term (*hernia ischiadica*). Forskjellen stammer fra forskjellig bruk av språket i helsetjenesten, der norske termer brukes for de mer overordnede begrepene, mens det bare finnes latinske termer for de mer spesifikke begrepene.

Figur 4. Eksempel på bevisst avvik fra vertikal konsistens.

4 Beslektet konsistens

Med beslektet konsistens mener vi konsistens mellom ulike begreper som likevel er semantisk relaterte. I slike tilfeller vil valget av term for ett begrep påvirke valget for de relaterte begrepene. Det kan for eksempel dreie seg om høyre og venstre side av et organ, ulike typer hjernenerver og fysisk nærliggende og tilhørende organer.

4.1 Opposisjonell konsistens

Opposisjonell konsistens er en type beslektet konsistens mellom to eller flere begreper som er logisk knyttet til hverandre i et motsetningsforhold. Den mest vanlige typen opposisjonell konsistens dreier seg om lateralitet, altså høyre side og venstre side i kroppen.

Valget av *CT av høyre ankel* som foretrukket term innebærer at venstre side bør ha samme termvalg; *CT av venstre ankel* (og ikke *computertomografi av venstre ankel*). Det samme gjelder også anatomiens øvre og nedre deler: *cyste i øvre palpebra* vs. *cyste i nedre palpebra* (ikke *cyste i nedre øyelokk*).

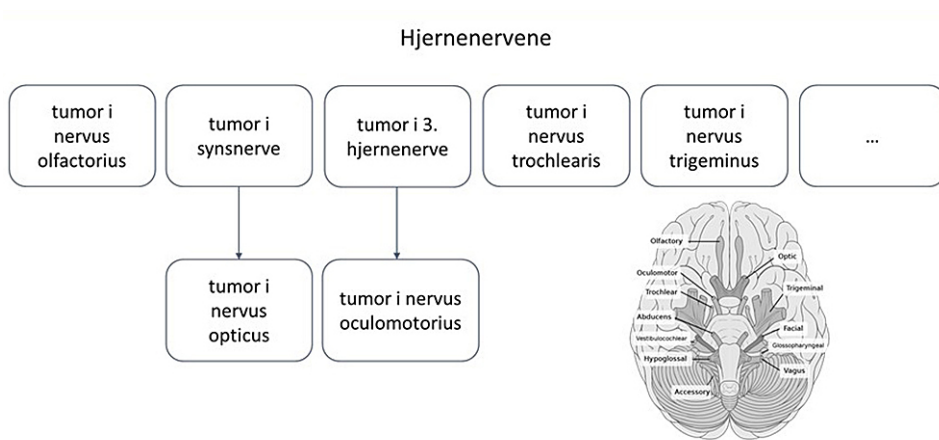
Opposisjonell konsistens kan også dreie seg om andre forhold enn anatomisk beliggenhet, for eksempel motsetningsforhold i kliniske funn og diagnoser. I en kvalitetskontroll oppdaget vi følgende begrepspar: *høyt blodtrykk* og *hypotensjon*. Om disse to begrepene skulle følge prinsippet om opposisjonell konsistens, burde de foretrukne termene være *hypertensjon* og *hypotensjon* (eventuelt *høyt blodtrykk* og *lavt blodtrykk*).

4.2. Komplementær konsistens

Komplementær konsistens er en type beslektet konsistens mellom to eller flere begreper som er logisk knyttet til hverandre i form av utfyllende funksjoner. Det kan for eksempel dreie seg om hjernenerver, arterier, vener, inflammasjoner og så videre.

I figur 5 ser vi et brudd på komplementær konsistens, der noen hjernenerver har fått foretrukket term på latin, mens andre har fått foretrukket term på norsk eller med et siffer. I arbeidet med disse termene, og for å skape konsistens i SNOMED CT, ble de valgte begrepene her justert til latin.

Figur 5. Eksempel på manglende komplementær konsistens for hjernenervene (norsk).

Et annet eksempel er at valget av forkortelsen *DNA* som foretrukket term (og ikke fullformen *deoksyribonukleinsyre*) medfører at vi tilsvarende velger å bruke forkortelsen *RNA* (og ikke *ribonukleinsyre*).

Et tredje eksempel gjelder inflammasjoner. Valget står mellom å bruke suffikset *-itt* (for eksempel *bursitt*, *bronkitt*, *dermatitt*) eller en fullform (*inflammasjon i bursa*, *inflammasjon i bronkiene*, *inflammasjon i hud*).

4.3 Lokalitetskonsistens

Lokalitetskonsistens er en type beslektet konsistens mellom to eller flere begreper som hører til samme anatomiske organ eller region.

Et eksempel er de ulike beina i mellomøret, som kan omtales med norsk eller latinsk term. Valget av norsk foretrukket term for det ytterste beinet (*hammer*) innebærer at de to andre beina også omtales med norsk term (*stigbøyle* og *ambolt*). I dansk SNOMED CT har man derimot valgt latinsk term: *malleus*, *stapes* og *incus*. Uansett valg: Vi finner lokalitetskonsistens i begge språkene.

Det er like fullt gjort en del språklige valg i norsk SNOMED CT som bryter med lokalitetskonsistensen. Et overordnet organ kan for eksempel ha fått norsk term (for eksempel *hjerte*, ikke *cor*), mens de ulike bestanddelene i organet har fått en norvagensert eller latinsk skrivemåte av den foretrukne termen (for eksempel *myokard*, *endokard*, *ventrikkelseptum*). Årsaken finner vi i den faktiske språkbruken: Ofte finnes det ikke norske termer for detaljerte, anatomiske beskrivelser – eller de er i liten grad brukt i fagspråket.

4.4 Prosesskonsistens

Prosesskonsistens er en type beslektet konsistens mellom to eller flere durative begreper, gjerne knyttet sammen i tid, gjennom kausalitet eller gjennom en annen relasjon.

Valget av *prepartum* (og ikke *før fødsel*) vil etter dette prinsippet medføre at man også velger *postpartum* (og ikke *etter fødsel*) som foretrukket term. Denne typen konsistens gjelder også beslektede prosesser, som *kalsifikasjon* (ikke *forkalkning*) og *ossifikasjon* (ikke *forbeining*) som foretrukne termer.

5 Morfosyntaktisk konsistens

Ved morfosyntaktisk konsistens er den morfosyntaktiske oppbygningen lik, for eksempel i valget mellom adjektivisk forledd eller preposisjonsfrase. En rekke diagnoser er for eksempel knyttet til muskler. Morfosyntaktisk konsistens tilsier at vi enten skal bruke adjektivet *muskulær* eller preposisjonsfrasen *i muskel* i den foretrukne termen, og ikke variere mellom dem.

Lignende tilfeller er *koroidal* / *i choroidea*, *hos kvinne* / *kvinnelig* og *høyresidig* / *på høyre side*.

6 Absolutt og betinget konsistens

I en del tilfeller kan kravet om konsistens være absolutt, det vil si at valget av et ord som foretrukket term vil gjelde for alle tilfellene. Det gjelder for eksempel *thorax* som gjennomgående blir brukt som foretrukket term i hele SNOMED CT-hierarkiet.

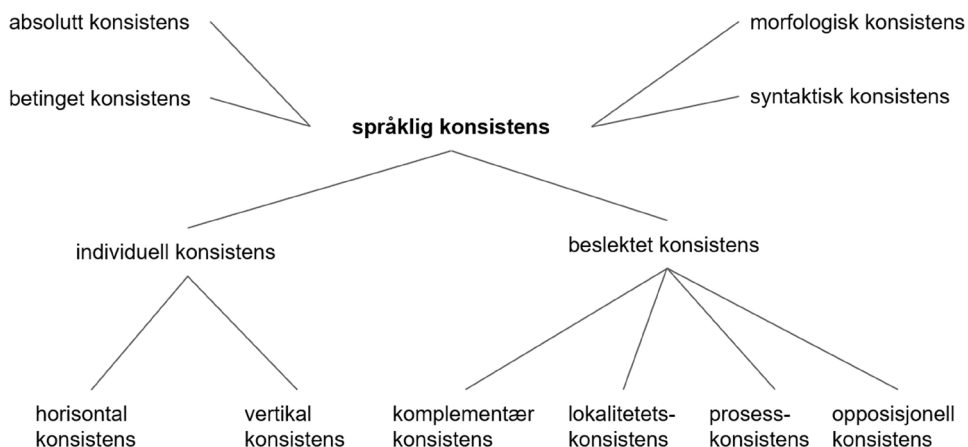
Imidlertid vil det finnes en del tilfeller hvor det er formålstjenlig å la valget være betinget, altså avhengig av for eksempel språklig kontekst. Bruken av adjektivet *benign* og *godartet* (som har samme betydning) er betinget av hvorvidt det påfølgende ordet er latin (eller et lånord fra latin) eller norsk: *benign tumor* og *godartet svulst*. Det samme gjelder også *malign* og *ondartet*.

Betinget konsistens kan også være avhengig av faglig kontekst. Overskriften i denne artikkelen er et eksempel på det. Termen *bode* blir brukt i SNOMED CT bortsett fra på fagområdet radiologi, der den latinske termen er mest

vanlig og blir ført opp som foretrukket term, for eksempel *CT av caput*. Dette er et bevisst avvik fra resten av SNOMED CT for å speile den faktiske språkbruken i radiologi.

7 Konklusjon

I oversettelsesarbeidet vårt ble det nødvendig å nyansere prinsippet om språklig konsistens. Det resulterte i en rekke ulike kategorier (figur 6). Det betyr ikke at alle oversettelsene i SNOMED CT er konsistente. Formålet med kategoriene var å kunne analysere og diskutere de ulike språklige valgene i oversettelsesarbeidet og være i stand til å gjøre velbegrunnede valg.

Figur 6. Språklig konsistens.

Summary

In this article, we analyze different aspects of linguistic consistency based on the experience of translating the SNOMED CT terminology into Norwegian Bokmål. We introduce categories such as 'horizontal consistency' and 'vertical consistency' in order to discuss linguistic consistency across the SNOMED CT hierarchy. In addition, we point to categories such as 'oppositional consistency', 'complementary consistency', 'localized consistency' and 'morphosyntactic consistency' as important analytical tools to ensure high-quality translation of the terminology.

Referanser

- Adler-Milstein, Julia, Elettra Ronchi, Genna R. Cohen, Laura A. Panella Winn & Ashish K. Jha, 2014: Benchmarking health IT among OECD countries: better data for better policy. I: *JAMIA* 21(1), s. 111–116.
- Direktoratet for e-helse, 2023: *Oversettelse av SNOMED CT. Håndbok med beskrivelse av prosess og språklige prinsipper*. Lest 20.09.2023. <https://www.ehelse.no/kodeverk-og-terminologi/SNOMED-CT/detaljert-om-snomed-ct/omsetjing-av-snomed-ct>
- Helseplattformen 2023. Hovedsiden. Lest 20.09.2023. <https://www.helseplattformen.no>
- ISO 704:2022 – *Terminology work. Principles and methods*. Lest 06.12.2023. <https://www.iso.org/standard/79077.html>
- Meld. St. 9 (2012–2013). Én innbygger – én journal. Digitale tjenester i helse- og omsorgssektoren. Lest 20.09.2023. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-9-20122013/id708609/>
- Slørdahl, Stig, 2021: En felles visjon – om en felles helsetjeneste. I: *Dagens Medisin 2021*. Lest 20.09.2023. <https://www.dagensmedisin.no/artikler/2021/11/20/en-felles-visjon--om-en-felles-helsetjeneste/>
- Vuokko, Riikka, Päivi Mäkelä-Bengs, Hannelene Hyppönen, Minna Lindqvist & Persephone Doupi, 2017: Impacts of structuring the electronic health record: Results of a systematic literature review from the perspective of secondary use of patient data. *International Journal of Medical Informatics* 97, s. 293–303.
- Våge, Ole, 2021: På vei mot en felles terminologi i norsk helsevesen. Bruk av korpus i arbeidet med å omsetje Snomed CT til norsk. I: *Nordterm 22: Begrepsarbeide och informationshandtering*, s. 52–55.
- Våge, Ole, 2022: Achieving term consistency in SNOMED CT. Presentasjon på SNOMED Expo 29.10.2022, Lisboa.

Forfattere

Marlen Toch-Marquardt er informasjonsanalytiker på Helseplattformen AS og jobber blant annet med integrering og vedlikehold av SNOMED CT. Hun ledet prosessen med validering av oversettelsen av SNOMED CT. Hun har bakgrunn i sosial helseforskning.

Ole Våge er seniorrådgiver i Helsedirektoratet og arbeider som terminolog, særlig i forbindelse med SNOMED CT. Han har utdanningsbakgrunn i terminologi og har arbeidet med terminologi i en årrekke.

Nøkkelord

terminologi, oversettelse, konsistens, SNOMED CT

Bibliografiske opplysninger

Toch-Marquardt, Marlen & Ole Våge, 2024: Skade på hode og CT av caput: Om konsistens og inkonsistens i terminologien SNOMED CT.

I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 265-275.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Perspektiver for terminologiundervisning med afsæt i almenkendte fagbegreber

Lise Lotte Weilgaard Christensen

I denne artikel præsenterer jeg mine erfaringer med et undervisningsforløb i terminologi, som i særlig grad har understøttet de studerendes læring og forståelse af både praktisk terminologiarbejde og terminologisk metode og teori. De gode resultater tilskriver jeg især tre forhold, nemlig tilrettelæggelsen af de stillede afleveringsopgaver, valg af emner inden for almenkendte fagbegreber og anvendelse af brugerinddragende metoder som kortsortering og begrebskort. Forløbene er gennemført på BA-uddannelsen i biblioteksvidenskab på Syddansk Universitet. De viste eksempler i artiklen stammer fra studenterbesvarelser fra 2022, hvor de studerende arbejdede med emnet 'lamper'.

1. Baggrund

Efter mange års undervisningserfaring i faget terminologi på universitetsuddannelser har jeg i de senere år i højere og højere grad baseret min undervisning i terminologi på fagemner (domæner), der ikke er specielt tekniske – nogle taler om 'den lave dørtærskel'. Derudover har jeg anvendt brugerinddragende metoder i undervisningen. Det er min oplevelse, at de studerende med denne tilgang har opnået en bedre forståelse for både praktisk terminologiarbejde og terminologisk metode og teori, at de så at sige har 'knækket koden'.

2. Formål

Formålet med denne artikel er at redegøre for, hvordan tre overordnede forhold i undervisningen efter min opfattelse har været med til at støtte de studerendes læring af terminologisk metode og teori.

Det drejer sig om:

- tilrettelæggelsen af afleveringsopgaver
- hvordan afsæt i almenkendte fagbegreber kan a) understøtte læringen af terminologisk metode generelt og b) føre til god forståelse og læring af teoretiske emner, da barrierer i forbindelse med mere tekniske emner undgås

- anvendelse af brugerinddragende metoder som kortsortering og begrebskort.

Mine erfaringer stammer fra BA-uddannelsen i biblioteksvidenskab på Syddansk Universitet.

3. Tilrettelæggelse af afleveringsopgaver

Eksamensformen i faget er en porteføljeopgave, som de studerende afleverer ved kursets afslutning. Den samlede porteføljeopgave består af tre opgaver.

Der stilles to bundne opgaver inden for samme emne (domæne), som jeg har valgt. Første opgave omhandler begrebssystemer og begrebsrelationer. Anden opgave omhandler definitioner. Den sidste opgave er en terminologisk undersøgelse inden for et selvvalgt emne.

Da opgaverne afleveres som samlet opgave som afslutning på semestret, er det ikke underviserens opgave at gennemrette opgaverne. De studerende får i den første bundne opgave indgående **underviser-feedback** på det metodiske og på deres begrebssystemer. Derved får de en indikation på, om de skal foretage ændringer i deres begrebssystemer, inden de påbegynder den anden opgave om definitionstyper. Ved den endelige eksamen har de studerende dermed mulighed for at forbedre opgaverne på baggrund af den modtagne feedback og den videre læring.

Terminologistyringssystemet i-Term udviklet på CBS anvendes som et krav, men de studerende afleverer deres arbejde i en papirudgave.

4. Almenkendte fagbegreber

Den anden vigtige tilgang i undervisningsforløbet er, at der i undervisningen tages afsæt i almenkendte fagbegreber. Der er tale om den del af fagsproget, som Rask kalder '**sagord**' og definerer som "ord med fagligt indhold, men som er kendt af ikke-fagfolk" (2004, s. 17). Eksempler på valgte emner har været *kajakker*, *ure*, *værnemidler* og *lamper*.

5. Porteføljeopgaverne

Som eksempel vil jeg beskrive porteføljeopgaven om *lamper*. Jeg sikrer mig som det første altid, at der findes egnet dokumentationsmateriale til en terminologisk behandling. I forbindelse med *lamper* var der meget lidt dokumentation ud over forretningers hjemmesider og bøger af historisk karakter. Da de studerende som dokumentalister senere kan komme ud for lignende situationer, fastholdt jeg alligevel emnet. Som noget nyt udarbejdede jeg en kort case om formålet med det terminologiske emne:

”Baggrund:

Forestil dig, at du er blevet kontaktet af en nyåbnet forretning ’Lampeland’. Ejeren savner en logisk oversigt med forklaringer over alle de typer lamper, der er på markedet, som hjælp til at forklare kunder de forskellige lampetyper, men ejeren er blevet opmærksom på, at noget sådant tilsyneladende ikke findes. Du har derfor fået til opgave i første omgang at udarbejde en sådan oversigt.” (Eksamensopgave 2022)

I det følgende vil hovedvægten være på den første porteføljeopgave om begrebssystemer og begrebsrelationer. Eksempler fra studenteropgaver vises uden redigering fra min side¹.

5.1 Første porteføljeopgave om begrebssystemer og begrebsrelationer

Mit fokus ligger på den første porteføljeopgave, da det er i denne opgave, at de brugerinddragende metoder kortsortering og begrebskort tages i brug. Begge metoder kendte de studerende fra et kursus om klassifikationer, hvor de var blevet introduceret i forbindelse med vidensorganiserende systemer.

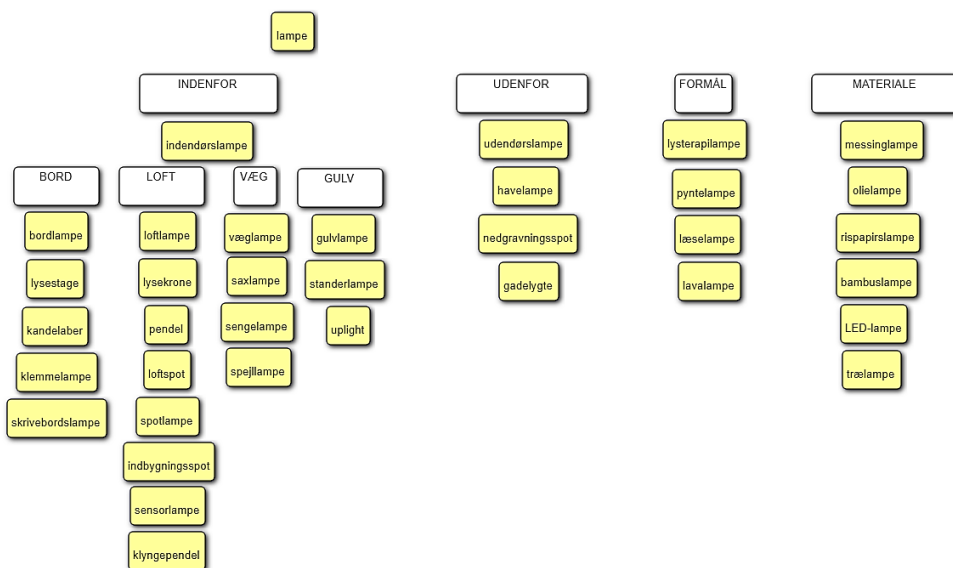
Den første porteføljeopgave består af tre opgaver:

1. På basis af udarbejdelse af en termliste på minimum 30 termer, gennemførelse af en kortsortering over emnet *typer af lamper*.
2. Udarbejdelse af et begrebssystem med generiske relationer (type-af-relationer) i i-Term med minimum 15 begreber samt inddelingskriterier.
3. Udbygning af begrebssystemet med et par eksempler på begreber, der indgår i partitive (del-helheds-) og/eller associative relationer, herunder en redegørelse for relationerne.

---

¹ Jeg vil gerne takke de biblioteksstuderende fra 2. semester 2022, som har givet mig lov til at anvende deres besvarelser i artiklen.

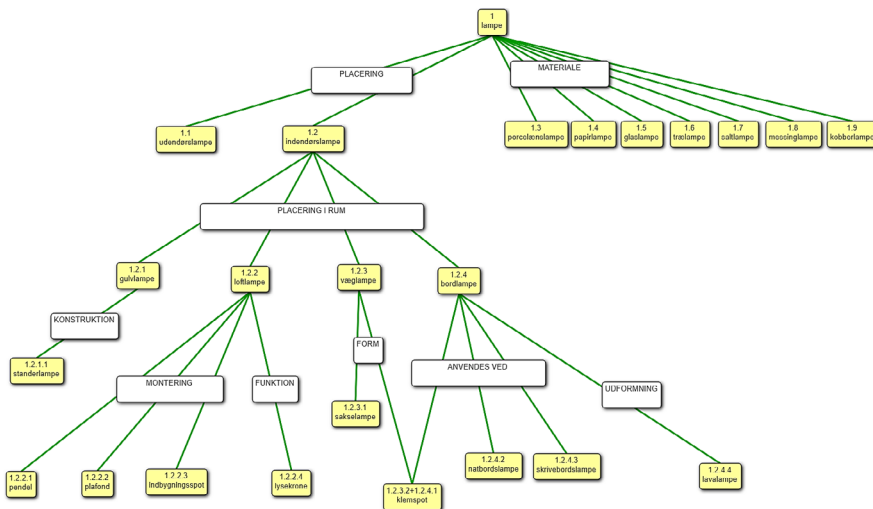

Figur 1. Kortsortering over typer af lamper.

I den første delopgave skulle de studerende ud fra en termliste over typer af *lamper* udarbejde en **åben kortsortering**. I en kortsortering får deltagerne udleveret kort med påskrevne emner, dvs. begreber, inden for et afgrænset emne (domæne). Dette svarer til de gule bokse. Herefter skal deltagerne gruppere de udleverede kort emnemæssigt i kategorier. Disse kategorier skal deltagerne selv navngivne. I figur 1 er de hvide bokse INDENFOR, UDENFOR, FORMÅL, MATERIALE osv. de kategorier, som emnerne/begreberne falder ind under, og som deltagerne har navngivet. I andre besvarelser havde de studerende valgt kategorier som FUNKTION, PLACERING, TYPER AF DRIFT, KONSTRUKTION. Kortsorteringer er velegnede til at opnå et første overblik over begreber inden for et afgrænset område (Spencer 2009; Weilgaard Christensen & Nistrup Madsen 2019). På dette tidspunkt har de studerende ikke nogen særlig viden om emnet, og en del af arbejdet er baseret på forforståelse og intuition.

I anden delopgave skal de studerende udarbejde et begrebsystem med generiske relationer og inddelingskriterier. I udarbejdelsen af de terminologiske begrebsystemer opdager de studerende, at kategorierne fra kortsorteringen ofte kan anvendes som inddelingskriterier. Nogle kategorier viser sig også at være begreber. Et eksempel på det sidste er vist i figur 2, hvor flere studerende først havde anført *indendørslampe* og *udendørslampe* som kategorier, men i udarbejdelsen af begrebsystemet bliver de opmærksomme på, at der er tale om begreber.

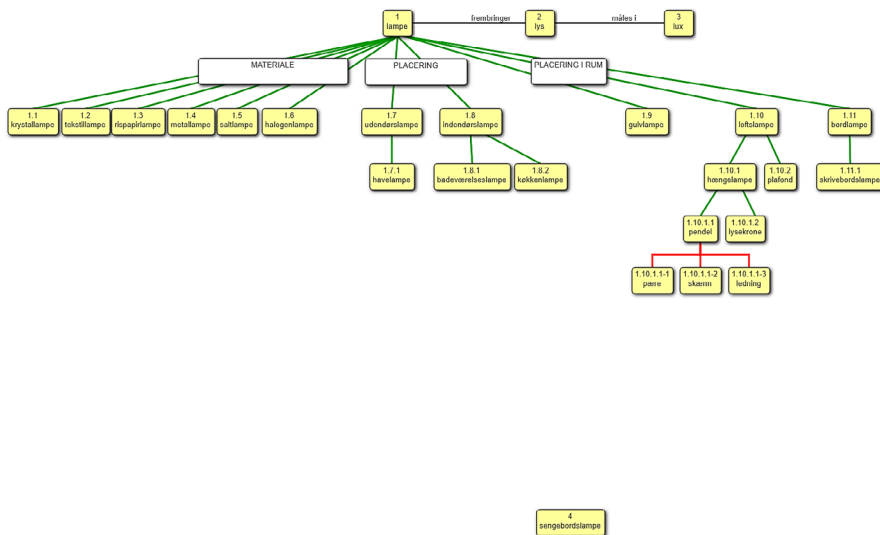
Figur 2. Udsnit af begrebssystem over typer af lamper med indendørslampe og udendørslampe anført som begreber.

I tredje delopgave skal de studerende udbygge deres begrebssystemer med et par eksempler på **partitive** (del-helheds-) og/eller **associative relationer**. Undertiden er det vanskeligt for de studerende at forstå, hvad der menes med associative relationer, og ikke mindst hvordan de skal benævnes.

Til at fremme denne forståelse har **begrebsskort** (*concept maps*) vist sig at være anvendelige. Begrebsskortene anvendes blandt andet i skoleelevers læringsproces (Novak & Cañas 2006/2008). Kortene minder meget om mindmaps, men har også flere ligheder med de terminologiske begrebssystemer (Nuoppo- nen 2016; Weilgaard Christensen & Simonsen 2021). Særligt de såkaldte **linking phrases** er interessante. Det er ordforbindelser, der forbinder begreberne. Når elever arbejder med begrebsskort, udtrykker de relationen mellem begreberne med deres egne ord. At ordforbindelserne i begrebsskort udtrykkes i naturligt sprog, har understøttet de studerendes forståelse af associative relationer.

Til at benævne de associative relationer har vi i terminologi tre måder at betegne associative relationer på: 1) traditionelle betegnelser som resultatrelation, 2) ord som 'frembringer', og endelig 3) de formaliserede betegnelser som instrument-resultat-relation (Madsen 2012, s. 51; Weilgaard Christensen & Simonsen 2021, s. 92). Ved at de studerende kan starte med at beskrive relationen med deres egne ord som i eksemplet i figur 3 *frembringer* mellem *lampe* og *lys* og *måles i* mellem *lys* og *lux*, er det lettere for dem senere at oversætte til de formaliserede betegnelser. De formaliserede betegnelser og ordforbindelser som synonymer har de studerende adgang til i en taksonomi over associative relationer,

som er udviklet af det danske netværk FORVIR (Forum for Videnmodellering i Offentligt Regi). På den måde præsenteres de studerende også for terminologiske forskningsresultater.

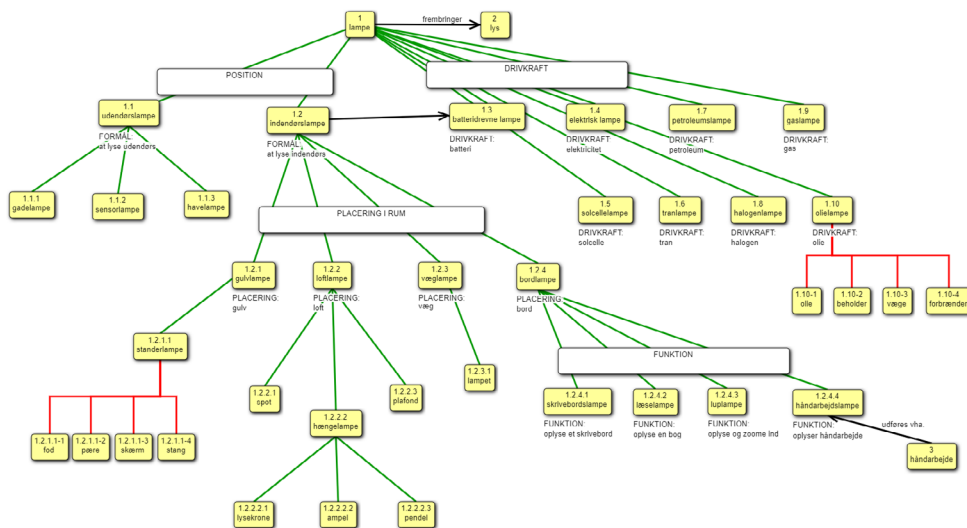
Figur 3. Udsnit af begrebssystem med associative relationer mellem lampe og lys samt mellem lys og lux markeret med sort streg.

Der er flere fordele ved at trække på de brugerinddragende tilgange i terminologiundervisningen. Samtidig med at emnet (domænet) er almenkendt, så er der færre barrierer med at komme i gang med en **kortsortering** end med begrebssystemer, da metoden er letforståelig. Kortsorteringen kan også opfattes som et første udkast til et begrebssystem, der åbenlyst ikke er færdigt. Derved opnås en bedre forståelse for, at arbejdet med at justere begrebssystemerne er en nødvendig iterativ proces. For det tredje opnår de studerende en bedre forståelse for inddelingskriteriets funktion og dermed indarbejdelse i begrebssystemet.

Udarbejdelsen af **terminologiske ontologier** som vist i figur 4 er ikke et krav, men de studerende vil kunne forbedre den samlede eksamensopgave ved at udbygge deres begrebssystem til en terminologisk ontologi.

Terminologiske ontologier er udviklet ved CBS og er avancerede begrebssystemer, hvor de karakteristiske træk er placeret under begreberne som trækspecifikationer med attribut-værdi-par. Attributterne er skrevet med store bogstaver og værdierne med små bogstaver. Inddelingskriterierne svarer til attributterne, værdien er det vigtigste adskillende karakteristiske træk (Madsen 1999, s. 61; Madsen 2012, s. 13).

Flere og flere studerende afleverer i deres endelige eksamensopgave begrebsystemerne som terminologiske ontologier, hvor de viser god forståelse af opbygning af disse ontologier. Dette tilskriver jeg i høj grad valget af almenkendte faglige emner.

Figur 4. Udsnit af en terminologisk ontologi over lampe.

5.2 Anden porteføljeopgave om definitioner

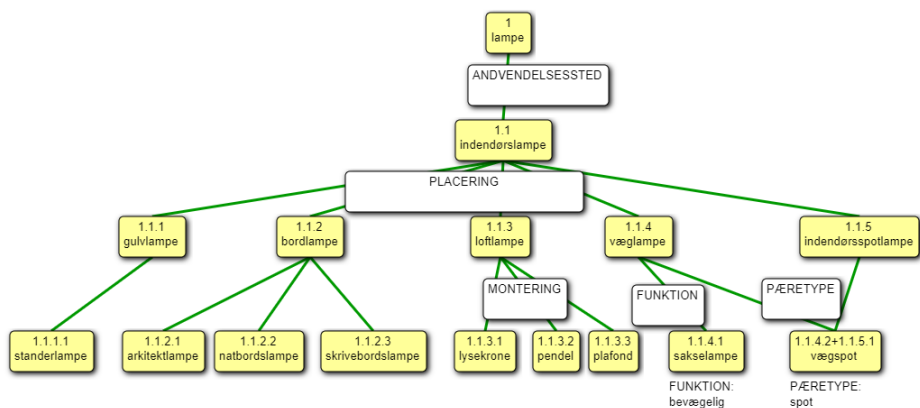
Den anden porteføljeopgave består ligeledes af tre opgaver:

1. En redegørelse af terminologiske definitioner.
2. Ud fra de gængse definitionsregler en evaluering og evt. omformulering af et antal definitioner.
3. Udarbejdelse af minimum tre definitioner fra de studerendes begrebsystem i den første porteføljeopgave, herunder redegørelse for formulering og overensstemmelse med begrebsystemet.

Som et eksempel på delopgave 2 havde jeg fundet en forklaring på *gulvlampe* som "gulvlampe lig standerlampe". Denne forklaring lægger op til, at der er tale om en synonymdefinition. Men blandt andet en studerende konkluderer, at *standerlampe* er en type *gulvlampe* og ikke et synonym, da en *standerlampe* i Den Danske Ordbog defineres som "lampe hvis lysende del sidder på en lang, opretstående stang", og da en gulvlampe ikke nødvendigvis består af en lang, opretstående stang.

Arbejdet med almenkendte fagbegreber i den anden porteføljeopgave om definitioner understøtter metodisk øvelse i at sammenligne flere eventuelt modstridende kilder (her almensproglige danske ordbøger) med henblik på at identificere karakteristiske træk og forbedre definitioner. De studerende bliver derved klædt godt på til senere at arbejde med mere tekniske emner. Eksempelvis gav emnet anledning til, at flere studerende diskuterede, hvordan forskellige *loftslamper*, fx *hængelampe*, *pendel*, *lysekroner*, *plafond*, er monteret på loftet som udtryk for adskillende karakteristiske træk under inddelingskriteriet MONTERING.

Som afrunding på de bundne opgaver om lampeterminologi vil jeg fremhæve fire teoretiske emner, som emnet gav anledning til at diskutere på klassen. De studerende var tidligt opmærksomme på, at termen *væglampe* optræder både i forbindelse med *indendørs-* og med *udendørslampe*. Det gav nogle udfordringer i opbygning af begrebssystemet, hvilket resulterede i en diskussion af, om der var tale om en slags **polysemi**, som skyldes, at termen *væglampe* anvendes afkortet for både *indendørsvæglampe* og *udendørsvæglampe*, så der derved er tale om to begreber. Vi stødte på flere **ikke-leksikaliserede** lampetermer, som ikke er indeholdt i de almensproglige danske ordbøger, men som findes på hjemmesider, fx *udendørsvæglampe*, *indendørsvæglampe*, *gulvarkitektlampe*, *sengebordslampe*. Derudover var der udfordringer med at undgå **cirkulære definitioner** på grund af selvforklarende termer. Det sidste teoretiske emne er **polyhierarki**. De studerende var bekendte med, at overbegreberne i et polyhierarki skal være placeret under forskellige inddelingskriterier, men emnet gav god anledning til at diskutere kravet om en samtidighed (Nistrup Madsen 1999, s. 36). Et eksempel på polyhierarki er vist i figur 5, hvor en *vægspot* er underbegreb til både *væglampe* og *indendørsspotlampe*.

Figur 5. Udsnit af et begrebssystem med polyhierarki i forbindelse med underbegrebet vægspot med overbegreberne væglampe og indendørsspotlampe.

5.3 Den tredje porteføljeopgave om selvvalgte emner

Den sidste porteføljeopgave om et selvvalgt emne (domæne) består af to delopgaver:

1. En terminologisk undersøgelse af et selvvalgt emne.
2. Med afsæt i den terminologiske undersøgelse en behandling af et teoretisk emne.

De studerende opfordres til at vælge et emne inden for en hobby eller en særlig interesse som et eksempel på et fagområde. Den tredje porteføljeopgave er en mulighed for de studerende for at vise et større overblik, både i forhold til beherskelse af praktisk terminologiarbejde og terminologisk metode og teori. Som eksempler på emner på det sidste hold studerende kan nævnes *typer pasta, siddemøbler, sko, broderiteknikker*.

I den teoretiske del behandler mange studerende **termdannelse**, hvilket er et emne, der er særligt relevant for biblioteksstuderende i forbindelse med arbejde med søge- og emneord. Som eksempler kan der være udfordringer med termvalg, herunder fremmedsproglige over for danske betegnelser, termhuller, ikke-leksikaliserede termer. Et andet termrelateret emne har været synonymi, herunder også diakrone aspekter.

I nogle opgaver har de studerende redegjort for arbejdet med **korpusprogrammet Sketch Engine**, herunder anvendelse af funktionerne termekstraktion samt frekvens- og konkordanslister. Som endnu et eksempel har de studerende i stedet for kortsortering valgt at inddrage **satellitesystemer** udviklet af Anita Nuopponen (2016). I forbindelse med udarbejdelse af **definitioner** har nogle studerende beskrevet processen med at udarbejde definitioner, herunder om valg eller til- og fravalg, eksempelvis at fokusere på definitioner af begreber, hvor termerne ikke er selvforklarende, fx *chaiselong, højstol*. Endelig berøres også **vurdering af kildemateriale** af flere studerende.

6. Sammenfatning

I det foregående har jeg ved hjælp af fagemnet *lamper* og med eksempler fra studerendes eksamensopgaver illustreret, hvordan almenkendte fagbegreber med fordel kan anvendes som eksempel materiale i terminologiundervisningen, uden at det sker på bekostning af fagligheden. Det gælder både i forhold til det praktiske terminologiarbejde og den metodiske/teoretiske forståelse og læring. Med hensyn til det metodiske og teoretiske har valget af *lamper* givet anledning til en nærmere behandling af teoretiske emner som polysemi, polyhierarki, ikke-leksikaliserede termer og cirkeldefinitioner. Valget af almenkend-

te fagbegreber har sammen med kortsortering og begrebskort fjernet nogle af de barrierer, som de studerende ofte oplever i terminologiundervisningen. Endelig er det min erfaring, at feedback på de udarbejdede begrebssystemer er en væsentlig milepæl, da det giver de studerende en form for sikkerhed for at have forstået denne del af det praktiske terminologiarbejde korrekt.

Summary

The aim of this article is demonstrating how terminology teaching and learning may benefit from applying commonly known LSP concepts as examples, integrating user driven techniques like card sorting and concept maps, and assignment progression. The domain of lamps is used for illustrating the approach, examples gleaned from students' assignments included in a terminology course. Focus is on the initial concept creation assignment in which user-driven approaches are applied in order to give students relevant tools for the next assignment, that on definitions. The third assignment requires students to select a domain of their own choice plus a theoretical topic. The article winds up demonstrating how a commonly known domain such as the domain of lamps, albeit not very technical, may give rise to discussion of theoretical issues concerning e.g. non-lexicalized terms, lack of terms, polysemy, polyhierarchy, and circle definitions.

Referencer

- Den Danske Ordbog*. Lokaliseret oktober 2023 på <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=standerlampe>
- FORVIR (Forum for Videnmodellering i Offentligt Regi): *Fællesoffentlig ontologi, 02 standardrelationer*. Lokaliseret oktober 2023 på <https://forvir.terms.dk/>
- Nistrup Madsen, Bodil, 1999: *Terminologi – Metoder og principper*. København: Gads Forlag.
- Nistrup Madsen, Bodil, 2012: *Vejledning for begrebsarbejde i Kriminalforsorgen*. København: Kriminalforsorgen.
- Novak, J.D. & A.J. Cañas, 2006/2008: *The Theory Underlying Concept Maps and How to Construct and Use Them*. Lokaliseret oktober 2023 på <http://cmap.ihmc.us/docs/theory-of-concept-maps.php>

Nuopponen, Anita, 2016: Satellite System as a Visualization Tool for Concept Analysis. I: Hanne Erdman Thomsen, Antonio Pareja-Lora & Bodil Nistrup Madsen (red.): *Term Bases and Linguistic Linked Open Data - TKE 2016 12th International conference on Terminology and Knowledge Engineering*. Copenhagen Business School, s. 190-200.

Rask, Kirsten, 2004: *Fagsprog – videnssprog*. København: Grafisk Litteratur.

Spencer, Donna, 2009: *Card sorting: Designing usable categories*. Brooklyn, New York: Rosenfeld Media.

Weilgaard Christensen, Lise Lotte & Bodil Nistrup Madsen, 2019: Terminologisk ontologi for indsatsledelse på dansk. I: Lina Henriksen & Sussi Olsen (red.): *NORDTERM 2019*, s. 5-12. København. Lokaliseret januar 2024 på https://cst.ku.dk/kalender/danmark/nordterm-2019/NT-proceedings_2019_m_lan-derapp.pdf

Weilgaard Christensen, Lise Lotte & Irene Simonsen, 2021: Nabosproglæring for voksne mhp. integration i arbejdslivet på begge sider af den dansk-tyske grænse. I: Katri Seppälä (red.): *NORDTERM 2022, Begrepssarbete och informationsbandtering*, s. 90-98. Helsinki. Lokaliseret januar 2024 på http://www.nordterm.net/wiki/sv/index.php/Nordterm_22

Forfatter

Lise Lotte Weilgaard Christensen er lektor ved Syddansk Universitet. Hun har en ph.d.-grad i terminologi og maskinoversættelse (1993). Hun har forsket i ekstraktion af terminologiske informationer med danske verbers valens som vidensmønstre og har deltaget i flere projekter om terminologi og sprogteknologi samt om tysk som fremmedsprog. Hun er medlem af Terminologigruppen og har været medlem af Dansk Sprognævns repræsentantskab.

Nøgleord

terminologiundervisning, almenkendte fagbegreber, kortsortering, begrebskort, feedback

Bibliografiske oplysninger

Weilgaard Christensen, Lise Lotte, 2024: Perspektiver for terminologiundervisning med afsæt i almenkendte fagbegreber. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 276-287.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Terminology to the rescue! Hvilke føringer den norske språkloven og språkpolitikken legger for terminologiarbeid

Marianne Aasgaard

Den norske språkloven trådte i kraft i 2022. Loven gir offentlige organer ansvar for å bruke, utvikle og styrke norsk, både bokmål og nynorsk. Loven inneholder ingen egen paragraf om terminologi, men i forarbeidene til loven står det eksplisitt at ansvaret for å utvikle norsk også omfatter ansvaret for å utvikle terminologi på norsk. Språkrådet har ansvar for å følge opp arbeidet med loven og språkpolitikken, og i denne artikkelen ser vi nærmere på hvordan Språkrådet arbeider med feltet, og hva som er hovedutfordringene.

Den norske språkloven og språkpolitikken

Lov om språk (språkloven) trådte i kraft 1. januar 2022. Loven er en pliktlov: Den pålegger offentlig sektor en rekke plikter. Privat og frivillig sektor har ikke plikter etter språkloven; den gjelder kun for det offentlige Norge.

Lovproposisjonen som ble lagt fram for Stortinget før loven ble vedtatt, inneholder en lengre meldingsdel, i tillegg til forslaget til lovtekst. Meldingsdelen er et dokument fra regjeringen til Stortinget, som fastslår hva som er den offisielle norske språkpolitikken. Lovproposisjonen inneholder også merknader til loven, det vil si presiseringer av hva som er ment med de ulike bestemmelsene. Da Stortinget vedtok språkloven, sluttet det seg også til språkpolitikken. Språkrådets oppgave er å følge opp gjennomføringen av politikken og etterlevelsen av loven.

Språkloven og terminologi

Den norske språkloven har ingen egen paragraf om terminologi. Loven inneholder likevel to paragrafer, paragraf 1 og 4, som Språkrådet særlig viser til for å understreke hvor viktig arbeid med terminologi er (språkloven 2022).

Paragraf 1 er lovens formålsparagraf. Den fastslår at formålet med loven er å styrke det norske språket slik at det også i framtida skal være det vi kaller *et samfunnsbærende språk*. Dette er et svært viktig språkpolitisk mål. Det handler til syvende og sist om at norsk skal overleve: Norsk skal være et rikt og levende

språk som skal kunne brukes på alle samfunnsområder og i alle deler av samfunnslivet. I merknadene til formålsparagrafen presiseres det at en styrking av norsk betyr at det norske språket skal brukes mer. Her står det også at loven skal virke for at norsk språk skal erobre domener (Prop. 108 L (2019–2020), s. 149). Vi skal altså ikke bare unngå å tape terreng, men vi skal aktivt *vinne* terreng. Formålsparagrafen gir i tillegg offentlige organer et særlig ansvar for å fremme nynorsk, som er det minst brukte av de to norske skriftspråkene.

Paragraf 4 fastslår at norsk er hovedspråket i Norge, og at bokmål og nynorsk er likeverdige språk.

Paragraf 9, klarspråkparagrafen, kan også brukes som et argument for terminologiarbeid: Det blir ikke klart språk uten en klar og entydig terminologi.

Språkpolitikken og terminologi

Tilgang på norskspråklig terminologi er en grunnleggende forutsetning for at norsk skal være et samfunnsbærende språk. I merknadene til formålsparagrafen i språkløven er det presisert at ansvaret for å utvikle de to norske skriftspråkene omfatter et ansvar for å sikre utvikling av terminologi (Prop. 108 L (2019–2020), s. 150). Forventningene i språkpolitikken er med andre ord at det offentlige Norge skal bidra aktivt til å utvikle terminologi på norsk (både bokmål og nynorsk) slik at språket vårt skal kunne fortsette å være samfunnsbærende.

Status for terminologiarbeid i Norge

I Språkrådet henviser vi ofte til det vi kaller det fagspråklige kretsløpet (se bilde). Kretsløpet omfatter grunnopplæringa, høyere utdanning, næringslivet, offentlig sektor og samfunnet for øvrig. Ingen av disse samfunnsområdene er avskåret fra de andre. Dokumenter, avhandlinger, artikler, rapporter, standarder, utredninger, leksikon – alt henger sammen. Hvis et fag på universitetet mister norsk fagspråk, vil det få konsekvenser for alle de andre sektorene. Hvis finanssektoren eller oljesektoren går over til å bare bruke engelsk, vil det påvirke offentlige utredninger, leksikonartikler og undervisning på universitet og høyskoler. Hvis språket mangler hos de som utvikler læremiddel til videregående skole, starter domenetapet allerede der. *Språkpolitikken* skiller ikke mellom det private og det offentlige, men *loven* gjør, ved at den bare pålegger det offentlige plikter. Språkrådet bør derfor jobbe inn mot alle delene av samfunnet, både offentlig og privat sektor.

Språkrådet har identifisert noen spesifikke områder som strategisk viktige og prioriterte. For det som gjelder terminologi og fagspråk, har universitets- og høyskolesektoren samt offentlig forvaltning høy prioritet.

Universitets- og høyskolesektoren

Universitets- og høyskolesektoren, kalt UH-sektoren, er egentlig en del av offentlig sektor. I Norge er de fleste universiteter og høyskoler statlige. UH-sektoren faller likevel litt utenfor statsforvaltningen for øvrig, så vi behandler den derfor som en egen sektor.

De statlige universitetene og høyskolene er omfattet av språkloven. I tillegg til språkloven reguleres kjerneoppgavet til de statlige universitetene og høyskolene i en egen lov – universitets- og høyskoleloven. I formålsparagrafen til den loven ligger det en egen delparagraf som regulerer og formaliserer sektorens ansvar for å vedlikeholde og videreutvikle norsk fagspråk: I paragraf 1-7 første ledd heter det at «[u]niversiteter og høyskoler har ansvar for vedlikehold og videreutvikling av norsk fagspråk» (universitets- og høyskoleloven 2005). Denne paragrafen kom inn i loven i 2009 og har dermed virket i snart 15 år. Som vi ser av formuleringen, gjelder paragrafen fagspråk generelt, og forarbeidene til loven viser at et sentralt mål med paragrafen var å sikre at institusjonene skulle utvikle nye termer på norsk (bokmål og nynorsk) i takt med importen av ny engelskspråklig terminologi (Ot.prp. nr. 71 (2008–2009), kapittel 5.4). Praksis viser at det dessverre ikke har skjedd så mye systematisk arbeid siden. Det fins noen termgrupper som jobber med å samordne og oversette terminologi på sine fagområder, for eksempel innen celle- og molekylærbiologi, klima og astrofysikk. Men fra Språkrådets kant ser vi at terminologiarbeidet

er avhengig av ildsjeler, og at det dessverre ikke er noen systematikk i hvordan arbeidsgruppene opprettes og koordineres. Det er ikke tydelig hvem som skal ta eierskap til arbeidet.

I 2022 fikk Språkrådet utført en undersøkelse om stoda for fagspråk i universitets- og høyskolesektoren (Rambøll Management Consulting 2022). Den ga ganske nedslående resultater. Undersøkelsen kan oppsummeres i fire hovedfunn:

1. Å skrive på norsk er ikke karrierefremmende.
2. Det er for lite tid til å skrive på norsk.
3. Ansatte oppmuntres til å skrive på engelsk.
4. Det er mangel på norsk fagterminologi.

I juni 2023 ble det lagt fram en handlingsplan for norsk fagspråk. Arbeidet med planen startet vinteren 2023, og den er blitt utarbeidet i et samarbeid mellom Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet. Planen skal sikre at sektoren gir høyere prioritet til arbeidet med å bygge ut og vedlikeholde norsk fagspråk og norsk terminologi, og at innsatsen skjer mer systematisk og på alle fagområder. Språkrådets mål er at sektoren selv skal ta ansvar for terminologi og fagspråk på norsk. Vi kan gjerne bistå og hjelpe, men målet er at sektoren skal være pådriver selv. Det gjenstår å se om handlingsplanen vil bidra til økt bevissthet og mer faktisk arbeid med fagspråk.

Noe arbeid foregår allerede: Universitetet i Bergen er i ferd med å bygge opp et fagmiljø for terminologi ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier og ved Universitetsbiblioteket. Termportalen, som er en nasjonal portal for registrering og deling av terminologi, har kommet til, med et voksende fagmiljø knyttet til seg. Dette ser Språkrådet svært positivt på. Av andre positive og styrkende initiativer kan vi nevne at Universitetet i Agder har innført en terminologimodul i sitt mastergradsstudium i oversettelse og fagspråklig kommunikasjon, i tillegg til en terminologimodul i universitetets pedagogikk-tilbud for undervisere.

Offentlig forvaltning

I offentlig forvaltning henger terminologiarbeid tett sammen med arbeidet som gjøres med digitalisering i staten. Klar og entydig terminologi er en forutsetning for gode digitale tjenester. Offentlige virksomheter oppfordres til å dele datasett og terminologi i Felles datakatalog (www.data.norge.no).

Det gjenstår mye terminologiarbeid i offentlig forvaltning, og det er fortsatt bare en liten andel av de statlige virksomhetene som deler terminologien sin i

Felles datakatalog. Hvor mange av virksomhetene som jobber systematisk med terminologi og begrepsbeskrivelser, har vi ikke noen samlet oversikt over, men vi vet at det er flere som faktisk arbeider med terminologi, enn de virksomhetene som vi ser deler resultatene sine i Felles datakatalog.

Vi kjenner også til at terminologiarbeid i offentlig sektor ofte kommer til av klarspråkshensyn. Det er mange som oppdager at det er vanskelig å skrive klart og brukerrettet hvis terminologien ikke er på plass.

Språkrådet rådgir de som trenger og ønsker det. Vi tilbyr blant annet et e-læringskurs i terminologi, *Begrip begrepen!*, som ble lansert i 2020 (Språkrådet 2020). I tillegg holder vi fysiske kurs og bistår i arbeids- og utviklingsprosesser.

Nynorsk terminologi

Mye av terminologiarbeidet som foregår i Norge, skjer bare på bokmål. Med språkloven har offentlige organer fått et særskilt ansvar for å fremme nynorsk, siden det er det minst brukte av de to norske skriftspråkene. Men gjør de det? Det foregår for tida et omfattende språkarbeid i helsesektoren, med oversettelse av SNOMED CT til norsk. Det tidligere Direktoratet for e-helse (nå del av Helsedirektoratet) oversetter imidlertid SNOMED CT kun til bokmål. Oppstillinger av begreper i Felles datakatalog viser at bare en svært liten andel av termene finnes på nynorsk – i 2020 lå det 4718 termer totalt i katalogen, og kun 29 av dem var på nynorsk.

Det er likevel forbedring i sikte. Digitaliseringsdirektoratet forvalter en referanse katalog med IT-standarder, såkalte forvaltningsstandarder. Flere av disse standardene er standarder for begrepsarbeid (som terminologiarbeid kalles i forbindelse med digitaliseringsarbeidet i staten), blant annet *Forvaltningsstandard for begrepsbeskrivelser* og *Forvaltningsstandard for begrepsharmonisering og begrepsdifferensiering*.

Standarden for begrepsbeskrivelser kom i ny versjon i 2022, og Språkrådet ser det som særlig gledelig at standarden nå spesifiserer at termer skal registreres på både bokmål og nynorsk. Dette er et av de første direkte resultatene vi har sett på feltet etter at språkloven trådte i kraft (Digitaliseringsdirektoratet 2022). Standarden er ikke obligatorisk å bruke, men de fleste som bruker Felles datakatalog, bruker heldigvis også standarden.

Harmonisering og differensiering av begreper er helt essensielt når digitale systemer skal utveksle informasjon. Språkrådet ser fram til å se resultatene av arbeid som gjøres i tråd med retningslinjene i forvaltningsstandarden for begrepsharmonisering og begrepsdifferensiering. Særlig viktig er arbeidet med digitaliseringsvennlig regelverk og lovspråk.

Privat sektor og næringslivet

De resterende delene av det faglige kretsløpet (se bilde) omfatter næringslivet og andre deler av privat sektor. I privat sektor samarbeider Språkrådet med de to standardiseringsorganisasjonene Standard Norge og Norsk Elektroteknisk Komite (NEK). Målet med samarbeidsavtalene er å øke oversettelsen av terminologi til norsk.

Standard Norge har en egen termbase som nylanseres i 2023. NEK leverer norsk terminologi til Electropedia, som driftes av IEC, det internasjonale standardiseringsorganet på det elektrotekniske området. Det er verdt å nevne at både Standard Norge og NEK oversetter terminologien sin til både bokmål og nynorsk – de er faktisk flinkere enn staten selv, til tross for at de ikke plikter å følge språkloven.

Ut over disse to større samarbeidsprosjektene som Språkrådet har med det private, vet vi lite om hva som foregår av produksjon og bruk av norskspråklig terminologi. Det er kjent at det drives terminologiarbeid i flere virksomheter, både nasjonalt og internasjonalt, og Språkrådet har hatt noen enkeltprosjekter med overordnede organisasjoner som Finans Norge og Digital Norway, men vi mangler dessverre ressurser til å følge opp privat sektor tettere.

Arbeidet framover

Det gjøres mye godt arbeid med terminologi og fagspråk i flere sektorer, men det er fortsatt mye som gjenstår. Trusselen fra engelsk er fremdeles reell i akademia – i enkelte fag dominerer engelsk helt. Også i offentlig forvaltning skrives det vitenskapelige publikasjoner, og en undersøkelse fra Nordisk institutt for innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) viser at de fleste av forvaltningas vitenskapelige publikasjoner blir utgitt på engelsk – faktisk hele 90 prosent (Schwach, Karlstrøm & Svartefoss 2022). Offentlig sektor, inkludert universitets- og høyskolesektoren, har dessuten langt igjen når det gjelder terminologi på nynorsk.

Språkrådet jobber som nevnt lite systematisk inn mot privat sektor, og kunnskapshullene her er en stor utfordring for oss. Norsk forblir ikke et samfunnsbærende språk bare ved at staten bruker det; vi er avhengige av at alle delene av det fagspråklige kretsløpet er med.

Så vi kan kanskje ikke snakke om domeneerobring helt ennå – men vi jobber med saken.

Summary

In January 2022, Norway got its first Language Act. The Language Act was accompanied by a White Paper marking out the course of Norway's language

policy in the years to come. The purpose of the Language Act is to safeguard Norwegian as a complete language serving and uniting our society. The Language Council, a public body under the Ministry of Culture and Equality, is responsible for securing the implementation of Norway's national language policy. The Language Act itself does not contain any provisions on terminology, but the language policy paper contains several statements stipulating that the development of terminology in Norwegian is essential if Norwegian is to be a complete language. The Language Council has identified the university sector as well as the public administration as key sectors for terminology work. The Language Council recognises that to be able to safeguard Norwegian as a complete language, the private and non-profit sectors are important as well, but the Language Council does not have the resources to follow up these sectors.

Referanser

- Digitaliseringsdirektoratet, 2022: *Forvaltningsstandard for begrepsbeskrivelser (SKOS-AP-NO-Begrep)*. Hentet 09.10.2023. <https://data.norge.no/specification/skos-ap-no-begrep>
- Ot.prp. nr. 71 (2008–2009) *Om lov om endringer i lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler*. Kunnskapsdepartementet. Hentet 09.10.2023. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-71-2008-2009-/id556333/>
- Prop. 108 L (2019–2020) *Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak). Lov om språk (språkløva)*. Kulturdepartementet. Hentet 09.10.2023. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/>
- Rambøll Management Consulting, 2022: *Undersøkelse om norsk fagspråk og terminologi i universitets- og høyskolesektoren*. Hentet 09.10.2023. <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/rapporter-og-undersokelser/#fhu>
- Schwach, Vera, Henrik Karlstrøm & Silje Marie Svartefoss, 2022: Økende vitenskapsproduksjon på engelsk i forvaltningen. I: *Stat og styring* 4, s. 52–55. Hentet 09.10.2023. <https://hdl.handle.net/11250/3039676>
- Språkløven (2022) *Lov om språk (språkløva)*. Kultur- og likestillingsdepartementet. Hentet 09.10.2023. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-05-21-42?-q=spr%C3%A5kløva>

Språkrådet, 2020: *Begrip begrepene! – et innføringskurs i terminologi- og begrepsarbeid*. Hentet 09.10.2023. <https://laeringsplattformen.dfo.no/kursoversikt/begrip-begrepene-et-innforingskurs-i-terminologi-og-begrepsarbeid>

Universitets- og høyskoleloven (2005) *Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven)*. Kunnskapsdepartementet. Hentet 09.10.2023. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15?q=universitets-%20og%20h%C3%B8yskolelov>

Forfatter

Marianne Aasgaard er seniorrådgiver i Språkrådet i Norge. Hun jobber primært med terminologi og fagspråk, særlig i forbindelse med digitaliseringen av offentlig sektor.

Nøkkelord

samfunnsbærende språk, språklø, språkpolitikk, domenetap, domeneerobring

Bibliografiske opplysninger

Aasgaard, Marianne, 2024: Terminology to the rescue! Hvilke føringer den norske språkløen og språkpolitikken legger for terminologiarbeid.

I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 288-295.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden

---

Nordterms landrapporter 2021-2023

Beretning fra Terminologigruppen i Danmark

Lise Lotte Weilgaard Christensen

Introduktion

Terminologigruppen i Danmark er en paraplyorganisation med repræsentanter for de vigtigste danske terminologiinteressenter i og uden for Danmark, og det er Terminologigruppen, som repræsenterer Danmark i NORDTERM. Der er mere information om Terminologigruppen på hjemmesiden (<https://terminologigruppen.sdu.dk>). Denne rapport omhandler de terminologirelevante aktiviteter, som gruppens medlemmer er involveret i, eller som vi har kendskab til.

I forbindelse med Bodil Nistrup Madsens dødsfald i januar 2022 har en del af Terminologigruppens aktiviteter bestået i overdragelse af Terminologigruppens hjemmeside til Syddansk Universitet og bevarelse af forskningsresultater fra CBS og DANTERMcentret. Det sidste har Hanne Erdman Thomsen taget sig af ved at sikre, at disse forskningsresultater fortsat er tilgængelige på internettet. Bodil Nistrup Madsen var ved sit dødsfald professor emerita ved Copenhagen Business School (CBS).

Stadig ingen termbank, men en digital platform: sprogteknologi.dk

Efter regeringens Sprogteknologiudvalgs anbefaling fra 2019 om "At der oprettes en dansk sprogbank [...], herunder en dansk termbank" er der nu finansieret en digital platform, som indeholder metadata om blandt andet sprogdata som tale- og tekstsamlinger, ordbøger, termbaser, sprogteknologiske supportværktøjer og infrastrukturkomponenter. Men der er ingen finansiering til selv at udvikle sprogressourcer.

Fortsat begrebsarbejde i forbindelse med offentlig digitalisering

Digitaliseringsstyrelsens fællesoffentlige [regler for begrebs- og datamodelle-ring](#) rummer fortsat terminologisk begrebsafklaring som første niveau, og dette bliver stadig mere udbredt.

Aktiviteter hos Terminologigruppens medlemmer

Nedenfor oplistes de vigtigste projekter og aktiviteter hos en del af Terminolo-

gigruppens medlemmer (i alfabetisk rækkefølge). Publikationer er ikke medtaget her. Der henvises i stedet til medlemsorganisationernes hjemmesider.

Aarhus Universitet, Center for Leksikografi, Institut for Kommunikation og Kultur

Forskningen har i det væsentligste været koncentreret om økonomisk og juridisk terminologi i leksikografiske produkter. Arbejdet med *Regnskabsordbøgerne* (dansk, dansk-engelsk, engelsk, engelsk-dansk) fortsætter med revision, opdatering og tilføjelse af nye termer. Hver ordbog har ca. 9.000 opslagsord og ca. 30.000 kollokationer og eksempler. Den engelsk-danske og den dansk-engelske *juridiske ordbog* opdateres og udvides ligeledes. Begge ordbøger har ca. 4.000 opslagsord med definitioner og kollokationer. Alle ordbøgerne er tilgængelige online hos Ordbogen.com. Der udbydes undervisning i terminologi som en del af enkelte fag om fagkommunikation/-oversættelse.

CBS Handelshøjskolen i København

Med Bodil Nistrup Madsens dødsfald har CBS lukket ned for de terminologiaktiviteter, der har været knyttet til det tidligere DANTERMcenter og til DANTERM Research.

EU

EU-institutionernes danske terminologer holdt for første gang i tre år deres årlige IATE-workshop med fysisk fremmøde i april. Et af emnerne var ophavsret i forbindelse med citater i IATE, f.eks. fra lex.dk og ordnet.dk. EU-terminologerne bruger IATE som deres primære kilde i deres termarbejde.

Rådet var via de nederlandske terminologer i Rådet, TERM NL, medarrangør af en konference om domænetab og -genvinding ("Domain loss and domain gain") i april, se domainlossandgain2023.eu.

FORVIR

Netværket FORVIR, Forum for Videnmodellering i Offentligt Regi, har endnu ikke haft mulighed for at afholde møde efter COVID-19-pandemien. Fra FORVIR-netværkets medlemmer er der til denne rapport kommet input fra ATP (Arbejdsmarkedets Tillægspension), Skatteforvaltningen og Sundhedsdatastyrelsen (SDS).

ATP

På data-området arbejdes med et såkaldt Brugervendt Data Glossary, som bl.a. indebærer en række terminologiske brugerforsøg (TermLab): Der bliver tale

om et brugervendt, ontologidrevet Data Glossary, som skal udstilles og udgøre en komponent i et datakatalog, der sammen med andre tiltag skal bidrage til at fremme en datadrevet kultur. En række lovende pilotforsøg i TermLab er gennemført – herunder er det lykkedes at omsætte simple brugerforsøg til systematisk terminologi, hvorfra en terminologisk ontologi kan etableres. Det er dernæst muligt at berige yderligere med semantisk kunstig intelligens. Med præcise prompts (Prompt Engineering), som er baseret på gode terminologiske eksempler, kan man få en chatbot til at returnere brugbare resultater af høj kvalitet.

Skatteforvaltningen

Hos Skatteforvaltningen foregår der begrebsarbejde på flere fronter. I Udviklings- og Forenklingsstyrelsen (UFST) driver man arbejdet med kernebegreber, som går på tværs af styrelserne i forvaltningen. Derudover er der efterspørgsel efter begrebsarbejde både i forbindelse med udviklingen af enkeltssystemer og mere generelt.

Sundhedsdatastyrelsen (SDS)

Terminologerne hos SDS udarbejder kontinuerligt definitioner til nationale begreber inden for sundhedsvæsenet for at øge den semantiske interoperabilitet på tværs af parterne. Blandt aktuelle eksempler på større tværgående projekter mellem sektorer og med mange parter kan nævnes: Et samlet patientoverblik, Samlet indsats for data i det nære sundhedsvæsen, Digital løsning til graviditetsforløb, Helbreds faktorer (rygning, alkohol etc.), Nationalt ICD-11-projekt.

Center for Sprogteknologi (CST), Københavns Universitet

Fra sommeren 2020 til sommeren 2022 har CST deltaget i et EU-projekt finansieret af CEF Telecom med projektnavnet Federated eTranslation TermBank Network (FedTerm). Alle EU-sprog (samt norsk og islandsk) er repræsenteret i projektet. Projektets formål er:

1. Udvikling af en ny platform til deling af termsamlinger på tværs af private og offentlige organisationer i EU. Denne platform kaldes FedTerm og er cloud-baseret, og termbanken bag platformen hedder EuroTermBank. Kun en termsamlings ejer har rettigheder til at ændre eller tilføje termer til samlingen, men andre kan se termerne.
2. Indsamling af terminologisamlinger fra især offentlige organisationer, men også fra private virksomheder.

For EU's vedkommende er der mange termsamlinger indsamlet og stor interesse for platformen, mens der for Danmarks vedkommende er mindre interesse for termsamlinger generelt. Meget af den terminologi, som produceres og anvendes i Danmark, ejes af større udenlandske virksomheder, fx WHO, SNOMED og andre.

Center for Tekstilforskning (CTR), Københavns Universitet

På Center for Tekstilforskning er der udarbejdet et *textile glossary*, som er en digitalisering af meddelelser fra Terminologicentralen i 1950'erne om fibre, og der er givet midler til at lægge Nordiske Tekstilarbejdshæfter ind i en app på hjemmesiden. Herudover arbejdes der med at revidere den danske del af Cietas (Centre International d'Etude des Textiles Anciens) tekniske tekstilterminologi, som findes på den svenske Textile Dictionary på historicaltextiles.org.

Sprogambassadørernes aktiviteter

Det danske netværk Sprogambassadørerne blev oprettet i 2015. Medlemmerne tæller ansatte fra private virksomheder. Fra Sprogambassadørerne er der input fra BEUMER Group og Ørsted.

BEUMER Group

Hos BEUMER Group findes virksomhedens nøgletermer med definitioner på minimum engelsk og tysk i en central termbase. Termer på andre sprog oprettes efter behov. Hele koncernen har adgang til termbasen. Der er specielt fokus på at få oprettet virksomhedens mange forkortelser i termbasen. Der er desuden filtre, der gør, at produktglossarer kan eksporteres fra termbasen.

Ørsted

Hos Ørsted har man udarbejdet definitioner til virksomhedens kernebegreber/kernetermer og oversat termerne til sprogene på de markeder, hvor virksomheden har aktiviteter, i alt 15 sprog.

Syddansk Universitet – Institut for Design og Kommunikation

Syddansk Universitet i Kolding har i perioden hvert forårssemester udbudt et obligatorisk fag i terminologi på BA-uddannelsen i Bibliotekskundskab og Videnskommunikation med titlen Vidensmodellering. Terminologigruppens hjemmeside varetages nu af Syddansk Universitet. Lise Lotte Weilgaard Christensen er i december 2022 indtrådt i styregruppen for TOTH (Terminology & Ontology: Theories and applications). Styregruppen er blevet udvidet med det formål at involvere flere lande, herunder også de nordiske lande.

Konklusion

Det kan konkluderes, at der gennemføres en del begrebsarbejde ved danske styrelser og myndigheder mhp. vidensudvikling og genbrug af terminologiske ressourcer. Terminologiaktiviteterne på universiteterne er stadigvæk nedadgående. Dette hænger til dels sammen med lukninger af flere sproguddannelser på universitetsniveau. Hvad angår terminologiarbejde i private virksomheder, savnes der et overblik over aktiviteter, men flere private virksomheder især i netværket Sprogambassadørerne bruger ressourcer på terminologiarbejde. Der foreligger ikke noget konkret om en national dansk termbank, der vil være nødvendig i udviklingen af kunstig intelligens på dansk.

Referencer

Alle links er lokaliseret oktober 2023.

Center for Sprogteknologi, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, <https://cst.ku.dk/kalender/sprogteknologisk-konference-2021>

Center for Tekstilforskning, Textile Glossary, <https://www.traditionaltextilecraft.dk/glossary> og Tekstilmuseet Dictionary <https://historicaltextiles.org/dictionary/>

Digitaliseringsstyrelsen, Center for teknologi og data, sprogteknologi.dk, <https://sprogteknologi.dk/pages/begrebsliste>

IATE, European Union terminology, <https://iate.europa.eu/home>

KL, Digitaliseringsstyrelsen og Danske Regioner: Fællesoffentlig digital arkitektur, <https://arkitektur.digst.dk/metoder/regler-begrebs-og-datamodellering>, <https://data.gov.dk/catalogue/models>

Terminologigruppen, <https://terminologigruppen.sdu.dk>

Terminology and Ontology: Theories and applications (TOTh). <https://toth.condillac.org>

Instituut voor de Nederlandse taal. Domain loss and domain gain, <https://www.domainlossandgain2023.eu>

Terminologiverksamheten i Finland

Katri Seppälä

Terminologicentralen

Terminologicentralen har nio anställda (åtta terminologer och en IT-planerare).

För 2023 har Terminologicentralen fått stöd från undervisnings- och kulturministeriet för vissa tjänster, såsom termbanken, handbiblioteket och informationsverksamhet (samt webbtidskrift Terminfo) samt för samarbete med olika intressenter.

TEPA är Terminologicentralens offentliga termbank som är avgiftsfritt tillgänglig på Terminologicentralens webbplats. Under 2022 gjordes cirka 2 548 000 sökningar i databasen. I slutet av 2022 innehöll TEPA över 371 000 term poster. I TEPA:s samlingar ingår ordlistor som har skapats i samarbete med Terminologicentralen samt material från Vetenskapstermbanken i Finland, EU:s interinstitutionella termdatabas IATE och IEC:s Electropedia.

Under 2022 utnyttjades begreppsanalys i Terminologicentralens projekt exempelvis för att stödja arbetet med författningar, utveckla digitala tjänster, skriva definitioner som stöder likabehandling, utveckla annotering av tjänster osv. Dessutom behövdes sakkunskap i terminologiarbete för att utveckla terminologiarbetets processer och styrning av dem.

Terminologicentralens projekt under 2023

FPA-termer

Folkpensionsanstalten (FPA) och Terminologicentralen påbörjade ett gemensamt terminologiprojekt 2007 med mål att utreda innehållet av begreppen samt att erbjuda rekommendationer för de svenska och finska termer som FPA använder. Under projektets gång har det publicerats flera upplagor av ordlistan *FPA-termer*. FPA-termer omfattar de förmåner som FPA betalar ut, såsom pensioner och dagpenningar. Termer och definitioner ges på finska och svenska. Arbetet fortsätter även under 2023.

Ordlista för den inre säkerheten

Terminologicentralen och inrikesministeriet påbörjade 2022 ett gemensamt terminologiarbete som rör den inre säkerheten. Syftet med arbetet är att utarbeta definitioner till sådana begrepp som gäller den inre säkerheten och som inte

har definierats tidigare i andra ordlistor. Termer och definitioner i ordlistan ges på finska och ekvivalenter på engelska. En första version av ordlistan blev färdig i mars 2023. Den ska utökas med svenska ekvivalenter och översättningar under sommaren 2023.

Ordlista för grönområden

Trafikledsverket anlidade Terminologicalentralen i början av 2022 för terminologiarbete som rör grönområden. Syftet med arbetet är att klarlägga cirka 50 centrala begrepp. Termer och definitioner i ordlistan ges på finska. Arbetet fortsätter under 2023.

Ordlista för informationshantering inom socialvården

Den första versionen av *Sosiaalialan tiedonhallinnan sanasto* (Ordlista för informationshantering inom socialvården) publicerades 2015. Sedan dess har ordlistan uppdaterats och utökats vid behov. Under 2022 uppdaterade Terminologicalentralen och Institutet för hälsa och välfärd framför allt den del av ordlistan som rör klienthandlingar. Termer och definitioner ges på finska och svenska. Det publicerades två uppdaterade versioner av ordlistan under 2022. Arbetet fortsätter under 2023.

Ordlista för informationshantering vid Trafikledsverket

Terminologicalentralen och Trafikledsverket fortsatte under 2022 det terminologiarbete som rör informationshantering vid Trafikledsverket. Syftet med arbetet är att klarlägga begrepp och utarbeta en ordlista som omfattar cirka 80 begrepp med termer och definitioner på finska. Arbetet fortsätter under 2023.

Ordlista för statsunderstöd

CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy anlidade Terminologicalentralen för att fortsätta det terminologiarbete som rör statsunderstödsverksamhet under 2022. Termer och definitioner ges på finska, och dessutom har översättnings- och språksektorn vid statsrådets kansli lagt till ekvivalenter och översättningar av definitioner och anmärkningar på svenska och engelska. Under 2022 bearbetades begrepp som rör ekonomisk planering och rapportering samt ekonomisk situation och utvärdering av verksamheten. Ordlistan publicerades i april 2023.

Ordlista för underhåll av trafikleder

Terminologicalentralen och Trafikledsverket påbörjade vid slutet av 2022 ett terminologiarbete som rör underhåll av trafikleder. Syftet med arbetet är att klar-

lägga begrepp och harmonisera användningen av termer vid Trafikledsverket. Arbetet fortsätter under 2023.

Ordlista om digitala tjänster inom social- och hälsovården

I slutet av 2022 anlidade Institutet för hälsa och välfärd (THL) Terminologicentralen för terminologiarbete med mål att utarbeta en nationellt enhetlig ordlista om de centrala begreppen inom social- och hälsovården som rör digitala tjänster och uträttande av ärenden på distans. Termer och definitioner ges på finska. Arbetet fortsätter under 2023.

Renoverings- och restaureringstermer för Korjaustaito.fi

Den första versionen av ordlistan *Korjaustaito-verkkosivuston sanasto* (ordlistan för webbplatsen Korjaustaito.fi) blev färdig 2021. Under 2022 anlidade Museiverket Terminologicentralen för att uppdatera ordlistan med nya begrepp som rör renovering och restaurering av byggnader. Termer och definitioner i ordlistan ges på finska. Ordlistan blev färdig i mars 2023.

Tekla Structures glossary

Terminologicentralen och Trimble Solutions (f.d. Tekla) påbörjade 2006 ett gemensamt terminologiarbete som rör de begrepp som används i Tekla Structures programvara. Arbetet resulterade i *Tekla Structures glossary* som innehåller begrepp som speciellt gäller byggnadsinformationsmodellering. Målet med ordlistan är att förenhetliga och klarlägga programvarans terminologi för olika målgrupper. Termer och definitioner ges på engelska. Under 2022 anlidade Trimble Terminologicentralen för att uppdatera ordlistan, och en ny version av ordlistan blev färdig i februari 2023.

Terminologiarbete för övergripande arkitektur för yrkesutbildning

I mars 2023 anlidade Omnia Terminologicentralen för att påbörja ett terminologiprojekt vars syfte är att utarbeta begreppsbeskrivningar för cirka 20 begrepp som rör yrkesutbildning. Terminologiarbete behövdes för en övergripande arkitektur för yrkesutbildning vid KARKKI-projektet. Ordlistan ska omfatta termer och begreppsbeskrivningar på finska.

Terminologiarbete för miljöministeriet om totalreformen av plan- och bygglagen

I 2021 anlidade miljöministeriet Terminologicentralen för terminologiarbete som rör centrala begrepp i plan- och bygglagen. Ordlistan kommer att omfatta termer och definitioner på finska samt ekvivalenter på svenska och engelska.

Begreppen gäller bl.a. planering av områdesanvändningen, planläggningen, fastigheter, byggnader, energi, kulturmiljön, tillstånd och tillsyn, samt de tekniska kraven på byggandet. Arbetet fortsätter under 2023.

Terminologiarbete om det kyrkliga byggnadsarvet

Terminologicalentralen och Museiverket påbörjade vid slutet av 2022 ett terminologiarbete som rör det kyrkliga byggnadsarvet. Syftet med arbetet är att utarbeta begreppsbeskrivningar för cirka 100 begrepp och publicera dem på Ontologi för museibranschen och Konstindustriella ontologin (MAO/TAO). Arbetet fortsätter under 2023.

Terminologiarbete om kontinuerligt lärande

I april 2023 fortsatte Terminologicalentralen, arbets- och näringsministeriet och undervisnings- och kulturministeriet det terminologiarbete som rör kontinuerligt lärande. Målet med terminologiarbetet är att definiera och harmonisera de gemensamma begreppen på dessa ministeriers förvaltningsområden. Termer och definitioner ges på finska.

Terminologiarbete om trafik och trafikområden

I april 2023 anlidade Trafikledsverket och miljöministeriet Terminologicalentralen för terminologiarbete som rör trafik och trafikområden. Projektets syfte är att utarbeta termer och definitioner på finska för cirka 100 begrepp samt att ge ekvivalenter på svenska och engelska.

Tietotekniikan termitalkoot – den finska datatermgruppen

Terminologiarbetet i *Tietotekniikan termitalkoot* påbörjades redan 1999. Arbetet har finansierats med stöd från undervisnings- och kulturministeriet. Målet med arbetet är att producera termrekommendationer för informationsteknik på finska samt att definiera begreppen. Termerna och definitionerna samt ekvivalenter på engelska publiceras på datatermgruppens webbsida. Under 2022 utökades materialet med bland annat begrepp som gäller spelande av datorspel. Arbetet fortsätter under 2023.

Undervisnings- och utbildningsordlista (OKSA)

Undervisnings- och kulturministeriet (UKM) och Terminologicalentralen påbörjade terminologiarbete under 2010. Sedan 2016 har CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy varit beställaren av terminologiarbetet. Målet med terminologiarbetet är att stödja projekt som gäller informationsförvaltning och som genomförs på UKM:s förvaltningsområde. Ett annat mål är att förbättra kvaliteten

i författningstexter och kommunikation. Termer ges på finska, svenska och engelska och definitioner på finska. Den andra upplagan av *Undervisnings- och utbildningsordlista* (OKSA) publicerades i början av 2021. Arbetet fortsätter 2023.

Projekt som blev färdiga under 2022

Centrala begrepp i bygg- och fastighetsutvecklingen

Rakli ry använde Terminologicalentralen som konsulterande expert i terminologiarbete för att utarbeta en ordlista om de centrala begreppen inom byggande och fastighetsutveckling. Terminologicalentralen verkade som konsult för experter från Boost Brothers Oy och Vastuu Group i beredning av ordlistan. Termer och definitioner ges på finska och ekvivalenter på svenska och engelska. Ordlistan Centrala begrepp i bygg- och fastighetsutvecklingen blev färdig under 2022. Ordlistan ska publiceras i verktyget Terminologiska ordlistor på Interoperabilitetsplattformen som en del av Rakennetun ympäristön pääsanasto.

Klassificeringar för evenemang, hobbyer och utbildning

Terminologicalentralen och Åbo stad påbörjade 2021 ett samarbete med målet att bygga klassificeringar för evenemang, hobbyer och utbildning som en del av projektet Asiakaslähtöinen toteutus tapahtuma-, harrastus- ja koulutusdatan hallinnoimiselle ja tarjoamiselle kohderyhmälähtöisissä näkymissä (Kundorienterat genomförande av hantering och tillhandahållande av evenemangs-, hobby- och utbildningsdata i målgruppsorienterade vyer). Ändamålet var att främja den semantiska interoperabiliteten och därmed användarvänlig beskrivning av data och informationssökning. Fyra olika klassifikationer på finska, svenska och engelska blev färdiga under 2022.

Ontologi för museibranschen och Konstindustriella ontologin (MAO/TAO)

Museiverket anlidade Terminologicalentralen för ontologiarbete med målet att upprätthålla *Ontologi för museibranschen och Konstindustriella ontologin* (MAO/TAO). Under året tillfogades några begrepp i ontologin, och vissa begrepp bearbetades enligt önskemål av Museiverkets sakkunniga. Respons har tagits emot av Nationalbibliotekets Finto-service. Därtill uppdaterades ontologins struktur så att den motsvarar strukturen av den senaste versionen av Yleinen suomalainen ontologia YSO (*Allmän finländsk ontologi* (ALLFO)). Arbetet blev färdigt i slutet av 2022 och den nya versionen av ontologin publicerades i Finto-service. Termer och definitioner i ontologin ges mestadels på finska.

Ontologiarbete för Trafikledsverket

Terminologicalentralen och Trafikledsverket fortsatte under 2022 ett ontologiarbete som rörde sjöfartsbegrepp i *Liikenteen ontologia* LIIKO (Trafiksontologin). Projektets syfte var att granska alla begrepp från *Merenkulun ontologia* MERO (Ontologin för sjöfart), en tidigare ontologi som LIIKO är baserad på. Under projektet tillfogades också cirka 200 nya begrepp som gäller sjöfart, sjötrafik och det vattenanknutna kulturarvet i ontologin. Därtill uppdaterades ontologins struktur så att den motsvarar strukturen av den senaste versionen av *Yleinen suomalainen ontologia* YSO (*Allmän finländsk ontologi* (ALLFO)). Arbetet blev färdigt under våren 2022 och den nya versionen av ontologin publicerades i Finto-service. Termer i ontologin ges på finska.

Ordlista för anpassad motion och paraidrott

I slutet av 2021 anlätade Liikuntatieteellinen seura Terminologicalentralen för terminologiarbete med mål att utarbeta en ordlista för anpassad motion. Ordlistan innehåller centrala begrepp som rör anpassad motion eller paraidrott. Termer och definitioner ges på finska och ekvivalenter på svenska och engelska. Ordlista för anpassad motion och paraidrott blev färdig under 2022.

Ordlistor för miljöministeriet över olika temaområden

Miljöministeriet anlätade Terminologicalentralen år 2021 för terminologiarbete som rör tillgänglighet, akustik och bullerbekämpning samt datasystem och datamodeller för den byggda miljön. Under 2022 publicerades de färdiga ordlistorna i verktyget Terminologiska ordlistor på Interoperabilitetsplattformen. Ordlista för akustik och bullerbekämpning och Ordlista för tillgänglighet publicerades som separata ordlistor och Ordlista för boende som en del av Rakennetun ympäristön pääsanasto. Termer och definitioner i ordlistorna ges på finska och ekvivalenter på svenska och engelska.

Terminologiarbete för projektet TE-digi

Terminologicalentralen och UF-centret har från och med 2017 gjort terminologiarbete som rör projektet TE-digi. Terminologiarbetet fokuserar på de begrepp som behövs i utvecklingen av Jobbmarknad. Under 2022 uppdaterades och kompletterades ordlistan. Dessutom deltog Terminologicalentralen i granskning av begreppsmodeller och som konsult i terminologiska frågor. Termer och definitioner ges på finska.

Terminologiarbete för projektet Tillstånd och tillsyn

Terminologicalentralen och arbets- och näringsministeriet genomförde år 2017

ett terminologiprojekt som en del av spetsprojektet Tillstånd och tillsyn. Under projektets gång utarbetades en ordlista med syftet att stödja det arbete med målarkitektur som görs i spetsprojektet. Ordlistan utvidgades och uppdaterades under 2019 samt under 2021–2022. Termer och definitioner i ordlistan ges på finska. Den nya versionen blev färdig hösten 2022.

Terminologiarbete om informationssäkerhet

Försörjningsberedskapscentralen anlidade Terminologicentralen i mars 2022 med målet att utarbeta begreppsbeskrivningar för fyra centrala begrepp som rör informationssäkerhet och informationspåverkan. Projektets syfte var att klargöra användning av termer och skapa en gemensam förståelse för begreppen. Termer och definitioner ges på finska och ekvivalenter på engelska. Arbetet blev färdigt under våren 2022.

*

Översättnings- och språksektorn vid statsrådets kansli i Finland

Ordlistor publicerade av statsrådets kansli 2022–2023:

- Förvaltningsordlista (finska–svenska–engelska)
- Omfattande ordlista om reformen av social- och hälsovården och räddningsväsendet (finska–svenska–engelska)
- Statsrådsordlista (uppdaterad, finska–svenska–engelska–franska–tyska–ryska)
- Statens ämbetsverk och inrättningar (uppdaterad)
- Termer inom olika områden (finska–svenska–engelska–ryska, utökad version)
- Högskoleordlista (delvis uppdaterad på engelska och ryska)

Ordlistor där statsrådets kansli har deltagit i det terminologiska arbetet:

- Ordlista för statsunderstöd (finska–svenska–engelska)
- Integrationsordlista (finska–svenska)
- Undervisnings- och utbildningsordlista (finska–svenska–engelska)

Här finns alla publicerade ordlistor och anvisningar: <https://vnk.fi/sv/oversattnings-och-spraktjanster/ordlistor-och-anvisningar>

Aktuella aktiviteter:

- Vi har ett terminologiskt samarbete med Sverige kring en Natoordlista (engelska–finska–svenska). Vi har termarbete inom andra teman, t.ex. inre säkerhet (finska–svenska–engelska) och regeringsförhandlingarna (finska–svenska–engelska).
- Vi har tagit i bruk maskinöversättningsverktyget Aura (finska, svenska, engelska), som är skraddarsytt för statsrådets översättare och övriga personal.
- Termbanken Valter har nytt användargränssnitt: <https://valter.sanakirja.fi>

*

Terminologi vid universitet och högskolor i Finland

	Grundkurs eller introduktion	Fördjupad kurs	Utbildningsprogram/möjlighet att specialisera sig inom terminologi	Uppsatser eller avhandlingar om terminologi
Diakoniyrkeshögskolan, Helsingfors (tolkutbildning)	X			X
Helsingfors universitet (finska, översättning)	XX	XXX	X	X
Tammerfors universitet (ryska, översättning)	X	X		X
Vasa universitet (kommunikationsvetenskaper, öppna universitet)	XX	XX		X
Åbo universitet (spanska, franska)	XX			
Östra Finlands universitet (ryska, engelska)	X			

Forskning och publikationer

Doktorsavhandling:

Satokangas, Henri (2021): *Termien selittäminen tietokirjoissa* [Termförklaringar i facklitterära böcker]. Helsingfors universitet.

Artiklar:

- Heittola, S., Landqvist, H., Nissilä, N. & Pilke, N. (2022). TNC och Finland: Korrespondens inom terminologiområdet 1940–1999. I: *Svenskan i Finland* 19, s. 88–103. Hämtat 10.06.2023: <https://www.doria.fi/handle/10024/185549>
- Kudashev, I., Koistinen, J., Mikhailov, M. & Souma, J. (2022). Suomalaisten ja venäläisten lakitermien osittaisen vastaavuuden oikeudelliset ja kielelliset ulottuvuudet. *VAKKI Publications* 14, s. 75–88. Hämtat 10.06.2023: <https://vakki.net/index.php/2022/12/15/responsible-communication/>
- Kudashev, I.S., Mikhailov M.N. Terminology Course as an Integral Part of Master in Translation Programme // Слово и термин. Вып. I / Отв. ред. С.Д. Шелов, Е. Цисун. Москва: Первый том, 2021, s.103–114. Hämtat 10.06.2023: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/136791>
- Kudashev, Igor. The Theory and Methods of Teaching Terminological Work to Translators (case: Tampere University). International Scientific Conference "LANGUAGE AND LITERATURE STUDIES – 2022", Institute of Language and Literature, Mongolian Academy of Sciences, Ulaanbaatar, Mongolia, 01.12.2022. (Under arbete).
- Landqvist, H., Nissilä, N., Pilke, N. & Sjöberg, S. (2022). Organisationer, frågor och (an)svar – Institutionellt terminologiskt samarbete mellan Sverige och Finland 1975–1998. *VAKKI Publications* 14, s. 89–104. Hämtat 10.06.2023: <https://vakki.net/index.php/2022/12/15/responsible-communication/>
- Pasanen, Päivi (2022). Towards a marine accident frame: Extraction of predicate-argument structures with word sketches. *Fachsprache* 44, s. 3–4; 148–168.
- Pasanen, Päivi (2023). Koronavirustaudin kehysmalli kriisiviestinnässä. *Mika-EL Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu*, s. 16; 74–89.

Magisteruppsatser från Helsingfors universitet, exempel

- Heiskanen, Helka 2022. Muovien erottelu osana muovijätteen mekaanista kiertäystä. Sanastotyö suomi–venäjä.
- Kauraniemi, Sari 2021. Kiipeilytekniikoiden termistön muodostustavat. Suomi–ranska-sanastotyö.
- Khodjaeva, Nigina 2022. Rikосnimikkeet Suomen rikosoikeuden luvuista 11, 12, 13 ja niiden venäjänkieliset vastineet. Suomi–venäjä-sanasto.

Loppinen, Nelli 2021. Perintöoikeuden termejä Espanjassa ja Suomessa. Vertaileva käsiteanalyysi ja kääntäjän vastinestrategiat.

Malinen, Veronika 2022. Terminologinen kehysanalyysi yleisimmistä rikosnimikkeistä. Oikeustulkin suomi–venäjä–kollokaatiosanasto.

Moilanen, Annamari 2022. Kehysanalyysin soveltaminen työperusteisen oleskeluluvan hakemisen käsitteisiin. Suomi–ruotsi–englanti-sanastotyö.

Suuronen, Timo 2022. Sanoista saavutettaviksi – selkokielisten sanastojen laattiminen kognitiivisen saavutettavuuden näkökulmasta.

Lärdomsprov vid Diakoniyrkeshögskolan

Lärdomsprov för tolkning i form av terminologiarbete har skett inom ett visst ämnesområde, till exempel för olika sjukdomar, områden inom juridik, slang, och i något av språken:

- finska–kurdi (sorani)–arabiska
- finska–kurdi (sorani)–arabiska–somali
- finska–arabiska
- finska–ryska
- finska–kinesiska
- finska–engelska–arabiska

Projekt vid Helsingfors universitet Vetenskapstermbanken i Finland

Vetenskapstermbanken är ett pågående projekt sedan 2011 som finansieras från FIN-CLARIN med adressen <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu/sv>

- Publikationer av Tiina Onikki-Rantajääskö & Harri Kettunen:
  - [The University of Helsinki Open Science Award 2022 was given to Helsinki Term Bank for the Arts and Sciences] <https://researchportal.helsinki.fi/en/publications/helsingin-yliopiston-avoimen-tieteen-palkinto-2022-tieteen-termip>
  - [Overview of the year 2022 in the Helsinki Term Bank for the Arts and Sciences: new fields and awards for promoting open science blogs.] <https://researchportal.helsinki.fi/en/publications/vuosi-2022-tieteen-termipankissa-laajenemista-uusille-aihealueill>

Projekt vid Tammerfors universitet

- MyTerMS: terminologihanteringsprogram Igor Kudashev.
- LATTER: Termbank med cirka 1500 juridiska termer (ryska–finska).

Projekt vid Vasa universitet

- Forskningsprojektet Terms in Time – The Terms of the Time: <https://sites.uwasa.fi/term>.
- Ny intern termbank för Vasa universitet: tillgång via MOT Kielipankki med cirka 200 studierelaterade termposter på finska, engelska och svenska.
- Terminology Forum är ett internationellt informationsforum för fritt tillgänglig terminologisk information. Under perioden har forumet fått ny adress (<https://sites.uwasa.fi/terminologyforum/>) och uppdaterat innehåll med hjälp av finansiering från FIN-CLARIN.

Terminologiarbete i Färöarna

Málráðið har observatörsstatus i styrgruppen för Nordterm. På organisationens webbplats (<http://malrad.fo/>) kan man läsa mer om terminologiarbetet i Färöarna.

Terminologiarbete i Grönland

Oqaasileriffik har observatörsstatus i styrgruppen för Nordterm. I artikeln på s. 185 finns en redogörelse över terminologiarbetet i Grönland.

Terminologiarbeid i Norge

Marianne Aasgaard

Språkrådet

Språkrådet er nasjonalt samordningsorgan for terminologiarbeid i Norge og har tre ansatte med terminologi og fagspråk som sitt primære arbeidsfelt. Arbeidsfeltet hører til Språkrådets avdeling for fagspråk og språk i samfunn og høyere utdanning. Språkrådet jobber på strategisk nivå med å legge til rette for terminologiarbeid i flere sektorer. Målet er å oppnå en større utvikling og tilgjengeliggjøring av terminologi og fagspråk på norsk, både bokmål og nynorsk. Språkrådet arbeider også med å gjøre terminologiske ressurser tilgjengelige for gjenbruk i språkteknologiske løsninger.

Lov om språk (språkloven) trådte i kraft 1.1.2022. Formålet med loven er at norsk skal være et samfunnsbærende språk. Det vil si at norsk skal kunne brukes på alle områder i samfunnet. Loven inneholder ingen egen paragraf om terminologi, men i språkpolitikken understrekes det at utvikling av terminologi er en forutsetning for at formålet i loven skal nås, og at offentlige organer har et ansvar for å sikre utvikling av terminologi på norsk. Språkrådet i Norge arbeider nå systematisk med å følge opp loven og se til at språkpolitikken gjennomføres.

Terminologiarbeid i universitets- og høyskolesektoren

I Norge ser vi noe vekst i utdanningstilbudene innen terminologifaget i universitets- og høyskolesektoren. Ved Universitetet i Bergen bygges det opp et miljø for terminologi og fagspråk i tilknytning til Termportalen. Termportalen er en søkeportal for norsk terminologi på en lang rekke fagområder. Søk gir treff i flere termbaser via én felles søkerute. Termportalen inneholder også en redigeringsapplikasjon som fagmiljøer kan bruke til å bygge opp egne termbaser. Termportalen hører administrativt til Universitetsbiblioteket ved Universitetet i Bergen. Det er ansatt to terminologer i fast stilling ved Termportalen samt én i midlertidig stilling. I tillegg jobber en utvikler med de tekniske aspektene. Ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier har en førsteamanuensis i terminologi og fagspråk det faglige ansvaret for Termportalen. Termportalen har også et eksternt fagråd knyttet til seg, med medlemmer fra ulike interesseorganisasjoner og statlige virksomheter. Medlemmene gir råd til de ansatte ved Termportalen, og Språkrådet fungerer som sekretariat for fagrådet.

Universitetet i Agder tilbyr et erfaringsbasert masterstudium i oversettelse og fagspråklig kommunikasjon, og studiet har en egen modul i terminologi. Universitetet i Agder har også vært ansvarlig for å utvikle en terminologimodul i et basiskurs i universitetspedagogikk, som er et tilbud til undervisere ved universiteter og høyskoler.

Flere aktive termgrupper er tilknyttet universitets- og høyskolesektoren. Ved Termportalen arbeider de ansatte for å opprette flere slike grupper. Terminologene i Språkrådet deltar i flere av gruppene og gir råd ved behov. Én gruppe blir også støttet økonomisk av Språkrådet.

I juni 2023 lanserte Kunnskapsdepartementet en handlingsplan for norsk fagspråk. I handlingsplanen varsles det at arbeidet med utvikling og tilgjengeliggjøring av terminologi skal styrkes. Spesifikt står det at det skal legges til rette for videre utvikling og bruk av Termportalen, og at det skal utvikles modeller for samarbeid om terminologitviking mellom universitetene/høyskolene og Termportalen.

Terminologiarbeid i offentlig sektor

Digitaliseringsdirektoratet forvalter en rekke IT-standarder som er anbefalte eller obligatoriske å bruke i offentlig sektor. Noen av disse gjelder begrepsanalyse og definisjonsarbeid. I 2022 ble *Forvaltningsstandard for begrepsbeskrivelser* revidert og kom i ny utgave. Tidligere var det kun obligatorisk å fylle ut feltet «term» på ett språk ved registrering av begreper på det offentlige nettstedet Felles datakatalog, men i henhold til den nye standarden skal begge de norske skriftspråkene nå være representerte, og termene skal registreres på både bokmål og nynorsk. Denne endringen er en direkte følge av språkloven. Standarden er ikke obligatorisk å følge, men de fleste som registrerer terminologi i Felles datakatalog, følger standarden. Språkrådet forventer derfor en økning i antall termer på nynorsk de neste årene.

I flere år pågikk det et arbeid med fellesoffentlige begreper (toppontologi), men dette arbeidet ble lagt på is etter en høringsrunde i 2022, fordi det viste seg å være svært vanskelig å komme til enighet.

Terminologiarbeid i helsesektoren

Helsesektoren er utpekt som en strategisk viktig språkpolitisk sektor. Det foregår mye arbeid med språk og terminologi i sektoren, blant annet i forbindelse med digitalisering og oversettelse av den maskinlesbare medisinske terminologien SNOMED CT.

De siste årene er det utgitt to bøker om helsespråk. Bøkene er artikkelsamlinger, og begge er gitt ut som supplement til det medisinske tidsskriftet

Michael. Den første boka, som kom i 2021, handlet om helsespråk generelt, mens den andre boka, som kom i 2023, konsentrerte seg om språk i pasientjournaler. Det ble arrangert lanseringsseminar i forbindelse med begge utgivelsene. Seminaret i 2021 var digitalt, mens det i 2023 ble arrangert et fysisk seminar. Dette seminaret markerte også starten på et helsespråknettverk.

Terminologiarbeid innen standardisering

Standard Norge får et årlig tilskudd til oversettelse av standarder og terminologi fra Kultur- og likestillingsdepartementet, og Språkrådet og Standard Norge har en felles handlingsplan der målet er å øke mengden oversatt terminologi fra standarder. Standard Norges termbase vil bli lansert i ny versjon i 2024. Den gamle termbasen vil etter dette bli en del av det internasjonale samarbeidsprosjektet Termlex. Termlex inneholder flere språk og vil bli søkbar gjennom Termportalen.

Norsk Elektroteknisk Komite (NEK) leverer norsk terminologi til IECs termbase Electropedia. NEK og Språkrådet inngikk i 2022 en samarbeidsavtale der målet er å øke mengden oversatt terminologi fra elektrotekniske standarder. Dessverre får ikke NEK økonomisk tilskudd til dette arbeidet. Utfordringen er tematisert i samarbeidsavtalen, og partene forsøker i fellesskap å finne en løsning.

Terminologiarbejde i Island

Ágústa Þorbergsdóttir

Árni Magnússon-instituttet for islandske studier

Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, tilgængelig på arnastofnun.is, er et centrum for termarbejde i Island. Instituttet, kendt som Árni Magnússon-Instituttet for Islandske Studier (ÁM-Instituttet), repræsenterer Island i NORDTERM. Hos ÁM-Instituttet har terminologien hidtil hørt under sprog-røgtsafdelingen. Der udføres en række aktiviteter, herunder:

- termbanken, arnastofnun.idord.is
- publicering af terminologiske samlinger
- rådgivning (besvarelse af spørgsmål fra almenheden og myndighederne om oversættelser af fagtermer)
- vejledning til fagfolk/termudvalg om terminologiske arbejdsmetoder og om sproglige problemer
- praktiske tjenester for termudvalg, f.eks. mødelokale og arbejdsplads.

Termbanken

Den islandske termbank, kaldt Íðorðabankinn, er tilgængelig på websiden arnastofnun.idord.is. Indtil videre er der blevet publiceret 70 termsamlinger i den islandske termbank Íðorðabankinn, og der arbejdes på forskellige nye termsamlinger, såsom sociologi, etnologi, antropologi, geofysik og teatervidenskab. Der foretages løbende opdateringer og tilføjelser i forskellige andre termsamlinger, herunder medicin, datalogi, uddannelsesvidenskab, international politik og statskundskab.

Islandsk termbank i 25 år

Den islandske termbank fyldte 25 år i november 2022 og jubilæet blev fejret med et symposium. I løbet af de 25 år er Íðorðabankinn vokset betydeligt, og dets indhold er meget varieret. Da termbanken blev åbnet i 1997 indeholdt den 13 terminologisamlinger og 30.000 termer, men nu er der 70 terminologisamlinger og 188.000 termer.

Udgivelser

I 2021 blev der udgivet en ny, revideret og udvidet udgave af termsamlingen

Alþjóðastjórnsmál og stjórnsmálafræði (International politik og statskundskab). Samlingen er en del af serien *Íðorðarit Stofnunar Árna Magnússonar í íslenskum fræðum* og findes også tilgængelig i *Íðorðabankinn*.

Termudvalg

Der er registreret omkring 50 termudvalg, hvoraf halvdelen er aktive og deres aktiviteter er meget forskellige. Nogle af udvalgene har arbejdet kontinuerligt i årtier, mens andre udvalg arbejder projektorienteret i et bestemt tidsrum, f.eks. i forbindelse med publikationer.

Terminologiforeningen

Terminologiforeningen, som blev grundlagt i 2010, har som hovedformål at fremme arbejdet inden for terminologi i Island og at præsentere termittereserede over for myndigheder. For at nå foreningens formål arrangerer man blandt andet seminarer og diskussionsmøder for medlemmerne. Disse møder afholdes nogle gange om året.

FedTerm

Island deltog i perioden 2020–2022 i EU-projektet FedTerm (Federated eTranslation TermBank Network) sammen med Danmark, Sverige, Estland, Letland, Litauen, Østrig og Slovenien. I marts 2022 afholdt FedTerm begivenheden Pan-European Terminology Summit på Island som en del af projektet.

Undervisning i terminologi

Inden for faget oversættelse ved Islands Universitet tilbydes der et kursus i terminologi (5 ECTS) hvert andet år. Desuden giver ÁM-Instituttet termudvalgene vejledning om udarbejdelsen af termsamlingerne.

Udenrigsministeriets Oversættelsescenter

Terminologiarbejde finder også sted hos Udenrigsministeriets Oversættelsescenter. Alle har gratis adgang til termdatabasen hos Oversættelsescentret (islandsk: *Hugtakasafn*) på websiden hugtakasafn.utn.stjr.is.

Rapport fra Sámi Giellagáldu

Mika Saijets

Sámi Giellagáldu er samefolkets fellesnordiske fagorgan i samiske språkspørsmål, finansiert av sametingene i Norge, Sverige og Finland i fellesskap. Sámi Giellagáldu deltar som observatør med stemmerett i Nordterm.

- Organet ble i løpet av 2022 etablert som en selvstendig administrativ enhet tilknyttet Sametinget i Norge. Organet ledes av et eget styre hvor alle tre sametingene har lik innflytelse.
- Den tidligere prosjektdrevne organiseringen av Sámi Giellagáldu opphørte i slutten av 2021. Det medførte at normerings- og terminologiarbeidet midlertidig stoppet opp.
- Hovedsakelig har organet i 2023 arbeidet med etablering av den nye selvstendige enheten.

Sámi Giellagáldu – 2022

- Mika Saijets tiltrådte som første direktør av den nye enheten i juli 2022.
- Tre språkansatte ble overført fra Sametinget i Norge til Sámi Giellagáldu.
- Organet har siden omorganiseringen gitt råd og veiledning i nord-, lule- og sørsamiske språk til språkbrukere i ulike virksomheter.
- Tidligere normerte termer har blitt publisert på termbanken satni.org.
- Sámi Giellagáldu deltok i nettverksmøte for språknemndene i Norden (NSN) i august 2022 (Drammen/Oslo).

Sámi Giellagáldu – 2023

- Sámi Giellagáldu ansatte i januar 2023 en HR-rådgiver i midlertidig stilling. Organet består nå av totalt fem ansatte.
- Målet er at normerings- og terminologiarbeidet startes opp igjen i løpet av 2023/2024. Sámi Giellagáldu har etablert fem språkutvalg som har ansvaret for normering av skriftspråk, terminologi og skriveregler.
- Organet er i gang med rekruttering av seks nyansatte, fordelt som skolte-, nord- og enaresamiske medarbeidere i Finland, nord- og lulesamiske medarbeidere i Sverige samt én sørsamisk medarbeider i Norge. Målet er å få det konkrete språkarbeidet raskt i gang igjen.

Terminologiverksamheten i Sverige

Åsa Holmér

Språkrådet

Språkrådets terminologiverksamhet riktar i huvudsak in sig på terminologiarbete inom offentlig förvaltning. Sedan november 2018 då verksamheten startades har två terminologer funnits på plats. Den 1 mars 2023 anställdes ytterligare en terminolog, med inriktning på flerspråkigt terminologiarbete.

Under hela perioden, alltsedan utbrottet av coronapandemin, har terminologerna på Språkrådet till stor del ägnat sig åt projektet att utveckla och modernisera Rikstermbanken. I december 2022 lanserade Språkrådet ny teknik och nytt webbgränssnitt för Rikstermbanken.

Under vårterminen 2023 hölls kursen Språkvård (7,5 hp) för språkkonsultprogrammet vid Stockholms universitet, där terminologerna höll i delmomenten om terminologiarbete och fackspråk.

I oktober 2022 arrangerade terminologerna tillsammans med språkvårdarna i klarspråk webinariet ”Språkarbetare i samarbete”.

I två olika typer av termgrupper har terminologerna kunnat arbeta med aktuell terminologi: Hållbarhetstermgruppen och Myndighetstermgruppen.

Hållbarhetstermgruppen, som bildades under våren 2021, arbetar med att tydliggöra termer och begrepp inom ämnesområdet hållbar utveckling. Det sakinnehåll Hållbarhetstermgruppen arbetar med är ofta dagsaktuellt och inbegriper olika ämnesområden där samhällsutvecklingen leder till att nya begrepp och språkliga behov uppstår. Syftet med arbetet är att underlätta kommunikation och kunskapsspridning mellan exempelvis forskare, journalister, politiker och allmänhet. För vissa begrepp finns det inga svenska termer etablerade, för andra är begreppsinnehållet komplext eller svårfångat, och därför ofta svåra att beskriva med svenska ord och termer. I juni 2023 finns 36 termposter i Hållbarhetstermlistan.

Hållbarhetstermgruppen använder sig av det arbetssätt som användes i Svenska datatermgruppens arbete från 1990-talet och framåt. Dessa båda termgrupper har gemensamt att de arbetar med fackspråk inom ämnesområden som påverkas av snabb samhällsutveckling och är relevanta för var och en av oss, inte bara experter. En skillnad mellan termgrupperna är att Hållbarhetstermgruppen arbetar med terminologi inom flera olika ämnesområden. I Håll-

barhetstermgruppen finns representanter från olika vetenskapliga discipliner, från myndigheter, media och intresseorganisationer, en facköversättare samt Isofs språkvårdare och terminologer. Vid behov tillfrågas ytterligare experter utanför gruppen. Alla samarbetar för att undersöka och beskriva samhällsaktuella termer och begrepp inom de olika ämnesområdena, med perspektivet att de ska vara begripliga och användbara även utanför experternas sammanhang.

Information om gruppens arbete har spridits genom föredrag i olika språkrelaterade sammanhang och mediemedverkan i både skriftlig och muntlig media.

Myndighetstermgruppen bildades under hösten 2021 i samband med projektet Flersamterm. Arbetsgruppen arbetade fram en första omgång av myndighetsgemensam terminologi: en termlista med 24 termposter. Termposterna innehöll då svenska termer och definitioner. Därefter tillfördes motsvarande termer på arabiska, engelska, finska och romska (kelderasch och arli). Den flerspråkiga termlistan finns publicerad i Rikstermbanken.

Terminologerna har bidragit med material till två publikationer:

- *Språkrådet rekommenderar*, 2023 (Isof) med kapitlet "Att göra termer begripliga. På hur många sätt kan man förstå observation?"
- *Att skriva bättre i jobbet*, 2022 (Norstedts Juridik AB) med avsnittet "Använd facktermer med eftertanke".

Vidare har terminologerna initierat och bidragit till färdigställandet av litteraturoversikten *Termer i bruk? Forskning om fackspråk och terminologi i möten mellan experter och icke-expert*.

Terminologifrämjandet

Terminologifrämjandet har idag cirka 60 medlemmar, främst enskilda personer med intresse för terminologifrågor. Under perioden har 12 webinarier med olika teman genomförts, även med utländska gäster (från Finland, Italien, Kanada, Norge, Slovenien och Ungern). Inspelningar av webinarier har i möjligaste mån tillgängliggjorts på föreningens webbplats. Föreningens webbplats har utvecklats och nu finns ett kalendarium över terminologievenemang, terminologiska reflektioner och historik. Ett sökbart register över aktiva terminologikonsulter har utarbetats.

Föreningen har blivit medlem i SIS/TK 115 (svensk spegelkommitté till ISO/TC37). Föreningen har även tagit hand om material som gallrats från Terminologisentrum TNC:s arkivmaterial på Riksarkivet.

Terminologikonsulter och terminologigrupperingar

Terminologiuppdrag har utförts av terminologikonsulter hos följande aktörer: E-hälsomyndigheten, Inera, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för tillgängliga medier, Region Skåne, Socialstyrelsen, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, Städbranschen Sverige, Universitets- och högskolerådet.

Nyanställda terminologer finns på bland annat Socialstyrelsen, SIS och Axis Communications.

Arbetet i Svenska optiktermgruppen och i Svenska Kemisamfundets nomenklaturutskott pågår. I Svenska biotermgruppen och Svenska datatermgruppen har arbetet legat på sparlåga.

Nätverket Termer och begrepp har fortsatt sitt arbete med regelbundna träffar för erfarenhetsutbyte om terminologiarbete, begreppsmodellering och verksamhetsarkitektur på myndigheter.

Terminologistandardisering

Den svenska spegelkommittén SIS/TK 115 till ISO/TC 37 har under perioden fått nya medlemmar, bland annat Terminologiframjandet och Rättstolkarna. Kommittén har initierat en uppdatering av den svenska översättningen av ISO 704. De svenska versionerna av tolkstandarden ISO 13611 och ISO 10241-1 är i princip klara för publicering. Ett fysiskt och ett digitalt seminarium om översättningsstandarder har genomförts (bland annat om ISO 704, tolkning och klarspråk). Svenska ledamöter har även deltagit i internationellt arbete, bland annat med den nya versionen av ISO 704 och ISO 24495-1, första delen i en serie av standarder om klarspråk.

Terminologiutbildning på lärosäten och i andra organisationer

Kurser i fackspråk och terminologi har hållits vid följande lärosäten:

- Göteborgs universitet, Lunds universitet och Stockholms universitet: för språkkonsultprogrammen
- Göteborgs universitet: "Terminologi i teori och praktik" (7,5 högskolepoäng)
- Linnéuniversitetet: "Terminologi i teori och praktik" (15 högskolepoäng [med mindre strikta antagningskrav])
- Tolk- och översättarinstitutet (TÖI) vid Stockholms universitet: "Fackspråk och terminologi" (7,5 högskolepoäng)

Enstaka föreläsningar har hållits för informationsdesignstudenter vid Mälardalens universitet och översättarstudenter vid Linnéuniversitetet och Ilisimatusarfik, för E-hälsoinstitutet, för Bokhistoria vid Lunds universitet och för Nätverket för informationsarkitekter, NIA.

Kurser i terminologiarbete har genomförts för olika organisationer, t.ex. Infotiv, Polarbiblo.

Ny nordisk sproglitteratur udgivet 2023

Danmark

Marianne Rathje & Kirsten Lindø Dolberg-Møller

19. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog. Aarhus Universitet. 13.-14. oktober 2022. Red. af Kirstine Boas, Inger Schoonderbeek Hansen, Tina Thode Hougaard og Ea Lindhardt Overgaard. Aarhus Universitet. 2023. 413 s.

Siden 1986 har sprogforskere fra ind- og udland hvert andet år mødtes i Aarhus for at sætte fokus på udforskningen af det danske sprog. På det 19. møde deltog 52 forskere med i alt 39 foredrag. En række af dem er trykt i den foreliggende rapport. Af rapportens artikler kan nævnes Liv Moeslund Ahlgren: Hvem handler hadbeskederne om? Magtmanipulerende sprog i danske hadbeskeder, Anna Sofie Hartling, Michael Nguyen og Gustav Styrbjørn Johannessen: *At* eller ikke *at* i ledsætninger indledt af konjunktion/præposition, Jørgen Schack og Eva Skaftø Jensen: Uden og med *-t*. Adverbialer dannet af adjektiver på *-ig* og *-lig*, Irene Simonsen: Rækkefølgens betydning i bindestregs-nationalitetsadjektiver som *tysk-dansk* og *dansk-tysk*, Morten Tannert og Ulf Dalvad Berthelsen: Forfælsvariation i elevtekster fra 5. og 9. klassetrin, Jacob Thøgersen: Danskerne og det engelske sprog i 1990'erne og 2020'erne, Lennart Westergaard: *Jo* som dialogisk partikel i tidlig ældre nydansk, Thomas Widmann: Det Centrale Ordregister (COR): Hvad, hvor, hvorfor og hvordan?

Almlund, Pernille og Sanne Vergod Knudsen (red.): Offentlig kommunikation. Til, om og med borgere. Samfundslitteratur. 2023. 278 s.

Borgere forstås i langt højere grad end tidligere som aktive deltagere med personlige forventninger, ønsker og behov fremfor som passive modtagere af information fra offentlige myndigheder. Dette har medført nye idealer for hvordan man bør kommunikere i den offentlige sektor. I denne bog præsenteres en række analyser af forestillinger om borgerens rolle i offentlig kommunikation samt de kommunikative praksisser og konsekvenser disse forestillinger fører med sig.

Andersen, Trine: Grammatiktossens grammatik. Trine Andersen. 2023. 163 s.

Grammatiktossens grammatik er et grammatisk opslagsværk udarbejdet og udgivet af Trine Andersen, som siden 2019 har leveret humoristiske og letfordøjelige grammatiske regler og oplysninger om dansk retskrivning fra sin

Instagramprofil. I *Grammatiktossens grammatik* finder man huskeregler, bøjningsformer, forklaringer på ordklasser, komma, tegnsætning samt forklaringer på mange af hverdagens små faldgruber.

Auður Hauksdóttir m.fl.: Sprog- og kulturkontakt i Vestnorden: Om det færøske, grønlandske, islandske og norske sprogs møde med dansk.

Forlaget Vandkunsten. 2023. 415 s.

De vestnordiske sprog er gennem historien blevet påvirket af kontakten med dansk sprog og kultur. Men dansk har vidt forskellig position i de vestnordiske sprogsamfund. Bogens 13 bidrag kaster nyt lys over det danske sprogs status og funktion i Vestnorden i både fortid og nutid.

Af bidrag kan nævnes: Auður Hauksdóttir: Det islandske, norske og færøske sprogs kontakt med dansk i et komparativt perspektiv, Gunnstein Akselberg: Dansk språk i Norge – gjennom 700 år (1300-2020), Jógvan í Lon Jacobsen og Malan Marnersdóttir: Dansks status på Færøerne, Ulla Börestam og Auður Hauksdóttir: Dansk som fremmedsprog i Vestnorden og nabosprog i Skandinavien, Þórhildur Oddsdóttir: Holdninger til dansk i Vestnorden.

Bjerre, Malene: Fjern fejlene. 4. udgave. Forlaget AJOUR. 2023. 103 s.

Fejl i grammatik og stavning i en tekst kan distrahere læserne og gøre dem i tvivl om afsenderens faglighed. Med *Fjern fejlene* er det muligt at få styr på hvad der er rigtigt og forkert, og koncentrere sig om indholdet.

Bleken, Anne-Lene: Dansk-norsk miniordbog & Norsk-dansk miniordbog. Forlaget Munay. 2023. 86 s.

Bogen indeholder de vigtigste forskelle mellem dansk og norsk (bokmål), dvs. en dansk-norsk miniordbog og en norsk-dansk miniordbog, med en alfabetisk liste over en lang række ord der er forskellige mellem de to sprog. Derudover indeholder bogen en liste med dagligdagsord og -udtryk, en oversigt over tallene samt en kort opsummering af forskelle i forhold til stavning og grammatik.

Danske Studier 2023. Red. af Simon Skovgaard Boeck, Henrik Blicher og Kathrine Thisted Petersen under medvirken af Frederikke Illemann Mortensen. Universitets-Jubilæets danske Samfund nr. 607. Kommissionær: Syddansk Universitetsforlag. 2023. 291 s.

Af bindets indhold er der i denne sammenhæng grund til at fremhæve Christian Becker-Christensen og Hans Basbøll: *det ber røvsyge møgvejr*. Ekspressive orddannelser i dansk med særligt henblik på konventionaliseret emfatisk tryk

i adjektivkomposita, Sune Sønderberg Mortensen: Kan en politisk næse være lang? Et etymologisk framinganalytisk eftersyn af næsen som tjenstlig irttesættelse.

Dansknoter. Red. af Birgitte Darger m.fl. Dansk lærerforening. 2023. Nr. 1-4. 66 s. + 58 s. + 66 s. + 70 s.

Dansknoter er et fagtidsskrift for undervisere i de gymnasiale uddannelser samt et kulturtidsskrift hvor danskfaget og danskfagets placering i offentligheden er til diskussion og refleksion. Af artikler i dette års numre kan fremhæves: Ea Lindhardt Toft og Ida Meyer Granum: Kønshierarki i kanonlitteratur. En kvantitativ undersøgelse af køn (nr. 3), Michael Nguyen: Om nogle terminologiske udfordringer i det sproglige arbejde (nr. 3).

Eyben, Bo von: Juridisk Ordbog. 15. udgave. Karnov. 2023. 548 s.

Juridisk Ordbog indeholder korte, klare og præcise forklaringer på betydningen af ca. 6.000 fagudtryk som læsere af juridiske tekster jævnligt vil støde på. I 15. udgave er der foretaget en ajourføring af opslagsartiklerne i forhold til 14. udgave fra 2016. Ud over selve ajourføringen er alle artikler på ny gennemgået med henblik på at gøre dem lettere at læse og forstå.

Gøttsche, Nina Berg og Aase Holmgaard: Autisme og kommunikation. Samtaler mellem mennesker. Dansk Psykologisk Forlag. 2023. 138 s.

Mennesker med og uden autisme kan opleve at komme til kort over for hinandens kommunikationsformer. Bogen præsenterer en ny forståelsesramme hvor de to kommunikationskanaler er ligeværdige, og undersøger hvad der egentlig er på færde når de mødes i en samtale. Gennem samtaleeksempler fra hverdagen præsenterer bogen en ny metode til at analysere sprogbrug og forstå samtalen mellem mennesker med og uden autisme.

Hedström, Ingelina og Jonatan Pettersson (red.): Från Skånske lov till Vasabrev. Stockholmsstudier i östnordisk filologi. Universitets-Jubilæets danske Samfund nr. 609. Kommissionær: Syddansk Universitetsforlag. 2023. 186 s.

De konferencebidrag der er offentliggjort i *Från Skånske lov till Vasabrev*, demonstrerer den brede vifte der karakteriserer østnordisk filologi. Artiklerne er baseret på oplæg fra Det femte møde i Selskab for Østnordisk Filologi, der blev afholdt i 2021, og de dækker en periode fra det tidlige 1200-tals Skånske Lov og Jyske Lov til tidlig moderne tid med Vasakvindernes breve og Johannes Bureus marginalannotationer. Undersøgelserne inkluderer analyse tæt på

manuskripter, stemmatologiske undersøgelser, teksthistoriske studier, forskellige typer af sproghistoriske analyser samt sociolingvistiske og historiske kontekstualiseringer.

Jørgensen, Charlotte og Lisa Villadsen (red.): Retorik. Teori og praksis. 2. udgave. Samfundslitteratur. 2023. 296 s.

I bogen præsenterer retorikforskere fra Københavns Universitet fagets centrale områder og de vigtigste teoretiske og analytiske begreber. *Retorik. Teori og praksis* er en grundbog til undervisning i retorik på videregående uddannelser. 2. udgave er bl.a. udvidet med et kapitel om visuel retorik.

Jørgensen, Lisbeth Holdt: Vi er alle talere. Redskaber til professionel formidling. Djøf Forlag. 2023. 158 s.

Denne bog giver dig redskaber til at blive mere fri og nærværende i talesituationer så du kan overbevise dine tilhørere. Udgangspunktet er at vi alle er fødte talere og derfor ikke mangler teknisk kunnen for at begå os i de sammenhænge hvor vi formidler mundtligt. Det handler i stedet om situationen, som nogle gange kan påvirke os uhensigtsmæssigt.

Kabel, Kristine, Mette Vedsgaard Christensen, Kirsten Bjerre, Lene Storgaard Brok og Hanne Møller: Grammatikdidaktik. Akademisk Forlag. 2023. 150 s.

Den grammatikundervisning der præsenteres i bogen, sætter grammatikken ind i kontekst. Grammatikundervisningen kan ikke stå alene, men viser hvordan undervisningen kan udvikle elevernes bredere kommunikative kompetencer. Det sker gennem dialog om og refleksion over de grammatiske sproglige valg, eleverne møder og selv træffer i mundtlige og skriftlige tekster. Bogen giver lærere nye didaktiske forslag til hvordan refleksion over forskellige grammatiske muligheder kan udfoldes eksplicit i undervisningen.

Kjeldsen, Alex Speed: Mina fossta tuzen or på borriijnholmst (mine første tusind ord på bornholmsk). Modersmål-Selskabet. 2023. 65 s.

De seneste år har bornholmsk, som ellers stod stærkt, oplevet en markant tilbagegang da de unge taler rigsdansk. Hvis udviklingen skal vendes, kræver det at børnene får udviklet en sproglig nysgerrighed og får en følelse af stolthed over at tale bornholmsk. Denne børnebilledbog kan tjene som ledsager på den sproglige opdagelsesrejse.

Larsen, Maria: Skriv lettere end du tror. 2. udgave. Forlaget AJOUR. 2023. 222 s.

Ved at følge bogens konkrete råd i hver fase af skriveprocessen kan du skrive godt uanset hvilket emne eller hvilken type tekst du skal skrive. Værktøjerne kan hjælpe dig med at skrive mere klart og fokuseret så du bliver forstået og husket af din læser, hvad enten du skal skrive mails, notater, referater, blogindlæg, nyheder, opdateringer, pressemeddelelser, artikler eller kundecases.

LexicoNordica 30. Red. af Anna Helga Hannesdóttir og Henrik Hovmark. Nordisk Forening for Leksikografi 2023. 255 s. Tidsskriftet publiceres både i trykt format og elektronisk på tidsskrift.dk.

LexicoNordica er et nordisk tidsskrift som udkommer en gang om året. Det indeholder videnskabelige artikler om leksikografi og anmeldelser af fagbøger indenfor feltet, ordbøger og andre leksikografiske resurser. Temaet for bindet er *Översättning och lexicografi i Norden*.

Lund, Anne Katrine og Mette Refshauge: Strategisk kommunikation i praksis. Viden og værktøjer til at skabe værdi. Samfundslitteratur. 2023. 339 s.

Strategisk kommunikation i praksis giver viden og værktøjer til hvordan du skaber værdi som professionel kommunikatør i en forandret verden. I bogen får du overblik over den vigtigste teori, indblik i konkrete cases og inspiration fra verdens førende forskere på kommunikationsfeltet.

Mål & Mæle. 44. årgang. Red. af Ditte Boeg Thomsen, Simon Poulsen, Ken Farø og Thomas Olander. Nr. 3 også Holger Juul. 2023. Nr. 1-3. 32 s.

Foruden brevkassen *Sprogligheder* med spørgsmål om sprog indeholder *Mål & Mæle* artikler om sprog. Af disse numres indhold kan fremhæves: Lea Elias Isen: En rigtig artikel-artikel. Om den knap så nye reduplikation i dansk (nr. 1), Pia Quist: Hvad er sociodialektologi? (nr. 1), Marianne Rathje og Johanne Niclasen Jensen: Bandeord i aviserne – før og nu (nr. 2), Lea Elias Isen: Ægte at det er en artikel om ægte? (nr. 3), Mads Nielsen: Samuel Kleinschmidt og den grønlandske retskrivning (nr. 3).

Nielsen, Bodil: Faglig læsning og skrivning i dansk. Samfundslitteratur. 2023. 176 s.

I denne bog præsenteres man for undervisning i faglig læsning og skrivning med fokus på danskfaget og sideblik til andre fag. Bogen indeholder en analyse af hvad der kan være brug for at støtte eleverne i når de skal læse

og bruge danskfaglige tekster om metoder, begreber, perioder m.m. og forstå opgaveformuleringer. Eksemplerne er hentet fra grundbøger til 4. klasse og forløb fra portaler til de ældste klasser.

Ny forskning i grammatik 30. Red. af Tanya Karoli Christensen, Henrik Høeg Müller, Henrik Jørgensen og Johan Pedersen. Dansk Sprognævn 2023. 272 s. Tidsskriftet publiceres på tidsskrift.dk.

Ny forskning i grammatik giver læseren et indblik i den nyeste nationale sprogforskning indenfor dansk og en lang række fremmedsprog. Af bindets artikler kan nævnes: Eva Skaft Jensen og Jørgen Schack: Ubøjede adverbialer uden og med *-t* og historien bag, Line Burholt Christensen, Jørgen Schack og Katrine Falcon Søby: Om unge der har skulle bøje modalverber, men ikke har turde, ikke har kunne eller ikke har ville, Michael Nguyen og Anna Sofie Hartling: *Som* som præposition? En reklassificering af *som* og heraf afledte konsekvenser for Dansk Sprognævnets rådgivning og normering, Lennart Westergaard: *Så* og de øvrige proksimale dialogiske partikler.

NyS. Nydanske Sprogstudier 63. Red. af Elisabeth Muth Andersen, Jan Heegård Petersen, Tina Thode Hougaard, Alexandra Kratschmer, Michael Nguyen, Jessie Leigh Nielsen, Line Sandst, Jacob Thøgersen. Udgivet af Dansk Sprognævn. 2023. 186 s. Tidsskriftet publiceres på tidsskrift.dk.

Bind 63 er et temanummer med titlen *Test, måling og vurdering*. Det indeholder 5 artikler: Marit C. Clausen, Maja Bjerrum Larsen og Stine Blicher Christensen: Typisk udtale eller udtalevanskelighed? – En undersøgelse af eliciteringsmetoders betydning for opsporingen af børn med udtalevanskeligheder, Marina Björnsdóttir, Nora Hollestein og Ethan Weed: Påvisning af ordblindhed ud fra eye tracking-optagelser på dansk, Mette Stidsen og Anna Steenberg Gellert: Udvikling og afprøvning af sætningsforståelsestest for voksne med dansk som andetsprog, Lars Holm: Sproglig evaluering af flersprogede – på tværs, Laila Kjærbaek, Hanne B. Søndergaard Knudsen, Kristine M. Jensen de López og Lars Holm: Finder vi de sprogligt udsatte børn? En kortlægning og kritisk analyse af det nationale sprogscreeningsprogram i Danmark.

Bind 63 indeholder også en anmeldelse, nemlig Nina Grønnums anmeldelse af Ruben Schachtenhaufen: *Ny dansk fonetik*. 1. udgave. 2022.

NyS. Nydanske Sprogstudier 64. Red. af Elisabeth Muth Andersen, Jan Heegård, Alexandra Kratschmer, Jessie Leigh Nielsen, Michael Nguyen, Tina Thode Hougaard, Jacob Thøgersen. Udgivet af Dansk Sprognævn 2023. 233 s. Tidsskriftet publiceres på tidsskrift.dk.

Bind 64 indeholder 5 artikler, bl.a. Jacob Thøgersen og Bent Preisler: Danskerne og det engelske sprog – dengang og nu, Ruben Schachtenhaufen: Én lang vokallyd – Konsonant-vokal-ratio i dansk, Liv Ahlgren: Nogle iagttagelser af retoriske træk i danske hadbeskeder.

Bind 64 indeholder også en anmeldelse og en replik til en anmeldelse. Det drejer sig om Markus Floris Christensen og Karoline Kühls anmeldelse af *Dansk Sproghistorie 6. Forfatternes dansk* udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Aarhus Universitetsforlag, hovedredaktør Ebba Hjorth. Desuden tager Ruben Schachtenhaufen til genmæle efter en anmeldelse af hans bog *Ny dansk fonetik* (1. udgave) i et tidligere *NyS* med replikken *Ny dansk fonetik og IPA*.

Nyt fra Sprognævnet. Red. af Margrethe Heidemann Andersen, Kirsten Lindø Dolberg-Møller, Johanne Niclasen Mortensen, Michael Nguyen. Ansvarshavende redaktør Thomas Hestbæk Andersen. Udgivet af Dansk Sprognævn. 2023, nr. 1-2, 28 s. + 28 s. Publiceret på dsn.dk.

Numrene indeholder et udvalg af sproglige spørgsmål til Dansk Sprognævn, bogomtaler og artikler om sproglige forhold, fx Marianne Rathje og Thrine Victoria Jarnot Meline: Kønsneutrale pronominer: danskernes erfaringer og holdninger (nr. 1), Margrethe Heidemann Andersen: Retskrivningsordbogen 2024 (nr. 1), Margrethe Heidemann Andersen: Normering af flertals-s i dansk (nr. 2), Marianne Rathje, Jørgen Schack, Jonas Blom og Eckhard Bick: Stavefejl i aviserne i 1999 og 2019 (nr. 2).

Ord & Sag 43. Aarhus Universitet. 2023. 106 s.

Ord & Sag udgives af Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning ved Aarhus Universitet, og fra i år udkommer tidsskriftet ikke længere som trykt publikation, men online på tidsskrift.dk. Nummeret indeholder videnskabelige såvel som populærvidenskabelige artikler om jysk sprog, fx Kristoffer Friis Bøegh og Torben Arboe: Thybomål i South Dakota, USA, Kirstine Boas: Hvor når taler de unge fynsk på Fyn? Inger Schoonderbeek Hansen: Træls.

Schachtenhaufen, Ruben: Ny dansk fonetik. 2. udgave. Modersmål-Selskabet. 2023. 172 s.

Ny dansk fonetik er først og fremmest målrettet sprogstuderende på videregående uddannelser der skal bruge en indføring i dansk udtale og det internationale fonetiske alfabet, IPA. Bogen er beregnet til et komprimeret undervisningsforløb i dansk fonetik med udgangspunkt i IPA. Fokus er på det lydskrifttekniske, de distinktive lyde og deres almindeligste varianter

og de vigtigste elementer i beskrivelsen af moderne dansk udtale. Den væsentligste ændring i 2. udgave er tilføjelsen af et kapitel om fonologisk analyse.

Scharnberg, Andreas Leer: Se mig, læs mig, vælg mig. Forlaget Ajour. 2023. 92 s.

Bogen giver en kort introduktion til hvad en overskrift er, hvorfor den er vigtig, og hvilke overvejelser du skal gøre dig inden du skriver den. Resten af bogen indeholder konkrete tips til hvordan du kan arbejde med dine overskrifter.

Sprog & Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 2023, nr. 1, 2, 3, 4. 20 s. + 18 s. + 18 s. + 20 s.

Foruden anmeldelser af sprog litteratur og omtaler og referater af sproglige arrangementer indeholder numrene kortere artikler om forskellige sproglige forhold, fx Ehm Miltersen: 80 år med danske kønsinklusive pronomener (nr. 1), Anne-Marie R. Melvang og Michael Bach Ipsen: Svært at undgå køn i sprog – udblik til vores nabolande (nr. 1), Anna Sofie Hartling: Hvorfor tales der (stadig) dansk i Argentina? (nr. 2), Rasmus Hayes Andersen: R-sænkning slår til igen (nr. 2).

Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik 75. Roskilde Universitetsforlag 2023. 107 s.

Nr. 75 er et temanummer om *Evaluering* og indeholder bidrag af bl.a. Dea Jespersen: Sprogevaluering: Begrebets historie og dimensioner, Camilla Franziska Hansen, Sebastian Becher, Ole Christian Hansen og Karen Aarøe: En sprogforsker på skulderen – om aktionsforskning som katalysator for selvevaluering og sproglig bevidsthed, Lars Holm og Annegrethe Ahrenkiel: Sprogforståelser og sproglig evaluering i daginstitutioner, Mette Vedsgaard Christensen, Juljana Gjata Hjorth Jacobsen, Nanna Jørgensen og Ida Gyde Hansen: Digitale teknologier i grundskolens fremmedsprogsundervisning. Tidsskriftet udkommer online på tidsskrift.dk.

Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik 76. Roskilde Universitetsforlag. 2023. 96 s.

Nr. 76 er et temanummer om *Undervisningsplanlægning* og indeholder bidrag af bl.a. Grethe Kjær Jacobsen, Ruth Mulvad og Anette Vestergaard Nielsen: Hvert fag sin forståelse – og sit sprog: fagspecifik sprogbaseret undervisning med SFL, Kristine Bundgaard og Tina Paulsen Christensen: Machine

translation literacy: maskinoversættelse i fremmedsprogundervisningen på videregående uddannelser, Danièle Edith Eychenne: Læs og forstå med Google Translate eller DeepL – når det giver mening. Tidsskriftet udkommer online på tidsskrift.dk.

Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik 77. Roskilde Universitetsforlag. 2023. 79 s.

Nr. 77 er et temanummer om *Inkluderende sprogundervisning* og indeholder bidrag af bl.a. Astrid Mus Rasmussen og Susana Silvia Fernández: Niveaudeling i fremmedsprogsfagene i det danske gymnasium: En inkluderende strategi?, Aase Voldgaard Larsen: Lærendes behov og mål – personlige læringsmål som værktøj i forbindelse med sprog som tillægskompetence. Tidsskriftet udkommer online på tidsskrift.dk.

Sprogkræsen. Nyt fra Den Danske Sprogkreds. 6. årgang, 2023, nr. 18, 19, 20, 21. 32 s.

Numrene indeholder omtaler og referater af sproglige arrangementer, interviews med sprogpersoner, anmeldelser af sproglitteratur og sprogarrangementer samt kortere artikler om forskellige sproglige forhold, fx Lise Bostrup: Lister over nye danske ord i 2022 (nr. 18), Lise Bostrup: Spædbarnet og babyen (nr. 19), Lise Bostrup: Stillingsbetegnelser og køn. Professioner som eksempel (nr. 21).

Språk i Norden. Udgivet af Netværket for sprognævnene i Norden. 2023. 53 s.

Språk i Norden er et tidsskrift der udgives af Netværket for sprognævnene i Norden. Det redigeres af en hovedredaktør samt af sprognævnenes nordiske sekretærer og publiceres på tidsskrift.dk. Tidsskriftet består hvert år af litteraturoversigter over det forgangne års nordiske sprogudgivelser og hvert andet år ligeledes af artikler på baggrund af foredrag som blev holdt under sidste års nordiske sprog møde. I 2022 blev der ikke afholdt et nordisk sprog møde, og derfor indeholder årets nummer kun oversigter over udvalgt sproglitteratur udgivet i 2023.

Thielke, Katrine og Henriette Rald: Influencer. Når mennesker er medier. Samfundslitteratur. 2023. 210 s.

For kommunikatører og organisationer er der et stort potentiale i at forstå hvordan man kan bruge influencer som led i den strategiske kommunikation og gribe indsatsen fagligt, systematisk og professionelt an. Bogen er en indføring i influentkommunikation som fagligt felt – fra områdets teoretiske rødder, begreber og anvendelige modeller til praktiske tilgange.

Thise, Helene og Katja Vilien: Broen til fagsproget. 32 idéer til at styrke sproget i alle fag. Samfundslitteratur. 2023. 158 s.

Bogen bygger på en holistisk tilgang til udvikling af sprog i skolens fag. Hensigten er at skabe bedre faglig forståelse og bedre elevprodukter (både skriftligt og mundtligt), flere og mere uddybende svar på lærerens spørgsmål, strategisk og effektiv brug af flere sprog i læringen, bedre samarbejde med hjemmet og frigørelse af læreresressurser gennem øget elevaktivitet.

Togeby, Ole: Sætningsleddene og deres stilling 77 år efter. Universitets-Jubilæets danske Samfund nr. 608. Kommissionær: Syddansk Universitetsforlag. 2023. 111 s.

I 1946 introducerede Paul Diderichsen i bogen *Elementær Dansk Grammatik* det såkaldte sætningskema, som er en epokegørende metode til at udforske og beskrive sætningsleddenes rækkefølge og grammatiske funktion i danske sætninger. Metoden har store pædagogiske kvaliteter og har derfor været brugt til undervisning i dansk grammatik i gymnasiet og har været brugt og diskuteret på universiteterne lige siden.

I *Sætningsleddene og deres stilling 77 år efter* gives der først en oversigt over de vigtigste 13 revisionsforslag siden 1946 med diskussion af deres fordele og ulemper, og dernæst foreslås en revision af skemaet.

Volhardt, Marc Daniel Skibsted: Mi føst tuwsen uoor o væstjysk (mine første tusind ord på vestjysk). Modersmål-Selskabet. 2023. 63 s.

Mi føst tuwsen uoor o væstjysk oversat af Marc Daniel Skibsted Volhardt er en billedordbog på vestjysk som er udviklet til at appellere til børn i forskellige aldre, og den indeholder mange genkendelige ting fra hverdagen. Små billeder sat ind i en større ramme giver anledning til at pege, udforske og tale om det man ser.

Widell, Peter: Sproget i verden: Tekstforståelsens filosofiske grundlag. Aarhus Universitetsforlag. 2023. 355 s.

Det er hovedpåstanden i bogen at enhver tekstforståelse grundlæggende består i at drage logiske slutninger mellem tanker der kan være sprogligt udtrykte (asserterede) eller handleiboende (implikaturbårne). Bogen argumenterer for at der kun findes én logik: førsteordens prædikatslogik. Og til forskel fra forestillinger om at det er sproget der skaber verden, fastholder den en konsekvent realisme og kognitivism: Det er tingsverdenen der danner forudsætning for vores handleverden, og handleverdenen der danner forudsætning for vores sprog.

Finland

Bianca Ortiz Holmberg

Biström, Anna & Jens Grandell (red.), 2023: Historiska och litteraturhistoriska studier 98. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. 208 sidor.

Årets tema för Historiska och litteraturhistoriska studier är "fria och ofria ord". Temat belyses i artiklar, essäer och översikter. Exempel på rubriker är antifascism i Tove Janssons teckningar i boken Småtrollen och den stora översvämningen, Språklig variation i Leo Ågrens skildring av Finlands inbördeskrig och bibliskt klingande språk i en dikt av Solveig von Schoultz. Publikationen kan laddas ner på <https://www.sls.fi/sv/utgivning/historiska-och-litteraturhistoriska-studier-98>.

Buder-Gröndahl, Tommi, 2023: Grammar, Concepts, and Interfaces Across Languages : The Syntax and Semantics of Translation. Helsingfors: Helsingfors universitet. 350 sidor.

Avhandlingen utvecklar en ny teoretisk analys av tvåspråkiga talarers förmåga att översätta mellan språken utan formell utbildning. Analysen bygger bland annat på tidigare studier inom lingvistik och språkfilosofi. Analysdelen gäller fallstudier av översättning mellan finska och engelska. Avhandlingen kan laddas ner på <https://helda.helsinki.fi/items/f0e2746f-5634-4aec-868c-56ff3bd97ac7>.

Heininen, Simo, 2023: Mikael Agricolan Uuden testamentin reunahuomautukset. Helsingfors: Suomen kirjallisuuden seura. 344 sidor.

Boken behandlar Mikael Agricolans översättning av Nya testamentet till finska från 1548 och framför allt marginalanmärkningarna. I själva bibeltexten är Agricola trogen mot och bunden vid sina utgångstexter, Erasmus av Rotterdams grekiska text och latinska översättning Vulgata, Lutherbibeln och den svenska bibeln från 1541, medan han förhåller sig friare till översättningen av marginalanteckningarna. Boken kan laddas ner på <https://oa.finlit.fi/site/books/m/10.21435/su.206/>.

Henritius, Ida, Olli Löytty & Anne Mäntynen (red.), 2023: Tietokirjallisuuden lajit ja rajat. Helsingfors: Gaudeamus. 295 sidor.

Tietokirjallisuuden lajit ja rajat granskar facklitteraturen dels ur en språk-

vetenskaplig och litterär synvinkel, dels ur ett perspektiv på produktion och presentation av fakta. Boken handlar bland annat om var gränsen mellan olika genrer går och hur förhandlingen om gränserna ser ut. Boken fungerar som grundläggande lärobok i forskning i facklitteratur. Samtidigt är boken föreningen Suomen tietokirjailijat ry:s 40-årspublicering.

Huhtamäki, Martina, Jannika Lassus & Caroline Sandström (red.), 2023: Folkmålsstudier 61. Helsingfors: Föreningen för nordisk filologi. 154 s.

Tidskriften Folkmålsstudier innehåller artiklar inom nordisk filologi eller nordistik. Nummer 61 innehåller följande referentgranskade vetenskapliga artiklar: Jeanette Hope: Retoriske konstruksjoner av ansvarlighet: Brukeres redegjørelser i digitale brukerdialoger med NAV; Paulina Nyman-Koskinen: Språkuppfattningar och röster i österbottniska flerspråkiga elevers stiliserade tal; Jessica Rosenberg: Digitalt medierade kommunikationspraktiker hos finlandssvenskar i schweizisk diaspora samt ett smärre bidrag; Hans-Olav Enger: Samisk påverkan på skandinavisk grammatikk och tre tryckta lektior från disputationer i svenska språket och nordiska språk av Camilla Rosvall, Satu Siltaloppi och Pauliina Sopenen. I numret ingår också Väinö Syrjäläs recension av Heikki Ojala: Helgonnamn i almanackan. Den elektroniska utgåvan är fritt tillgänglig med ett års embargo på adressen <https://journal.fi/folkmaalsstudier>.

Hynninen, Nina m.fl. (red.), 2023: Språk och delaktighet. AFinLAs årsbok 2023. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. 331 sidor.

Föreningen AFinLAs årsbok för 2023 har som tema hur språkets roll och språkrelaterade beslut möjliggör eller försvårar deltagande i samhället. Artiklarna baserar sig på föredrag som hölls under föreningens höstsymposium i oktober 2023 och är skrivna på finska och engelska. Bland ämnena som behandlas i artiklarna kan nämnas stöd för elever med flyktingbakgrund, flerspråkiga studenters upplevelser av att studera på finska och talare av främmande språk som målgrupp för kommunalvalet. Publikationen kan laddas ner på <https://journal.fi/afinlavk>.

Isosävi, Johanna, 2023: Miten tutkia kohteliaisuutta? — Käsityksiä suomalaisesta ja ranskalaisesta kohteliaisuudesta. Helsingfors: Suomen kirjallisuuden seura. 314 sidor.

Hur förändras artighet beroende på plats och tid? Hur påverkas finländares beteende i Frankrike? Vad tänker fransmän om finländsk artighet? Boken granskar finländska och franska uppfattningar om artighet. Enligt boken verkar det som om de båda artighetskulturerna närmar sig varandra.

Jaakkola, Minna & Tiina Onikki-Rantajääskö, 2023: The Finnish Case System. Cognitive Linguistic Perspectives. Helsingfors: Suomen kirjallisuuden seura. 392 sidor.

Boken behandlar det finska kasussystemet för en internationell publik. Kasussystemet presenteras i en introduktion och de elva artiklarna behandlar bland annat analyser av grupper av kasus och användningen av kasus i vissa typer av konstruktioner. Boken kan laddas ner på <https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/sflin.23/>.

Kaipainen, Suvi & Annamari Saure, 2023: Äimän käkenä K18 – Äidin kielen puuhakirja aikuisille. Helsingfors: SKS Kirjat. 189 sidor.

Äimän käkenä K18 är en pysselbok i finska för vuxna, med exempel och uppgifter ur verkliga artiklar och sociala medier. Beteckningen K18 (F18) kommer sig av att författarna har valt exempel och ämnen som passar för vuxna. Teman som tas upp i boken är till exempel tabubelagda ämnen och svordomar, men också meningsbyggnad, ordval och orsak och verkan i språket.

Kamppi, Nina, 2023: Kielentutkimus ja leksikografinen merkityksen kuvaus. Helsingfors: Helsingfors universitet. 256 sidor.

Avhandlingen granskar förhållandet mellan språkforskning och lexikografi, framför allt genom att identifiera den delvis implicita lingvistiska bakgrunden till ordböckernas semantiska beskrivningar. Avhandlingen bedömer också hur ordböckernas semantiska innehåll kunde förenhetligas med hjälp av lingvistisk kunskap och teoretiska synvinklar på språk. Utgångspunkten är metalexikografisk och lingvistisk litteratur och en del exempel ur enspråkigt finska ordböcker. Avhandlingen kan laddas ner på <https://helda.helsinki.fi/items/83ed-7c8a-2d40-40aa-8fc6-3991d06946d9>.

Kielikello. Helsingfors. Institutet för de inhemska språken.

Kielikello utkom med fyra nummer 2023. Det var sista året, eftersom tidskriften övergav nummertänket i början av 2024 och övergick till att publicera mindre material i taget i tätare takt.

Exempel på ämnen som togs upp i Kielikello under året:

Vad anser språkexperter om att ändra en finsk rättskrivningsnorm som har ansetts svår? Vad berättar de argument som språkexperterna fört fram i diskussionen om deras språkideologier och hur påverkar den här typen av bakgrundsfaktorer vården av allmänspråket?

Språkinläring och tillgängligt språk diskuterades i flera artiklar. Bland an-

nat presenterades talat lätt språk, men skribenten funderade samtidigt på om det över huvud taget går att ge anvisningar för talat språk. En artikel handlade också om ett projekt som utvecklar enkla och praktiska metoder som vem som helst kan använda för att stötta invandrades språkinläring i vardagen och på arbetsplatsen.

Under året har Kielikello också publicerat artiklar om bland annat ljudböcker, förnamnstrender, engelska namn inom den offentliga sektorn, ukrainska i Finland, utmaningar med ett könsneutralt språkbruk och om möten mellan finska och engelska i språklandskapet i städerna.

Kielikello finns på adressen <https://www.kielikello.fi>.

Korkeamäki, Aira, 2023: Insinöörin työtehtävissä tarvittava suomen kielen taito ja sen oppiminen ammattikorkeakoulujen S2-opiskelijoiden sekä suomenopettajien käsitysten mukaan. Jyväskylä: Jyväskylä universitet. 324 sidor.

Avhandlingen undersöker vilka uppfattningar ingenjörstudenter med annat modersmål än finska och deras finsklärare har om att studera det finska fackspråket på området och om behoven av finskkunskaper i arbetslivet. Studien är gjord med studenter och lärare på yrkeshögskolenivå. Avhandlingen kan laddas ner på <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/88638#>.

Lehtimaja Inkeri, Eveliina Korpela, Johanna Komppa, Lari Kotilainen & Salla Kurhila, 2023: Monikielisen työyhteisön opas. Helsingfors: Alma Talent. 200 sidor.

Finländska arbetsplatser blir alltmer mångspråkiga men ofta saknar arbetsplatserna verktyg för att stödja sina anställdas språkinläring. *Monikielisen työyhteisön opas* vill erbjuda arbetsplatser konkret hjälp att få mångspråkiga situationer att löpa smidigt och att stödja internationella arbetstagares språkkunskaper.

Lillqvist, Ella m.fl. (red.), 2023: Communication with Purpose. VAKKI Publications 15. Vasa: VAKKI Föreningen för kommunikationsforskning rf. 351 sidor.

Communication with Purpose, med det svenska namnet Meningsfull kommunikation, är konferensrapporten från 2023 års VAKKI-seminarium. Den innehåller 17 referentgranskade artiklar på finska, svenska, engelska och tyska. Artiklarna handlar om kommunikation på arbetsplatser, inom organisationer och yrken samt mer allmänt inom ekonomi. Den första artikelgruppen handlar om texter som påverkar det dagliga livet, den andra om språkarbete och ide-

ologi, den tredje om mening och syfte i organisationskontexter och den fjärde om den allmänna debatten om inflytelserika ämnen i journalistiska texter och diskussioner på nätet. Publikationen kan laddas ner på <https://vakki.net/index.php/2023/12/21/communicating-with-purpose/>.

Nylund, Annette, 2023: Factors in the Child's Growing Environment Influencing Early Vocabulary Development. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Avhandlingen undersöker hur faktorer i omgivningen påverkar den tidiga ordförrådsutvecklingen hos barn. Resultaten visar bland annat att olika faktorer påverkar ordförrådsutvecklingen hos flickor och pojkar på olika sätt. Avhandlingen kan laddas ner på <https://www.doria.fi/handle/10024/186450?locale=lsy>.

Onkamo, Ulla & Maria Vidberg m.fl., 2023: Namnplaneringsguiden/Hyvän nimistön opas. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken.

Namnplaneringsguiden är en publikation med anvisningar för den som planerar och fattar beslut om namn inom den offentliga sektorn. Den riktar sig särskilt till anställda inom statsförvaltningen, kommunerna och välfärdsområdena och har som mål att göra offentliga namn så funktionella som möjligt. Namnplaneringsguiden finns publicerad på både svenska och finska. Den svenska versionen finns på adressen namnplaneringsguiden.fi och den finska på hyvannimistonopas.fi.

Paananen, Jenny, Meri Lindeman, Camilla Lindholm & Milla Luodonpää-Manni (red.), 2023: Kieli, hyvinvointi ja haavoittuvuus – Kohti kielellistä osallisuutta. Helsingfors: Gaudeamus. 288 sidor.

Boken granskar språkligt utsatta grupper och tar upp metoder för att de här grupperna ska bli bättre uppmärksammade såväl i vardagslivet som i beslutsfattandet. Bland annat berörs talat lätt språk som stöd för personer med funktionsnedsättning, delaktighet bland teckenspråkiga och hur asylsökandes rättigheter uppfylls i tolkade asylsamtal. Boken erbjuder konkreta idéer på hur det språkliga deltagandet kan främjas.

Pirhonen, Hillamaria, 2023: University Students' Language Learner Beliefs and Identities in the Context of Multilingual Pedagogies in Higher Education. Jyväskylä: Jyväskylä universitet.

Avhandlingen undersöker uppfattningarna om att vara språkinlärare och om identitetsförhandling bland finländska studenter inom samhällsvetenskap. Utgångspunkten för studien är kontrasten mellan en alltmer mångspråkig,

mångkulturell och tvärvetenskaplig studievärld å ena sidan och det faktum att studenter studerar allt färre främmande språk å andra sidan. Avhandlingen kan laddas ner på <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/84951>.

Sananjalka. Åbo: Suomen kielen seura.

Sananjalka är en årsbok som publicerar artiklar inom fennistik, fennoug-ristik, allmän lingvistik och även andra ämnen. Den ges ut av Suomen Kielen Seura ry (Sällskapet för det finska språket). Bland bidragen i årsboken för 2023 finns bland annat artiklar om samiska, konstruktionen ”vi med någon” i finska och finlandssvenska, erfarenheter av en läsecirkel bland vuxna in-lärare av finska och friar- och bröllopstraditioner bland ingermanländare på landsbygden. Publikationen kan laddas ner på <https://journal.fi/sananjalka/index>.

Siltaloppi, Satu, 2023: List Construction in Finland-Swedish Sign Language. Helsingfors: Helsingfors universitet. 238 sidor.

Avhandlingen handlar om listkonstruktioner i finlandssvenskt teckenspråk, ett starkt utrotningshotat språk med bara cirka hundra modersmålsanvändare. Det är den första avhandlingen om grammatiken i finlandssvenskt tecken-språk. Studien är deskriptiv. Avhandlingen kan laddas ner på <https://helda.helsinki.fi/items/3789afb9-d3c3-486c-87fe-0caebee6760e>.

Språkbruk. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken.

Den största nyheten under 2023 var att den populärvetenskapliga tidskriften Språkbruk fick ny webbplats med ett modernare och mer tilltalande gränssnitt. Innehållet i tidskriften förändrades inte särskilt mycket utan i Språkbruk publi-ceras fortfarande populärvetenskapliga artiklar om språk i alla dess former, intervjuer och recensioner. Exempel på teman som berördes i artiklarna 2023 är skillnaden mellan svenska och finska i förvaltningssammanhang, vikten av klarspråk, språkvårdens historia i Finland, bibelöversättning samt revitalise-ringen av finska och meänkieli i Sverige. Dessutom publicerades ledare och krönikor samt artiklar under vinjetterna Fem frågor och Synpunkten. Under året publicerades sammanlagt 42 artiklar. Publikationen finns tillgänglig på <https://www.sprakbruk.fi/>.

Tamminen-Parre, Saija, 2023: Attityder till engelskan och till svenskan ur ett finskspråkigt perspektiv. Helsingfors: Helsingfors universitet.

Avhandlingen studerar finskspråkigas attityder till svenska och engelska, dels explicita åsikter, dels implicita attityder. 48 personer från olika inter-

nationella företag deltog i djupintervjuerna och 600 personer i ett matched guise-test där de skulle utvärdera nyhetsuppläsare. Resultaten visar att finskspråkiga är negativa till engelska och engelska inslag i finskan, även om attityderna varierar lite beroende på ålder och arbetsplats. Attityderna till svenskan var ännu sämre. Avhandlingen kan laddas ner på <https://helda.helsinki.fi/items/4151e509-53d3-48fe-ab5d-d2de4d0b1658>.

Virittäjä. Kotikielen seuran aikakauslehti. Helsingfors: Kotikielen Seura.

Virittäjä är en vetenskaplig tidskrift om forskning i finska språket och om undervisning i finska. I tidskriften publiceras bland annat artiklar, essäer, översikter och bokrecensioner. Tidskriften utkommer med fyra nummer om året.

Det första numret 2023 var ett temanummer om forskning i lätt språk. Teman som behandlades i artiklar i årets övriga nummer var bland annat förnamn, ortnamn och språkanvändningen bland utlandsfödda bosatta i Finland. <https://journal.fi/virittaja/issue/view/9060>.

Færøerne

Henry á Fríðriksmørk

Árnadóttir, T., & Debess, I. N., 2023: Lyd som kulturarv. Frændafundur 11, s. 41-51, Reykjavík, Island.

I artiklen bliver konceptet 'lyd som kulturarv' diskuteret. Artiklen præsenterer baggrunden, indholdet og den aktuelle tilstand af lydarkivet på Færøernes universitet (Fróðskaparsetur Føroya) som et case-studie og forsøger at visualisere fremtidige udviklingsveje og brug af arkivet. Der bliver undersøgt, hvordan arkivets formål kan udvides til at fungere som datagrundlag for f.eks. kvantitativ forskning i talesprog samt at være anvendeligt som en sprogresource i udviklingen af færøsk sprogteknologi.

Jacobsen, Jógvan í Lon & Marnersdóttir, Malan, 2023: Dansks status på Færøerne. Red.: Auður Hauksdóttir, Gunnstein Akselberg, Malan Marnersdóttir, Nina Møller Andersen, Ulla Börestam. Sprog- og kulturkontakt i Vestnorden, s. 118-141.

Kapitlet giver et indtryk af de statusforskelle, der har været mellem færøsk og dansk sprog de sidste 200 år, hvor dansk begyndte at tabe prestige på Færøerne. Dette er sket gennem forskellige strategier til det færøske sprogs fremme. Det skyldes ikke mindst purismen, som blev introduceret i den færøske sprogdebat i slutningen af 1800-tallet. Prestigetabet og manglende interesse følges med dårlige resultater i dansk, hvilket fremgår af den stilling, som undervisningen i dansk har i den færøske folkeskole.

Jacobsen, Jógvan í Lon, 2023: Faroese Dialect Classifications. Dialectologia. Special issue, 11, s. 89-110.

Denne artikel giver en historisk oversigt over inddelingen af de færøske dialekter. Artiklen redegør for hvordan Debes (1673), Svabo (1773), Hammershaimb (1854) og Petersen (1996 og 2022) grupperer inddelingen af de færøske dialekter.

Jacobsen, Jógvan í Lon, 2023: Um at hava tomur/tømur á tamarhaldinum. Fróðskaparrit 69, s. 5-16. Tórshavn, Færøerne.

Denne artikel er en analyse af etymologien til det færøske ord *tamarbald* 'kontrol' og dets forhold til det færøske *teymahald* og det islandske *taumbald*

'kontrol'. På trods af deres ligheder i form og betydning er de af forskellig etymologisk oprindelse.

Lamhauge, S. S., Debess, I. N., Hernández Mena, C. D., Simonsen, A., & Gudnason, J., 2023: Standardising Pronunciation for a Grapheme-to-Phoneme Converter for Faroese. In Proceedings of the 24th Nordic Conference on Computational Linguistics (NoDaLiDa), s. 308-317, Tórshavn, Faroe Islands.

Artiklen undersøger brugen af udtaleordbøger og bogstav-til-fonetik-værktøjer i taleteknologier som talegenkendelse og -syntese. Der præsenteres standardiserede fonologiske regler og en maskinlæsbar tegnsætning til færøsk sammen med bogstav-til-fonetik-modeller, som er offentligt tilgængelige. Evalueringen viser pålidelige resultater, der demonstrerer datakvaliteten.

Trosterud, Trond, 2023: A Faroese CG-based Grammar Checker Targeting ð Errors. Red.: Eckhard Bick, Trond Trosterud, Tanel Alumäe. In Proceedings of the NoDaLiDa 2023 Workshop on Constraint Grammar - Methods, Tools and Applications, s. 15-19. Tórshavn, Færøerne.

Mange fejl i færøsk skrivning skyldes bogstavet ð, et bogstav som ikke har et tilsvarende fonem, og som altid udelades efter en vokal. Bogstavet spiller en vigtig rolle i skriftsproget, men skaber udfordringer for almindelige stavekontroller, som har svært ved at skelne mellem f.eks. tilføjelse af et hyperkorrekt ð eller fejlagtigt udeladelse, eftersom begge kan resultere i eksisterende ord.

Ussery, C. & Petersen, H. P., 2023: Ditransitives in Germanic Languages: Synchronic and Diachronic Aspects. Studies in Germanic Linguistics Red.: Eva Zehntner, Melainie Röthlisberger, Timothy Coleman. John Benjamins Publishing Company, bind 7, s. 299-324.

Dette er en undersøgelse af hvorvidt de dobbelte objekt- og præpositionsrammer for ditransitiver bliver accepteret på færøsk. Resultaterne tyder på, at semantikken af verber påvirker acceptabiliteten af den præpositionelle konstruktion, men ikke den dobbelte objektkonstruktion.

Grønland

Helle Hammeken-Holm

Anders Øgaard; Ivalu Mathiassen, 2023: Læsning; Fjernundervisning; Eye-tracking.

PhD opgave i afdelingen for Institut for Læring fra Ilisimatusarfik. Eye-tracking fra afstand: Forskningsrapporten præsenterer resultater fra forskningsprojektet "Læseundervisning som fjernundervisning i faget grønlandsk". Rapportens analyser tager udgangspunkt i elevernes læsninger i læseværktøjet EyeJustRead, hvor en læsevejleder er tilknyttet fra en anden skole.

Denbæk, Judithe, 2023: Oqaatsip suussusii: uparuartorniut aamma kingulleqqiutaannalik, 3: Oqaasileriffik (red.): Oqaasileriffimmit nuta-arsiassat nr. 3, s. 7-15.

Tidskriftindlæg om grammatiske kasus beskrivelse af demonstrative pronominer og oblique kasus fra bøgerne; Grønlandsk Sproglære af Christian Rasmussen 1888 og Grammatik der grönländischen Sprache 1851 af Samuel Kleinschmidt.

Departement for Uddannelse, Kultur, Idræt og Kirke, 2023: Action Plan Atuarfik Digitaliisoq 2018-2019/ Den Digitale Folkeskole 2018-2019.

Rapport fra Ilinnisiorfik (undervisningsforlag). [Action plan Atuarfik Digitaliisoq 2018-2019.pdf](#).

Departement for Uddannelse, Kultur, Idræt og Kirke. 2023: Arction plan 2023 – Handlingsplan for vejledningsområdet "AQQUT – ineriartorfik".

En rapport der omhandler "vejen – til at udvikle". <https://naalakkersuisut.gl/-/media/publikationer/uddannelse/2023/handlingsplan-p-vejledningsområdet--dk.zip?la=da>.

Departement for Uddannelse, Kultur, Idræt og Kirke. 2023: Det grønlandske pressenævns årsberetning for 2017-2020.

https://naalakkersuisut.gl/-/media/publikationer/kultur_og_forskning/2023/rsberetning-2017-2020--anonymiseret.pdf?la=da.

Departement for Uddannelse, Kultur, Idræt og Kirke, 2023: Tumi 3. kl. Nyt grønlandsk system.

Undervisningsbog om fodspor i grønlandsk-systemet til 3. klasser fra Ilinniusiorfik (undervisningsforlag). https://iserasuaat.gl/nyheder/2023/03/tumi-3-kl?sc_lang=da.

Departement for Uddannelse, Kultur, Idræt og Kirke. 2023: Uddannelsesplan II 2023.

https://naalakkersuisut.gl/-/media/publikationer/uddannelse/2023/uddannelsesplan-ii-2023-kal_web.zip?la=da.

Ebbe Volquardsen, 2023: Grønland: Literatur und Kulturproduktion.

Forskningsprojekt i afdelingen for kultur- & Samfundshistorie fra Ilisimatusarfik. Greenland; Literature; Art; Film; Representation; Postcolonialism; Oral history.

Jeremiassen, Minik, 2023: Oqaaseq "taamaakkaangasa" tusallattaartarpara, uangali oqartarlunga "taamaakkaangata". Qaqugukkununa 'sa'mik naaneqartartoq?, 4: Oqaasileriffik (red.): Oqaasileriffimmit nutaarsiassat nr. 4, s. 2-3.

Tidskriftindlæg om modus ord, beskrivelse af hvorvidt ord fremtræder eller udtrykker korrekt tilhænge; atuainiutitât 1934, Aage Buggep Augo & Lyngé, Den Grønlandske Ordbog 1871, Samuel Kleinschmidt & grønlandsk karteket Vittus Steenholdt, Monte Cristo greviussok 1947, ny testamente oversat af Samuel Kleinschmidt senere i 1920'erne revideret oversat af Pavia Petersen 1936.

Langgård, Karen, 2023: Fremmede begreber i Grønland 1721-2021.

Låneord eller grønlandske udtryk? I Hauksdóttir, Auður (red). Sprog- og kulturkontakt i Vestnorden. København 2023 pp. 224-246.

Langgård, Per, 2023: Grønlandsk midt i verden.

I Hauksdóttir, Auður (red). Sprog- og kulturkontakt i Vestnorden. København 2023 pp. 347-375.

Langgård, Per, 2023. Power point dokument vedr. undervisning i polysyntetisk grønlandsk.

Per Langgård: Providing comprehensible input where comprehensible input is unreachable: Teaching polysynthetic Greenlandic L2 https://blogs.helsinki.fi/simila2023/files/2024/01/PL_PresentationHandout.pdf.

Nielsen, Najannguaq, 2023: Oqaatsinik misissueqqissaarummi naalisakkat kalaallisut taaguutaat, 2: Oqaasileriffik (red.): Oqaasileriffimmit nutaarsiassat nr. 2, s. 6-7.

Tidskriftindlæg om ordanalyser af forkortede termer; ved brug ordanalyserprogram IKIUUT.

Signe Ravn-Højgaard, Anja Bechmann & Tobias Bornakke, 2023: Nordisk tænketank: Techgiganter og kunstig intelligens udfordrer vores tillidsbaserede samfund.

Avisartikel i Altinget. Digitisation; Tech giants; Media; Artificial intelligence; Regulation; Nordic policy.

Island

Ágústa Þorbergsdóttir

Ari Páll Kristinsson m.fl. (red.). Fjörutíu þankastrik opinberuð Jóhannesi Sigtryggssyni fimmtugum 15. janúar 2023. Menningar- og minningarsjóður Mette Magnussen. 2023. 114 s.

Fjörutíu þankastrik er et festskrift til Jóhannes Bjarni Sigtryggsson udgivet i anledning af hans 50-års fødselsdag. Festskriftet indeholder 40 artikler, mange om det islandske sprog.

Ágústa Þorbergsdóttir og Starkaður Barkarson. Orð ársins 2022: Innrás. I: *Hugrás* 11. januar 2023. Publiceret på <https://hugras.is/2023/01/ord-arsins-2022-innrás/>.

En artikel om valget af årets ord 2022. *Innrás* ('invasion') blev kåret som årets ord med henvisning til, at det har været særligt fremtrædende i årets løb.

Elín Þóll Þórðardóttir: Af hverju læra börn ekki íslensku í íslenskum leikskólum? Umfjöllun frá sjónarhóli talmeinafræðirannsókna. [Hvorfor lærer børn ikke islandsk i islandske børnehaver? En diskussion fra et logopædisk perspektiv.] I: *Talfræðingurinn* 26(1) 2023, s. 16-23.

Emily Diana Lethbrigde m.fl. (red.) Nöfn á nýrri öld. 20 pistlar í tilefni af 20 ára afmæli Nafnfræðifélagsins. [Navne i et nyt århundrede, 20 artikler i anledning af Onomastikforeningens 20-års jubilæum], Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. 2023. 288 s.

Forfatterne af artiklerne overvejer forskellige typer navne, både gamle og nye, og artiklerne er alle forsynet med billeder og kort.

Geir Þórarinn Þórarinsson og Þórhildur Oddsdóttir (red.). Milli mála 15(2) 2023. Online tidsskrift udgivet af Vigdís Finnbogadóttir, Institutet for Fremmedsprog ved Islands Universitet. 233 s. Publiceret på: https://millimala.hi.is/wp-content/uploads/2024/01/milli_mala_20232.pdf.

Dette nummer af *Milli mála* indeholder syv peerreviewede artikler, hvoraf disse handler bl.a. om det islandske sprog: Erla Erlendsdóttir og Oddný G. Sverrisdóttir, Menning, staðhættir og saga sem endurspeglast í föstum orðasamböndum í íslensku, spænsku og þýsku [Kultur, traditioner og historie, som afspejles i faste ordforbindelser på islandsk, spansk og tysk].

**Gísli Sigurðsson, Ingibjörg Þórisdóttir og Rósa Þorsteinsdóttir (red.).
Bókavarða hlaðin Guðnýju Ragnarsdóttur sextugri 9. janúar 2023.**

Menningar- og minningarsjóður Mette Magnussen. 2023. 39 s.

Bókavarða er et festskrift til Guðný Ragnarsdóttir udgivet i anledning af hendes 60-års fødselsdag. Festskriftet indeholder 16 artikler.

Gunnar Skarphéðinsson. Dróttkvæði. Skrudda. 2023. 259 s.

Dróttkvæðin blev primært reciteret ved kongers og andre høvdinges hoffte i gamle dage. Ordet *drótt* betyder 'hird', og derfor har denne digtning fået sit navn. Bogen formidler dette indhold til offentligheden med udførlige forklaringer og oplysninger om baggrunden for hvert digt.

Haraldur Bernharðsson, 2023. Málið á Njáls sögu á síðari öldum. I: Skírnir 197, s. 254-271.

Njáls saga, en af de bedst kendte Islændingersagaer, er bevaret i mere end 60 håndskrifter. De ældste er fra omkr. 1300, men sagaen blev afskrevet og læst højt igennem århundrederne, og yngste håndskrifterne er fra 1800-tallet. I artiklen undersøger Haraldur Bernharðsson valgte sproglige træk i nogle håndskrifter af Njáls saga fra det syttende og attende århundrede og sammenligner med sproget i ældste bevarede håndskrifterne. Sammenligningen viser, at teksten blev formidlet i det synkrone sprog og ikke som et levn eller klenodie fra fortiden. Helterne i Njáls saga snakkede 1700-tals sprog, ikke 1300-tals sprog, foran et 1700-tals publikum.

Helga Hilmisdóttir og Ellert Jóhannsson (red.), 2023: Orð og tunga. Nr. 25. [Ord og sprog]. Tidsskrift udgivet af Árni Magnússon-instituttet for islandske studier.] 185 s. Tidsskriftet publiceres på <https://ordogtungu.arnastofnun.is/index.php/ord-og-tunga/issue/view/25/18>.

Af bindets indhold kan nævnes disse peerreviewede artikler: Ásta Svavarsdóttir: Að blóta á íslensku [At bande på islandsk], Veturlíði Óskarsson: Orð koma í orða stað. Um sagnorðið *fokka* og nafnorðið *fokk*. [Ord kommer i stedet for ord. Om verbet *fokka* og substantivet *fokk*]. Katrín Axelsdóttir: Að eiga það sem maður er. Um sambönd á borð við *helvítið þitt* og annað áþekkt. [At eje det, som man er. Om kollokationer som *helvítið þitt* og lignende.] Rósa Elín Davíðsdóttir og Þórdís Úlfarsdóttir: Íslensk-frönsk orðabók. Nokkrar áskoranir. [Islandsk-fransk ordbok. Nogle udfordringer.] Ágústa Þorbergsdóttir og Guðrún Kvaran: Mannanafnaskrá. Tilurð og þróun. [Register over personnavne. Oprindelse og udvikling].

Hæftet indeholder desuden disse bidrag: Svavar Sigmundsson: Blótsyrði og

örnefni [Bandeord og stednavne.] Ágústa Þorbergsdóttir og Guðrún Kvaran: Kveikjan að nýjum nöfnum [Inspirationen til nye navne].

Ingunn Hreinberg Indriðadóttir, 2023: Þyngdaráhrif og tilbrigði í orðaröð í íslensku og færeysku. [Weight effects and variation in word order in Icelandic and Faroese.] Doktorafhandling. <https://opinvisindi.is/handle/20.500.11815/4129>.

I doktorafhandlingen *Þyngdaráhrif og tilbrigði í orðaröð í íslensku og færeysku* undersøges de såkaldte vægt-effekter i forskellige syntaktiske konstruktioner på islandsk og færøsk, inklusive “Heavy NP Shift” (HNPS), “Full NP Object Shift” (OS) og “Particle Shift” (PS).

Iris Edda Nowenstein, 2023: Að byggja sér breytilegt fallakerfi: Tileinkun þágufalls í máltöku barna. [Building yourself a variable case system: The acquisition of Icelandic datives.] Doktorafhandling. <https://opinvisindi.is/handle/20.500.11815/4051>.

I doktorafhandlingen *Að byggja sér breytilegt fallakerfi: Tileinkun þágufalls í máltöku barna* undersøges det islandske kasusmarkeringssystem, som har vist sig at være et vigtigt testområde for teorier om kasus og produktivitet. Studiet argumenterer for, at fra et sprogtilegnelsesperspektiv behøver regler ikke være absolutte for at blive opdaget af børn og blive en del af grammatikken.

Karitas Hrundar Pálsdóttir. Árstíðir – Verkefnabók [Árstider – Arbejdsbog]. Benedikt bókaútgáfa. 2023. 263 s.

Arbejdsbogen er beregnet til dem, der lærer islandsk som et andet sprog. Bogen støtter læsning og undervisning af fortællingsamlingen *Árstíðir*, som er blevet undervist på forskellige skoleniveauer på Island og i udlandet.

Málfregnir 32. Islandsk Sprognævns tidsskrift. 2023. 38 s.

I *Málfregnir 32* publiceres bidragene fra et symposium om det engelske sprog i islandsk samfund den 4. maj 2023. Tidsskriftet er tilgængeligt på <https://islenskan.is/wp-content/uploads/2023/11/Malfregnir32-maimalthing-16-november2023.pdf>.

Málfregnir 33. Islandsk Sprognævns tidsskrift. 2023. 24 s.

I *Málfregnir 33* publiceres resolutionen om det islandske sprogs status år 2023 og også bidragene fra symposiet om sprogrøgt som blev afholdt 28. september 2023. Tidsskriftet er tilgængeligt på <https://islenskan.is/wp-content/uploads/2023/12/malfregnir33-malraektarthing-18-desember2023.pdf>.

Stefanie Bade, 2023: Erlendur hreimur og alþýðumálfræði: Mat á íslenskunotkun innflytjenda með tilliti til grundaðrar kenningar.

[Accents and folk linguistics: A grounded-theoretical analysis of Icelanders' reactions to foreigners' use of Icelandic.] Doktorafhandling. <https://opinvisindi.is/handle/20.500.11815/4264>.

Doktorafhandlingen *Erlendur hreimur og alþýðumálfræði: Mat á íslenskunotkun innflytjenda með tilliti til grundaðrar kenningar* undersøger nutidens opfattelse af statussen for islandsk generelt og L2-accenter i islandsk specifikt, i lyset af langvarige ideologiske positioner om L1-islandsk.

Þórgunnur Snædal. Rúnir á Íslandi. [Runer på Island] Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. 2023. 320 s.

I dette oversigtsværk viser forfatteren den sammenhængende og varierede anvendelse af runetegn på Island fra bosættelsestiden og frem til det 19. århundrede.

Þórhalla Guðmundsdóttir Beck, 2023: Íslenskt litmál: Merkingarfræði, málfræði, og saga íslenskra litaorða. Icelandic colour language: The semantics, grammar and history of Icelandic colour words.

Doktorafhandling. <https://opinvisindi.is/handle/20.500.11815/4516>.

Doktorafhandlingen *Íslenskt litmál: Merkingarfræði, málfræði, og saga íslenskra litaorða* beskæftiger sig med det centrale spørgsmål inden for sprog: "Hvor kommer betydningen fra?" Farvebegrebet og det dertilhørende ordforråd på islandsk inden for dette semantiske rum undersøges.

Norge

Gunnbild Wiggen

Alumäe, Tanel & Mark Fishel (red.), 2023: Proceedings of the 24th Nordic Conference on Computational Linguistics (NoDaLiDa). [Engelskspråklige artikler; blant disse elleve om norske språkteknologiske forhold.]

Publisert på: <https://aclanthology.org/2023.nodalida-1> (lest 2.1.2024).

Blikstad-Balas, Marte, 2023 [2. utg.]: Literacy i skolen. Oslo: Universitetsforlaget.

Hva er egentlig literacy? Og hvorfor er det så viktig å forstå begrepet for alle som jobber med skole?

Literacy trekkes frem i stadig flere sammenhenger som det overordnede målet med all utdanning – og handler enkelt forklart om å skape mening i egne og andres tekster.

Denne boka handler om hva literacy er, og hva skolen kan gjøre for å sørge for at alle elever utvikler relevante måter å bruke tekster på. Med utgangspunkt i nyere forskning problematiserer forfatteren hva slags literacy skolen legger opp til gjennom sine tradisjonelle tekstpraksiser. Hun gjør også rede for hvilke nye utfordringer og muligheter den digitale medievirkeligheten gir, og diskuterer hva som skjer når skolens tekster i stadig større grad kombineres med en ubegrenset tilgang til internett.

Literacy i skolen gir en kjærkommen oversikt over et komplekst fenomen for alle som jobber med skole. 2. utgave er oppdatert og utvidet med nyere forskning og studier, spesielt om sosiale medier og barns medievaner. Den er tilpasset den nye læreplanen LK20.

Bugge, Edit & Cecilie Hamnes Carlsen (red.), 2023: Norsk som andrespråk – voksne innvandrere som utvikler skriftkyndighet på et andrespråk. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Dette er en oppdatert kunnskapsoversikt om andrespråkslæring, andrespråksundervisning og vurdering av språkferdigheter hos voksne innvandrere med lite skolegang og begrenset skriftkyndighet. Det er til nå skrevet lite om denne innlærergruppa, selv om de utgjør ca. 20 prosent av deltakerne i den statsfinansierte norskopplæringen for voksne. Denne antologien presenterer praksisrelevant kunnskap om andrespråksdidaktikk, opplæring i grunnleggende ferdigheter og arbeidslivsrettet norskopplæring.

Målgruppa for boka er forskere, lærere i voksenopplæringa og studenter på etter- og vidareutdanningskurs i norsk som andrespråk.

Ertzeid, Ingrid Elisabeth & Anne Løvland, 2023: Skaperglede i norskfaget. Elevaktiv literacy-undervisning på ungdomstrinnet. Oslo: Universitetsforlaget.

Det er viktig at elevene opplever skaperglede i norskfaget. I denne boka presenteres 43 undervisningsopplegg som vektlegger tekstskaaping tilpasset ungdomstrinnets norskfag. Arbeidsmåtene i boka bygger på New London Groups teori om multiliteracy og Bill Cope og Mary Kalantzis modell for planlegging av literacy-undervisning.

Fridtun, Kristin, 2023: Klok kvinne eller digg dame? Eit stridsskrift om kjønn og Håvamål-omsetjing. Oslo: Samlaget.

Eit feministisk djupdykk i Håvamål.

Eddadiktet Håvamål har vore folkelesnad i mange generasjonar. Dei fleste av oss les diktet i omsett form, men kven er det som står bak omsetjingane? Og kor frie har omsetjarane tillate seg å vera, til dømes i framstillinga av kvinnefigurar?

Forfattar og norrønfilolog Kristin Fridtun er ein ihuga lesar av eddadikta. For nokre år sidan la ho merke til at den kvinnelege Håvamål-figuren Billings møy var framstilt litt annleis i norske omsetjingar enn i den norrøne grunnteksten. Var ikkje møya vorten litt penare i dei norske utgåvene? Og litt dummare? Fridtun tok til å saumfara utgåver på andre språk. Då dukka fleire spørsmål opp. Kvifor er det nesten berre menn som har omsett eddadikt til skandinavisk? Kvifor er Billings møy naken i illustrasjonane? Og kva veit vi eigentleg om henne?

Dette er ei lita bok om tre store tema: kjønn, omsetjing og norrøn litteratur. Fridtun tek oss med inn i originalteksten – her kjem vi så tett på ei Håvamålstrofe som vi aldri før har vore. Ho viser oss kva omsetjarane har å bakska med, samanliknar løysingane deira og diskuterer vala dei har gjort. I sentrum for det heile står Billings møy, ein lite kjend kvinnefigur som no vert lyft fram i lyset.

Golden, Anne & Elisabeth Selj (red.), 2023: Skrivning på norsk som andrespråk. Vurdering, opplæring og elevenes stemme. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Denne boka handler om skrivning og om det å undervise i skrivning når man har elever og studenter med norsk som andrespråk, i ungdomsskole og videregående skole, i voksenopplæring og høyere utdanning. Forfatterne undersøker hva som kjennetegner andrespråksskriveres tekster, hva det innebærer

å være en andrespråksskriver, både i utdanningen og på fritiden, og hvordan flere språk kan utnyttes i skriveutviklingen. Videre gransker de vurdering av skriving og hvilke rammer som finnes for skriving i skolen og i opplæringen for øvrig. Boka viser også hvordan man kan forbedre skriveopplæringen med utgangspunkt i innsikter fra den aktuelle forskningen.

Denne utgaven er oppdatert med tanke på ny forskning og nye læreplaner og kartleggingsverktøy.

Boka er aktuell for studenter, lærere og forskere innen norsk som andrespråk og tilgrensende fagfelt.

Kinn, Torodd & Lars Anders Kulbrandstad (red.), 2023 [5. utg.]: Språkmønster. Innføring i det norske språkssystemet. Oslo: Universitetsforlaget.

Språkmønster er ei grundig og fulldekkende innføring i det norske språkssystemet. Den tar ikke bare for seg grammatikken, men også lydsystem, semantikk, ordforråd og tekstsammenheng. Begrepsapparat og analysemetoder blir presentert parallelt med et vell av eksempel på de ulike språklige fenomenene. Selv om vekta er lagt på de strukturelle sidene av språket, går strukturenes funksjon og betydning som en rød tråd gjennom framstillinga.

Denne femte utgaven (tidligere kalt *Språkets mønstre*) har fått en ny og mer oversiktlig oppbygning. Den har også et gjennomgående komparativt perspektiv som setter norsk inn i en typologisk sammenheng. Kapitlene om ordforråd og tekstbinding går grundigere til verks enn i eldre utgaver. Fonetikk og fonologi er behandlet hver for seg, slik at det allmenne og det særspårlige perspektivet kommer klarere fram. Nytt er også et kapittel om samisk.

Den teoretiske innfallsvinkelen kombinerer tradisjonelle forståelsesmåter med nyere innsikter, og boka gir brede og solide kunnskaper og ferdigheter for både arbeidsliv og videre språkstudier. Boka inneholder et rikt utvalg av oppgaver til støtte for studenten i det aktive arbeidet med teoristoffet.

Mæhlum, Brit & Unn Røyneland, 2023: Det norske dialektlandskapet. Innføring i studiet av dialekter. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Boka gir en oversikt over tradisjonelle norske dialekter og legger samtidig vekt på endringer i dialektbruken de siste tiårene og hvordan man kan tolke dem. Framstillingen trekker vekslar på både klassisk dialektologi og nyere sosiolingvistik og har også med en faghistorisk orientering om disse to tradisjonene innenfor talemålsforskningen. Den nye utgaven er faglig oppdatert og har et nytt kapittel om hvilke valg nye brukere av norsk står overfor når de skal lære og bruke norsk talemål. Den nye utgaven har også nyinnspilte dialektprøver som tilgjengelige lydfiler via QR-koder.

Det norske dialektlandskapet er aktuell for studenter i nordisk språkvitenskap og norsk i grunnskolelærerutdanningen, og for andre som ønsker å studere det norske dialektlandskapet.

Maal og Minne. Vol. 115, nr. 1 og 2. (2023; utgitt hhv. 26.6.2023 og 6.11.2023). Oslo: Novus.

Maal og Minne er Bymålslagets tidsskrift (se <https://www.bymalslaget.no/>). Tidsskriftet ble grunnlagt i 1909 og har til formål å bringe bidrag til belysning av bl.a. norsk språk og norske språkminner av enhver art, middelalderlitteratur, norske stedsnavn og folkeminner. Bidrag til tidsskriftet blir vurdert av redaktørene og av uavhengige konsulenter (*referees*). *Maal og Minne* kommer ut med to hefter i året og trykker artikler og anmeldelser på norsk, svensk, dansk, engelsk og tysk.

Publisert på: <https://ojs.novus.no/index.php/MOM> (lest 3.1.2024).

Namn og Nemne. Vol. 40. (2023; utgitt 7.12.2023). Oslo: Novus.

Namn og Nemne, tidsskrift for norsk namnegransking, blir gjeve ut ein gong i året av Norsk namnelag. I *Namn og Nemne* vert det publisert namneartiklar av ulikt slag, både vitskapelege artiklar og artiklar av meir populærvitskapeleg karakter. Her er artiklar om einskilte namneklassar, namnetolkingar, namngjeving, normering av namn, namneteoretiske spørsmål, etymologiske problemstillingar, busetjingshistorie og namn, namn og kulturhistorie osv. I tidsskriftet finst det også namnefaglege diskusjonar og kommentarar til aktuelle namnespørsmål. Kvart hefte har òg meldingar av viktig norsk og nordisk namnelitteratur. Med jamne mellomrom kjem tidsskriftet med register over namn og namnelekkar som har vore omtala i tidlegare hefte, og hefta kan såleis nyttast til oppslag o.l.

Publisert på: <https://ojs.novus.no/index.php/NON> (lese 3.1.2024).

NORNA-rapporter 100. (2023). Uppsala: NORNA-förlaget.

NORNA-rapporter er en publikasjonsserie for rapporter fra NORNA-symposier og nordiske navneforskerkongresser. Nr. 100 fra 2023 bærer tittelen *Namn och gränser* og inneholder bidrag fra den 17. nordiske navneforskerkongressen, som fant sted 8.–11. juni 2021.

Blant flere nordiske bidrag inneholder rapporten to artikler fra forskere som er fra eller arbeider i Norge.

Publisert på: <https://www.norna.org/sites/default/files/rapporter/NORNA100.pdf> (lest 3.1.2024).

Norsk lingvistisk tidsskrift. Vol. 41, nr. 1 og 2. (2023; utgitt hhv. 29.6.2023 og 23.12.2023). Oslo: Novus.

Norsk Lingvistisk Tidsskrift (NLT) er et forum for norsk språkvitenskap og bringer lingvistiske artikler og bidrag på norsk innenfor alle grener av og områder i språkvitenskapen, også felt som faghistorie og lingvistikkrelatert vitenskapsteori. NLT er et fagfelleverdert tidsskrift og utgis med støtte fra Norges forskningsråd.

Publisert på: <https://ojs.novus.no/index.php/NLT/index> (lest 3.1.2024).

Nylenna, Magne, Erlend Hem & Nina Husom (red.), 2023: Pasientjournalen – språk, dokumentasjon og helsekompetanse. Oslo: Det norske medisinske Selskab.

Pasientjournalen har vært et sentralt verktøy i helsehjelpen over lang tid. Den har på mange måter beholdt en nokså konsistent struktur. Derimot har bruken og funksjonene endret seg i takt med landskapet omkring helsevirksomhet, utvikling av digitale hjelpemidler og juridiske forhold. Denne boka tar for seg disse endringene og hvordan de påvirker dagens form og funksjon av pasientjournalen. Boka er redigert av sentrale aktører i feltet, og dette gjenspeiles i både innhold og struktur.

Også tilgjengelig på: <https://www.michaeljournal.no/journal/1000/31> (lest 3.1.2024).

Sakprosa. Vol. 15, nr. 1–9. (2023). Oslo: Universitetet i Oslo.

Tidsskriftet *Sakprosa* er et nordisk akademisk forum for forskning og debatt om sakprosa og kan betraktes som en videreføring av årbøkene fra prosjektene Norsk Sakprosa (1994–1998, redigert av Egil Børre Johnsen), heftene fra Svensk sakprosa (1996–2003) og skriftserien til Prosjektmiljøet Norsk sakprosa (2000–2003). Tidsskriftet tar imot bidrag fra alle forskere og studenter, uansett fagbakgrunn, som ønsker å utforske det mangfoldige sakprosauniverset.

Publisert på: <https://journals.uio.no/sakprosa/issue/archive> (lest 3.1.2024).

Språkrådet, 2023: Språknytt.

<https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/Spraaknytt/>.

Språkrådet, 2023: Så klart – språk på jobben.

<https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/publiserte-nyhetsbrev-sa-klart/>.

Språkrådet, 2023: Termposten.

<https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/termposten/>.

Torbjørnsen, Inger Birgitte, Randi Neteland & Edit Bugge, 2023: Tegn-til-tale i barnehage og skole. Oslo: Universitetsforlaget.

Tegn-til-tale er en metode for språkstøtte der man kombinerer talespråk i rolig tempo med tegn til ett eller flere ord i setninga. Tegna er (ofte) hentet fra tegnspråk, og tegn som språkstøtte ser ut til å være nyttig for ulike grupper hørende barn. Tegn-til-tale blir brukt i mange barnehager og skoler i dag, særlig i kommunikasjon med barn med forsinket språkutvikling, men også i hele barnegrupper på småbarnsavdelinger eller med barn som har norsk som andre talespråk.

Tegn-til-tale i barnehage og skole er en fagfellevurdert, vitenskapelig antologi med mål om å styrke eksisterende praksis med forskning og faglige begrunnelser. Boka har bidrag fra sentrale fagpersoner fra utdanningsinstitusjoner og praksisfeltet, blant annet språkforskere, pedagoger, spesialpedagoger, ei mor og en som selv brukte tegn-til-tale i oppveksten.

Boka passer for alle som vil lære mer om god kommunikasjon og inkludering i barnehage og skole.

Universitetet i Oslo, 2023: Language Technology Group. [Engelskspråklige artikler; blant disse fem om norske språkteknologiske forhold.]

Publisert på: <https://www.mn.uio.no/ifi/english/research/groups/ltg/publications/> (lest 2.1.2024).

Aa, Leiv Inge & Ola Harstad (red.), 2023: Elevtekstanalyser. Oslo: Universitetsforlaget.

Elevtekster er et stadig mer ettertraktet analyseobjekt, både for studenter i lærerutdanningen og blant forskere. Det har vært en rekke ulike måter å tilnærme seg elevtekster på de siste 40 årene, men det rådende synet er at de ikke bør eller kan løsrives fra den sammenhengen de oppstod i.

Elevtekstanalyser byr på nye tilnærminger og måter å analysere elevtekster på, ved å se på hvordan de er koplet til litterære tradisjoner og språkvitenskapen uavhengig av sitt opphav i skolen. Tekstene analyseres fra forskjellige faglige vinklinger, gjennom språkvitenskap, litteraturvitenskap og tekstvitenskap. Perspektivene på elevtekstene blir nye i møte med både etablerte og moderne teorier.

Boka henvender seg til alle som møter og analyserer elevtekster.

Sápmi

Mika Saijets

Litteraturudgivelser i 2023 på flere samiske språk fra Finland, Norge og Sverige – samt utgivelser om samiske språk på finsk, norsk, svensk eller engelsk

Åarjelsaemien | Sørsamisk | South Saami

Soptesh guktie bierkenidh jih vihth tjuedtjelidh

Forfattere: Rachel & Sean Qitsualik-Tinsley. Oversetter: Sig-Britt Persson (2023), sideantall: 86.

Sørsamisk oversettelse av *Stories of survival and revenge*. Det er en samling med tre sagn eller myter fra inuitkulturen i nordøst-Canada, med et informativt etterord. Den inneholder historiene til Nuliajuk, moren til sjøpattedyrene; Kaugjagjuk, den mishandlede foreldreløse som søker hevn; og Nanurluk, en enorm isbjørn som er mange ganger så stor som en vanlig bjørn. Forlag: Gielem nastedh, Snåsa 2023.

Miehtjiesdajve jih eatneme

Forfatter: Sara Alehtta Guttorm. Oversetter: Siri Kappfjell Päiviö. (2023), sideantall: 16.

Hefte som illustrerer naturbetegnelser gjennom bilde og tekst. Naturen og landskapet har opp gjennom tidene fått betegnelser som forteller om deres særpreg. Naturbetegnelsene forteller oss om naturens og terrengets form og hvordan naturen eller terrenget ser ut på stedet man beveger seg i. Naturbetegnelsene er i tillegg lest inn på sørsamisk og kan spilles av med pennen som følger med. Bak i heftet er det ordregister med forklaring og norsk oversettelse. Forfatter: Sara Alehtta Guttorm. Oversetter: Siri Kappfjell Päiviö. Forlag: Davvi girji, Karasjok 2023.

Åarjelsaemien gapta

Forfatter: Laila Gunilla Wilks (2023), sideantall: 64.

I boka Åarjelsaemien gapta får man et kort historisk innblikk om tradisjonell sørsamisk gapta, og hvordan sy en kvinne- og mannskofte; materialvalg, mønsterlaging og sying steg-for-steg. Boka er skrevet for elever på videregående

ende trinn, men passer også for andre som er intressert i å lære å sy gapta, en sørsamisk kofte. Forlag: Davvi girji, Karasjok 2023.

Boengeskuvmie áarjelsaepmesne

Forfatter: Hanne-Lene Wilks (2023), sideantall: 68.

I boka Boengeskuvmie áarjelsaepmesne får man et kort historisk innblikk om tradisjonelt sørsamisk barmklede, og hvordan sy et barmklede; materialvalg, mønsterlagning og syng steg-for-steg. Boka er skrevet for elever på videregående trinn, men passer også for andre som er interessert i å lære å sy boengeskuvmie, et sørsamisk barmklede. Forlag: Davvi girji, Karasjok 2023.

Eeremes saemiesticdh 2

Forfatter: Vanja Torkelsson (2023), sideantall: 215.

Eeremes saemiesticdh 2 er en lærebok i sørsamisk språk (samisk 3 og 4) og kultur for elever som har samisk som andrespråk. Boken er en fortsettelse av Eeremes saemiesticdh 1, og er beregnet for videregående skole og voksenopp-læring. Boken inneholder tekster, øvelser, grammatikk, ordlister, lytteoppgaver, spill og prosjekter. Er en oppfølging av boken Eeremes saemiesticdh 1. Forlag: Davvi girji, Karasjok 2023.

Vætnoe jïh hammoedimmie

Forfatter: Inga Bongo, Sara Inga Bongo. Oversetter: Ellen Bull Jonassen (2023), sideantall: 72.

Vætnoe jïh hammoedimmie duodjibok tar for seg begrepet duodji, hvordan design flettes i duodji, og hvordan duodji og design har utviklet seg. I boka er det eksempler på duodji og design fra ulike områder. Vætnoe jïh hammoedimmie-bok er skrevet for elever på videregående trinn, men passer også for andre som er interessert i duodji og samisk design. Forlag: Davvi girji, Karasjok 2023.

Áarjelsaemien gieles goh dihte jillemes uralske gieles jïh akte gieltegs dotkemeobjeekte (artikkel)

Forfatter: Jussi Ylikoski (2023), sidene 1–14.

Maja Lisa Kappfjell, Trond Trosterud & Sjur Nørstebø Moshagen (eds), Nordlyd 47 (1) (Special issue: South Saami language research). Sørsamisk språk, abstrakt på engelsk. DOI: <https://doi.org/10.7557/12.6408>. The article discusses the role and importance of South Saami, the westernmost language of the westernmost branch of the Uralic language family, in Saami, Uralic as well as general typological linguistics. It briefly summarizes the origins of the

South Saami language and discusses some of the most prominent characteristic features of the language in its Saami and Scandinavian contexts. Special attention is given to three phenomena: 1) the so called relation forms of nouns, etymologically related to the comparative marking of adjectives, but synchronically reminiscent of markers of definiteness and possession; 2) differential object marking with as many as three distinct morphological cases (accusative, nominative and elative); and 3) the nature and origins of the auxiliary verb *edjedh* ‘shall’, possibly a degrammaticalization of the Proto-Saami potential mood marker. Uit Norges arktiske universitet, Tromsø 2023.

Ubmejesámien | Umesamisk | Ume Saami

Bágos báhkuj

Forfatter: Ignac Halasz, oversatt til umesamisk (2023), sideantall: 225.

Antologin har tekster på bl.a. svenska, nordsamiska, sydsamiska, lulesamiska, umesamiska, norska. Ordagrant är en flerspråkig antologi som presenterar klassisks och nutida samisk litteratur. Antologien tar utgangspunkt i felles oversettingsdugnader og inkluderer nyoversettelser til de samiske språkene. Blant forfatterne finner vi Elsa Laula, Paulus Utsi, Linnea Axelsson, Simon Issát Marainen, Helga West, Ánne Márjá Guttorm Graven, Lea Simma, Juvvá Pittja, Niillas Holmberg, Sigbjørn Skåden og Sofia Jannok. Redaktørene for “Bágos báhkuj” er Pär Hansson og Johan Sandberg McGuinne. Smockadoll förlag, Malmö 2023.

Bidumsáme | Pitesamisk | Pite Saami

Alvoss giehto – förskräckliga berättelser från Arjeplog

Forfatter: Ignac Halasz (2023), sideantall: 38.

Pitesamiske sagn og fortellinger fra for over 130 år siden har blitt hentet fram fra glemselen, og presenteres på moderne svensk og pitesamisk. Forlag: Silvermuseet, Arjeplog 2023.

Julevsáme | Lulesamisk | Lule Saami

Julevsáme tjallemnjuolgadusá / Lulesamiske skriveregler

Forfattere: Oppnevnt arbeidsgruppe på åtte medlemmer fra både svensk og norsk side (2023), sider: 68 (x2).

Utgiver: Sametingene i Norge og Sverige. Sametingenes fellesprosjekt *Julevsáme tjállemnjuolgadusá* kom i gang høsten 2018. Helt siden den lulesamiske ortografien ble godkjent i 1983 har det vært et stort og økende behov for skrivereglar. Rettskrivingsboken skal veilede skriveren hvordan man formelt former teksten, f.eks. når skal man sette en stor bokstav, hvordan bruke utropstegnet, kommategn, forkortinger osv. Det viktigste er å skrive og gjøre det enklere for leseren å følge den røde tråden i teksten. Boken henvender seg til alle som skriver på lulesamisk: elever, studenter, lærere, oversettere, journalister, læremiddelforlag med flere. Det er forsøkt tatt hensyn til forskjellig bruk av ord og uttrykk som gjennom tiden er lånt fra majoritetsspråkene og tilpasset lulesamisk – ofte med to ulike varianter. Derfor er rettskrivingsboken i to deler, én versjon tilpasset lesere fra svensk side og én versjon tilpasset lesere fra norsk side – to versjoner i én og samme bok. Foreløpig er rettskrivingsboka bare i pdf-format, men skal trykkes opp i bokform etter hvert. ISBN: 978-91-986635-9-4 ([Sametinget i Sverige](#)), ISBN: 978-82-91200-40-8 ([Sametinget i Norge](#)). Utviklet i Samarbeid med Make!-Graphics, Oslo 2023.

Guovsoj 2: julevsámegiella vuostasjiellan

Forfatter og illustratør: Noodt, Trine (2023), sider: 162.

Ukjent oversetter. Boka er tilpasset elever på 2. trinn 1-4. Lesebok for elever med lulesamisk som førstespråk. Boka inneholder tekster, arbeidsoppgaver og lærerveiledning. Noodt, Trine, født 1967. Verk som inngår i eller hører sammen med denne tittelen. Låhkåmgirje 2023. ISBN 9788256028481. Utgiver: Solum Bokvennen, Oslo(ve) 2023.

Guovsoj 3: julevsámegiella vuostasjiellan

Forfatter og illustratør: Noodt, Trine (2023), sider: 166.

Ukjent oversetter. Boka er tilpasset elever på 2. trinn 1-4. Lesebok for elever med lulesamisk som førstespråk. Boka inneholder tekster, arbeidsoppgaver og lærerveiledning. Noodt, Trine, født 1967. Verk som inngår i eller hører sammen med denne tittelen. Låhkåmgirje 2023. ISBN 9788256028535. Utgiver: Solum Bokvennen, Oslo(ve) 2023.

Guovsoj 4: julevsámegiella vuostasjiellan

Forfatter og illustratør: Noodt, Trine (2023), sider: 168.

Ukjent oversetter. Boka er tilpasset elever på 2. trinn 1-4. Lesebok for elever med lulesamisk som førstespråk. Boka inneholder tekster, arbeidsoppgaver og lærerveiledning. Noodt, Trine, født 1967. Verk som inngår i eller hører sammen

med denne tittelen. Låhkåmgirje 2023. ISBN 9788256028542. Utgiver: Solum Bokvennen, Oslo(ve) 2023.

Davvisámi | Nordsamisk | North Saami

Sámi logut muitalit / Samiske tall forteller

Forfatter: Sámi Allaskuvla ved faglig analysegruppe for samisk statistikk, etablert av Sametinget og Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2023), sider: 108.

[Samiske tall forteller](#) (rapport 1/2023) inneholder kommentert samisk statistikk om utvalgte tema. De årlige rapportene kan ha relevans for alle som har behov for kunnskap om samiske forhold. Samiske tall forteller 15 inneholder seks artikler som gir ulike aspekter av samisk kultur, språk og reindrift. Oversettere og korrekturlesere: Áiti AS, Inger-marie Oskal, Lars Theodor Kintel. Trykk: Bjørkmanns, Alta. ISBN 978-82-7367-055-7. Sámi Allaskuvla, Kautokeino 2023.

#giellaspáiddar 2

Forfattere: Eira, Anne Marit Guttorm; Sara, Risten Elle (2023), sider: 50.

#giellaspáiddar 2 er et læremiddel for det 2. året i videregående skole for dem som har samisk som førstespråk. Læremiddelet følger overordnet del i læreplanen for samisk som førstespråk og kompetansemålene for studieforberevende utdanningsprogram. Davvi Girji. ISBN 978-82-329-0036-7. Davvi Girji, Karasjok 2023.

Gággi 1

Forfattere: Triumf, Brita Grete; Østby, Tone; Utsi, Marit Alette (2023), sider: 64.

Gággi 1 er et læreverk for samisk som andrespråk, samisk 2, for barnetrinnet. Det er utarbeidet egen ressurside for dette faget: <https://sajus.davvi.no>. Gággi 1 er den første komponenten i verket. Komponentene sammen med Gággi 2 dekker kompetansemålene etter 2. trinn i KL20:s Samisk 2. Komponentene er en fargerik engangsbok med ulike temaer. Den har enkle tegne-, lese-, skrive og muntlige aktiviteter. Hvert tema starter med læringsmål. ISBN 978-82-329-0205-7. Davvi Girji, Karasjok 2023.

Gággi 2

Forfattere: Triumf, Brita Grete; Østby, Tone; Utsi, Marit Alette (2023), sider: 112.

Gággi 2 er et læreverk for samisk som andrespråk, samisk 2, for barnetrin-

net. Det er utarbeidet egen ressurside for dette faget: <https://sajus.davvi.no>. Gággi 2 er den andre komponenten i verket. Komponenten sammen med Gággi 1 dekker kompetansemålene etter 2. trinn i KL20:s Samisk 2. Komponenten er en fargerik engangsbok med ulike temaer. Den har enkle tegne-, lese-, skrive og muntlige aktiviteter. Hvert tema starter med læringsmål. ISBN 978-82-329-0206-4. Davvi Girji, Karasjok 2023.

Prosodic change and majority language influence in spoken North Sámi varieties

Forfatter: Katri Hiovain-Asikainen (2023).

Avhandlingen handler om påverkan från majoritetsspråket i nordsamiska. Nordsamiska talas traditionellt i de norra delarna av Finland, Norge och Sverige. Avhandlingen kan laddas ner på <https://helda.helsinki.fi/items/1c099e33-9581-4c79-a0e2-5c0ae3aaa4e2>.

Helsingfors: Helsingfors universitet.

Saamelaiskielten verbijohdostyyppien historiasta ja variaatiosta

Forfatter: Juha Kuokkala (2023).

I avhandlingen studeras olika avledningstyper av verb i samiskan och deras historiska bakgrund. Studien baserar sig på hela det existerande ordboksmaterialet på de samiska språken. Avhandlingen kan laddas ner på <https://helda.helsinki.fi/items/e6b2f5af-e477-4800-91b0-eaded174cdf6>.

Helsingfors: Helsingfors universitet.

Aistton! 2

Forfattere: Palismaa, Maaren; Kotavuopio, Laura (2023), sider: 248.

Aistton er en læremiddelserie for samisk som andrespråk, samisk 2, for videregående trinn. Aistton! 2 er en nordsamisk lærebok for videregående skole elever for faget samisk som andrespråk. Læreboken består av tekster innenfor ulike sjangere med oppgaver knyttet til leseforståelsen, modelltekster, grammatikkdel og ulike oppgaver som gir elevene trening i muntlige og skriftlige ferdigheter. ISBN 978-82-329-0074-9. Davvi Girji, Karasjok 2023.

Retten til å få samiske stedsnavn i offentlig bruk: fra fornorskningspolitikken til Lov om stadnamn

Forfatter: Kaisa Rautio Helander (2023), sidene 50-54.

Retten til å få samiske stedsnavn i offentlig bruk: fra fornorskningspolitikken til Lov om stadnamn. Artikkelen i tidsskriftet [Nytt om namn](#) fra Norsk namnelag handler om hvordan fornorskningspolitikken påvirket stedsnavnene i Norge,

spesielt i samiske og kvenske områder. Artikkelen gir en historisk oversikt over hvordan norske myndigheter forsøkte å erstatte eller endre samiske og kvenske stedsnavn med norske navn, og hvordan dette ble møtt med motstand og kritikk fra minoritetene. Artikkelen analyserer også hvordan Lov om stadnamn fra 1990 har bidratt til å anerkjenne og bevare de opprinnelige stedsnavnene, og hvilke utfordringer som fortsatt finnes i navneforvaltningen. ISSN 0800-4676. Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo, 2023.

Sámegiela hástalusat, seailuheapmi ja ovdáneapmi Guovdageainnus

Forfatter: Johan Klemet Hætta Kalstad (2023), sider: 111–134.

Fra Sámi dieđalaš áigečála 2022. Dán barggu válđoassi lea mot olbmot Guovdageainnus leat vásihan sámegiela saji skuvllas ja servodagas earenomážit suohkana márkanbáikkis. Dát oassi lea dutkan mikrodásis, ja nuppi oasis lean válddahan mot Guovdageainnu suohkan 1970-logus loktii sámegiela politihkalaš áššin oččodišgoahtit dán almmolaš giellan. Dás leat Guovdageainnu ovddeš ráđđeolbmá ja guovtti váhnema muitalusat otná dilálašvuodas, ja dán oasis lean ságaškuššan min áiggi almmolaš politihka sámegiela hárrái. ... URL: <https://site.uit.no/aigecala/sda-2022-johan-klemet-haetta-kalstad/>, Sámi Allaskuvla, Guovdageaidnu 2023.

Davisámegiela mánggaidlogu illatiivva variašuvdna Ohcejoga guovllus

Forfatter: Sierge Rasmus (2023), Sámi dieđalaš áigečála 2022 sider: 83–109.

Dán čállošis guorahalan mánggaidlogu illatiivva variašuvdna ja nuppastuvvama deattohis stávvala maŋis Ohcejoga hállangielas. Davisámegiela nomeniid kásusvuogádat lea systemáhtalaš ja giellahistorjjálaččat bures čilgejuvvon, muhto mánggaidlogu illatiivva variašuvdna ii leat áibbas čielggas. Sosiolingvistihka okta vuodđopremissa lea ahte giela nuppastusa vuodđun lea giela varieren, muhto buot variašuvdna ii mearkkaš giela riev dama. ... URL: <https://site.uit.no/aigecala/wp-content/uploads/sites/8/2023/03/SDA-2022-rasmus.pdf>, Sámi Allaskuvla, Guovdageaidnu 2023.

Meahcci ja luonddusivdnádušat Meahcci ja eatnamat : Sámi luonddu- namahusat

Forfatter: Sárá, Álehtá; Guttorm, Eira. Davvi Girji (2023), sider: 23.

Meahcci ja eatnamat heftet illustrerer naturbetegnelse gjennom bilde og tekst. Naturbetegnelse er i tillegg lest inn og kan spilles av med pennen som følger med. Bak i heftet er det ordregister med forklaring og norsk oversettelse.

Ta med heftet når du drar ut i naturen og øv deg hva de ulike naturbetegnelse heter på nordsamisk, Karasjok 2023.

Vállje sámegiela! 8 čakča oppikirja

Forfatter: Risten Mustonen ja bargojoavku Samediggi (2023), sider: 98.

Vállje sámegiela! 8 čakča on yläkoulun 8. [Velg samisk! 8 - lærebok, tema: høst] luokan B2-kielen syyslukukauden oppikirja ja kirjasarjan ensimmäinen lukukirja. Sarja perustuu saamen kielen lehtori Helmi Länsmanin alkuperäisideaan. Kirjan aihekokonaisuudet ovat: 1. Minä, perheeni ja kaverini; 2. Arkipäivä, koulu ja opiskelu; sekä 3. Koti, asuminen ja vapaa-aika. Kirja tarjoaa opiskelijalle runsaasti sanastoa tukemaan kielitaidon kehittymistä. Oppimateriaaliin kuuluu Vállje sámegiela! 8. lk – Hárjehusgirji -harjoituskirja. Teos sisältää monipuolisia harjoituksia, kuten keskustelu-, ryhmätyö- ja kääntämisharjoituksia. Syksyn aikana opiskelija harjoittelee muun muassa ääntämisen perusteita, fraaseja, lukuja, peruskielioppia ja -sanastoa, kysymyksiin vastaamista, lyhyiden kirjoitelmien kirjoittamista sekä itsestään ja arjestaan kertomista. Sametinget i Finland, Inari 2023.

Anarâškielâ | Enaresamisk | Enare Saami

Structural Approach to Language Revitalisation: Revival of Aanaar Saami

Forfattere: Mettovaara, Jukka & Ylikoski Jussi (2023), side: 87–123.

Maria Frick, Tiina Räisänen, Jussi Ylikoski (eds.) *Language Contacts and Discourses in the Far North*. Palgrave Macmillan Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-42979-8_11. Aanaar Saami is an indigenous language spoken by an estimated 400 people mainly around Lake Aanaar in Northern Finland. Within the past three decades, the once critically endangered language has acquired dozens of new speakers. This study provides a novel overview of the recent development of Aanaar Saami by combining a structural perspective to language change and an analysis of language ideologies behind probably one of the most successful language revitalisation projects in Europe. As for the ideological themes pertaining to Finnish influence on Aanaar Saami, it is possible to identify four recurring themes in the literature: (1) good vs. poor language, (2) language competence, (3) institutional domain, and (4) tolerance. The revitalisation of Aanaar Saami shows that even large-scale contact-induced changes need not result in a loss of linguistic or cultural identity among minority language speakers. Palgrave Macmillan, Cham. 2023.

Virkkuuvääri 5

Forfattere: Emilia Nieminen, Petter Morottaja, Miina Seurujärvi, Mika Kolehmäinen. Sider: 227.

Samediggi 2023 Virkkuuvääri 5 -kirja on tarkoitettu peruskoulun 5. luokan

äidinkielen- ja kirjallisuuden oppimateriaaliksi. Kirja kuuluu inarinsaamenkielisen opetuksen Virkkuuvääri äidinkielen oppimateriaalien sarjaan. Kirjan pohjana on Otavan Uusi Kipinä 5 -kirja. Sametinget i Finland, Inari 2023.

Nuõrttsää'mkiõll | Skoltesamisk | Skolt Saami

ǰiõčč 2 Kå'llmeä'cc, Mättke'rjj

Forfattere: Oona Länsman, Raija Lehtola, Samediggi (2023), sider: 116.

A1 language 2nd class study material. ǰiõčč 2 Kå'llmeä'cc Mättke'rjj lea vuolleskuvlla nuortalašgiela vieris giela 2. luohká oahppogirji. Girjái gullet bargogirjijt čakčii ja gidđii. Girji lea jorgaluvvon ja heivehuvvon davvisámegiela girjjis Gea 2.

Girjii lea govuhan Nora Bäck ja jorgalan nuortalašgillii Raija Lehtola.1. prentehus. ISBN 978-952-441-482-1. Sametinget i Finland, Inari 2023.

ǰiõčč 2 Kå'llmeä'cc, Čõhččpââ'j tuejjke'rjj

Forfatter: Oona Länsman, Raija Lehtola, Samediggi (2023). A1 language 2nd class rehearsal material for fall period, sider: 90.

ǰiõčč 2 Kå'llmeä'cc čõhččpââ'j tuejjke'rjj lij vue'llškooul nuõrttsää'mkiõll vee'res kiõllân ǰiõčč 2 -kerjja õhtneei ha'rjttõske'rjj. Tãn tuejjke'rj ha'rjttõzz lie smiõttum mättke'rj čõhččvue'zz (kãpplõõgg 1-9) mätt'tõs-siiskõõzzi ha'rjttõssân. 1. teãdldõk. ISBN 978-952-441-486-9. Sametinget i Finland, Inari 2023.

ǰiõčč 2 Kå'llmeä'cc, Kĩđđpââ'j tuejjke'rjj

Forfatter: Oona Länsman, oversetter: Raija Lehtola, Samediggi (2023), sider: 91.

A1 language 2nd class rehearsal material for spring period. ǰiõčč 2 Kå'llmeä'cc Kĩđđpââ 'j tuejjke'rjj lij vue'llškooul nuõrttsää'mkiõll vee'res kiõllân ǰiõčč 2 -kerjja õhtneei ha'rjttõske'rjj. Tãn tuejjke'rj ha'rjttõzz lie smiõttum mättke'rj čõhččvue'zz (kãpplõõgg 1-9) mätt'tõs-siiskõõzzi ha'rjttõssân. Sametinget i Finland, Inari 2023.

ǰiõčč 1 Kå'llmeä'cc, Kĩđđpââ'j tuejjke'rjj

Forfattere: Oona Länsman, Karlong Chan, Samediggi (2023), sider: 125.

A1 language 1st class rehearsal material for spring period. ǰiõčč 2 Kå'llmeä'cc Kĩđđpââ 'j tuejjke'rjj lij vue'llškooul nuõrttsää'mkiõll vee'res kiõllân ǰiõčč 2 -kerjja õhtneei ha'rjttõske'rjj. Tãn tuejjke'rj ha'rjttõzz lie smiõttum mättke'rj čõhččvue'zz (kãpplõõgg 1-9) mätt'tõs-siiskõõzzi ha'rjttõssân. Sametinget i Finland, Inari 2023.

Ääninauhoitukset lisämateriaali *Ķiõčč 1, 2, 3* ja *Tiõrv 1* kirjoihin

Forfatter: Raija Lehtola, Esther Berelowitsch, Samediggi (2023), sider: ukjent.

A1 language 1st, 2nd, and 3rd class audio material for rehearsals in *Ķiõčč 1, 2, 3* and *Tiõrv 1* books. Sametinget i Finland, Inari 2023.

Mij jie'lim di *Ķiõrggnim: nuõrttsä'mmlai särnnamvue'jj, Ķiõllkoov*

Forfatter: Mervi Semenov kandidat-tu'tkkummuš (2023) - oulurepo.oulu.fi, sider: 41.

"Leäm tu'tkkääm kandidat-tu'tkkummšest nuõrttsä'mmlai vuä'mm särnnamvuõ'jjid, kookk ä'nne se'st *Ķiõllkoovid*. *Ķiõllkovvân* kääččääm tän tu'tkkummšest idioomid da metafoorid. Mätmešt tøk ä'nne se'st veärddõõzz. Muu tuäj kōskksaž mie'rren lij leämmaž se'lvvted mākam *Ķiõllkoovid* nuõrttsä'mmla lie äännam da mākam tee'm käunn'je. Leäm to'lkääm särnnamvuõ'jjid da ää'vääm *Ķiõllkoovi* miärktõõzzid di tu'mmjam mākamnallšem aa'sšid nuõrttsä'mmla lie mainstam *Ķiõllkoovid* da mākam miärktös tōin si'jjid lij leämmaž. Lää'ssen leäm tu'mmjam *Ķiõllkoovi* ännjõžäi'j vue'jj jeä'rben mainstum *Ķiõlâst*". Universitetet i Oulu, 2023.

Saamelaisten alkuperäiskansaoikeudet ja saamelaiskulttuuria koskevien vaikutusten arviointi YVA-lain mukaisessa menettelyssä

Forfattere: L Heinämäki, I Markkula, J Saijets - 2023 - julkaisut.valtioneuvosto.fi, sider: 413. Publication series: Publications of the Ministry of the Environment 2023:2.

Description sheet in skolt-, inari- and northern saami. Helsinki, Finland 2023.

Pahoista, vihaisista ja pikkuisista: koltansaamen paas ja pann sekä pohjoissaamen bahá ja bás

Forfattere: M Lehtinen – Sampsa Holopainen, Jeongdo Kim & Niklas Metsäranta (eds), *Elämä ja etymologia: Janne Saarikiven 50-vuotisjuhlakirja*, Sidene: 249–270.

In this article, I examine the etymology of the Skolt Saami words *paa(s)* 'angry; bad, evil' and *pann* 'bad; tiny' and compare them to possibly related words in other Saami languages, mainly the North Saami words *bahá* 'angry; bad, evil' and *bás* 'tiny'. It is well known that the North Saami word *bahá* is a Finnic loanword (cf. Finnish *paha* 'bad, evil'). The Skolt Saami word *paas* is etymologically connected to the North Saami word *bahá*. The Skolt Saami word *pann* is a later variant of the word *paas*. I suggest that the Skolt Saami word *paas* and the North Saami word *bahá* both reflect the same Finnic loan-

word, which either 1) was borrowed to one of the Saami languages, presumably North Saami, and was subsequently borrowed in between the Saami idioms all the way to South Saami in the south and Ter Saami in the east, losing its -h- in the eastern Saami languages due to the lack of the phoneme /h/ in them at the time, or 2) was borrowed simultaneously to different Saami languages from Finnish or perhaps from Karelian for the eastern languages. I also ponder on the possibility that this borrowing might be older than is hitherto thought, perhaps dating back even to late Proto-Saami. The North Saami word *bás* ‘tiny’ might be a borrowing from the Eastern Saami *paas*, in spite of the different meanings. It is further suggested that the word *pann* arose in Skolt and Kildin Saami through reanalysis of the word *pannalla* ‘badly, poorly’ < *paa-nalla* < *paa* ‘bad’ + *nalla* ‘in ... way’. Universitetet i Helsingfors, Helsinki 2023.

Sää'mpäärnai pue'rrvuäittmōš da vuōiggâdвуōdi teâuddjummuš

Forfattere: E Weckström, K Kekkonen, O Kekkonen - 2023 - julkaisut.valtioneuvosto.fi., sider: 4

Se'lvvtōōzzâst ta'rkstō'lle sää'mpäärnai pue'rrvuäittmōōžž da vuōiggâdвуōdi teâuddjummuš päärnai jiijjâs mainstummšen. Puâđōōzzi vuâđast sää'm-päärnai vue'kk lij mǎnggan vue'zzest pue'rr. Sää'mpäärnai jie'llem lij â'tte mǎinn ta'rkstōöllâd mǎnggan vue'nnemkuu'lmest. Jiijjâs vue'zzes mǎnggai sää'mpäärnai jie'llma po'hte mǎngkiöllsažvuott, sää'mmpihtsi âânnmōš da sǎ'mmlai ä'rbvuōđlaž jie'llemvue'jj. Päärnaž'ššvaldduum koontâr čōōđti se'lvvtōōzz pie'kken meerlaž päärnaž-strategia ee'jj 2022 poddân. Se'lvvtō'sse vuässō'tte 11–17-ekksaž jiijjâs sǎ'mmlō'žžen kiöčči päärna sǎ'mmlai dommvuu'dest da jee'res ä'rnn Lää'ddest. Kōjldōslomaakk raajjâm diött saaggte kutt päärna. Liâđglō'žže kōjldō'sse va'sttee 83 päärna. Barnombudsmannens byrå, Helsinki 2023.

Suomen kielellä | In Finnish Saamen kielistä | About Saami languages

Koltansaamen kielikontaktit: vähemmistökieli muuttuvassa kieliympäristössä

Forfatter: Markus Juutinen (2023), sider: 130.

[Boken er på finsk](#), abstrakt på skoltesamisk, finsk og engelsk. Doctoral thesis. This thesis discusses the language contacts Skolt Saami has had over the centuries. The study consists of four separate research papers, each of which

sheds light on these language contacts from different perspectives, as well as a comprehensive summary chapter that provides a complete picture of the impact the changing language environments have had on Skolt Saami. In the first paper, Koltansaamen myönteiset ja kielteiset fokuspartikkelit, I describe the historical background of the affirmative and negative focus particles in Skolt Saami and how their usage has changed over the years. I show that there are many focus particles in Skolt Saami that have been borrowed from different contact languages and that their usage has changed due to language contacts. In the second paper, Koltansaamen Näätämön murteen ja merisaamen välinen koodien sekoittuminen vuonna 1920 (...). The influence of the surrounding Saami languages can be seen, for example, in Skolt phonetics. While the Scandinavian influence is limited to Skolt Saami vocabulary, the language's morphology and syntax have also been borrowed from Karelian, Russian, and Finnish, - oulurepo.oulu.fi. Oulu 2023.

Koltansaamelaisen kyläkokousjärjestelmän vaikuttamisen strategiat ja taktiikat 1920–1979

Forfatter: Sonja Tanhua (2023), sider: 96.

[Boken er på finsk](#), abstrakt på skoltesamisk, finsk og engelsk. In my doctoral dissertation, I study the history of the siida council systems of the Skolt Saami Suõ'nn'jel, Peäccam and Paččjokk siidas, their significance as a form of Skolt Sami decisionmaking, and the ways in which the Skolt Saami Siida council system was influenced between 1920 and 1979. One of the starting points of my research is the question of the status of the siida council system as a Sámi and, more broadly, indigenous form of self-government. Instead of considering the role of the siida council through "authentic" originality, I found it more rewarding to ask how the Skolt Saami have sought and been able to apply their siida council system as part of the governance of the current mainstream society. To open up this development, I have used concepts of strategy and tactics that illustrate the extent to which the Skolt Saami have been able to influence their own circumstances and opportunities, which, over the decades and centuries, have become increasingly connected to the frameworks of the societies of the majority populations, Oulun Yliopiston Tutkijakoulu; Giellagas-Instituutti Humanistinen Tiedekunta, Oulun Yliopisto. Oulu 2023.

"Kiva että juuri minä saan opiskella tätä kieltä ja se on osa kulttuuriaini": Saamelaislasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen

Forfattere: E Weckström, K Kekkonen, O Kekkonen (2023), sider: 92.

[Publikasjonen er på finsk](#), abstrakt på skoltesamisk, inarisamisk, nordsa-

misk, finsk, estisk, norsk, svensk og engelsk. Syftet med utredningen var att granska samiska barn och ungas välfärd och tillgodoseendet av deras rättigheter utifrån barn och ungas egna berättelser. Det finns väldigt litet tillgänglig information om samiska barn i Finland. Samiska barn kan inte identifieras från registermaterial eftersom Finlands lagstiftning förbjuder statistik över etnisk bakgrund. Material har även i övrigt i huvudsak samlats in från de vuxna eller alla barn som bor i samernas hembygdsområde, varmed samiska barn och i synnerhet samiska barn bosatta utanför samernas hembygdsområde har sällan deltagit i utredningar och undersökningar som handlar om samer. Resultaten ger till exempel den samiska gemenskapen och beslutsfattare aktuell information till stöd av beslutsfattandet, utvecklingsarbetet och verksamheten. julkaisut.valtioneuvosto.fi. Summary in skolt-, inari- and northern sami. Barnombudsmannens byrå, Helsinki 2023.

Saamen kantaskandinaavisesta karjataloussanastosta

Forfattere: Markus Juutinen, & Taarna Valtonen. (Sampsä Holopainen, Jeongdo Kim & Niklas Metsäranta (eds)), *Elämä ja etymologia: Janne Saarikiven 50-vuotisjuhlakirja* (2023), sidene: 420–432.

Artikkelissa käsitellään karjatalouteen liitettyissä olevaa kantaskandinaavista saamen kieliiin lainattua sanastoa. Mukana on myös useita aikaisemmin nuorempina pidettyjä lainasanoja. Sanaston lainanantaja- ja lainaajaryhmien välisiä suhteita ja lainautumisen kontekstia analysoidaan uudella tavalla antropologiassa ja arkeologiassa käytetyn Pierre Lemonnier'n kehittämän teknologisen lähestymistavan näkökulmasta. (Artikkelen tar for seg ordforråd lånt fra innfødte skandinaviske samiske språk relatert til storfehold. Det er også flere lånord som tidligere ble ansett som yngre. Forholdet mellom gruppene av utlånere og låntakere av vokabularet og konteksten for lån blir analysert på en ny måte fra perspektivet til den teknologiske tilnærmingen utviklet av Pierre Lemonnier brukt i antropologi og arkeologi). Helsinki: University of Oulu & University of Helsinki 2023.

Saamen iskat 'koettaa, tarkastaa ym'

Forfattere: Juha Kuokkala, (Sampsä Holopainen, Kim Jeongdo & Niklas Metsäranta (eds)), *Elämä ja etymologia: Janne Saarikiven 50-vuotisjuhlakirja* (2023), sidene: 420–432.

The paper discusses the etymology of North Saami iskat, Inari Saami iskâđ 'to try, investigate, examine, look for' and argues for their origin as a borrowing from Russian iskát' 'to search, look for'. Department of Finnish, Finno-Ugrian, and Scandinavian Studies, University of Helsinki 2023.

Pahoista, vihaisista ja pikkuisista: koltansaamen *paas ja pann* sekä pohjoissaamen *bahá ja bás*

Forfattere: Lehtinen, Miika (Sampsa Holopainen, Jeongdo Kim & Niklas Metsäranta (eds)), [Elämä ja etymologia](#): Janne Saarikiven 50-vuotisjuhlakirja. (2023), sidene: 249-270.

In this article, I examine the etymology of the Skolt Saami words *paa(s)* ‘angry; bad, evil’ and *pann* ‘bad; tiny’ and compare them to possibly related words in other Saami languages, mainly the North Saami words *bahá* ‘angry; bad, evil’ and *bás* ‘tiny’. It is well known that the North Saami word *bahá* is a Finnic loanword (cf. Finnish *paha* ‘bad, evil’). The Skolt Saami word *paas* is etymologically connected to the North Saami word *bahá*. The Skolt Saami word *pann* is a later variant of the word *paas*. I suggest that the Skolt Saami word *paas* and the North Saami word *bahá* both reflect the same Finnic loanword, which either 1) was borrowed to one of the Saami languages, presumably North Saami, and was subsequently borrowed in between the Saami idioms all the way to South Saami in the south and Ter Saami in the east, losing its *-h-* in the eastern Saami languages due to the lack of the phoneme */h/* in them at the time, or 2) was borrowed simultaneously to different Saami languages from Finnish or perhaps from Karelian for the eastern languages. I also ponder on the possibility that this borrowing might be older than is hitherto thought, perhaps dating back even to late Proto-Saami. The North Saami word *bás* ‘tiny’ might be a borrowing from the Eastern Saami *paas*, in spite of the different meanings. It is further suggested that the word *pann* arose in Skolt and Kildin Saami through reanalysis of the word *pannalla* ‘badly, poorly’ < *paa-nalla* < *paa* ‘bad’ + *nalla* ‘in ... way’. Helsinki 2023.

Kantasaamesta eteläkantasaameen, osa 2 Äännehistorian todisteita eteläsaamen varhaisesta eriytymisestä

Forfattere: Minerva Piha & Jaakko Häkkinen. *Sananjalka* Vol 65 nro 65 (2023), sidene: 7–30.

[Artikkelnavn jf. Google Translate: ”*Fra ursamisk til sørsamisk, del 2 Fonetisk historiebevis på den tidlige differensieringen av sørsamisk*”] DOI: <https://doi.org/10.30673/sja.115746>. Tässä artikkelissa tarkastelemme eteläisten saamelaiskielten äännehistoriaa: mitkä ääntenmuutokset voidaan sijoittaa siihen kielilinjaan, jota kutsumme eteläkantasaameksi ja mitä ääntenmuutoksia on tapahtunut siinä kielilinjassa, joka yhdistää kaikkia muita saamen kieliä, ja jota kutsumme myöhäiskantasaamen toiseksi vaiheeksi. *Sananjalka - Finnish Language Society, en tradisjonell finskspråklig og tverrfaglig årbok/nettsted som publiserer artikler og anmeldelser. Finsk språk og finsk-ugrisk språkforskning, Universitetet i Turku* 2023.

På norsk | In Norwegian

Om samiske språk | About Saami languages

Bli kjent med samisk (mobil app)

Utvikler: Mona-Lise Pedersen (2023).

Bli kjent med samisk Mobil APP, er en opplærings app. APK-en har vært tilgjengelig siden januar 2023. I løpet av de siste 30 dagene ble appen lastet ned omtrent 22 ganger. Det er høyt rangert. Appen har ingen vurderinger ennå. Den siste oppdateringen av appen var 8. januar 2023. Det finnes flere samiske språk, og i denne appen blir du kjent med nordsamisk, sørsamisk, lulesamisk, skoltesamisk, enaresamisk, umesamisk og pitesamisk. Appen viser hvordan ord og enkle setninger skrives og uttales. Ord og setninger finnes også på norsk, svensk, finsk og engelsk. Uttale finnes også for finske ord og setninger. Ved å tappe på et ord kommer du til en ordbok for det enkelte språk. Foreløpig finnes ikke nettordbok for umesamisk. Appen er finansiert av Sametinget i Norge.

Er maskinoversetting fra nordsamisk nyttig for sørsamisk?

Forfatter: Antonsen, Lene 2023: In Maja Lisa Kappfjell, Trond Trosterud & Sjur Nørstebø Moshagen (red.) South Sami language research. (2023), Nordlyd 47.1: 27–44.

I denne artikkelen beskrives et regelbasert maskinoversettingssystem fra nordsamisk til sørsamisk. Først kommer et kapittel som omhandler maskinoversetting generelt og med en beskrivelse av Apertium-plattformen som er i bruk for samiske språk. Deretter kommer et kapittel om maskinoversetting mellom de samiske språkene. Kapittel 4 inneholder en gjennomgang av oversetting av en tekst fra nordsamisk til sørsamisk, med vurderinger om hva som fungerer bra og hva som er problematisk. Lesere som ikke er så interessert i språklige vurderinger, kan hoppe over dette kapitlet og gå direkte til kapittel 5 som er en diskusjon om hvor bra systemet er i dag og hva det kan brukes til, og hvor jeg også viser til tidligere publikasjoner og evalueringer av systemet. DOI: <https://doi.org/10.7557/12.6342>. Giellatekno and Divvun projects UiT, Tromsø 2023.

Ulike veger fra nordsamisk til lulesamisk

Forfattere: Trosterud, Trond, Lene Antonsen, Inga Lill Sigga Mikkelsen Mikkelsen & Anders Lorentsen (2023), LexicoNordica 30: 159-180.

Utgangspunktet for denne artikkelen var å at vi ønska å finne ut om ordboktreff med et majoritetsspråk som pivotspråk og maskinoversetting kan

brukes for å lage intrasamiske ordbøker. Vi starta med nesten 29 500 lem-
maer (substantiv, adjektiv og verb) fra ei nordsamisk-norsk ordbok, og etter
ordboktreff, translitterering, maskinoversetting og treff i korpus, sto vi igjen
med ca. 17 200 ordpar hvor evalueringa viste at mellom 78 % og 100 % av
ordpara var gode. Av disse 17 200 ordpara kom 30 % fra pivotoversetting og
70 % fra maskinoversetting. [Postprint-versjon](#). Giellatekno and Divvun pro-
jects UiT, Tromsø 2023.

Partiklar i Sørsamisk (artikkel)

Forfatter: Trosterud, Trond. Nordlyd Vol 47. No 1 (2023): South Saami language
research: 15–25.

Temaet for denne artikkelen er partiklar i sørsamisk, dvs. ord som *amma*,
bist, *hov*, *gujht*, *maa*. I dei sørsamiske pedagogiske grammatikkane blir des-
se orda drøfta ut i frå dei semantiske eigenskapane dei har, og Magga og
Magga (2012) ser på dei som ei undergruppe av adverb. (DOI: <https://doi.org/10.7557/12.6417>). Abstrakt: The article presents the most central particles
in Southern Saami, and argues that they constitute a separate part of speech
different from adverbs. Most particles usually occur in the second position
of the sentence, but several particles may also occur in second position in
complex verb phrases, i.e. in third position in the sentence. A group of words
have in previous research been treated as both proclitic and enclitic particles,
it is argued here that these should be treated as adverbs. Ut Norges arkiske
universitetet, Tromsø 2023.

På svenska | In swedish Om samiska språk | About Saami languages

Markernas kronologi och ideologi i norra Sverige: Natur och språkligt platsskapande med fokus på nybyggarkolonisationen under 1700- och 1800-talet

Forfatter: Daniel Adersson (2023), sider: 210.

Studiens övergripande syfte är att belysa naturens roll i språkligt platsska-
pande i norra Sverige med särskilt fokus på nybyggarkolonisationen. Studien
bidrar därmed till förståelsen av detta språkliga platsskapande med naturen i
centrum och dess mekanismer, och ger en historisk bakgrund till de proces-
ser som pågår idag i norra Sverige. Centralt i denna studie ligger analys och
diskussion av ett urval skildringar av nybyggarkolonisationen. Denna analys
och diskussion struktureras av tre huvudsakliga forskningsfrågor: Hur skildras

mänsklig närvaro respektive frånvaro i markerna före och under nybyggarkolonisationen i de undersökta skildringarna? Hur används lokala språk i skildringen av naturen i de undersökta skildringarna och vad får detta för konsekvenser vad gäller språkliga och kunskapsmässiga hierarkier? Hur framställs naturen som resurs i de undersökta skildringarna, för vem utgör naturen en resurs och hur positioneras de olika typerna av naturutnyttjande mot varandra? De resultat som nås genom dessa tre empiriskt inriktade frågeställningar diskuteras boken igenom utifrån internationell forskning om just språk, natur och plats i koloniala sammanhang. Kungl. Skytteanska Samfundet, Umeå 2023.

Samiska arkiv och tillgänglighet: En analys av tillgängligheten till arkiv med samisk relevans i Sverige

Forfatter: Anna Christensen (bacheloroppgave, Södertörns högskola, Institutionen för historia och samtidsstudier 2023.), sider: 47.

Syftet med denna uppsats var att undersöka tillgänglighet av samiska arkiv i Sverige idag utifrån frågeställningarna: Vilka utmaningar kan uppstå när arkiv med samisk relevans görs tillgängligt? Vilka möjligheter framkommer när arkiv med samisk relevans görs tillgängligt? Hur är arkiv med samisk relevans tillgängliga idag? Detta har undersökts utifrån de teoretiska perspektiven: Makt, kunskap, representation och proveniens. Den här undersökningen har visat att en stor utmaning när det gäller tillgänglighet är vem som ska ha huvudansvar för arkiv med samisk relevans i Sverige. På liknande sätt som Baer såg i sin undersökning om kolonialism framkommer här att det påverkar tillgängligheten. Huddinge 2023.

Kuxmyran – inte så koxigt

Forfatter: Björn Lundqvist (Institutet för språk och folkminne 2023), cirka 9 A4-sider.

[Internetartikel](#) på svenska. Namnet Kuxmyran väcker en hel del förundran och frågan är vad ett kux kan vara för något. Kuxmyran – inte så koxigt er en bloggpost fra Institutet för språk och folkminnen som handler om etymologien til navnet Kuxmyran, et myrområde i Vännäs kommune i Sverige. För att lösa denna gäckande fråga är vi tvungna att bege oss ut på en tur till Jämtland, Ångermanland, Gästrikland, Uppland och sist, men minst till Malå i Lappland. Isof.se. Uppsala 2023.

Bringing our languages home

Forfatter: Leanne Hinton. Oversatt til svenksa: CBG Konsult & Information AB (Sametinget i Sverige 2023), sider: 345.

Denna bok innehåller elva självbiografiska berättelser om språk sammanställt av Leanne Hinton, professor emerita i lingvistik vid UC Berkeley, som i decennier har arbetat för att bevara och framja världens rika språkliga arv. Samiskt språkcentrum, Sametinget, har fått möjligheten att översätta boken revitalisering. Originalbokens kapitel om Kypriaka, Warlpiri och Kawaiisu har därför utgått. Sametinget har tacksamt mottagit rättigheten att få publicera den både som bok och e-bok. Lovord för originalboken *Bringing our Languages Home* (2013) revitalisering, allt från skotsk gaeliska till mohawk, māori till samiska, som har till svenska och att revidera boken genom att tillföra kapitel om samiskt språk. Förordet är på fem samiska språk; Syd-, Ume-, Pite-, Lule- och Nordsamiska [BRINGING OUR LANGUAGES HOME \(sametinget.se\)](http://sametinget.se). Svensk utgåva utgiven av Sametinget 2023 Tryck: Stibo Complete A/S, Horsnes 2023.

De samiska språken i Sverige – en introduction (på svenska)

Forfatter: Olle Kejonen, (Sametinget i Sverige 2023), sidene 29–52.

Inngår i *Bringing our languages home*. I Sverige talas fem samiska språk: nordsamiska, lulesamiska, pitesamiska, umesamiska och sydsamiska. Samtliga fem språk är hotade, även om situationen för de olika språken skiljer sig åt i många avseenden. I det här kapitlet beskrivs förutsättningarna för de samiska språkens fortlevnad och utveckling i Sverige, bland annat utifrån deras respektive vitalitet, skriftspråk, medieutbud och undervisningssituation. I ett appendix listas resurser som kan vara värdefulla för den som vill lära sig något av de samiska språken, såsom ordböcker, frasordlistor och läroböcker. Sametinget i Sverige, Kiruna 2023.

Min språkresa (på svenska)

Forfatter: Sophia Rehnfeldt, (Sametinget i Sverige 2023), sidene: 132–148.

Inngår i *Bringing our languages home*. Jag har skrivit en barnbok på umesamiska som kommer att läsas av massor av människor, tänkte jag. Hur kunde jag vara så dum, vem kommer vilja läsa den? Jag är lärare i umesamiska, men behärskar inte språket fullt ut – jag borde sluta! Jag har en Instagramsida där jag sprider umesamiska ofentligt, säkert med både skriv och uttalsfel. Många tycker nog att jag bara är fööör mycket! I likhet med många andra jag har mött under årens lopp, så kryper de negativa tankarna och känslorna fram även hos mig och ibland är de som ett andra skinn som inte går att skrubba bort. Negativa tankar bygger hinder och tystar min mun. Den nedärvda bitterheten av att ha förlorat mitt modersmål kan på samma gång göra sig påmind ... Här följer min språkresa som har varit kantad av både oxrar, stockar och läskiga vattengravar, Sametinget i Sverige, Kiruna 2023.

Reflektioner om arbetet med sydsamiska

Forfattare: Mikael Vinka (2023), kapittel i bok, sidene: 125-128.

Humaniora: om humanistiska fakulteten vid Umeå universitet / [ed] Alf Arvidsson; Lars-Erik Edlund; Elena Lindholm; Per Melander; Christer Nordlund, Umeå: Umeå University, 2023, del av antologi (Annet (populärvitenskap, debatt, mm)), Umeå Universitet 2023.

Uttryck för VÄG med ackusativ i singular i sydsamiska

Forfattare: Torbjörn Söder (2023), sidene: 45-55.

South Sami language research. Abstract på engelska. Användningen av objektliknande uttryck för att koda en förlängning i rymden, längs vilken en rörelse utförs, är allmänt utbredd på samiska som helhet. I den här artikeln hänvisar termen PATH till sådana förlängningar i rymden. Studien handlar specifikt om användningen av ackusativ singular för att koda PATH på sydsamiska... Denna korta studie är baserad på ett ganska begränsat urval och syftar bara till att belysa drag hos detta fenomen, som förtjänar framtida studier. Keywords: South Saami, spatial semantics, accusative case, prolativ. Inngår i: Nordlyd, ISSN 0332-7531, E-ISSN 1503-8599, Vol. 47, nr 1. DOI: <https://doi.org/10.7557/12.471>. Universitet i Uppsala, 2023.

Gabna sameby i förändringens tid 1890-1940

Forfattare: Niia, Lars Petter, Norstedt, Gudrun, Umeå University (2023), sider: 384.

Boken, Gabna sameby i förändringens tid 1890–1940, beskriver en omvälvande tid för Gabna sameby från slutet av 1800-talet och femtio år framåt. Författaren Lars Petter Niia forskade om byns historia under många år och boken bygger på ett gediget material. Lars Petter Niia som var född och uppväxt i Gabna sameby, ägnade många år till att forska om samebyn och dess historia. Det rika materialet har nu sammanställts och ges ut i boken Gabna sameby i förändringstid 1890–1940. Genom arkivhandlingar, intervjuer och ett rikt bildmaterial skildrar boken Gabna samebys historia under en period på 50 år kring förra sekelskiftet, en förändringens tid då malmbanan byggdes och Kiruna stad växte fram. ORCID-id: [0000-0002-4438-3547](https://orcid.org/0000-0002-4438-3547), 2023. Umeå universitet, Humanistiska fakulteten, Vårdduo – Centrum för samisk forskning, Umeå 2023..

Den samiska folkmusiken, Kungliga Gustav Adolfs Akademien

Forfattare: Karl Tirén och Alf Arvidsson (2023) Vol. 106, nr 3, sidene: 179-181.

1942 utgavs boken Die lappische Volksmusik av Nordiska museet. Boken redovisar järnvägstjänstemannen Karl Tiren (1869-1955) livsverk som jojk-

samlare. Den innehåller två delar: en fördjupad presentation av jojktraditionen och en samling med inte mindre än 563 jojkar – med både texter och melodier. Karl Tiren reste under åren 1909-1916 igenom nästan hela svenska Sápmi för att samla jojkar. På vintrarna besökte han marknadsplatser i inlandet, där många samer var samlade. Sommartid genomförde han omfattande expeditioner i fjällvärlden. Till en början tecknade han upp jojkningar med hjälp av penna och notpapper. Från 1913 använde han en fonograf. Die lappische Volksmusik ges här ut på svenska. Den inledande presentationen återger Tirens bevarade originalmanuskript. Jojkarnas notbilder är hämtade från 1942 års bok, medan de tyskspråkiga texterna översatts till svenska av utgivaren. Notdelen redovisar också Tirens anteckningar i de besvarade renskrifterna av hans fältuppteckningar. Boken inleds med en introduktion till Karl Tirens jojksamling av Gunnar Ternhag och avslutas med en redogörelse för tillkomsten av 1942 års utgåva av docent Rolf Kjellström, tidigare verksam vid Nordiska museet. ORCID-id: 0000-0002-8467-8753. (Svensk) Ingår i: RIG: Kulturhistorisk tidskrift, ISSN 0035-5267, E-ISSN 2002-3863. Utgivare: Umeå universitet, Humanistiska fakulteten, Institutionen för kultur- och medievetenskaper, Umeå 2023.

“Ser du, alla svenska barn önskar sig såna här saker till julklapp.”: –En kvalitativ text- och bildanalys ur ett postkolonialt litteraturperspektiv
Forfattare: Marina Kihlström och Amanda Mäki (2023), sider: 49.

Uppsatsen är en text- och bildanalys där vi analyserar Olles skidfärd (2017) ur ett postkolonialt litteraturperspektiv. Syftet med uppsatsen är att undersöka hur porträtteringen av samerna och deras miljö i text och bild framställs i jämförelse med den icke-samiska karaktären Olle och hans miljö, i Elsa Beskows Olles skidfärd (2017). Vidare kommer resultatet av den litterära analysen att ligga till grund för en diskussion om bokens didaktiska potential. Den metod som använts är text- och bildanalys med ett kvalitativt och postkolonialt litteraturteoretiskt anslag. Resultatet av analysen visar att boken upprätthåller rasistiska och eurocentriska föreställningar av samer. Som exempel kommer dessa föreställningar till liv genom den kulturella essentialism som är genomgående i nästan hela boken. På grund av detta blir boken intressant att diskutera utifrån dess didaktiska potential. DIVA Universitetsbibliotek, Örebro Universitetet, Örebro 2023.

Flerspråkiga klassrum i Växjö skolor – ett utvecklings- och forskningsprojekt

Forfattare: Ewa Bergh Nestlog, Päivi Juvonen, Sofia Svensson och Jenny Uddling (2023), sidene: 51-66.

Inngår i: Språk, reflektion och vetenskap i lärarutbildningen / [ed] Charlotte Selander, Marie Källkvist, Katarina Schenker. En människas språkliga resurser är nära sammankopplade med vem hon är och hur hon blir uppfattad av andra. Med andra ord har en människas språkliga resurser med hennes identitet att göra (Edwards, 2009). I dagens Sverige talas fler än 150 språk (Parkvall, 2015). Dessa språk tillskrivs inte lika värde, varken officiellt i lagar och språkpolicyer eller av talare av olika språk. Hult (2017) har å ena sidan beskrivit den språkliga hierarki som råder i Sverige med svenska som huvudspråk (SFS 2009:600) och det obligatoriska skolämnet engelska som ett andraspråk (SFS 2010:800), å andrasidan de inhemska minoritetsspråken (finska, jiddisch, meänkieli, romani och samiska) och övriga fler än hundra minoritetsspråk. Denna språkligahierarki kan ses som ett uttryck för en enspråkig, eller möjligen tvåspråkig svensk-engelsk, norm. Svenska och engelska värdesätts högst i samhället, följt av skolspråken franska, tyska och spanska. De övriga språken tillmäts snarare ett individuellt värde. Det utvecklings- och forskningsprojekt som beskrivs i denna rapport har med språkliga resurser att göra, och det är rimligt att även relatera beskrivningen till ovanstående resonemang om språkliga hierarkier. Institutionen för didaktik och lärares praktik, Linnéuniversitetet, Växjö 2023.

Det strategiska valet mellan latent och manifest språkväxling i Ann-Helén Laestadius verk: En jämförande analys av flerspråkiga inslag från de finsk-ugriska minoritetsspråken i två romaner

Forfattare: Katarina Serafia Lindve (2023), sider: 38.

Syftet med studien var att analysera språkväxlingens form samt litterära funktioner i två av Ann-Helén Laestadius verk: ungdomsromanen *Tio över ett* från 2016 samt vuxenromanen *Stöld* från 2021. Revitalisering av ett språk handlar om att arbeta för att återuppväcka språket. ... Svenska författare har under 2000-talet synliggjort de finsk-ugriska minoritetsspråken för en bredare krets och uppmärksammats och prisats för detta (...). I litteraturens värld har de finsk-ugriska minoritetsspråken beretts plats och författarna har med metaspråkliga kommentarer lyft fram en annars ofta förbisedd språkhistoria. En författare som i hög grad exponerar sina läsare för dessa språk är Ann-Helén Laestadius. Hon som själv inte lärde sig samiska eller meänkieli som barn (se Bilaga 3), använder såväl meänkieli och finska som samiska i sina böcker ..., Linnéuniversitetet, Kalmar Växjö 2023.

Nationella minoriteter och urfolket samerna inom historieämnet i allmänhet och lärarutbildningen i synnerhet: Reflektioner, erfarenheter, iakttagelser

Forfattare: May-Britt Öhman och Jossefin Rönnbeck (2023), sider: okänt.

Humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet, Teologiska fakulteten, Centrum för mångvetenskaplig forskning om rasism (CFR). Uppsala universitet, Humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet, Teologiska fakulteten, Teologiska institutionen. (Dálkke: Indigenous Climate Change Studies). ORCID-id: [0000-0003-2820-0584](https://orcid.org/0000-0003-2820-0584). Rönnbeck, Josefin: Luleå tekniska universitet. ORCID-id: [0000-0001-8743-5717](https://orcid.org/0000-0001-8743-5717) (svensk). Konferanspaper, Oral presentation with published abstract (Fagfellevurdert). Utgivare, Svenska Historiska Föreningen, Umeå 2023.

In English | På engelsk

Om samiske språk | About Saami languages

On the distribution and history of Saami verbal derivatives in -š-

Forfattare: J Kuokkala, E Koponen, Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. (2023), sider: 105.

The article presents a comparative-historical survey on Saami verbal derivatives with a suffixal *-š- (or *-šš-), based on extensive dictionary data from all Saami languages. The derivatives are divided into several subtypes using structural and functional criteria, and the distribution of each subtype as well as shared derivatives between Saami languages are investigated in order to illuminate the background of each subtype and their interrelations. It is argued that the essive verbs in *-āšē- (South Saami *vealkasjidb* ‘appear white’) and denominal verbs in *-ušē- (North Saami *jallošit* ‘play the fool’) as well as the diverse *(e)šē- verbs in the more peripheral languages descend from a single Proto-Saami *-šē- derivative suffix with a general verbalizer function. The model of this type has probably also contributed to the emergence of the weak-grade *-Vššē- type, which mainly consists of borrowings adapted from Finnic *-icce- verbs, such as North Saami *dárbašit* (~ Finnish *tarvitse-*) ‘need’. ojs.utlib.ee. University of Tartu 2023.

The Largest bidirectional dictionary of North Saami and Swedish to date

Forfatter: Olle Kejonen (2023), sidene: 245–249.

Included in Finnisch-Ugrische Forschungen No. 68. For decades, Mikael Svonni has played an instrumental role in the promotion and development of

the North Saami language in Sweden. As both a native speaker and an emeritus professor of Saami linguistics, he has published not only scholarly papers but also editions of older North Saami texts, as well as translations of fiction for children and adults. Recently, he has also published grammars of the language, written in North Saami (2015, second edition 2019) and Swedish (2018); for reviews of these works, see Julien (2016), Kejonen (2019), and Siegl (2020). ... DOI: <https://doi.org/10.33339/fuf.138100>, Uppsala University 2023.

A North Saami dialect dictionary in a new format

Forfatter: Olle Kejonen (2023), sidene: 250–253.

North Saami is spoken in a vast area covering northernmost Norway, Sweden, and Finland. This area, comparable to Hungary in size, is home to considerable dialectal variation. While it is understandable that the North Saami literary standard language is based on the most populous of these varieties – the so-called Finnmárku (Finnmark) or Inland dialects – this also has the side effect that other varieties are seldom represented in grammars, dictionaries, or teaching materials. ... DOI: <https://doi.org/10.33339/fuf.138099>, Uppsala University 2023.

Preservice teachers' reflections about gathering language data from Sámi-speaking children through traditional storytelling

Forfatter: Keskitalo, Pigga Päivi Kristiina (2023), sider: ukjent.

AlterNative: An International Journal of Indigenous Peoples. Preservice teachers' reflections about gathering language data from Sámi-speaking children through traditional storytelling. ISSN 1177-1801 e-ISSN 1174-1740. Forskningsrådet i samarbeid med Sámi Allaskuvla, Guovdageaidnu/Kautokeino 2023.

Attitudes and beliefs on multilingualism in education: voices from Sweden

Forfattere: Paulsrud, BethAnne, Juvonen, Päivi; Schalley, Andrea C. (2023), sider: 18. ISSN 1479-0718. e-ISSN 1747-7530.

Vitenskapelig artikkel i tidsskrift: International online Journal of Multilingualism, 2023.

The Effects of the Beginning of University Studies on the Language Revitalisation of Skolt Saami as Seen from the Perspective of Students and the Language Community (på engelsk)

Forfatter: Marjatta Jomppanen, capital 4, sidene: 87–123.

Inngår i *Language Contacts and Discourses in the Far North*. Edited by Maria Frick Tiina Räisänen Jussi Ylikoski: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-031-42979-8.pdf>. This study examines how the beginning of Skolt Saami studies at a university has affected the revitalisation of the language, as seen from the perspective of both students and the Skolt Saami language community. Skolt Saami is one of the three Saami languages spoken in Finland, along with Aanaar (Inari) Saami and North Saami. All Saami languages are endangered languages. Today, the majority of native speakers (ca. 300) live in Finland. I approach the research topic from the perspective of reversing language shift, which refers to a situation in which, due to various active measures, a language shift from a minority language to a majority language is successfully halted or decelerated. My focus is on a situation in which a minority language acquires the status of a university major. The data consists of interviews with Skolt Saami students at the University of Oulu 2023.

Towards a grammar of spoken south saami (på engelsk)

Forfatter: Richard Kowalik (2023), sider: 472.

This thesis project has resulted in a grammatical description of South Saami, a Uralic language traditionally spoken in central Sweden and Norway. South Saami has today around 500 speakers, many of whom live far from each other. The language has the status of an official language in Norway and is an officially recognized minority language in Sweden. This is the first comprehensive description of South Saami since the 1940s and it is presented in the thesis *Towards a grammar of spoken South Saami*. [På svenska: Detta examensarbete har resulterat i en grammatisk beskrivning av sydsamiska, ett uraliskt språk som traditionellt talas i Mellansverige och Norge. Sydsamiska har idag cirka 500 talare, varav många bor långt ifrån varandra. Språket har status som officiellt språk i Norge och är ett officiellt erkänt minoritetsspråk i Sverige. Detta är den första heltäckande beskrivningen av sydsamiska sedan 1940-talet och den presenteras i avhandlingen *Mot en grammatik för talat sydsamiska*]. Utgivare: Universitetservice US-AB, Stockholm 2023.

The construction of spaces for Saami language use (på engelsk)

Forfatter: David Kroik (2023), sider: 109.

In this dissertation, the construction of spaces for Saami language use is explored. The spaces involve learning and use of South Saami, an Indigenous language in Saepmie in Norway and Sweden. Four separate studies shed light on various aspects of these spaces, how they are constructed, how they are used, by whom and for what purposes. Sammanfatning på svenska: Författaren

till den här avhandlingen undersöker sydsamisk språkrevitalisering i utbildningskontexter. Fokus ligger på hur samiska rum för språkanvändning kan bildas och hur förutsättningar för samisk språkrevitalisering kan skapas i formella utbildningssammanhang och i språklandskapet. I avhandlingen beskrivs hur personer, policyer, platser, föremål och miljöer tillsammans skapar möjligheter och hinder för samisk språkrevitalisering... Forlag: Department of Language Studies, Umeå University 2023.

Learning through an undisciplined lens: the centring of indigenous knowledges and philosophies in higher education in Australia and Sweden

Forfattare: Marsh, Jillian; Daniels-Mayes, Sheelagh, Sehlin MacNeil, Kristina, (2023), sidene: 57-75.

Kapittel i bok, del av antologi (Fagfelleverdert). ORCID-id: [0000-0002-4853-9641](https://orcid.org/0000-0002-4853-9641). Nursey-Bray, Melissa, 2023 (engelsk) Inngår i: Inclusion, equity, diversity, and social justice in education: a critical exploration of the sustainable development goals / [ed] Sara Weuffen; Jenene Burke; Margaret Plunkett; Anitra Goriss-Hunter; Susan Emmett, Springer, 2023. Sustainable Development Goals Series, ISSN 2523-3084, E-ISSN 2523-3092. Humanistiska fakulteten, Vårdduo – Centrum för samisk forskning, Umeå universitet 2023.

Indigenous counter-narratives: Sámi poetry challenging the mastery of nature (på engelsk)

Forfatter: Anne Heith, (2023), sidene: 382-390.

The essay explores indigenous eco-poetics with a focus on challenges of dualism between reason and nature connected with the “standpoint of mastery”. This involves the activation of traditional spirituality related to a view on reality which implies that there are no sharp borders between various life forms and that everything is alive and interconnected. Nils-Aslak Valkeapää (1943–2001), the most prominent among modern Sámi authors, was awarded the Nordic Council Literature Prize in 1991. In his poetry Valkeapää consciously uses elements from ancient Sámi culture. The poetry books, first published in North Sami, *The Sun, My Father*, and *The Earth My Mother* are both permeated with a traditional indigenous view on cosmos as a pluriverse with sentient beings. In the books, Valkeapää contrasts a traditional holistic Sámi and a modern Western worldview. The latter is depicted as connected with colonization, exploitation of natural resources, invasive technologies, and extinction of life forms. Inngår i: *The Routledge companion to eco-poetics* / [ed] Julia Fiedorczuk; Mary Newell; Bernard Quetchenbach; Orchid Tierney, New

York: Routledge 2023. ORCID-id: [0000-0002-0682-2668](https://orcid.org/0000-0002-0682-2668), Humanistiska fakulteten, Várdduo – Centrum för samisk forskning, Umeå universitet 2023.

Supporting Language Users – Releasing the first Lule Sámi Grammar Checker

Forfattere: Mikkelsen, Inga Lill Sigga and Linda Wiechetek (2023), sidene: 37–45.

We present the first rule-based L1 grammar checker for Lule Sámi. Releasing a Lule Sámi grammar checker has direct consequences for language revitalization. Our primary intention is therefore to support language users in their writing and their confidence to use the language. We release a version of the tool for MS Word and GoogleDocs that corrects six grammatical error types. For the benefit of the user, the selection of error types is based on frequency of the errors and the quality of our tool. Our most successful error correction, for a phonetically and syntactically motivated copula error, reaches a precision of 96 %. Proceedings of the NoDaLiDa 2023 Workshop on Constraint Grammar - Methods, Tools and Applications. Giellatekno and Divvun projects UiT, Tromsø 2023.

South Sámi Grammar Checker for Stopping Language Change

Forfattere: Wiechetek, Linda and Maja Lisa Kappfjell (2023), sidene: 46–54.

We have released and evaluated the first South Sami grammar checker GramDivvun. It corrects two frequent error types that are caused by and causing language change and a loss of the language's morphological richness. These general error types comprise a number of errors regarding the adjective paradigm (confusion of attributive and predicative forms) and the negation paradigm. In addition, our work includes a classification of common error types regarding the adjective and negation paradigms and lead to extensive grammatical error mark-up of our gold corpus. We achieve precisions above 71 % for both adjective and negation error correction Proceedings of the NoDaLiDa 2023 Workshop on Constraint Grammar - Methods, Tools and Applications. Giellatekno and Divvun projects UiT, Tromsø 2023.

Correcting well-known interference errors – Towards a L2 grammar checker for Inari Saami

Forfattere: Trosterud, Trond, Marja-Liisa Olthuis and Linda Wiechetek (2023), sidene: 29–36.

We present GramDivvun, the first Inari Saami grammar checker for L2 users. The grammar checker is an important tool in the revitalisation of the

language, in particular for strengthening the literary language. As the Inari Saami language community needs language tools predominantly for language learners, the focus is on grammatical interference errors made by (mostly Finnish-speaking) learners. Six of these errors are featured in the first version of the grammar checker. For non-proofread text written by inexperienced writers, precision is good, 73 %. With experienced text and proofread text, alarms are rare but precision considerably lower, 19.5 % on average, but varying considerably between the error types. The paper discusses reasons for this variation. Future plans are improving results by means of increased testing, especially for complex sentences, and eventually also including more error types. Proceedings of the NoDaLiDa 2023 Workshop on Constraint Grammar – Methods, Tools and Applications. Giellatekno and Divvun projects UiT, Tromsø 2023.

The GiellaLT infrastructure: A multilingual infrastructure for rule-based NLP

Forfattere: Moshagen, Sjur Nørstebø, Flammie Pirinen, Lene Antonsen, Børre Gaup, Inga Mikkelsen, Trond Trosterud, Linda Wiechetek and Katri Hiovain-Asikainen (2023), Rule-Based Language Technology 2023 NEALT Monograph Series, 2, sidene: 70–94.

This article gives an overview of the GiellaLT infrastructure, the main parts of it, and how it has been and can be used to support a large number of indigenous and minority languages, from keyboards to speech technology and advanced proofing tools. A special focus is given to languages with few or non-existing digital resources, and it is shown that many tools useful to the daily digital life of language communities can be created with reasonable effort, even when you start from nothing. A time estimate is given to reach alpha, beta and final status for various tools, as a guide to interested language communities. Giellatekno and Divvun projects UiT, Tromsø 2023.

North Sámi Dialect Identification with Self-supervised Speech Models

Forfattere: Kakouros, S., Hiovain-Asikainen, K. (2023), sider: 6.

The North Sámi (NS) language encapsulates four primary dialectal variants that are related but that also have differences in their phonology, morphology, and vocabulary. The unique geopolitical location of NS speakers means that in many cases they are bilingual in Sámi as well as in the dominant state language: Norwegian, Swedish, or Finnish. This enables us to study the NS variants both with respect to the spoken state language and their acoustic characteristics. In this paper, we investigate an extensive set of acoustic features, including MFCCs and prosodic features, as well as state-of-the-art

self-supervised representations, namely, XLS-R, WavLM, and HuBERT, for the automatic detection of the four NS variants. In addition, we examine how the majority state language is reflected in the dialects. Our results show that NS dialects are influenced by the state language and that the four dialects are separable, reaching high classification accuracy, especially with the XLS-R model. Proc. INTERSPEECH 2023, 5306-5310, doi: 10.21437/Interspeech.2023-1928, Giellatekno and Divvun projects UiT, Tromsø 2023.

Sverige

Jobanna Ledin

Almström Persson, Gunilla & Magnus P. Ångsal, 2023: Språk och politik som forskningsfält. Tidskriftet *Sakprosa* Bind 15, Nummer 3. <https://journals.uio.no/sakprosa/article/view/10529/8648>.

Det här temanumret av den norska tidskriften *Sakprosa* handlar om språk och politik. Texterna bygger på föredrag under symposiet "Valspråk" som hölls vid Göteborgs universitet några veckor efter riksdagsvalet 2022. Syftet med symposiet var att diskutera retoriska och språkliga aspekter på valrörelsen. Temanumret "Språk och politik som forskningsfält" är ett inspel i valrörelsedebatten och ett bidrag till de analyser som ofta följer på ett val, här från ett språkvetenskapligt perspektiv. I artiklarna analyseras allt från nyckelord som förekommit i debatten (svenskheter, frihet, hållbarhet, folkmun m.fl.) till underförstådda premisser i argumentationer (presuppositioner), slagord, och hela texter.

Billings, AnnaCarin m.fl. (red.), 2023: Ämnesdidaktiska perspektiv på språk och litteratur. Åttonde nordiska konferensen för modersmålsdidaktisk forskning, 24–25 november 2021. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. 296 s. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1789403/FULLTEXT01.pdf>.

Nordiskt nätverk för forskning i förstaspråksdidaktik (NNFF) har som uppgift att arrangera platser för forskning inom de nordiska modersmålsämnena, bland annat genom konferenser och publikationer. Den åttonde nordiska konferensen för modersmålsdidaktisk forskning hölls vid Uppsala universitet den 24–25 november 2021. Syftet med konferensen var att samla deltagare från hela Norden med didaktiska perspektiv på svenska, norska och danska – som modersmål, som andraspråk och som det språk som används i olika skol- och universitetsämnen. I denna volym presenteras artiklar som bygger på konferensens plenarföreläsningar och ett urval av sektionsföredragen.

Blåsjö, Mona, Christensson, Johan & Linnea Hanell, 2023: Medierad diskursanalys. Att studera nexus mellan språkbruk och handling. Studentlitteratur. 200 s.

I den här boken introducerar författarna *medierad diskursanalys*, en teori om, och metod för att undersöka, kopplingen mellan diskurs (språkligt ut-

tryckta kunskaper och tankemönster) och handlingar. Medierad diskursanalys kan användas när man vill undersöka hur strukturer i samhället synliggörs i saker vi säger och gör i vardagen, och kan i jämförelse med annan diskursanalys uppfattas som en mer handfast och konkret metod. Boken riktar sig till studenter inom ämnen som språkvetenskap, sociologi, statsvetenskap, etnologi, genusstudier och socialantropologi, samt till studenter som utbildar sig till lärare, kommunikatör och socialarbetare.

Bylin, Maria & Björn Melander (red.), 2023: Språkrådet rekommenderar: perspektiv, metoder och avvägningar i språkriktighetsfrågor. Stockholm: Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen. 288 s. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1718953/FULLTEXT01.pdf>.

I *Språkrådet rekommenderar* redogörs för de perspektiv och argument som den svenska statliga språkvården utgår från när den ger råd i komplicerade frågor om språkriktighet och standardsvenska. Boken ger exempel på infallsvinklar som man kan behöva aktualisera i olika i språkriktighetsutredningar, från hur man kan och bör tänka kring benämningar på personer och grupper, till stavning och böjning av lånord, pronomenvariation och frågor om ordföljd. Boken vill inspirera personer som i sitt arbete möter språkriktighetsdilemman och som ger språkråd till andra. Den vänder sig också till personer som undervisar i språkriktighet, och till studenter på språkvetenskapligt inriktade utbildningar.

Dahl, Alva, 2023: Pennvässaren. Första upplagan, Stockholm: Morfem. 120 s.

Att skriva kan vara roligt, men det kan också upplevas som ett hårt och svårt arbete. Den här bokens syfte är att stötta alla som skriver, både dem som gärna skriver, men också alla dem som önskar att det kunde vara mer lustfyllt. Författaren delar med sig av tips på hur man kommer ur sin skrivkramp, och hur man kan vässa en text och göra den mer läsvärd och givande för andra, och detta oavsett om man har som mål att skriva en roman, en vetenskaplig artikel eller en informationsbroschyr. Författaren har lång erfarenhet av att arbeta med olika texter: som universitetslärare, redaktör, kritiker m.m.

Delsing, Lars-Olof & Bo-A. Wendt (red.), 2023: Arkiv för nordisk filologi 138. Lund.

Tidskriften *Arkiv för nordisk filologi* är en vetenskaplig publikation med språkvetenskapliga artiklar om de nordiska språken och äldre nordisk litteratur. Tidskriften har sedan den började ges ut 1882 varit ett utrymme för särskilt språkhistoriskt och filologiskt inriktade forskare i Norden. I detta nummer kan

man läsa om bland annat Rökstenen, om tänkeböcker i 1630-talets Stockholm, om objektsplacering i fornsvenskan. Tidskriften kommer ut med ett häfte årligen. Äldre volymer har digitaliserats av Universitetsbiblioteket i Lund.

Delsing, Lars-Olof & Bo-A. Wendt (red.), 2023: Studier i svensk språk-historia 16. Främmande inflytande på svenska språket. Lundastudier i nordisk språkvetenskap. 226 s.

https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/151104104/Studier_i_svensk_Spr_khistoria_16_webb.pdf.

Konferensvolymen *Studier i svensk språkhistoria 16* innehåller artiklar som bygger på föredrag på konferensen "Svenska språkets historia" i november 2021. Konferensen organiserades av Språk- och litteraturcentrum vid Lunds universitet och SAOB:s redaktion i Lund. Temat var "Främmande inflytande på talad och skriven svenska", och huvudtalare var Roger Andersson, ("Om latinet som gäst hos fornsvenskan"), Charlotta af Hällström-Reijonen ("Finska och ryska inslag i svenskan i Finland") och Stefan Mähl ("Några aspekter av det lågtyska språkets historia"). Huvudtalarnas artiklar inleder publikationen. Sedan följer femton artiklar från andra föredrag, även föredrag utanför temat.

Engstrand, Olle, 2023: Skriften – vår bästa uppfinning. Första upplagan, Stockholm: Morfem. 126 s.

I den här boken skriver författaren om förhållandet mellan tal och skrift, men framför allt om de stora skriftsystemen i världen, om deras ursprung och utveckling. Genom att studera hur olika skriftsystem organiseras kan man lära sig om historien och få inblick i olika kulturer. Boken belyser både döda och levande skriftsystem, till exempel kilskrift, hieroglyfer, devanagari, arabisk, hebreisk, koreans, kinesisk skrift och den alfabetiska skrift som burit fram den västerländska civilisationen. Författaren är professor emeritus i fonetik.

Ericsson, Stina, Grahn, Inga-Lill & Susanna Karlsson (red.), 2023: Att analysera interaktion. Lund: Studentlitteratur. 324 s.

Utmärkande för oss människor är att vi interagerar både med vårt verbalspråk, och med vår kropp. Genom språkliga (sociala) handlingar påverkar vi vår omvärld och våra medmänniskor, och vi påverkas tillbaka av de responser vi får. Det är studiet av denna mänskliga interaktion som den här boken handlar om. I första delen introduceras forskningsfältet interaktionsanalys och de arbetssätt, redskap och etiska ställningstaganden som hör fältet till. Den andra delen innehåller forskningsstudier som visar på bredden inom fältet och

som pedagogiskt leder läsaren genom hela analysarbetet. Boken är avsedd för utbildningar inom språkvetenskap, sociologi, utbildningsvetenskap och kommunikation.

Faymonville, Louise, 2023: Hövisk litteratur och förändringar i det fornsvenska textlandskapet. Diss. Stockholm: Stockholms universitet. 326 s. <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1753459/FULLTEXT01.pdf>.

I den här avhandlingen är den fornsvenska höviska litteraturen och de ideal och normer den omfattar studieobjektet. Avhandlingen undersöker hur de höviska språkliga och litterära kulturuttrycken i fornsvenska profana texter under svensk senmedeltid förvaltades och förändrades, liksom vilken funktion och betydelse den höviska litteraturen haft över tid. Forskningen om fornsvensk profan litteratur har tidigare huvudsakligen presenterats i text- och litteraturhistoriska översikter, och i fördjupningar om enskilda verk eller handskrifter. Dock saknas studier som placerar in och periodiserar verk och handskrifter i ett större skeende, och här fyller Faymonvilles avhandling en lucka.

Ganuz, Natalia, Melander, Björn & Mats Thelander (red.), 2023: Variationslingvistik i Norden – språkförändringsprocesser i dagens samhälle. Uppsala: Uppsala universitet. 176 s. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1815600/FULLTEXT01.pdf>.

Publikationen bygger på ett symposium om variationslingvistik i Uppsala den 31 mars och 1 april 2023. Symposiumet arrangerades till minne av Bengt Nordberg, en pionjär inom svensk sociolingvistik, och en nyckelperson vid Uppsala universitet och på avdelningen FUMS, som under Nordbergs tid blev ett nordiskt centrum för variationslingvistiska studier. Utöver att hylla honom, ville man med symposiet försöka återge variationslingvistiken i Uppsala lite av den energi, bredd och iver den hade på Nordbergs tid. I publikationen återges talarnas innehåll i artikelform. Frans Gregersen, Marika Tandefelt, Olle Josephson, Marie Maegaard, Jenny Nilsson, Eva Sundgren bl.a. har både deltagit och bidragit med texter och redaktörskap.

Ghebrehawariat, Barakat, 2023: Får man säga svart?: från teoretisk ångest till terminologisk trygghet. Första utgåvan, Stockholm: Natur & Kultur. 220 s.

Boken tar upp den svåra och komplexa frågan om rasism och språk. Får man säga svart? Det är en fråga många ställer sig. Ibland ställs den av nyfikenhet och intresse, andra gånger i frustration (om man inte får säga så, vad ska man då säga?). Svaret på frågan är, enligt författaren, "det beror

på”. I vissa situationer kan det finnas ett värde i att nämna hudfärg, men oftast är det irrelevant. Barakat Ghebrehawariat är statsvetare, föreläsare och utbildare med lång erfarenhet av att arbeta med mångfald, inkludering och antirasism.

Guldbrand, Karin & Helena Englund Hjalmarsson, 2023: Skriva UX-texter: en komplett guide i att skriva texter för användarflöden. Första upplagan, Stockholm: Morfem. 222 s.

Dagligen nås vi av korta texter som informerar, guidar och bekräftar oss i den digitala världen: knapptexter, hjälptexter, sidtitlar, felmeddelanden, fältetiketter, bekräftelser, push-notiser, aviseringar m.fl., ofta med den viktiga uppgiften att visa oss hur vi kan agera och navigera för att komma framåt i det vi gör. Den här boken riktar sig till personer som arbetar som ux-skribenter, designer och utvecklare. Den ger råd om hur man skapar mikrotexter med betydelse. Författarna är själva ux-skribenter och användbarhetsexperter med erfarenhet av att arbeta med pedagogiska texter för användarstöd och att skriva för webben.

Hanoush, Ratiba, Hyltén-Cavallius, Charlotte, Löfdahl, Maria & Lena Wenner, 2023: Destination Göteborg: berättelser om liv, migration, religion och språk. Första utgåvan, Göteborg: Bokförlaget Korpen. 221 s.

Genom historien har migration satt spår i det svenska samhället och hos individer, och många som bor i Sverige idag bär med sig minnen från att tvingas lämna en plats och ett sammanhang där man växt upp. Att efter flykt möta ett nytt språk, nya traditioner och nya sociala strukturer är en erfarenhet som den här boken vill belysa. Även om berättelserna utspelar sig i göteborgsk miljö lyfter de allmängiltiga frågor, om upplevelsen av att lämna allt och behöva börja om. Boken är ett resultat av projektet ”Nya göteborgare – liv, minnen, berättelser och språk” med syftet att dokumentera, bevara, tillgängliggöra och sprida kunskaper, erfarenheter och minnen.

Halldorf, Joel, 2023: Bokens folk: en civilisationshistoria från papyrus till pixlar. Stockholm: Fri tanke. 428 s.

Bokens folk handlar om betydelsen av böcker i vår historia och för vår kultur. Författaren menar nämligen att läsandet på många sätt lagt grunden för vår civilisation: offentlighetens debatter, vetenskapliga framsteg och människors personliga utveckling. Men böcker kan också vara dåliga för oss, som när de bidrar till att sprida falska nyheter. I den här boken framträder olika personer med sin uppfattning om böcker och läsande: nunnor och nazister, revolutio-

närer och recensenter, poeter och predikanter, arbetare och algoritmer, bibelläsare och byråkrater, tech-entusiaster och tidningsredaktörer.

Hjertén Soltancharkari, Alma, Johansson, Pernilla & Jennie Spetz, 2023: Språklagen i praktiken. En vägledning från Språkrådet. Stockholm: Institutet för språk och folkminnen. 99 s.

<https://isof.diva-portal.org/smash/get/diva2:1793364/FULLTEXT03.pdf>.

Språklagen i praktiken är en vägledning om hur språklagen i Sverige ska tolkas och tillämpas i offentlig verksamhet. Den vänder sig både till beslutsfattare och till personer som arbetar med kommunikation, språkvård, terminologi, tillgänglighet eller minoritetsfrågor, och inte minst till alla myndighetsanställda som i sin vardag möter invånare. Vägledningen kan användas som en handbok i enskilda juridiska frågor, men också som en introduktion till lagen och enskilda paragrafer. Varje avsnitt avslutas med en checklista.

Hårdstedt, Martin, 2023: Finlands svenska historia. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. 359 s.

Finlands svenska historia är samtidigt både Finlands och Sveriges historia. Med avstamp i olika historiska händelser och skeenden sammanfattar författaren Finlands över tusenåriga svenska historia, från integrationen av de östra delarna i det svenska riket och den svensk-finska rikssprängningen 1809, till Ålandsfrågan och dagens språkpolitiska utmaningar. Hur kan man se på det svenska inflytandet i Finland, hur har relationen till Sverige utvecklats genom historien och vad symboliserar svenskspråkig identitet då och nu?

Klang, Per, 2023: Incongruous tense in Swedish: past and present tense use with deviant time reference. Diss. Uppsala: Uppsala universitet. 199 s.

<https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1807237/FULLTEXT01.pdf>.

Syftet med den här avhandlingen är att komplettera beskrivningen av svenskans tempusbruk med empiriska belegg på användningen av inkongruent tempus. Frågor som ställs är: Hur vanligt är inkongruent tempus i svenskan? 2. Vilka typer av inkongruent tempus finns det i svenskan? 3. Finns det lexikala eller grammatiska skillnader mellan kongruent och inkongruent tempusbruk? Dessa frågor har undersökts genom att sammanställa, annotera och analysera en korpus bestående av cirka 160 000 meningar från tidningar och webbaserade diskussionsforum. Den empiriska undersökningen har kompletterats med en diskussion om principer i denna avhandling för identifiering av inkongruent tempus jämfört med andra principer i ledande teorier om tempus.

Klarspråk, 2023: Stockholm: Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen. 4 s.

Klarspråk är en digital tidskrift med nyheter om klarspråksarbete i Sverige och utomlands. Tidskriften kommer ut fyra gånger per år, och samtliga nummer går att ladda ned kostnadsfritt på Isofs webbplats: <https://www.isof.se/lar-dig-mer/publikationer/tidskrifter/bulletinen-klarsprak>. I nr 1 2023 är temat "toxiskt språk i samhällsdebatten". Här skriver bland andra forskaren Lisa Kaati om toxiskt språk på internet (se även rapporten [Toxiskt språk i svenska digitala miljöer](#)). I nr 2 presenteras vinnaren av Klarspråkskristallen, Folkhälsomyndigheten, för sina flerspråkiga kommunikationsinsatser under pandemin. Nr 3 av Klarspråk handlar om kommuners och regioners klarspråksarbete. Nr 4 handlar om artificiell intelligens och hur man kan använda AI som en resurs i klarspråksarbete.

Kraft, Sanna, 2023: Tala fram texten: när barn med läs- och skrivsvårigheter skriver med tal-till-text. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet. 246 s. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/76015>.

Att få ihop alla delar i skrivprocessen och att automatisera transkriberingen är svårt för barn med läs- och skrivsvårigheter. Detta inverkar ofta negativt på både skrivandet och den slutliga texten. Denna avhandling består av fyra artiklar där författaren undersöker om tal-till-text (STT) kan underlätta skrivandet för barn med läs- och skrivsvårigheter. Både kompositionsprocesserna och de slutliga texterna analyseras. Det görs jämförelser med en referensgrupp av barn utan läs- och skrivsvårigheter som använder tangentbord i sitt skrivande. Avhandlingen undersöker också hur användning av STT korrelerar med individuella språkliga och kognitiva färdigheter. Resultaten tyder på att STT kan vara en hjälp i delar av skrivandet för barn med läs- och skrivsvårigheter.

Lind, Håkan & Cherine Khalil, 2023: Medierelationer: så påverkar du mediebild. Första upplagan, Stockholm: Morfem. 182 s.

Vad krävs för att nå ut? Den frågan ställer sig ofta politiker, företag och organisationer som vill påverka opinionen och stärka sitt varumärke. I den här boken delar författarna med sig av sina erfarenheter från arbete med medierelationer. De ger exempel på hur man organiserar arbetet och skapar rutiner för att skriva pressmeddelanden, förbereda intervjuer, ta fram talepunkter, arrangera presskonferenser, skriva debattartiklar med mera. Boken innehåller intervjuer med pressekreterare, journalister och chefer om vad som krävs för att "tränga igenom bruset".

Lind Palicki, Lena & Anders Svensson, 2023: Viktig svenska: alla dom där språkfrågorna. Stockholm: Norstedts. 271 s.

Till skillnad från matematik är språkets regler nyckfulla. Här finns många undantag, starka böjningar, variationer och oregelbundenheter. Språkliga normer (inte helt lätta att fånga) är dessutom i ständig omförhandling: *Vem bestämmer? Hur gör man rätt?* I den här boken tar författarna upp språkfrågorna vi älskar att diskutera, och benar ut vad dom handlar om. Författarna ger sina rekommendationer, utifrån resonemang som ibland skiljer sig från hur exempelvis SAOL och andra auktoriteter ser på saken. Lena Lind Palicki är numera chef på Språkrådet, och Anders Svensson är sedan tidigare chefredaktör för Språktidningen.

Melander, Björn m.fl. (red.), 2023: Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning, NF 32 2022. Uppsala: Institutionen för nordiska språk.

<https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1738899/FULLTEXT01.pdf>. 222 s.

Tidskriften *Språk och stil* publicerar med regelbundenhet språkvetenskapliga artiklar och recensioner av språklitteratur. I detta nummer skriver Mona Blåsjö om mediering av texter på ett läkemedelsföretag. Hedda Söderlundh och Linda Kahlin redogör för vad svenska, engelska och andra språk betyder för hantverkare som reser till Sverige för att arbeta. Adrian Sangfelt skriver om placeringen av adverbial i svenska, och Philippe Collberg om svenskans obestämda plurala artikel *ena*. I det sista av de längre bidragen redogör Sanna Skärlund för citatteckenanvändning i tidningsrubriker. Dessutom ingår ett kortare bidrag om kongruens i pannkaksmeningar, samt ett antal recensioner av huvudsakligen avhandlingar utgivna vid svenska universitet 2022.

Melin, Lars, 2023: En enda dikt: i femtioelva varianter. Första upplagan, Stockholm: Morfem. 142 s.

Man kan i experiment visa att dikter påverkar människans hjärna positivt. Kanske är det därför människor i alla tider och överallt skapat vers. Vi har diktat för att berätta, minnas, förmedla känslor, roa, dansa, hålla takten i arbetet. De traditionella versmåttan har prövats ut under hundratals år, med rytm och rim som grund. I den här boken undersöker författaren vad det innebär att skriva på vers. Han gör det genom att genom att stöpa om samma dikt "Spela kula" av Sten Selander i en mängd varianter och studera de olika versmåttans möjligheter.

Milani, Tommaso M. & Linus Salö (red.), 2023: Sveriges nationella minoritetsspråk: nya språkpolitiska perspektiv. Första upplagan, Lund: Studentlitteratur. 323 s.

<https://www.studentlitteratur.se/kurslitteratur/sprakvetenskap-och-sprakdidaktik/flersprakighet-sva-och-sfi/sveriges-nationella-minoritetssprak---nya-sprakpolitiska-perspektiv/>.

Språk formar och speglar vårt samhälle. Språk spelar roll i våra liv och har betydelse i en vardag vi delar med andra. Detta är en grundsats från sociolingvistik som är central i denna bok. Med avstamp i de nationella minoritetsspråken och svenskt teckenspråk lyfter de olika författarna fram vardagens språkliga praktiker som ett sätt att förstå den levda erfarenheten av språkpolitik. De beskriver de olika historiska processerna för våra nationella minoritetsspråk och för svenskt teckenspråk. Boken är en resurs för lärarstudenter och verksamma lärare som vill få uppdaterad kunskap om nationella minoriteter och deras språk. Kenneth Hyltenstam, professor emeritus i tvåspråkighetsforskning vid Stockholms universitet, medverkar i ett efterord.

Molander, Emil & Sofi Tegsveden Deveaux, 2023: Arkitektsvenska. LYS förlag. 210 s.

<https://www.arkitekt.se/app/uploads/file-manager/Arkitektsvenska/Arkitektsvenska.pdf>.

Arkitektsvenska är ett läromedel i svenska för personer som arbetar med arkitektur, inredning, landskap och stadsbyggnad, och som har ett annat modersmål än svenska. Boken kan användas för både klassrumsundervisning och självstudier. Boken innehåller texter, skrivövningar, muntliga övningar, hörförståelse- och ordkunskapsövningar, alla med ett tydligt fokus på arkitekturketen och med ett andraspråksperspektiv. Boken innehåller även information och tankar om svensk arkitektur och kultur. Boken är framtagen i samarbete med Sveriges Arkitekter.

Molander, Emil & Sofi Tegsveden Deveaux, 2023: Patientsvenska: Hörförståelse och ordkunskap för utländsk vårdpersonal. LYS förlag. 236 s.

Patientsvenska är ett läromedel i medicinsk svenska för yrkesverksamma i vården med svenska som sitt andraspråk. Läromedlet kan användas både för självstudier och i klassrumssituationer. Boken inleds med ett kapitel om skillnaden mellan talad och skriven svenska. Den innehåller autentiska intervjuer med sju patienter som berättar om sina diagnoser och behandlingar, och hörförståelse- och ordförståelseövningar med fokus på ord och uttryck som används för att beskriva symtom och behandlingar. Boken omfattar även diskussionsfrågor om svensk patient- och vårdkultur. På bokens webbsida finns ljudfiler och facit till övningarna.

Nelson, Marie m.fl. (red.), 2023: Språk i praktiken – i en föränderlig värld: Rapport från ASLA-symposiet, Stockholms universitet, 7–8 april 2022. Stockholm: Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap. 465 s.
<file:///C:/Users/johle994/Downloads/ASLA30.pdf>.

Den svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap, Association suédoise de linguistique appliquée (ASLA), höll den 7–8 april 2022 sitt 29:e symposium. Symposiets tema var ”Språk i praktiken – i en föränderlig värld”. Temat öppnade upp för frågor som är aktuella, och utmaningar som finns i vårt samhälle idag, om till exempel mänsklig mobilitet, klimat och hälsa. Bidragen i den här volymen uppmärksammar framför allt de många samhällsfrågor som rör det flerspråkiga samhället: barn, unga och vuxnas lärande och utbildning, etiska överväganden i forskning och språk. Bidragen visar på en bredd både i de frågeställningar som lyfts och genom de metoder och teorier som tillämpas.

Nilsson, Pär, 2023: Lexikal betydelseutveckling i teori och praktik: En analys av fem definitionsformler i Svenska Akademiens ordbok och de semantiska förändringsmekanismer som de beskriver. Diss. Lund: Lunds universitet. 296 s.

https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/146388978/P_r_Nilsson_Lexikal_betydelseutveckling.pdf.

I den här avhandlingen undersöks de semantiska beteckningarna *billig*, *oegentlig*, *utvidgad*, *allmännare* och *överförd användning* i SAOB. Frågan som ställs är hur dessa beteckningar har använts, och hur systematisk användningen egentligen är. Det redaktionella arbetet med SAOB inleddes under slutet av 1800-talet, långt innan de semantiska teorier som vi diskuterar idag hade hunnit utvecklas och etableras. Syftet med avhandlingen är för det första att bedöma hur relevant och konsekvent SAOB:s analysmetod är sett ur ett teoretiskt perspektiv. Och för det andra att undersöka vad vi kan lära oss generellt om betydelseutveckling och semantiska förändringsmekanismer genom att studera SAOB:s definitioner.

Nuottaniemi, Andreas, 2023: Flerspråkighetens gränser: språkdidaktik på (o)jämlig grund i migrationernas tid. Diss. Umeå: Umeå universitet. 572 s.

<https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1730472/FULLTEXT04.pdf>.

Syftet med den här avhandlingen är att granska förutsättningarna för undervisning i svenska som andraspråk. Det är en etnografisk studie där elever och lärare i en språkintrouktionsklass i norra Sverige utforskas. Eleverna som

ingår i studien får som många andra nyanlända höra att svenska språket är nyckeln in till det svenska samhället. Samtidigt vill deras lärare framhålla sina elevers flerspråkighet som en resurs. Avhandlingen visar att båda dessa perspektiv riskerar att missa att våra sätt att tala, läsa och skriva formas av ojämnt fördelade resurser. Inte minst är tillgången till meningsfulla sammanhang för interaktion avgörande för det språk man utvecklar. Eleverna i den här undersökningen vill tala mer svenska men har inte alltid möjligheter vilket kan ge skuld känslor.

Ohlsson, Ann, 2023: Får man synas i texten?: en fallstudie om hur gymnasieelever skapar mening om vetenskaplig text. Lic.avh. Stockholm: Stockholms universitet. 170 s.

<https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1737812/FULLTEXT01.pdf>.

I den är licentiatavhandlingen undersöks hur en gymnasieklass på den ettåriga kursen Svenska 3 introduceras till vetenskaplig text och vetenskapligt skrivande. Materialet består av klassrumsobservationer av textprat, intervjuer och fokusgruppsdiskussioner med elever, samt analyser av texter som används i klassen. Genom att studera vilka texter eleverna möter och hur det talas om en akademisk textpraktik vill författaren peka på de möjligheter och utmaningar det vetenskapliga skrivandet har. Teoretiskt baseras studien på sociokulturella och dialogiska perspektiv på språk, lärande och meningskapande.

Palmér, Anne & Siri Hussenius, 2023: Skrivutveckling och textkvalitet vid övergången från mellan- till högstadiet. En undersökning av elevtexter från nationella prov. Uppsala: Uppsala universitet. 120 s. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1825226/FULLTEXT01.pdf>.

I rapportserien *Svenska i utveckling* (<https://www.natprov.nordiska.uu.se/forskning/svenska-i-utveckling/>) redovisas studier som utförs med de nationella proven i svenska som underlag, men även andra arbeten ingår med anknytning till skola och utbildning. I denna rapport redovisas en studie av elevers förmåga att skriva argumenterade sakprosatext. Delar av resultatet har tidigare redovisats i kortare artiklar, publicerade i konferensrapporterna *Smdi14* och *NNMF8*. Rapporten vänder sig till läsare som är intresserade av skrivutveckling, skrivundervisning och skrivbedömning, till exempel forskare, provkonstruktörer och blivande eller verksamma lärare. Författarna är verksamma i provgruppen vid Institutionen för nordiska språk.

Piehl, Aino & Inkaliisa Vihonen, 2023: Tala för att tolkas, skriv för att översättas. Andra reviderade utgåvan, Stockholm: Utrikesdepartementet. 30 s.
<https://www.regeringen.se/contentassets/dfc51cf9d279495a95ad4cfc57753963/tala-for-att-tolkas-skriv-for-att-oversattas/>.

Den här skriften från utrikesdepartementet riktar sig till personer som i olika situationer blir tolkade från svenska till något annat språk, och till alla som då och då får sin text översatt till andra språk, till exempel på en webbplats, och slutligen till alla som håller tal och föredrag på ett nordiskt möte, i EU-sammanhang eller på en konferens. Skriften hjälper den som ska göra något av detta att hjälpa tolken eller översättaren att få budskapet på svenska att nå ut till internationella mottagare på bästa sätt.

Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset, 2023: Som om vi aldrig funnits: exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset. Stockholm: Regeringskansliet.

https://www.regeringen.se/contentassets/7cd3e7026dd141afac577586da7f8baa/sannings--och-forsoningskommissionen-for-tornedalingar-kva-ner-och-lantalaisets-slutbetankande--sou-2023_68.pdf.

”Kommissionen delar i den här utredningen enskildas personliga erfarenheter av den assimileringspolitik som staten och Svenska kyrkan bedrev under 1800- och 1900-talen. Berättelserna genomsyras av upplevelser av förlust, osynliggörande och skambeläggande. Det handlar om upplevelsen av att språket och kulturen har blivit skambelagda och till viss del gått förlorade från en generation till en annan. Det handlar om upplevelsen av att ha blivit fråntagen rättigheter knutna till traditionella näringar så som renskötsel, jakt och fiske, näringar som minoriteten har haft tillgång till i tidigare generationer. Det handlar om smärtsamma minnen från skolan och arbetsstugan. Framför allt handlar det om konsekvenser som lever vidare än i dag.” (ur Förord till SOU2023:68).

Språktidningen, 2023. 84 s.

Språktidningen är en populärvetenskaplig tidskrift som utkommer med åtta nummer om året. Varje nummer har forskningsförankrade artiklar, krönikor och reportage om både svenska språket och andra språk. Tidningen innehåller också bokrecensioner och ”läsarnas frågor” om språkbruk och dialekter med svar av språkvårdare, forskare och terminologer. Se även: <https://spraktidning-en.se/>. Språktidningen ger även ut Språktidningens podd: <https://spraktidningen.se/podden>.

Syrjälä, Väinö, Ainiola, Terhi & Pamela Gustavsson (red.), 2023: Namn och gränser. Rapport från den sjuttonde nordiska namnforskarkongressen den 8–11 juni 2021. Norna-rapporter 100. Uppsala: Norna-förlaget. <https://www.norna.org/sites/default/files/rapporter/NORNA100.pdf>.

Namnforskarkongressen ordnades i juni 2021 av Helsingfors universitet i samarbete med Svenska litteratursällskapet i Finland, Institutet för de inhemska språken och Södertörns högskola. Programmet omfattade två plenarföredrag och 35 sektionsföredrag av nordiska forskare. Kongressens tema, "Namn och gränser", kunde av deltagarna tolkas i vid mening. Namn kan både förknippas med geografiska och politiska gränser och figurera på gränsen mellan olika språk och kulturer. Med denna NORNA-rapport, nummer 100 i serien, erbjuds en insyn i aktuell nordisk namnforskning.

Thorén, Bosse, 2023: Svensk fonetik och uttalsundervisning. Tredje upplagan, Stockholm: Morfem. 184 s.

Detta är en ny upplaga av en lärobok i fonetik. Den riktar sig till alla som undervisar i svenska som andraspråk och som behöver lära sig mer om andraspråksinriktad fonetik. Boken innehåller såväl teoretiska resonemang som didaktiska tillämpningar. Till de flesta kapitel hör ett avsnitt där aktuella uttalsdrag sätts in i ett andraspråksperspektiv, och många av bokens exempel finns som ljudfiler. Syftet med boken är att ge metodisk och didaktisk vägledning, och att underlätta för lärare att planera undervisningen för olika grupper i sfi, svenska som andraspråk och svenska som främmande språk. Författaren är fil. dr i fonetik och har mångårig erfarenhet från uttalsundervisning.

Adresser til sprognævnene i Norden 2024

Dansk Sprognævn, www.dsn.dk
Adelgade 119 B
DK-5400 Bogense
Danmark

Málráðið, www.malrad.fo
Handan Á 5
FO-100 Tórshavn
Færøerne

Institutet för de inhemska språken, www.sprakinstitutet.fi
Hagnäskajen 6
FI-00530 Helsingfors
Finland

Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, www.arnastofnun.is
Eddu
Arngrímögötu 5
IS-107 Reykjavík
Island

Oqaasileriffik, www.oqaasileriffik.gl
Postboks 980
DK-3900 Nuuk
Grønland

Språkrådet, www.sprakradet.no
Postboks 1573 Vika
NO-0118 Oslo
Norge

Språkrådet, www.isof.se/sprakradet
Institutet för språk och folkminnen
Box 20057
SE-104 60 Stockholm
Sverige

Sámi Giellagáldu, www.giella.org
Felles nordiske fagorgan i samiske språkspørsmål
Sámediggi – Sametinget
Poastaboksa 3
NO-9735 Kárášjohka/Karasjok
Norge

Nordisk Ministerråd, www.norden.org
Nordens Hus
Ved stranden 18
DK-1061 København K
Danmark

Nordterm og Netværket
for sprognævnene i Norden

Språk i Norden er et tidsskrift der udgives af Netværket for sprognævnene i Norden. Tidsskriftet består hvert år af litteraturoversigter over det forgangne års nordiske sprogudgivelser og hvert andet år desuden af artikler på baggrund af foredrag som blev holdt under sidste års nordiske sprog møde. I år er temaet *Terminologi i samhällets tjänst*.

Sprog i Norden
Dansk Sprognævn
www.dsn.dk
Adelgade 119 B
DK-5400 Bogense, Danmark
Email: adm@dsn.dk